

భాగవత, వామన, మార్కండేయ మహాపురాణములు

- కల్లూరి వేంకట సుబ్రహ్మణ్య దిక్షుతులు

ఆధ్యాత్మిక, జ్యోతిష, వాస్తు, ఆరోగ్యాది అనేక విషయాలు తెలుసుకోండి... ఫేస్బుక్

Like us to follow

@mohanpublications

ఆధ్యాత్మిక గ్రంథ నిలయం

మోహన్ పబ్లికేషన్స్

కోటగుమ్మం, అజంతా హోటల్ ఎదుట,
రాజమహేంద్రవరం - 533101.

శ్రీ భాగవత, వామన, మార్కండేయ మహాపురాణములు

రచయిత:

విద్వాన్ కల్లూరి వెంకట సుబ్రహ్మణ్య దీక్షితులుగారు

పబ్లిషర్స్:

వేంకట్రామ అండ్ కో.

బెజవాడ - మద్రాసు

1939

ప్రకటన రిజిస్ట్రేషన్

[కె. ర. 4—0—0]

శ్రీ భాగవతము

విషయసూచిక

ప్రథమ స్కంధము	నరనారాయణ చరిత్ర	82
అవతారిక	1 ప్రహ్లాదుడు నారాయణునితోఁ	
నాన్యగ్రీవావతారము	2 బోధుట	38
మనుకేతుభ సంతోషము	3 హరికి భృగు కాపముకల్గుట	35
వ్యాసుఁడు తప మొనర్చుట	6 కృష్ణావతారము	37
తారాకళాంకము	7 పంచమ స్కంధము	40
పురూరపు కథ	8 మహిమగుర వృత్తాంతము	40
శుకుని చరిత్ర	10 ఇంద్రాదులు మహిమనితోఁబోదుట	41
శుకుఁడు జనకునికడ కరుగుట	11 అదిక కి స్వరూప వరసము	42
శుక జనక సంవాదము	13 మహిమగుర యుద్ధ సన్న్యాహము	46
శుకుని వివాహము	16 మఁడోదరియను రాజకన్య కథ	48
ద్వితీయ స్కంధము	మహిమగుర వధ	49
వ్యాస జన్మకథ	17 శుంభనిశుంభ వధ	50
మహాబలిని చరిత్ర	18 శుంభుండు దండు పెడబాట	51
గంగా కంఠనుల వివాహము	19 శుంభనిశుంభులు దేవితోఁబోరి	
యముని చరిత్ర	20 చచ్చుట	53
తృతీయ స్కంధము	21 నురభుండను సత్యవ్రతుని కథ	54
త్రిమూర్తులు విచిత్రస్పృష్టి దిలకించుట	బ్రహ్మ విష్ణు సంవాదము	55
పరాశక్తి త్రిమూర్తుల కాత్మతత్త్వము	మమ స్కంధము	
విశదీకరించుట	24 వృత్రాసుర జననము	58
బ్రాహ్మణుని కథ	25 వృత్రాసుర విజృంభణము	60
ద్రువ సంధి చరిత్ర	27 వృత్రాసుర సంతోషము	62
చతుర్థ స్కంధము	30 సహుషుని చరిత్ర	63
వాసుదేవ పూర్వ వృత్తాంతము	31 కర్మప్రభావము	66

హరిశ్చంద్రుడు సంతానాది యగుట	68	నవమ స్కంధము	
వశిష్ఠ పూర్వ వృత్తాంతము	69	ప్రకృతి స్వరూప నిరూపణము	71
మిత్రావరుణుల కిగ స్తవ వశిష్ఠ		సరిష్వతి గంగాకాపంబున నదియగుట	59
లుడయించుట	70	సంగ రాధాకృష్ణులన నుదయించుట	100
నిమి కడమ చరిత్ర	71	సంగ హరిహర ముగ బుట్టిన విధము	101
హేహయాల చరిత్ర	72	కులసీ చరిత్ర	104
హేహయాలని పేరుగలుగు	73	కుశధ్వజు చరిత్ర	105
ఏకవీర చరిత్ర	75	ధర్మధర్మజు చరిత్ర	106
యశోవతి వృత్తాంతము	77	హరి కింబిచూడు భాగ్యవృత్త మెఱుంగ	
పర్వతవాదగుల చరిత్ర	78	పఱచుట	107
హరిచంద్రుని సంతానము		హరి కింబిచూడు భాగ్యవృత్తము	
నెఱుపుట	79	చెఱచుట	110
హరిచంద్రుని స్త్రీయాపు గనుట	79	ఇంద్రుడు లక్ష్మీకృపకుఁ బూత	
సప్తమ స్కంధము		మగుట	112
బ్రహ్మ మొదటి సృష్టి	82	స్వాహోపాఖ్యానము	113
ప్రతిసృష్టి	83	స్వధోపాఖ్యానము	114
మహావ్యభిచారి యగు చక్రవర్తికి నేతంబు		దక్షిణోపాఖ్యానము	115
లొడవించుట	84	దేవసేన యను శక్తి చరిత్ర	116
చక్రవర్తి దక్షిణులకు సోమం బిచ్చుట	86	కామధేను చరిత్ర	117
రేవతి బలరామ వివాహము	87	రాధాచరిత్ర	118
ఇత్వోకు చరిత్ర	89	మయజ్ఞ చరిత్ర	119
మాంధాత జననము	90	దశమ స్కంధము	
శ్రీకంఠ కాపనిమోచనము	92	అగస్త్యుడు వింధ్యగర్వం బణించుట	120
అష్టమ స్కంధము		ఏకాదశ స్కంధము	122
అది పరాహితారము	95	ద్వాదశ స్కంధము	123
అదిసృష్టి	96		

వామనపురాణము

విషయసూచిక

వామన పురాణ స్వరూపము	1	హరికారాధాన చరణములు -	
హరిలలితము	2	దేవతలు నిద్రించుట	19
శంకరుడు కపాలమును ధరించిన కథ	4	మరుజ్జేత మేర్పడిన కథ	21
హరిహర సంవాదము		హిమవంతునికి ఆమాదేవి జనించుట	24
కపాలమోచన తీర్థప్రశంస	6	విశాఖక జననము	25
హరి వీరభద్రుల యుద్ధము	7	దేవతలు విష్ణుస్వాదయమున శివుని	
శివుని కాలస్వరూపము	9	దర్శించుట	28
మేషాది రాసుల స్వరూపము	10	దండోపాఖ్యానము	29
ఋషారాయణుల చరిత్ర	11	చిత్రాంగదోపాఖ్యానము	30
దేవతల వాహనములు	12	దండదహనము	37
రాక్షసుల వాహనములు	13	శ్రీదాముని చరిత్ర	39
అంధకాసుర యుద్ధము	14	ఫల్గుకుతి	41
మణికి చరిత్రము	16		

మార్కం డేయ పురాణము

విషయ సూచిక

భారతవర్షంన	2	యోగ రహస్యములు	52
దూర్వాసుండు వపువసు వపురససు		యోగ విష్ణుములు-చికిత్సలు	58
కపిండు	4	అరిష్ట లక్షణములు	64
ద్రోణపుత్రులు వజ్జిలయి వపుపువకు		బ్రహ్మపూర్తి కుసాయము	67
జపిండు	5	ఉత్తమగుతులకు బోవుచారు	71
వజ్జిల కను పూర్వజన్మము తెలుపుట	7	భారతవర్ష వర్షంన	72
విష్ణుమూర్తి నాలుగుమూర్తులు	9	కూర్మ సంస్థాపనము	..
పాండవుల వృత్తాంతము	10	లోకవాదములు	76
విశ్వేదేవు అవసాండవులయి వృట్టుట	12	కూర్మసంస్థాపనమున దేవతలు-రాసులు	77
హరిశ్చంద్ర కథ	14	స్వారోచిషమును చరిత్ర	79
సునుతియను ముని తండ్రికి నృప్తి		నవవిధుల వృత్తాంతము	87
ప్రకారము తెలుపుట	18	బౌద్ధమతమంతర చరిత్ర	90
జీవుల పాపపుణ్యములంబట్టి కలుగు		తామన మన్వంతరము	95
ఫలములు	18	రైవకమును వృత్తాంతము	97
నరకములు-వానిబొందునారు	20	దాక్షిణ మన్వంతరము	99
పాపములంబట్టి వచ్చు జన్మములు	26	వైవస్వత	102
దత్తాత్రేయ చరిత్ర	28	'సప్తక' యను దేవీచరిత్రము	105
ఋతద్రవ్యజాడను పేరుగల కువల		బ్రహ్మకృత దేవీవ్రవము	107
యోగ్యుని చరిత్ర	38	దక్షిణావర్తి మన్వంతరము	115
మదాలసా వివాహము	39	బహ్మ పావర్తి	..
మదాలసా వియోగము	40	దర్మ	116
నాగరాజు మదాలసను గుమాస్తాగా		రుద్ర	..
బడయుట	41	రాక్ష	..
మదాలసా వునప్రమాగమము	44	రాక్ష	117
మదాలస కన సంకాపమునకు		మూర్ఖుడాయుష్కారకుడు	119
విజ్ఞానోపదేశము పేయుట	43	నాభాగ చరిత్ర	..
మదాలస యలయ్యవకు ధర్మోప		వత్సలయ్యు చరిత్ర	121
దేశము చేయుట	46	అపీక్షిత్తు చరిత్ర	122
అలయ్యుండు కల్లియచ్చిన యోగర		మరుత్తను చక్రవర్తి కథ	124
ముంజానుట	48	సంస్కృతుని చరిత్ర	125
దత్తాత్రేయాలయలయ్యవకు జ్ఞానమునదే		దముని చరిత్ర	126
శింబుట	..	పరిశ్రుతి	..

శ్రీ భాగవతము

అవతారిక

శ్రీ దేవీపదకంజముల్ దలంచుచు జేమోక్షుసంధించి బ్ర
హ్మాదుల్ సన్నుతి సేసినట్టి కథ లయ్యె ముఖ్యముట్టములన్
వాదోడై స్ఫురియింప బాలకులకు భక్తి పబోధముగా
నాదిన్ శ్రీ గణనాథు వాణి మదిలో నర్పించి కీర్తించెదన్॥

శ్రీమంతంబగు నైమిశంబున సూతుండు శౌనకాదుల
ప్రార్థన మంగీకరించి దేవీభాగవతంబును దాను మున్ను
వ్యాసునివలన శుకునితోడ విన్నచందంబున నిల్లని వినిపింపఁ
దొడంగె.

వ్యాసుడు సరస్వతీతీరంబునం దాశ్రమంబునఁ దపోనిష్ఠా
గర్వింపఁడై యున్నతఱి, పక్షిదంపతు లనురాగంబునఁ దమ
పిల్లలం బొదిగి, పెంచుకొనుచుండుటగని, పుత్రవ్యామోహ
పరవశుండై, తనకు సంతతి లేదని వగచి, నారదుం గనుగొని
నాకు సంతానం బనుగ్రహింపఁగల వేల్పెవ్వండని వ్రశించె.
అంత నారదుండు మౌనివర్యా! మున్ను చతుర్ముఖుండు
విష్ణువును వినుతించితండ్రీ! నీకన్న మిన్నయగు దేవుడెవ్వండుం

గానరాజు. ఇమాట నిక్కంబగునే? తత్వం బెఱింగింపుమని వేసిన, బ్రహ్మకు విష్ణు విట్లనియె.

వత్సా! నీవును నేనును శివుండును సృష్టి సీతి లయంబు లకు కారణులమని మానవు లనుకొందురు. రాజసీశక్తిచే నీవు సృజింతువు. సాత్వికీశక్తిచే నేను బాలింతును. తామసీశక్తిచే హరుడు హరించును. కాని యిక్కార్యముల మనము స్వతంత్రులముకాము. నా శక్తియగు లక్ష్మీ కధీనుండనై నేను జరించుచున్నాను. ఒకప్పుడు నాశిరంబు వింటికొనవలన తెగిపడిన నల్వినదేవతలు శక్తి పేరణంబున నశ్వశిరంబు నామేననతికిరి. అద్దాన నేను హయగ్రీవుండనై రాక్షససంహారం బొనర్చితి. ఇది పరాశక్తియాజ్ఞమేరకు ప్రవర్తిల్లుటయ కాని వేటుగాను అనియె. అయ్యవతారవిశేషంబు వినిపించెద వినుండు.

—† హయగ్రీవావతారము †—

శ్రీహరి మున్ను చక్రంబు బూని శార్ఙ్గంబుపట్టి గరుడు నెక్కి రిక్కనుల నుక్కడంప యుద్ధంబున కరిగె. అటు సని షడివేలయేండ్ల యోధనంబు నెఱసి, వీశాంతిగై కొననొక్కచో బద్ధాసనంబున గూరుచుండె. అల్లల నిద్రావశుండయ్యె. అత్తటి నే బ్రహ్మ శంకరాదిదేవబృందంబుల గలిసికొని యజ్ఞంబొనర్చ సమకట్టి నిద్రాముద్రితుడై న హరి మేల్కొల్పఁ గోరి వజ్రదంష్ట్రంబును నొక్కకీటంబును సృష్టించి పంపె. అది మోవెట్టియున్న హరి ధనువునారి మొదలు కొఱికిన, నది దెగి వెటిల్లున నెగసిపడి హరిశిరంబు హరించె.

అంతట బ్రహ్మాదులు వెఱగించి యపుడుగఱచి సక్కుచు
నింక నెట్లని హరికై పరితపింప పన్నగద్భుండు సుర
లారా ! విషాదంబు పడవలదు. కర్తవ్యంబు జేరితింపుడు.
మీరు జగదీశ్వరిని వినుతింపుడు. శ్రీమాత మి మ్మను
గ్రహింపగలదు. శోకము తరించుట కిదియ యుపాయం బనియె.
వారప్పితామహు నానతి యథోక్తగతి జగదంబ నాశ్రయించిన
నదేవి ప్రసన్నయై యిట్లనియె. హయాననుం డను యాతుఘా
నుండు మానుల జేధించుచు లోకత్రయంబుబాధించుచున్నాడు.
వానిం దెగటార్చ హరి హయాననుండు యవతరింపగలడు.
కావున విశ్వకర్మచే నితని మొండెంబున నశ్వశిరంబు నతికింపఁ
జేయుడు పొండనిన, పరాంబికయాన నొడల దాల్చి బృందా
రక బృందంబు తఱలిచని యట్ల యొనరించిరి. అంత హరి నిదుర
నుండి మేల్కొన్నరీతి హయగ్రీవుండై లేచి హయాననుం
డను నా రక్కసుం బరిమార్చి ముల్లోకంబులకు హర్షం
బావహిల్లంజేసి.

—♦ మధుకైటభసంహారము ♦—

సంయములారా ! వింటిరిగదా దేవి ప్రభావము.
ఆమె త్రిమూర్తులకును శరణ్యంబు. మున్ను ఫణితల్పశాయయై
హరి యోగనిద్రనున్నతటి మధుకైటభు లను నిద్రఱన్న
దమ్ములు రక్కసులు సంద్రంబున నిరాఘాటసంచారం
బొనర్చుచుండి య జ్జలధి పొంగినదని నిర్విణ్ణులై, యిదియేమి?
నీరథి యెట్లు నిలచియున్నది ? దీని కాధార మెయ్యది ? దీని
యుత్పత్తికి కతంబేమి ? యని సంశయించి యున్నతటి సంవృ

తాకాశంబున నొక్క శబ్దంబు విసవచ్చె. వా రది విని తపో
నియమం బూని నిరంతర మననంబున నమృతం బుపాసింప
జగన్మంగళ సింహయానయైవచ్చి వరమ్ము కోరుడన నమ్మధు
క్షైటభులు వినయ వినమితులై లేచి మ్రొక్కులిసి స్వచ్ఛా
మరణంబు యాచించిరి. అంబ యనుగ్రహించె. అంత వా
రవ్వారాశి నలుకెలంకుల గలయంబార నీడి యాలోకించిన
నొక్కడ విధాత గానుపించె. తామరపూవు గద్దెయ
నధివసించియున్న యన్నలువ నాలోకించి, బెదరించి గద్దెయ
డిగ్గ నాజ్ఞాపించిన నవ్వారిదారుణవృత్తి కడలి కడలిం
జొజ్జిబారి యవ్వరించి శేషశాయియైయున్న విష్ణువును శరణు
సాచ్చె. కాని యతండు నిద్రావశుండు లేవకున్నంగని, దేవిని
వినుతించె. అంబసాకతంబున వెన్నుని యోగమాయ తొలంగి
చనియె. అంతట శ్రీమన్నారాయణుండు పరాశక్తి వైభవము
వినుతించి ముద్దుపట్టికి వివరించిన, నంబుజాసనుండును
మధుకైటభులవలని భయం బెఱింగించి వారలఁ దెగటార్చు
మని తండ్రిని వేడుకొనియె. అంబుజోదరుండు సుతు ననుకంపం
గనుంగొని యభయం బిచ్చితి. మధుకైటభుల నిదె యెది
రించి తుదముట్టింతు ననియె. అట్లంబుజాక్షుం డంబుజాసను
ననుగ్రహించుచున్నంతలోనన నా రాక్షసద్వయంబు దారసి
పోకొనర్పంబూనిన వారి యెదిరి నడచె. అంత నయ్యాయోధ
నంబు పంచవర్ష సహస్రంబులు జరిగె. వెన్నుం డలసి విశ్ర
మింపం గోరి, వారికి తన తలం పెఱింగించి బవరంబు తొలంగి
చని మనంబున కొండొకవడి జింతించి వారి యక్షయ్యవర
ప్రభావంబు గుఱుతించి యిచ్చాశక్తివలన వీరి కిచ్చామరణం

బనుగ్రహింపబడియె. గావున నా శక్తియే నాకు జయంబను సంధానించుం గావుత మని తచ్చరణంబే శరణంబని నిరంశర ధ్యానమా ధిం దత్పడికంజంబుల స్మరించి నమస్కరించినంత నయ్యంబ సమివానియై యాకసంబున నెట్టయెదుటఁబొడనూపె. హృషీకేశుం డీశ్వరి బెక్కుతెఱంగుల వినుతించె. తల్లి ప్రసన్నయై వరబలదర్శితులైన వీరిపై నాచూపు వక్రమైన తఱి వీరు నిహతులౌదురు. కాని యిది నీచేనయ్యెను పనికాదు. కాలం బనుకూలంబగుం గాత మనిన హరి సని వారల డీకొని విసిరి వేనారి యలసి దీనుండై యున్న తఱి గని యంబ ప్రత్యక్షమయ్యె. దైత్యాధము లయ్యురువురు నయ్యరవింద నయన సరసాలోకనంబుల కుసుమశరాసారంబున బీరమ్ము సెడి యోరసిల్లినఁ దారసిల్లి, వారిజనయనుండు వారిం గని మిమ్ముఁబోలిన నెఱజోదుల నే నీమున్నెఱుంగ. మీ మగం టిమికి మెచ్చు వచ్చె. మీ యిచ్చ తెలుపుం డిచ్చదనన, యివి యేటి మాటలని సాధిమానులై యంగవసన్నిధానం బగుట నినుమడించిన దర్పంబున కన్నుగానక బళి బళి మేము వేకువారము నీ విచ్చువాడవునా? యవు లెమ్మని యీ సడించి నీవ యాచించికోమ్ము వరమిచ్చెదమని దట్టించి లికిన నక్కుహనార్థి సత్యాధిపతే వారల డాసి మీ ప్రాణమ్ము లిమ్మని యడిగె. వారది విని వెఱచి తపించి చేయిజాతెనని కంపించి మాట తిరుగ వాటంబుగామి మోమోటంబడి సరి యనిరి. మఱియు మేము నిలువ నిర్జలస్థలంబు జూపు మనిరి. వైకుంఠండు తన లొడను సంద్రంబు నీట కలయంబెంచి, యందు నిలువుండన వారట్లనర్పిరి. అంతట శౌరి తన

చక్రకాయుధంబును స్మరియించె. అని వారిశిరంబుల
దటుగ నియమించినంత వారును వారి దేహంబులఁ బెంప
యయ్యాయుధంబు వారి కంఠంబుల జదిమె. అప్పులదిండుల
మేనిపొలకుప్పలుదిప్పలుగఁ బడి మెదడెల్ల నేలనిండె. అందుచే
నియ్యల మేదినినాఁ బఱగె. ఇట్లు దేవి కృపసూపుట హరి యేవు
సూపి వైరుల గీటడంచి గెలుపుగొనె. కావున పరాశక్తి యపార
కరుణకు బాత్రంబులై త్రిమూర్తులు తమ తమ కృత్యంబుల
కృతకృత్యులైరి. కాన శక్తియే పరమశరణంబని నారదుండు
ద్వైపాయనునకు విన్నవించె.

—♦ వ్యాసుండు తప మొనర్చుట ♦—

నారదుండట్లు తెలియబల్కి యేకాక్షరమంత్రంబువాగ్గీ
జంబు నుపదేశించిన పరాశరసూనుండు ఘోరతపంబొనర్చె.
అమ్ముని నిష్ఠ కమరమునీంద్రకోటి బెగ్గడిలి దిగ్గన నిండునికడ
కరిగి తత్తపంబు దుర్భరమృగుట దెల్పిన నతఁడు త్రిలోచను
వేషిన గరళకంఠరుండు శశికళాధరుండు హరుండు ప్రత్యక్షమై
ప్రసాదమేదురంబుగ సుతు నిత్తునని వరంబిచ్చె. అవ్వరం
బంది మునివరుండు నిజాశ్రమంబునకు మఱలి గార్హస్థ్యంబు
నడుప ననువగు నిల్లా లెవ్వత లంభించునని భావనసేయుచు.
భావజ కుసుమశరాపాతంబున కడులోగినతటి ఘృతాచియను
నచ్చర యెదురయ్యె. తపస్వి యమృచ్చకంటి సుందరాకారంబు
నాలోకించి ధైర్యసారంబు గఱంగిన నాని కే లంటంబోయి
మానులు నవ్వుదురని జ్ఞానులు దవ్వగుదురని వెఱచి చింతా
కులుండ్లి యుండె. వెంసియు నమ్ముని నాయకుండు పాఁసుని

కాంక్షను సురననితలపొందున పరంబు మారంబునాకు. స్వర్గంబు సేకూకునని మున్ను దేవర్షివలన విన్నవాడ. చంద మామమనుమండు పురూరప్రం దూర్వజి వలపుల జక్ష్మ చెడి యెనే ? అతఁ డబ్బోటి సంగంబున దివ్యసౌఖ్యంబు చూర గొనె నని తలచి ఘృతాచికలయిక కొడంబడె. అవ్వాలంటియు నత్తపసితపంబున కులుకుచు కులుకుమిహరి రాచిలుకయై మింటకెగసినఁ జూచుచు నమ్ముని గడువసేరని తత్తరంబున చిత్తం బుత్తలింప నింధానోత్పత్తికై యరణిమధింను నత్తటి నమ్మునిసత్తముపీర్చిం బరణిమధ్యంబునం బడియె. ఆ య్యరణిం బడిన ఋషిపీర్వంబునుండి అగ్నివోలె నొక బ్రహ్మిష్ఠుం డుద యించె. శుకి కుదయించిన యబ్బాలునకు విధాత శుకుండని నామకరణంబుజేసె. అక్కుమారుడు తండ్రి సన్నిధి నఖిలవిద్యా పారంగతుడై తండ్రియంతవాడై పఱగెనని తెల్సిన సూతుం గని శౌనకామలా చంద్రుని కథయు, పురూరపుకథయు విన వలతుము వినిపింపవేయని యడుగుటయు నతం డిట్లని చెప్పం దొడంగె.

— * తారా శశాంకము * —

బృహస్పతిభార్య తార నవమోహనాంగుడగు చంద్రుని శిష్యునింగని మోహించి యతులరతులఁ జెనంగిన వానికి బుధుం డుదయించె. గురుదార సంగమించిన యప్పాపి దురం తంబుగని సురగురుండు సురవరునకు విన్నవించిన నతం డక్కలువలరాయని కేడకు మాతనంపె. వాడు వోయి యర్హంబులగు వచనంబు లాడి తార నిమ్మని కళాధరునకు

బోధించిన, నాలండు విసక యభంగురరోషకషాయితహృద
యుండై “రక్షిగలకాంతతో గార్హస్థ్యంబు నెఱపుట యందం
బుగాని కాని నా డట్టి కాపురమునెయుట చందంబుగాదని
నొవ్వనాడి నాగురునిల్లాలు విరాళిగాని పైకొన నంకికరించిన
వాడ, నాయెడ దోసంబు వారయదు. నే నద్దాని విడువనొల్ల”
ననిచెప్పి పుత్తెంచిన నిండుం డది విని దండెత్తిపోయె. అట్లందు
సురేంద్రులకు నడుమ నడరిన కయ్యంబు పెక్కు వరంబులు
జరిగి బ్రహ్మాండంబు సంచలించిన విరించి యడ్డంబు సనితారను
గురునకిప్పించి తగవు దీర్చె. పిమ్మట నుదయించిన నందనుడు
నావాఁడని తారాపతియు, నావాఁడని బృహస్పతియు
వాదులాడిన నగ్గురుశిష్యులవివాదంబున బ్రహ్మాదిసురవరులు
తగవరులై మాధ్యస్థ్యంబు వహించి న్యాయంబు విచారించియు
నిటుకుగానక తుదకు తార నడుగుదమని యడిగి దాని
సాకూతవచనంబుల, లజ్జానుభావంబుల భావంబు దెలిసికొనియు
సురాచార్యు ననునయించిన నతం డాకొడుకునకు బుధుండని
నామకరణంబు చేసె. ఇది ప్రసంగాగత కథ. ఇక నబ్బుధునికి
నిలాకాంతయందు పురూరపుండుదయించు కత నెఱింగింతు
నని యిట్లనియె.

—* పురూరపు కథ *

సుద్యుమ్నుండను చక్రవర్తి గలఁడు. అత డింద్రియ
వశుండుగాక నిత్యసత్యవ్రతుండై పరాక్రమాతోపంబున నిలా
భారంబుఁ బూని పాలించుచుండె. అతఁడొకతఱిఁ గుమారవనికి
మృగయావిహారార్థంబరిగి వేటాడి విశ్రమించి మేల్కొనునంతట

యయ్యె. అతని గుఱ్ఱంబు నట్లయయ్యె. అందులకుఁ గాగణ మేమన యవ్వనంబున నొకపరి శంకరునంకంబున శాంకరి యలంకరించియుండ తాపసులు పశుపతిసంధ్యన్దానమై వచ్చిన, వారింజూచి లజ్జించి భవాని తటాలున వలువదాల్చె. అమ్మను లవసరంబు కాదని బదరికావనంబున కేగిరి. ఆ య మ్మయు సిగ్గున శివుని జూడ నొల్లక మార్కొగమయ్యె. అప్పుడు చంద్రశేఖరుండు శాంభవి తెఱంగు గని ఆమెకు హర్షంబు గూర్చువాఁడై యివ్వనికెవ్వండువచ్చు నవ్వాఁడొడిదియగునని శసించె. అది కారణంబుగా నీతని కీగతి గల్గె. అతండే ఇల యను కన్యయై బుధునియెడ విరాళిగొనిన నయ్యురువుర కన్యోన్యాయు రాగంబు సునమృద్ధంబై వారు కలిసిన, వారికిఁ బురూరవుం డుదయించె.

అవ్వల నిల కులగురుం డగు వసిష్ఠుఁ గొల్పి యాతని వలనఁదెలిసి ఫాలాశు నర్పించిన శ్రీకంఠుండు నొక్కమాసంబు స్త్రీత్వంబు, నొక్కమాసంబు పురుషత్వంబు గల్గునని యాన తిచ్చె. పురూరవుండును నారదు ననుగ్రహంబున దేవీమంత్ర రాజంబు వడసి జపించిన దేవితామశీశక్తి ప్రసన్నయైన, నయ్యంబను వినుతించె. ఆపె యాతనికి ముక్తి ననుగ్ర హించె. ఊర్వశి శాపవశంబున మర్త్యయై పురూరవుపొందు గోరి వచ్చె. ఆమె మేషద్వయంబును గావుమనియు, నేను నేను యాహారంబుగాఁ గొందుననియు, సురతసమయంబునఁ గాని నిన్ను నగ్నుని (దిధంబరుని)గాఁ జూడననియు నిమమం బుల దెల్పినఁ నాతం డందుల కియ్యకొని యామె పొందొనర్చె. ఇట్లు కొండొకకాలంబు జరుగ, వానవుండు నిజసభయం

సూర్యుని లేమికి జంతుని తోడితెమ్మని భటుల నంపె. వారు
 పూర్వపుతో నేకతంబున్న యయ్యచ్చరణని దాని చేరువ
 నున్న మేఘయుగంబు దోలుకొనిపోవ పురూరవుండు దిగ్గన
 తేలి తా దిగంబరియగుట గమనింపక యయ్యంద్రచారుల
 వెన్నుండే తఱిమి ఆమ్మేషద్యయంబు దెచ్చిన సూర్యుని తొంటి
 నియమంబుల బాటించి యెఱింగి యాతని విడిచిపుచ్చె.
 ఆమెకై వస గిరి కంఠరారామభూముల వెనకి కురుక్షేత్రంబున
 దానింగని కౌగిట చేర్చియున్న, యా భూవరు నుదారవచన
 రిచన నదేవనిత విరక్తి గొలిపి చనిన న ప్పరూరవచక్రవర్తి
 మూలప్రకృతిచరణంబులు వట్టి దివ్యపదంబు: జెందె. ఇది
 ప్రసంగానుప్రసంగంబుగ నడిగిన కథ దెల్పితి నని సూతుండు
 శుకుని చరిత్రం బిట్లని చెప్పం దొడంగె.

— శుకుని చరిత్ర —

వ్యాసుండు శుకకుమారునికి వివాహం బొనరింప కుతూ
 హలంబు గొని సంసారిసారంబుంగూర్చి బోధింప మొద
 లిడియె. పలుమారు తండ్రి యొనర్చు బోధల ననుమతింపక
 యమ్మునిబాలకుండు వచవాసంబున కుత్సుకుండై యుండె.
 ద్వైపాయనుండు కొడుకుమతి మఱిజూలమికి మిక్కిలి
 తరించి డెంపమునందలి కుండు దెమలింప సాధనంబు
 గానక యొకనాడు శుకుంబిలిచి దేవీమహిమానుభావంబులు
 వర్ణించి తెలిసి నీవు నీతోడివారలును నీ దేవీభాగవతంబు
 బఠింపుడనిన శుకుండును రామహర్షణియు నీ గ్రంథంబుం
 బఠించిరి. కాని దాన నాతనికి శాంతి యొదవదయ్యె. అంత

కుమారునిదశకు వగచి వేరవ్యాసుండు కుమారా ! మృత్యుండు బోలు శుచియు, యోగియు, శాంతుండు, వర్తయు, మోగ ప్రియుండు నగు విదేహీపతి జనకు వన్నిధిని తెలియంగను సందియంబులఁ జెలిసి రమ్మనియె.

—♦ శుకుండు జనకునికి జ కరుగుట ♦—

దంభాదిగుణములం గొని నైతిరాజన్యతొచణుం డైన యొకరాజన్యంజేడ ? పరతత్వంబేడ ? గృహస్థునికి నలదును రాజ్యభోగోన్మత్తునికి మానివర్తనంబు గోర్లట యబ్బు రంబు, దండంబునకు ధర్మంబు మూలంబు, అట్టి దండంబుఁబూని ప్రజల నడపు ప్రవృత్తిపరుండైన రాజు నివృత్తిపరుం డెట్లయ్యె. ఇది కేవలము దంభవృత్తిగాఁ దోచెడిని, ఐనను జూచి వచ్చెడఁగాక యని తండ్రి యనుజ్ఞవేసిన నాతండును శుకుని కౌగిటఁజేర్చి శిరంబు మూర్ఖాని తనయా ! నిప్పుచుండవై యాయెడన నిలువక పోయి రమ్మని దీవించి యనిచిన నమ్మని దారకుండు మిథిలానగరంబు తెరవంటి పోయిపోయి యొక వత్సరంబు నడచి యటఁ జేరుకొనియె.

శుకుం డటు సని మిథిలాపురద్వారంబు దరిసిన నట దొవారికుండు బాలకా ! ఎట కరిగెదు ? ఏమి వాంఛితంబు ? అని యడుగుచున్నఁ బలుకక యతఁ డతనివైపు కన్నెత్తిచూడ నైనఁ జూడక మదిలో నుప్పొంగుచుఁ జిటునవ్వు నవ్వుచు జలిం పక మందరగిరివోలె ద్వారంబుకడ నిలిచియుండె. అది గని భటుండు ఓయీ ! అజ్ఞాతకులగోత్రులకు మారాజువీడు చొర రాదు, నీ నవ్వున నన్ను వంచింపఁజూచెదుగాని నీ దంభ విరా

గంబున దనివినని దారి యిచ్చువాడను గాను. అని ధీరంబుగా ననియె. అంత శుకుండు ఓహీ! యాచన కరుదెంచివాడఁ గాను. వేకొండు వాంఛయులేదు. ప్రారబ్ధం బనుభవింపవలసినది శేషించుట నిట కరుదెంచితి నని తోచెడిని. ఇది కాశిగాదు గంగ యుం గాదు. ఇందు గోరఁబడు వస్తు వేసున్నది ? కోరిన నది లభింపని తావున్నదే ? అని నిరపేక్షంబుగా మఱి కొంతగా పలికిన పలుకు లాలకించి యా ద్వారపాలుండు లికిపడి యతని యనుభావం బనన్యసామాన్యంబని గమనించి యంజలి ఘటించి తమింపు మని వేషి యమ్మునికుల తిలకు ననునయించె. శుకుండును నీకుచితమైన ధర్మంబు నెఱపితి వింతెకాని యిందు సైరింపవలసినదేమి గలదనియె. అంతట నప్పారికాంక్షీ మునికుమార ! సుఖము దుఃఖము లననేమి ? మేలుగోరి చేయఁదగిన పనియేమి ? శత్రుమిత్రుల గుర్తించు తెట్లు? యని మూడు ప్రశ్నల నడిగిన నతఁడు ఓయీ! హింస సేయమి, పుత్ర దార ధనాదులఁ దగులొందమి యనునది సుఖంబు. దీనికి భిన్నంబు దుఃఖంబు. గార్హస్థ్యధర్మంబున సుఖసాధనములు ధనము దారయుంగాఁ జూపట్టు. వానియొడఁ జతురుండు భ్రాంతి గొనండు; మొఱకు వద్దాన ముచ్చటవడి సంసారగాఢల మునింగి తేలు. కావున వాని కవి దుఃఖదంబు లగుచుండు. సరాగులలో జతురుడగువాఁడు భోగమ్ములను యదృచ్ఛాలాభంబున ననుభవించు. మూర్ఖుండు మోహ గతుండై తెలివినెడి యం దంటువడు. ఎవడు తనదు సుఖంబు నకుఁ దాన తావలంబని యెఱుంగు నాతఁడు హితుండు. అద్దాని కన్యధాత్వంబు భావించువాఁ డహితుండు. విరాగి కాత్మచింతన

మును, ఏకాంత వాసంబును, ఉపవిషద్విచారంబును సుఖంబు. తదితరంబు దుఃఖంబు. వాని సుఖసాధనమనకు విరోధంబు కామరోగాది వర్గంబు, హితకోటి సర్వభూతదయ యని మేఘు గంభీర నిర్భరస్వనంబున సంతరంగంబున నుప్పొంగుచున్న జ్ఞానతపఃపూరంబున జిందిన నొండు రెండు చిటుచిందులవోలె పలుకులలరించి తాపంబుఁ జల్లార్పఁజాలు నమ్మునిబాలుఁ జూచి ప్రతీహరి హర్షించి లోనికిం జను మన, సతం డాగక యాగతిఁ జనియె. వచ్చిన మునిపతి కెదురుగవచ్చి విదేహపతిమంత్రి యతిథిసత్కారంబు నడపి విశిషిజూపి యందుండ నియోగించె. మఱియు నుచిత సమయంబుల విలాసనతుల నరవింద ముఖుల గొందరిఁదత్సేవకు నియోగించిన, వారు వెలయుంచు సోయగంబుల యుగులకు దలంగి యతడు వారియెడ మాతృభావంబు వాటించిన నది యెఱింగి జనకచక్రవర్తి యతనివర్తనంబు గ్రహించి పురోహితు నంపి శుకమాని రావించి తానుగ నర్ఘ్యపాద్యాదు లిచ్చి యర్పించి ధేనువు నొసంగి యమ్ముని రాక రాకాసుధాకరోదయంబుం ఖోలె నైన సంతరంగంబుప్పొంగి యథోచితకుశలప్రశ్నంబులు నడపె.

— ♦ శుక జనక సంవాదము ♦ —

శుకుండు జనకునిదిక్కు మొగంబై “జనకా! మజ్జనకుండు న న్నుపసీతుఁ జేసి విద్యులం గఱపి ద్వితీయాశ్రమంబు గార్హస్థ్యంబు ప్రశస్త్యంబు, సర్వాశ్రమంబుల కాశ్రయంబు. ఇది నడపుటకు దారపరిగ్రహంబు సేయు మని యానతిచ్చె. అది నా కంగీకారంబు గాకున్నయది. తోడి మునులు తండ్రియాన

మీటిఁ బాక్షిగా చూచి. నామన నెట్లులు నందుల కొడంబడ
చియ్యె. ఎట్లకేలకు నాతండ్రి నీకడ కేగి ధన్యుతత్వంబు దెలిసి
చూచిరమ్మనియె. వేదాంత సిద్ధాంతముల గుఱుతించి యందలి
సారము తెల్పి తెలుప నీన చలంతివని తోచెడిని. దయసూప
గదే" యన జనకుడు:

“వేదచోదితములైన యాశ్రమంబులు నాలుగు.
యవి యొక్కొక్కడుగా వాటించి తుద ముక్తిం బడయుట
క్రమంబనియె. శుకుండు జ్ఞానముచే వైరాగ్యము నిరూపితం
బైన వెనువెంటనే వనంబునకుఁ జనవలెనని సద్వాదులందురు.
ఇందులకు నీవాశ్రమము భిన్నంబుగా దోచు”ననియె. జనకుడు :
తండ్రి! విహంగమ మాకసంబున కెగిరి వృక్షమెక్కి ఫలరసం
బానునట్లు, ఒకండు బ్రహ్మచర్యంబునం దుండియే తురీ
యాశ్రమంబు చేపట్టంజూచు. అది విహంగమమార్గంబు. అజిత
చిత్తుల కది దుర్లభంబు. చీమ మెలమెల్ల నడచి గమ్యంబగు
వృక్షశాఖాగ్రంబు చేరి ఫలరసం బానునట్లుకండు ఆశ్ర
మంబునుండి యాశ్రమంబునకు నడచి కృతార్థుండగు. అది
వీలికామార్గంబు. తోలుతటి దానికన్న నిది ప్రమాద
రహితంబు. ఎత్తున బరుండువాఁ డిలమీఁదఁ బడుట కలదు.
కాని, నేలఁ బవళించువాఁడు పడుటలేదుగదా! దృశ్యంబులు
భూతంబులు. నద్గుణంబులదృశ్యంబులట్లు ఆత్మ యదృశ్యుఁడు.
అతండు నిరంజనుండు, నిర్మలుఁడు, నిరాశ్రయుఁడు, నిర్గుణుండు
గావుననతఁడువస్యండుగాఁడు. బంధమోక్షంబులకుఁ మౌనస్సుకార
ణము. కావున నది తలయెత్తిన ద్వంద్వభేదము తలయెత్తు. అది
లేకున్న నైకాత్మ్యం బొదవు. అట్టి భేదవృత్తికి సంసారము

మూలము. అట్టి సంస్కారమునకు మూల మవిద్య. అది లయించిన విద్య యుదయించు. అందులకు శుశ్రూషాదితపాస్త్రము నాశ్రయింపక తీరదు. అయ్యది సుకరము కావున నది విడువక నడపుటయే కర్తవ్యంబు. మోక్షంబు సిద్ధంబై యున్నయదియ. దాని ! పతిబంధకంబులం దొలగించు కొనుటయే సాధ్యంబైన యది. అనిన విని శుకుండు,

చక్రవర్తి ! గార్హస్థ్యంబునకు మోక్షంబునకు నైక మత్యం బెన్నఁజేసి సాధ్యమగునే ? వెన్నెలయుం జీకటి కలియునే ? ఏటివెట్టి ? వైరులయెడ ద్రోహచింతయు, దారాదుల యెడభ్రాంతియు, పుత్రులయెడ వ్యామోహంబు బూరించి గృహస్థుడవగు నిన్ను నిశ్చింతంగాదలంచుటెట్లు ? గురుశాపంబున మీ వంశ్యుఁడు నిమి యనువాఁడు దేహంబు విడిచిన నది కారణంబుగా మీకు విదేహతగల్గె. కాని జ్ఞానంబుచేఁగాదని నా మతంబు. అని పలికిన, జనకుండు మునికుమారా ! సంతానము లేదని తపించి తపించి కానక కన్నసంతానంబు వగు నీవు నీ తండ్రి నడవిపాలు సేసి తపమొనరింపఁ బోదునంటివి. ఇది లెప్పుయగునే ! ఇద్దాన నీ కొకవేళ తండ్రి యనుబంధంబు తప్పినఁ దప్పుగాక. అడవిని జంతుసంతానంబుతోడి తగులం జెట్లు తప్పును ? పంచభూతములసంగము ప్రాణికోటి కవ శ్యమైయుండ నిస్సంగత ఘటించుటెట్లు ? అది మాటల దేట వడునదిగాఁ దలంచెడు గాఁబోలు. సకల్పంబు చెమల్చి సందేహంబుమరల్చి నిశ్చింతండ్లవైనంగాక సౌఖ్యరూపివగుట దుర్లభంబుకాన, దేహేంద్రియాదుల యెడ నిరోధిహంబు వాటించి మతి దృఢపరచుకొని “సర్వం నాహం నమమ” (ఇదియంతయు

నేగాను నాది కాదు, అను నూహంగొని నిలుమని తత్పరహా
స్యంబు దేటతెల్లమ్ము సేసిన శుకుండు రాజు పల్కిన మాటల
నమ్మతం బాని తండ్రియ్యాశ్రమంబునకు మఱలి యరుదెంచె.

— ♦ శుకుని వివాహము ♦ —

వ్యాసుం డట్లు మఱలివచ్చిన కుమారుం గొంటిచేర్చి
యాదరించి సంతోషాంతరంగుం డయ్యె. శుకుండును తండ్రి
యానతి యాశ్రమంబున వసించుచు జనకరాజు చరిత్రంబు
చిత్తంబునకు సత్తువయు విశ్రాంతి నిచ్చిన పీఠంబు యను కన్యకం
బర్హిగహించి కృష్ణుండు గౌరవభుండు భూరి దేవశృతుం
డను కొడుకుల, గీర్తియను కన్యకనుం గనియె. శుకునికూతురు
కీర్తి విభాజియను రాజకొమరుని నణుకుని చెట్టవట్టె. వారికి
బ్రహ్మదత్తుం డను సుతుం డుదయించె. బ్రహ్మదత్తుండు సుత
విన్యస్త రాజ్యండ్ల నారదోపదేశంబున బదరికాశ్రమంబున
కేగె. శుకుండును తండ్రి సంగంబు విడిచి కైలాసంబున నిర్వి
కల్పసమాధినిష్ఠుండ్లె యుండి యుండి భూనభోంతరాళంబులు
తట్టాడ నొకనాఁ డాకసంబున కెగసిపోయిన దండ్రి యది గని
హా! పుత్రా! హా! పుత్రా! యని ఘోషించి శోకించిన
శంకరుండు సన్నిధిసేసి మునీంద్రుడా! కొడుకునకై యడలవల
వదు. అతండు బ్రహ్మజ్ఞుండై యపునరావృత్తమైన పదంబు నధివ
సించె, అతనినీడ నీకు దోడ్త నడమ, నడలకు మని వరం బిడిన
నతఁ డూరజిల్లె. అసితండు దేవలుండు వైశంపాయనుండు
డై మిని సుమంతుం డను శిష్యప్రముఖులతో కర్మ జ్ఞాన మార్గం
బులు రెండును నడపి తన తల్లికై తహతహగొని యామె

జూచిపో నట కరుదెంచె. అటఁ దల్లిలేమి జెలిసి యామె శంతను జేపట్టుట మొదలుగా జరిగిన చరిత్రం జెరింగి యట కేగి యామెను చిత్రాంగదవిచిత్రవీర్యులను నిర్వృదు కొడుకులుదయించుట తెలిసి, తల్లియానతి నంబికయందు ధృతరాష్ట్ర పాండురాజులఁ బుట్టించి, వేంకటయందు విదురుం బడసి కౌరవాన్వయంబు నిలిపె - అని సూతుడు శౌనకాదులకు బాదరాయణవృత్తాంతంబు వినిచిన నా రహమితానందభరితులైరి.

ద్వితీయ స్కంధము

— * వ్యాసజన్మ కథ * —

సూతుండు శౌనకాదుల కిట్లనియె. ఉపరిచరవసుం డను రాజు తపోనిష్ఠుండై యుద్రువలన నొక్క విమానంబు వడసె. అతనికి గిరికన్య యను నతి గలమ. ఆమెయం దిరువురు పుత్రులుదయించిరి. అతఁ డొకనాఁడు తండ్రియానతి వేటకేగి ఋతు మతియైన తనసతిఁ డలంచి మోహభరంబు నాపలేక యున్నంత నతనివీర్యము ధరణిం బడియె. రాజంతట చింతించి దాని నొక్క ముట్టియాకుదొన్నె నింపి తనచేతనున్నడేగ కిచ్చి తన ప్రియాంగన కిచ్చి రమ్మని పంపె. ఆశ్వేన మేగునెడ నొక్కపక్షి పలలాశచే నెదిరించిన నా డేగ పోరునెడ న వీర్యంబుదొన్నె కాళిందిం బడియె. అద్రుక యను నొక యచ్చర యొకనదీమధ్యమున సమాధిగతుం డైన యొక మునిపాదంబులు వట్టిన నతండు

దానోభంగంబునకుంగనలి చేప వగుమని శపించి, నదియిక్కాళిందీ నది మీనంతై చరించుచు నివ్వర్యంబు భక్షించె. దాన నామెకు మత్స్యగంధి మత్స్యగంధి యను నిరువురు శిశువులు పుట్టించిరి. పరాశరుం డొక్కనాడు అమృతమృతగంధిఁ గని మోహించి యత్తీరమున నీహారంబు గల్పించి యయ్యంగనఁ బొంది పిమ్మించె. అంత నామెకు గర్భంబై యచ్చట ద్వీపంబున నొక్క సుతుం డమోఘతేజస్వి యుదయించె. అతండై డ్వైపాయనుడు. పిమ్మలతేజంబువాడగుట కృష్ణుం డనఁ బఱగె. అతం డష్టాదశపురాణ సంహితల నొనర్చి సపాదలక్షం బగు భారతంబు నిర్మించి సుమంత జైమిని వైశంపాయ నాసిత దేవలు లను శిష్యులను యారణేయుండైన శుకునిం జదివించి యైహికాముష్మికఫలనిరూపణ ప్రవణుం డయ్యె.

—♦ మహాభిషేక చరిత్ర ♦—

ఇనవంశంబున మహాభిషేకం డను రా జుదయించె. అతఁడు సుగుణి. వాజకేయాది సత్రంబులు పెక్కులొనర్చి సత్యలోకం బున కరిగె. అట సర్వనదీ దేవత లంబుజాసను సేవింప వచ్చి యుండరి. అందు గంగాదేవి యూరువత్త్రంబు గాలిచేఁ దలఁగిన నతఁడు గాంచి మోహవశంబు డయ్యె. ఆమెయు నతని భావము గ్రహించి వానిపై మోహంబుఁగొనె. బ్రహ్మ వారి కామవర్త నముగని మీరు మర్త్యలోకంబున జనింపుఁ డని శపించె. దాన నతఁడు ప్రతీపభూతికి శంతనుడై పుట్టె.

అట్లుండ వసువులు భార్యాసహితులై పోవునెడ నం దుత్తముఁ డను వసువుభార్య వసిష్ఠధేనువుంజూచి నాచెలి యు

శీనకుగూతున కీ గోరత్నము బహుమానముగ నిచ్చితిని నది తెచ్చి యిమ్మని పతి నడిగిన నతం డట్లు చేసె. వసిష్ఠుఁ డెచ్చోటి వారల నందరిని శసించె. వా రమ్మని ననునయించిన నతండు నందరఁ గరణించియు ధేనుచౌర్యంబుఁ జేసినవానిఁ సీశాపము గ్రమ్మరింప నలవికా దనియె. అట్లవ్వసువులు శాపంబున వచ్చు వారు దారిలో గంగాదేవింగాంచి మహాభిషుండు శంతనుఁడుగా నీవు నదిగా నుదయింతురుగాన మీయం దేము సుతుల మయ్యెదమనిరి.

—♦ గంగా శంతనుల వివాహము ♦—

శంతనుఁ డట్లుదయించివేటకేగి గంగాదేవి యనూనలావణ్య విభ్రమయై నటించిన మోహించె. గంగ నిజవృత్త మెఱుంగుఁ గాని శంతనుఁడు దాను మహాభిషుండ నని యెఱుంగఁడు. గంగా దేవి రాజంజూచి నేను శుభ మశుభం బేదేని గావించిన నీవు గా దన కుండవలయు. ఇది సమయము. కా దన్నపుడు నిన్ను దొలఁగించనియెదనన నాతఁడంగీకరించి యామెం జేపట్టె. అన్వల వారికి నేడ్వరు సుతు లుదయించిరి. ఒక్కొక్కరి నాజాహ్నవి జాహ్నవిం బడవైచె. అష్టమ గర్భంబున నుదయించిన నూనుం గని యారాజు జాలిగొని వీనిం బాలింపు మన నామె తనతోంటిసమయంబు నెంచి యతని వీడివనియె. ఆ యుద యించిన పుత్రుండు గాంగేయుండు నాఁ బఱసె. అతని గంగ పెంచె. ఒకప్పుడు రాజు గంగాతీరంబునకు వచ్చి యాసుతుఁ గని గంగను స్మరించిన నామె వచ్చి వీడు నీ సుతుం డని యప్పగించె. ఆవల శంతనుఁడు మత్స్యగంధినా దాశరాజు

కూతుం గని గాంగేయుదృఢప్రతిజ్ఞచే నామెపొందు లభింపఁ జేసికొని యామెయందు చిత్రాంగద విచిత్రవీర్యులను సుతులఁ బడసె. అది మొదలు గాంగేయుఁడు భీష్మబ్రహ్మచర్యం బూనుట భీష్ముండు నాఁ బఱగె, అతఁడు సోదరులకు నంది కాంబాలికలను దెచ్చి వివాహము సేసె. చిత్రాంగద విచిత్ర వీర్యులు సంతతి లేకయె గతించిన వారియంగనలయందు సత్యవతినియోగంబున వ్యాసుండు ధృతరాష్ట్ర పాండురాజులను, వేటొక్కతెయందు విదురుని బడసె. ధృతరాష్ట్రనకు గాంధారియందు నూలుగురు సుతులును, వైశ్యయందు యుయుత్సుండుం బుట్టిరి. పాండురాజునకుఁ గుంతియందు సూర్యు ననుగ్రహంబున కర్ణుండును, ధర్మాదుభవలన ధర్మజాదు లగు బాండవులు నుదయించిరి. వారివర్తనంబు సాకల్యంబుగా వినిచి వారి మనుమండు పరీక్షిత్తు రాజగుట వివరించి యతనిశాపవృత్తాంతము నవాంతరముగ మణి మంత్రౌషధాదులవలన దుర్మరణంబు దప్పుననుటకుఁ గా దన్మృతులు దెల్పి రని రురుముని చరిత్రం బిట్లనియె.

—♦ రురుముని చరిత్ర ♦—

భృగుండను మునికీఁ బురోహితుని భార్యకలదు. వారికి వ్యవనుండను సుతుండు గలిగె. అతని భార్య సుకన్య. వారికిఁ బ్రమతి యనుకొమరుండు గలఁడు. వాని భార్య ప్రతాపి. వారికి రురుముని యుదయించె. మేనకవిశ్వావసువలన నొక్క కన్నియం బడసి వచ్చుచు స్థూలకేశుండనుమహర్షి యాశ్రమంబున విడిచి చనియె ఋషి యొక్కవ్యకుఁ బ్రమద్వర యనునామం బిడి

ప్రేమంబునఁ జెంచుచుండె. ఆమె నవయావనయై యున్నతటి రురుండు సూచి మోహించె. అట్లున్నతటి నామె సర్పదప్తయై మృతినొందె. రురుండు దానికి వగచి ప్రాణత్యాగంబు సేయసంచి నంద్రమాత వచ్చి నీ యాయువున సగ మిచ్చిన నీమె బ్రతుకు నన సతం డట్లు సేసె. ప్రమద్యరతండ్రి మంత్రులతో దేవమాత తో యమునినిన్నిధి కరిగి తనయవృత్తాంతముఁ దెల్పి యతని దయ న త్తన్ని బ్రతికించె. అవ్వలఁ బ్రమద్యరారురులకుఁ గల్యాణ మయ్యె నని ప్రసంగోచితంబుగాఁ దెలిపి పరీక్షిత్తు తక్షక విషాగ్ని దగ్ధమగుట, జనమేజయుండు సర్పయాగము చేయుట, అస్త్రీకుండు తక్షకానుల రక్షించుట, కద్రువ కొడుకులకు శాపం బిచ్చుట, గరుత్మంతుం డమృతంబు గొనివచ్చుట, తల్లికి శాపమోక్షము సేయుట మొదలుగా మహాభారతకథావిస్తరంబు సంక్షేపించి పలికె. జనమేజయునితో శ్రీ దేవి మహిమంబు నిట్లు తెలిపె. సూతుం గని శౌనకాదు లవ్వలి కథ విన వలతుమని యర్థించిరి.

తృ తీ య స్కంధము

జనమేజయుండు వ్యాసమహామునిఁ జూచి కరుణోదధి ! గుణము తెచ్చుట పుట్టినవి ? వానికిఁ గారణమెవ్వరు ? రూప మేమి ? పరమశ్రేయం బెయ్యది ? నెల విమ్మని యడిగిన నమ్ముని సత్తముం డవ్విభుసత్తమున కిట్లనియె. కొందరు సూర్యుని, గాయత్రిని, వరుణా నిల యమ చంద్ర కుబేరులను,

గజవజనుని గొల్తురు. కొంచెం రాదిశక్తి సఖిలార్థదాయనింగా నిర్వికల్పపరితరబ్రహ్మమ్ముగా ముక్తిగోరి భజింతురు. కొందరు వేదలులు, వేదాభ్యుగలిగి విష్ణుపదంబైన గగనంబు విరాట్టని యర్చింతురు. కొంద రీశ్వరుఁ జందురు. కొంద రసీశ్వరము జగత్తుండురు. అఖిలంబునకు ప్రకృతి కర్తయని యింక కొందరు వాచింతురు. ఈ విభేద కల్పనంబుల రహస్యంబుదెలిపి నన్ను కరుణింపవే! యని యడిగిన బాదరాయణుం డిట్లనియె.

వేదశాఖల విభజించి పురాణములు వలికి వేదాంతముల వివరించి భారతంబు విరచించి యుండియు, నా మనంబు మూఢంబై యున్నవని నారదుండు సనుదెంచిన సతనికి నా తెఱంగెఱింగించితి. అతఁడుఁ దా మున్ను తండ్రియగు నజుని వలన విన్నచందం బిట్టి దని యిట్లు విశదీకరించె. అది యెట్లు నిన—

కల్పాంతంబున నేకార్ణవమై జగంబు గాఢాంధకార బంధుర మైనదని నేనుకమలకర్ణికాపీఠి నధివసించి యప్పంకజంబు నీటఁ బుట్టుటకు మూలం బఱసెద నని నాశంబుత్రోవ నరిగి వేలవత్సరంబులు వెదకి పోవఁబోవ “తప తప” యను గగన భారతి వీతెంచిన నంత దపంబొనర్చితి. అవ్వల “సృజ సృజ” యని వినఁబడియె. అప్పుడు నే నేమి సృజింతు నని చింతించితి. ఇట్లుండనప్పారావారంబునఁదిరుగాడుమధుకైటభులుగుభుల్లునఁ దెరలివచ్చి న న్నెదిరించిరి. నేను శరణంబుగానక నాశంబు వెంబడి మారిపోయి నీట మునిగితి. అందు గీలమేఘశ్యాముండు, పీఠికొశేయచాసుండు, అంబుజాక్షుండు, శంఖ చక్ర గదాది సకల పరికరధరుండు, చతుర్భుజుండు, నిస్తులకొస్తుభ

రతోద్భాసి, శ్రీవత్సాంకుండు, కేవలవ్యంకశా... యగు
నచ్యుతుండు యోగనిద్రావశుండై గానవచ్చిన నమ్మాయా
దేనింధ్యానించితి. ఆమె తొలగి చన న స్పృష్టండు తెలివొంది
నాయెడంబ్రహ్మనుండై భక్తాక్షినాశకుండు నిలింపనాయకుండు
నగు హరి వారిం దెగబార్చె. ఆవలం బరాశక్తి సృష్టిస్థితిలయం
బులకు మూర్తితయంబుం బురికొల్పిన వారు భూతములును
నిండియంబులు నశించియున్న యత్తరి సృష్టియొనర్చుట
కేమికతం బని య మూతను బ్రశ్నించె.

—♦ త్రిమూర్తులు విచిత్రసృష్టి విలకించుట ♦ —

త్రిమూర్తులప్రశ్నంబులకు నుత్తరంబుగా నంబికవారలం
దనవిమానంబునఁ గొంపోయె. అట్లు పోవఁజోవ వా రింద్రాది
లోకంబులు, బ్రహ్మ విష్ణు భువనంబులు, నయ్యె భవనంబుల
స్వస్వరూపు లగు కొండొక బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రులను గాంచి
విస్మయం బందిరి. ఆ విమానం బంబుధి దాటి చన నవ్వలి
సంద్రంబున మణిద్వీపంబుగాననయ్యె. అందు సురుచిరత్వంబు
నడుమ కోటిసూర్యప్రభాభాసమానయై విమలదంతకాంతులు
వెన్నెల సీన చిఱునగవు గులుకు మోముతో రక్తమాల్య
కుసుమాంబర గంధమణిభూషాభూషితాంగియై రక్తనేత్రం
బులు, రక్తాధరవల్లవఁబనుం గలిగి యరుణభానునిభంబైన
నెమ్మోముతో నలరుచుండె. ఆమెసన్నిధి కోటిమంది పద్మాలయలు
గొల్పుచుండిరి. సహస్రసంఖ్యాకములైన అక్షిముఖ కర శ్రవః
కుక్షుల మార్తాండకోటిద్యుతి విద్యోతితయై యున్న యాయమృ
యనాదియు నాదియుంగా దోచెడి నని యచ్చెరువందిరి. అన్ని

లింప నాయకులలోఁ దొలుత హరి యా భగవతి చరిత్రమ్ము
 బ్రహ్మాదులకు వివరించి చెప్పి తొల్లఁటి తపంబు పండుట నీతల్లి
 మనకుదర్శనమ్మిచ్చె. ఈయక మనకందర కాదియగుటనిక్కంబు,
 అని యాదేవిని సమీపింపఁగోరి ద్వారపాలుర దరిసిన వారు
 వోయి శ్రీ దేవికి విన్నపంబుసేసి యనుమతిం బడసి లోనికిం
 గొంపొయిన నమ్మువ్వురు నీ చరణంబులు శరణంబని వ్రాలి
 కైవారంబుసేసి కోటిభాస్కర తేజోభాసమానమైన యప్పురా
 దేవి సింహాసనంబువరి సన్నిధిసేసి నిలువఁబడి, యామె
 కటాక్షంపు వెన్నెల నెలకొన్న యన్నిండుకొలువున బరిచారిక
 లాడుచుం బాడచు దేవిని సేవించుట చూచి, యచ్చెరు వంది,
 భయంబునొందుచు దేవిపైపు చూపు నిల్వినవేళ అమ్మ
 హాశక్తి పాదనఖాగ్రదర్పణ మణిచ్ఛాయాకదంబబింబంబున
 నఖిల బ్రహ్మాండ భాండంబులు గానవచ్చె. స్థావర జంగమా
 తృకమైన జగంబులును, నేనుచు, శంకరుండు, కేశవుండు,
 అఖిలదిల్పారు, యక్ష సిద్ధ సాధ్య కిన్నర కింపురుష గరు
 డోరగ గంధర్వ ముని నికాయంబు మొదలుగ నఖిల విశ్వ
 విచిత్రచిత్రంబు గోచరించినఁ జకితులమైయుండి, కొండొకవడిఁ
 దేరి య ద్దేవిని వేరీతుల వేర్వేర వినుతించితిమి. నేవక జన
 కల్పవల్లియగు నా తల్లి మాయెడ నమందకరుణారససుంద
 రములగు కటాక్షవీక్షణములఁ జఱపి యాత్మతత్వం బిట్లుని
 యుపన్యసించె.

—* పరాశక్తి త్రిమూర్తుల కాత్మతత్వము విశదీకరించుట *—

పురుషుండును బ్రకృతియు నను భేదంబు వాస్తవి
 కంబుగాదు. నేన పురుషుండను: నేన పౌలతియు నె యుందు.

అన్వితీయం బనామయం బగు బ్రహ్మం బేన యని యెఱుంగరే? స్పష్టవ్యవదేశంబున వ్యప్తిగాఁ దోషింపఁజేసి కీశించుట నాకు స్వభావంబు. నానాత్వము మదిచ్చాకల్పితము. శక్తి నగు నేను లేక స్పష్టి స్థితి లయంబులఁ జేయ మీకు వశంబగునే? యని తెలిపి సరస్వతిని బ్రహ్మకొసఁగి సత్యలోకంబున కరుగు మని కొండాక మంత్ర ముపదేశించి పనిచె. పిదప హరికి లక్ష్మీనొసంగి వలయువేళల సత్య రజ స్తమో గుణంబులఁ బూని జగద్రక్షణం బొనర్చుమని బీజత్రయసంధితంబగు మంత్రరాజం బొసంగి యను గ్రహించె. ఆవల హరునకు గౌరి నొసంగి తామసప్రధానవర్తనమున జగముల సంహరించుట నీపని యని యానతిచ్చె. ఇట్లు బ్రహ్మ నారదున కెఱింగించిన వయ్యజుపట్టి తండ్రీ! సగుణసర్గంబు వింటి, నింక నిర్గుణపృష్టిరూపంబు దెలుపవే యని పాదంబుల కెఱిగి యడిగిన నిర్గుణతత్వంబు దృగ్గోచరంబు గానని యుదలి కొన్ని రహస్యంబుల నెఱింగించె. మరియు నద్దేనియె పరమ సేవ్య. అద్దేవిమంత్రంబు వర్ణలోపంబుననేని జపించిన నిష్ఠార్థ సిద్ధి యగునని దృష్టాంతంబుగా నొక్కకథ యిట్లు వినిపించె.

— * బ్రాహ్మణుని కథ * —

ఒక బ్రాహ్మణుడు నిరక్షరఁడై, యొక పందిమోట నుండి వినబడిన 'ఏ' కార మాలించి యది బింధునాన నెన జపించి యా జగజ్జననికరుణాశక్తిని పొందెనని యెఱుంగుట కవి శిరోమణియు నయ్యె. అది యెట్లంజెప్పింపఁగలము? తమసానదితీరంబున దేవదత్తుడును బ్రాహ్మణుని పుత్రకామేష్ఠి సల్పినెడ, గోబిలుఁడును దాతయై సామంబు

గాంబు కేయకశ్చోరమ్ము వచ్చిన దేవదత్తుండు కనలి
యతని బాంధవ. గోవిందుడు శ్వశువేగంబున నీ కట్లు దోచె
గాని వేరుగాని వెండియు, నీకుగల్గు కొడుకు మతిమూలిన
వాడును. నీకును నాకుని కపించె. శాపభీతుండై దేవదత్తుండు
గోవిలు ననునందు. అతడును బ్రహ్మనుండై మీవాడు
తొలుత మూర్ఖుడయ్యు పదంపశి వేదవేత్తయవులె మ్మని
యాచిచ్చె. అంత నతనికి సుతుండు గలిగె అతడు తథ్యుండు
నాబుగె. వానిధ్యమనాదుల నుత్సాహిగాక మూర్ఖుడయ్యె.
తుద కాతడు గంగాతీరంబున పల్లశాల గల్పించుకొని నిత్య
సత్యవ్రతుండై నిలిచెగాని, జప తప స్వాధ్యాయాదుల తెన్నున
మాత్రము మూర్ఖుడై యె యుండె. అతడు తనమార్గంబునకు
వగచి స్థిలి పరితిపించుచు బమనాలుగేం డ్లటనే గడపె అట్టి
యొక నొకయెఱుకు నిశితభల్లంబున నొకవరాహంబు నేసిన
నది రక్తంబుపార ఘుర్గురించుచు భీతిమై పఱచి య విప్ర
బాలకుడరి పఱచి వచ్చిన వాగ్భవబీజంబు బిందుహీనంబుగా
నుచ్చరించుచు నొక్కపొడడాసిననా భిల్లుడు పందిజాడ దెలుపు
మని త న్నడిగిన నతడు డోలాయమానమాననుండై నిజ
మాడిన బ్రాణిహింసయు, నాడకున్న ననృతదోషమ్ము నగు
సనియు, సందిగ్ధవచనం బనృతప్రాయం బని శంకించి తుద
కా బిందుహీనం బైన బీజాక్షరంబు వినిన ఫలమున వాల్మీకి
కెన యగు కవియై దేవియనుగ్రహంబున ధీమంతుండై
“ఏని పందిని జూచిన నది పలుక నేరదు. ఏది పలుక నేర్చిన దది
పందిని జూడలేదు” అని పలికిన న నిష్పాదుండు - నిత్యసత్య
వృత్తఖ్యాతి గన్న యాతనిపలుకునెడ విశ్వాసి యగుట తన

దానిం బహుచే. అప్పుడుని సత్యభ్యుత్థి విగంతంబున నానెంచె. అతండు పరాంబిక సాకతంబునకుం బ్రాత్రుండైనాడని యెంచుగి హర్షించి తలినందు లింటికిం గొంపోయి సుఖం బుంకిరి అని జమదగ్నికి రోమశుండు దెల్పె నని వ్యాసుండు జనమేదయన్మప చంఢ్రునకుం దెల్పె.

—† ధ్రువసంధి చరిత్ర †—

సూర్యవంశ్యుండు ధ్రువసంధి యను రాజయోధ్య రాజ ధానిగఁ గోసల మేలుచుండె. అతండు మనోరమయందు సుదర్శనుని, లీలావతియందు శత్రుజిత్తుని గనియె. గణగరిమం బెద్దయగు శత్రుజిత్తునెడ రాజున కనురాగ మగ్గులమై యుండె. ఒకనాడు రాజు మృగయ కరిగి యొక్క కంకరవంబుం దాకి దాని నిశితనఖదంష్ట్రానికాయంబు వ్రచ్చి కూలిన నారాజు భటు లా మృగరాజు నేసి కూల్చిరి. పిమ్మట న మ్రానవపతి మంత్రివర్గము గుణాధికుం డగుట శత్రుజిత్తునెడ పక్షపాతంబుం గొని యతని రాజుం జేయఁగోరిరి. అతని మాతామహుండు యుధాజిత్తును మనుమని రాజుంజేయ నాలోచించి యుండె. సుదర్శనుని మాతామహుండు వీరసేనుండు తన దాహిత్రుని రాజునకు జ్యేష్ఠసుతుని బట్టము గట్టఁగోరె. ఇ విద్విభేదమున నయ్యిరుపక్షములకుం బోరితము తప్పనిసరి యయ్యె. అందు వీరసేనుండు వీరశయన మలంకరించె. అతని కూతురు మనోరమ తనయుంగూడి గతిలేక పారిపోయె. పోయి పోయి గంగాతీరంబున పొంగలవలన ధనంబు గోల్పడి పల్ల టించుచు నదిదాటి త్రికూటం బను నగంబు జేరి యట భార

ద్వాజ్ఞాశ్రమంబు పొంత సుతద్వితీయయై సైరంభియు మంత్రి
యుం దోడుఁగా జనుచుండె. అట నొక్కతాపసి నీవెవ్వత వెంద
టిగిడె వన తనవృత్తంబు మంత్రించే జెప్పించిన నమ్ముని యభ
యంబిచ్చి యందుండ నియమించి యాదరించె. అవ్వల నొక
ప్పుడు యుధాజితుండు నిషాదసహితుండై తనకొడుకును
సమయింపవచ్చుచున్నాడని యెఱింగి య య్యాడుది కుయ్య
డుచు భరద్వాజచరణంబులు వట్టుకొనిన నమ్మునివల్లభుం
డన్వృవవల్లభ కభయంబు దయసేసి శత్రువు నాపజూచె.
కాని యారాజు బలదర్శితుండగుట నకంటకమైన రాజ్యము
మనుమని కప్పనముసేయ పట్టుకొనిన మంత్రులు విశ్వా
మిత్రుండు వసిష్ఠధేనువుంబట్టి చెడిన కథ యెఱింగించి జడువు
గొలిపిన నతఁడు భయపడి భరద్వాజపాదములు వట్టికొని
యాదరణంబు వడసి పురికిం జనియె.

సుదర్శనుండు మునిసన్నిధి విద్యలెల్ల గఱచి ప్రసంగం
బున నమ్మునినోట వెడలిన స్మరబీజంబును పఠించుచున్న నది
ధ్యానస్యాసభందోహనంబయ్యును మునిదయ నై దేండ్లలో
ఫలించె. ఆ రాజసుతునకు పదునొకండవయేట నుపయనము
గావించి ధనుర్వేద నీతిశాస్త్రముల గఱపుచుండ నొకనాఁ డాత
నికి శక్తి దర్శనంబిచ్చె. రక్తమాల్యాంబరభూషాధారిణి యగు
నవ్వైష్ణవిఁ జూచి సాగిలఁబడిన దివ్యశర శరాసన తూణంబుల
దయసేసి యాయమ్మ తిరోహిత యయ్యె. అత్తఱిసే కాశి
రాజుతనయ శశికళ స్వప్నంబున శాంకరి పొడసూపి సుదర్శ
నుండు విభుఁ డగునని దీవించిన యావేయతనిపై వలపుగొనె.
అంత వసంతోదయ మయ్యె.

అవ్వేళ నాశ్రమవాసి యగు తపస్వివలన స్వప్నముదకు కలరూ పెఱింగి శశికళ విరాళి గొనియె. ఇంతలో శృంగిబేర పురఁగతి దుర్దశనున్న యీ బాలున కొకయరదం దీమువచ్చిన నమ్మునివగ్గు లీ బాలకు నాతని కొప్పగించిరి. అతఁ డితనితోఁ బయనమయ్యె.

సుదర్శనుండు శశికళా స్వయంవర సమాకాంత్యచే స్వయంవరసభాలంకార మై యున్నతరి నబ్బాలిక వేకొక రాకొమూరునివంకఁ జూడనైనఁ జూడకపరాంబదయచే స్ఫురించిన వసవాసి యగు నాభూవల్లభుకుమారుమెడలో మఘాక ఘష్పమాలవైచిన నయ్యిరువురకుఁగల్వాణమయ్యె. వఘావసులు స్వరాష్ట్రంబున కరుగుతఱి సంభోరాశిసామ్యంబైన సైన్యం బెదుక్కొన పెనుసంగర మయ్యె. ఆ సుకుమార వీరకుమార శేఖరుఁ డెదిరించియు స్వబలంబులు పురికొనఁ జాలకున్నంత నయ్యంబఁ డలఁచె. ఆయమ్మ అగుణప్రభాభరితవీక్షణపంక్తు లాశలకు రక్తిమవెంప కరనిహితవివిధాయుధభాళధశ్యంబులు దెసల వెలుంగ సింహనాదంబుసేయుచు దివ్యభూషాధారిణియై మృగేంద్రవాహనయై పఱతెంచి సుదర్శనుసన్నిధి నవతరించి దివ్యాస్త్రసందోహంబు గురియించి సింగంబు దుమికించి శత్రుజిన్ముఖులగు నరివీరులఁ జించి చెండాడి సుదర్శను కరుణించిన నా దుర్గను సుబాహుండు కాశిరాజు వేనోళ్ళ వినుతిండె. వరం బడుగు మన సతఁడు నిజనగరంబున దుర్గవై వేంచేయు మని కోర నాదేవి వల్లె యనె. అవ్వల సుదర్శనుం డదేవి మహిమంబు వర్ణించిన నీలానాథులు శత్రుమిత్రులు హర్షించి చనిరి. సుదర్శనుం డవ్వల ద్వితీయాద్వితీయుండై యయోధ్య

కేగి నకలగన్మంగళంబుగా గృహవేళంబు గావించి సవతితల్లి
 పిలాపతి నోదార్చి మంత్రులఁగూడి హేమసింహాసన మధిన
 నించి నట్లాభిషేకంపఁబడియె. అవ్వల దేవియానమేఱకు
 స్వర్ణమయపహానంబొకఁడు నిర్మించి యంబ నందుఁ బ్రతిష్ఠించి
 నిర్భృతజలు, నవరాత్రోత్సవంబులు నొనర్చి తత్కృపకుఁ
 బాత్రమయ్యెనని తెల్పి నవరాత్రోత్సవవిధానము నారదునిచే
 డెలిసి క్షిప్రంధానగరంబున భార్యవియోగతప్తం డగు
 శ్రీరాముం దిష్టార్థంబు వశసె నని యా చరిత్రంబు సాకల్యం
 బుగా వినిపించి, కోమటి యొకఁడు దార్శిద్యంబు తొలఁగుట
 డెలిసి, శక్తిమహిమం బనూనం బని వినిపించి బాదరాయణ
 వచస్పదాసారంబునఁ బ్రీతుండై జనమేజయుండు మీదికథఁ
 డెలుపు మనియె.

చతుర్థ స్కంధము

శ్రీదేవికిం బ్రణమిల్లి జనమేజయుండు నరనారాయ
 ణులు నిస్పృహు లచ్యుతాంశసంభూతులై తపమ్ము సేసిరి.
 వారె కృష్ణార్జునులై భూభారంబు వాపి రని నారదాదులవలన
 వింటి. దేవతారూపులు బ్రహ్మణ్యులు నగు నరనారాయణులు
 క్షత్రియయోని నవతరింపఁ గతమేమి ? ఇది విపరీతంబుగదా !
 వివరము వినఁదలెత్తు ననిన బాదరాయణుండు కర్మప్రభావంబు
 తెఱ గట్టదని తెల్పి యాదవపూర్వచరిత్ర మిట్లని తెలిపె.

—♦ వసుదేవ పూర్వస్మృత్యంతము ♦—

కశ్యపుశాపంబున వసుదేవుని గోపాలుండు దయ్యె. అతని భార్య అదితి, సురభి యను వాకిష్ణువున దేవకి గోహిణియు నా జనించిరి. వారి గర్భంబున భగవానుండు నవతరించి, మానుషభావం బభివ్యుంచి, బాల్యాద్యవృత్తులు, బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమచర్యలు నడపె. అది చిత్రంబు గదా! దీని కతం బేమి, తెలుపు మన నిట్లనియె.

వరుణుండు మున్నధ్వరంబునేయి, కశ్యపుఁ డందలి యాగీయపశువుల, భార్యలతోక నాహరించె. వరుణుండు పశువుల వెదకి, కశ్యపునిగా నెఱింగి, భార్యయుతంబుగ గోపకుండవు గమ్మని శిషించె. మఱియు నా గోవులఁ గానక వానిలేగలు దురసిల్లుటఁగని గోహర్తయగు కశ్యపునిసతి మృత పుత్రక యయ్యెడు మనయు, బందెవడు ననియు శిషించె. అందులకు జడియక కశ్యపుండు గోవు లీయకున్న, బ్రహ్మ యిమ్మని యడిగినను నతఁడప్పటికిని భయంబందఁడయ్యె. అంత బ్రహ్మయు నీశాపంబు శాపంబుగా జరుగుఁగాక యనియె. అప్పుడు కశ్యపుండు బ్రహ్మపాదంబుల వ్రాలి వాపోవ నీ గర్భంబున వారి జన్మించు నని తెలిపె. ఇంతియకాక తొల్లి దితిగర్భంబు ధరియింప నదితి యోర్వక యిరించుని ప్రయోగించి గర్భంబు విచ్చిన్నంబు జేయించె. అందులకు దితి యిరించుని శిషించె. అదితినిగూడ నీ తనయులు పుట్టి చతురని శిషించె. ఇక్కతంబున దేవకి బుత్రులం గోల్పోవుటయు, శ్రీకృష్ణుఁ డామె యష్టమగర్భంబున నవతరించుటయుఁ జరిగె.

—♦ సరనారాయణచిత్ర ♦—

వేదవ్రతనిష్ఠుండు ధర్ముండును విప్రుండు గలఁడు. అతనికి హరి, కృష్ణుండు, నరుండు, నారాయణుండును సుతులు యుండిరి. హరికృష్ణులు యోగరతులై విరక్తులైరి. సరనారాయణులు తాపసులైరి. ఇంద్రుండు వీరితపంబు సెఱుపవచ్చిన వారతని కన్నెత్తిచూడకున్న వాఁడు భయంకరమాయామృగంబులకల్పించివెఱపించె. అంతకును వారు తలంగకుండుటయకాక వారి తాపసాగ్నిలోకంబుల నెగజిమ్ముకొన నింద్రుండు మదనవసంతులకు రంధ్రను తోడిచ్చి పంపిన కుసుమాయుధుండు దేవీధ్యాననిష్ఠాపటిష్ఠులగు నవ్వారిం డాయ వెఱతు నని తెల్పిన వినక యింద్రుం డాజ్ఞాపింప నచ్చట కరిగె. అచట నవవసంతోదయంబయ్యె నంత సరనారాయణులుసంచలించితపంబుసాలించి దేవభామినీజనబృందంబు నందంబున డెందంబు దందడించయు నిదానించి చూచిన నారాయణుండు వారి కపటనాటకమూలం బెఱింగె. అంత నూరుభాగంబు నఱచేతఁ జఱచి వారి కన్న మిన్నయగు నొక్కకన్నియ సౌందర్యఖనిఁ బుట్టించె. ఊరువునం బుట్టుట నది యూర్వశినాఁ బరగె. అయ్యంగనయంగసౌష్ఠవంబు గని కడమ యపురఃపాళి మోము మోము జూచుకొని యమ్మునిమోము వెఱగంది చూచి విభ్రాంతి నొంది మనయందంబు లి న్నెలంతకడ యెంతయని సిగ్గిలి యంజలిసేసి యమ్మునికి మ్రొక్కిరి. అమ్ముని యూరువుచుండి వెండియుఁ బ్రదిలోకసుందరు లెందఱో వేల్పుభామ లుదయంబందిరి. అది గని దేవభామినీజనమ్ము సేయునది లేక సామంబునకుఁ జొచ్చి

(5).

ప్రహ్లాదుండు నారాయణునితో భోగుట

83

నీపాండు గోరి వచ్చిన విలాసవతుల మ మృతులరతులఁ దేల్చుక
యిరీతుల శోకంబున కగ్గంబుసేయుట పాడిగాదని పాదములఁ
బట్టి విడువకున్న నాతఁడు మా కేమిపని యోగులగు మాకు
భోగులమాటలు పాటిగా వన వారు చరవుగొని వినక పెనం
గిరి. మానముబూని వీరితో పలుకాడకున్న బాగాయెడిది.
అట్లుగాక పల్కరించితిమి. ఇందుచే వీరలు సంకటపెట్టుట కవ
కాశంబయ్యె. ఇప్పుడు గోపించి శసించినఁ దపంబు సెక్కు కృప
సేసినం గీడగు. ఇం దుపాయం బేమొకో! యని యమ్మునులు
చింతించిరి. ఆవల నరుండు శాంతియె శరణ్యంబనియె. మఱియు
నయ్యచ్చరలఁ జూచి యతఁడు కోపంబు సూపక చిటునవ్వు
లయఁ జూచి హిత వ్రపదేశించి యందుఁముఖులారా! నేనిటువ
దెనిమిదవద్వాపరంబునందు భూభారము వాప నవతరింతు.
అప్పుడు మిమ్ము కందర్పకేళిఁదేల్తు నని చెప్పి యూరువునందు
జనించిన యయ్యూర్వశి నింద్రున కిమ్మని వారితోడఁ బుత్రెం
చిన, వారు సురపతికడ కేగి తమవృత్తాంతము విన్నవించి
యయ్యంగన నతని కిచ్చిన నిలింపపతి య మ్మునిపతుల యచం
చలతపోనియతి కచ్చెరువంది లజ్జించి యూరకుండె. అపైఁ
గృష్ణుం డవతరించుట మున్నుగా గోపికలతోడ జరిపిన లీలలు
వర్ణించి పరాశరసూనుండు జనమేజయు నలరించె.

—* ప్రహ్లాదుండు నారాయణునితో భోగుట *—

ప్రహ్లాదుండు ఘరిభక్తుం డయ్యు నారాయణునితోఁ
జోరితం బొనర్చె నని విందు మది యెట్టులని యడిగిన బుడమి
తేనికి వ్యాసుం డిట్లనియె.

ప్రహ్లాదుండు పాతాళం బేలుతటి చ్యవనుడు నర్మదానదిం దోగువాఁ డొకసర్పంబుచేఁ బాతాళంబున కీడ్వబడి రమానాథుఁడగుచున్న దానిబారిం దప్పికొని రసాతలరాజ భానియం దొకక్షేణిం దిరుగుచుండఁ బ్రహ్లాదుండు సూచియతని వృత్తాంతం బెఱింగి యతనివలనఁ దీర్థవిశేషంబులన్నియు విని నరనారాయణదివ్యక్షాకౌమూహలియై నిశ్చల భ్యాన నిష్ఠ నున్న య మ్మునులను, వారిదాపున రెండువిల్లులుం గని తప స్సులకు విల్లుతోఁ బని యేమి? యిది సెల్లునే యని వారి నెదిరించిన నక్కడ భూరసమరం బయ్యె. అది యొక దివ్య వర్షహస్త్రంబు వట్టె. అంత నాదినారాయణుండు గరుడారూఢుండై వాత్సల్యంబు మెఱయఁ దోతెంచిన నసురసూనుండు చేతులు జోడించి యవ్వెన్నుని న్నుతించి 'మున్ను తా మిడిన వరంబులు బొంకు లగునే? దుర్బలు లిర్దురు ద్విజుల నోర్వలే నైతి, ఉపాయం బేమన వీరు మదంశభూతులు, పెద్దలు, వీరితోఁ గయ్యంబురాదు నెయ్యంబు మేలగు బామ్మన నతండు నేనలఁ గడలించుకొని చనె. అ మ్మునులు బదరీవనంబున తపోని యతి నున్నారు అని తెల్పిన జనమేజయుండు సాత్యవతేయుం జూచి పరమశాంతులగు తపోధనులకు రాగద్వేషకార్యం బగు యుద్ధంబుపై వల పేల గలిగె? ఇది యహంకారభావంబు గదా! యన్న బ్రహ్మ రుద్ర విష్ణువులు, నిండ్రుండు నను వేల్పు లెల్ల రహంకారయుతులే యన దక్కిన మునులమాట దడవనేల? అక్షయ్యుం డగు జనార్దనుండు మాయోవశంబున సంస్కృతించడె నన నన్యులమాట చెల్పవలెనే? యనఁగేశవునకు భృగుశాపంబు

గల్గెనని విందు నది యేమికతమైన నానతిమ్మన వ్యాసుం
డిట్లని వివరింపఁ దొడంగె.

—* హరికి భృగుశాపము గల్గుట *—

తొల్లి హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపు ప్రముఖు లగు దాన
వులు గూలుట గని వెఱచి యసురులు కలగఁకుండగ శుక్రుని
వేసిన, నతండు శంభు నుపాసించి వత్తునని యరిగినతఱి హరి
హరిపేరణచే భృగువత్తిం జక్రాయధంబుచే ఖండించె.
అంత భృగుండు మంత్రశక్తిచే నామెను బ్రతికించుకొని హరిని
దుచ్చయోనులం బుట్టి గిట్టుచు నిడుమలఁ గుడిచెద వని శపించె.
ఇందుఁ డమ్మునివరుమహిమ గని తపించె. మఱియు నొక
నాడు తనకూతు జయంతి యనుదాని శుక్రుపరిచర్యకు
నియోగించె. ఆపెయు నాతని తపశ్శ్రమం బపనయించి
శుక్రు శుశ్రూషించుచుండె. అట్లు వేయవత్సరంబు లఱిగె.
అంతట పార్వతీపతి యాతనితపంబున కలరి యవధ్యుండ వయ్యె
దవు. మంత్రవాతంబు నీవశం బవు బొమ్మని దయసూపిన
నతండు పొర్పించి వచ్చుచు జయంతి ప్రార్థన దానిం దన
భార్యగఁ జేపట్టె. అవ్వల వా రతులభోగానుభూతిఁ బదియెండ్లు
జరిపిరి.

సురగురుఁ డీ యంతరంబు వేచియుండి శుక్రువేషం
బున రాక్షసుల మోసగించి శుతిస్త్పతిపురాణాదుల కన్యార్థంబు
లగించి వ్రతాదుల నిరసించుచు బరమార్థవృత్తికి భంగంబు
సేసె. శుక్రుండు జయంతివ్యామోహంబున నుండి యుండి
తెలివిగని స్వపక్షంబుదురవస్థం గని తనరూపున నున్న

దేవాచార్యకృత్తిమవర్తనంబు గ్రహించి నేను శుక్రుండ, నీవు కుమానావేషివి అన నాతం డట్లుకాదు. నీవేమాయగాఁడవనియె. అంత శుక్రుండు హరుఁ డిచ్చిన శక్తి జూపు మన నాతం డట్లు యనియె. ఇచ్చిత్రవాదంబున నిరువుర కలరూ పపురూపయ్యె. అంత భార్గవుం డెదిరిమోసంబున కచ్చెరుపాటు గని వెడనవ్వు నవ్వె. రక్కసుల కమ్మోసంబు వివరించి చెప్పె. కాని వారు వినక కుమానాశుక్రు నాశ్రయించి తన్ను పోవీసిన నతం డలిగి “మీకు వినాశంబు దాపురించుఁ గాక” యనియె. అది తనకు వాటంబుగాఁ గని బృహస్పతి, నిలింపపతికిఁ దెలిపి యిది యుత్సాహసమయం బని ప్రోత్సహించె. దైత్యులు గురు మారులై పరాజయ మొంది మగుడ శుక్రుఁడేరిన నతండు “మీరు పాతాళంబున కేగి బ్రతుకుండు. కర్తవ్యం బిద మిత్థం బనఁజాల. ఆలోచించెదఁగాక” యన వారియ్యకొనక ప్రహ్లాదుం బ్రేరేచిరి. అతఁ డింద్రునిపై కెత్తివచ్చె. అప్పుడు సురాసురు లకు వేయేండ్లు పోరయ్యె. బృహస్పతియుపదేశంబున నింద్రుండు పరమేశ్వరి నారాధించె. అంత నాదేవి మృగేంద్రవాహనయై విచ్చేసి సింగంబును రంగంబున దుమికించి దైత్యబలంబును నుగ్గు నూచగాఁ జెండాడె. ప్రహ్లాదుండు శ్రీమాతను పెక్కుభంగుల విచారించి శరణుఁజొచ్చె. అంబ యాతని గని “మీ కిప్పుడు పాతాళంబె శరణ్యంబు. వేల్పులయభివృద్ధికి నిది తరుణంబు” అని తెలిపి యింద్రులు హరి హర బ్రహ్మలు ప్రకృతివశులై చరించిన కథలు వివరించి యంతర్నిత యయ్యె.

అంత జనమేజయస్త్రీతీకుండు కృష్ణావతారచరిత్రంబు సాకల్యంబుగా వినిసింపు మన బాహరాయణంబు జిక్కి చెప్పు దొడంగె.

—♦ కృష్ణావతారము ♦—

భూదేవి భారము వహింపజాలక వాసవుకడ కటిగి జరాసంధుడు, కంసుడు, చైద్యుడు, నరకుడు, వత్సుడు, సాల్వుడు, భగదత్తుడు, ధేనుకుడు మొదలగుకూరు లొక్కు మ్మడి చెలరేగి లోకపీడ గావించుచున్నారు. ఈ ఘోర మ్ముడుపు మన నింద్రుండు మురారి పెక్కు లవతారములెత్తి దుష్టసంహారమొనర్చి ని న్నేలుట క్రొత్తగాదని బ్రహ్మకడ కరి గిన వారలదోడ్కొని యతండు రమేషుసన్నిధి కరిగె. అట్లెగి “ద్వాపరాంతం బయ్యె, కలిరాక చీకాకుఁ బజచె రక్షింపు” మని వేడఁ వై కులతుండు “నేను నీవు శంకరుడును నింద్ర యమ కుబేరాదులు నహంకారమునఁ గార్యము లేర్పరింతుమనుట కల్ల. మనము పరతంత్రులము. యోగమాయ భూర్భువరాది లోకముల కేలికయై భరించు. నేనె స్వతంత్రుఁ డందువేని తుచ్చములైన కూర్మ వరాహాది యోనులఁ బుట్టి గిట్టనేల ? శ్రీ రామావతారమున కట్టబట్టయుఁ దినఁదిండియు లేక వన మ్ములపాలై యాలిఁగోల్పడి పెక్కువెత లందనే ? యోగ మాయ భోగమోక్షప్రదాత్రి. ఆమె నర్పించి విబుధులు తత్ప్రసన్నవీక్షణరాజి మనుట లెస్స” యన నందరు నట్ల యొనర్చిరి. అంత శ్రుతిసీమంతవిహారిణి కారణశక్తి మూల సీతాధిష్ఠాత్రి యాధిమజనయ్యత్రి జగదింద్రజాలవిఘ్నాహిని

సింహవాచనమై దర్శక మొక్కంగె. అవ్వేల్ను లయ్యరవింప
లోచన వేరీతుల బ్రస్తుతించిరి. అంత జగన్మాత “ఇది నాచే
నింతకు మున్న చింతింపబడినది. నేన యంశావతరణం
యినర్పి రాక్షసాంశసంభూతు లగు మాగధాదుల సంహరింతు.
మీరు మీమీ యంశంబుల నవతరింపుడు. నా శక్తి మీ
యం దావేరించు. అదితి కన్యపులు వరుణశాపమున దేవకీవసు
దేవు లయ్యెదరు. భృగుశాపంబున సచ్యతుండు కృష్ణుండగు.
నే నందయశోదలకు నందన నయ్యెద. కారాగారమున నా
విర్యవించిన కృష్ణుని గోకుల మంపెద. అదితియంశమగు దేవకీ
యొక్క గర్భంబున బుట్టిన శేషుని సురభియంశమగు రోహి
ణితో జేర్చెద. ఇంద్రుసంశమున నర్జునుఁ డుదయించు. యము
సంశమున ధర్మజుఁడొదవు. మారుతాంశమున భీముఁడుగలుగు.
అశ్వినులభాగంబుల నకులసహదేవు లయ్యెదరు. వసువులయం
శంబున గాంగేయుఁ డుదయించు. అసూయ, యిర్ష్య, మతి,
తృప్తి, మమత, అభిమత, స్పృహ, జిగీష, మదమోహములు
నా చెలికత్తెల ప్రళయసమంబానర్తురు. బ్రాహ్మణశాపమున
యదునంశనాశనమగు. కృష్ణుఁడు శాపవశమున నొడలు విడిచి
వైకుంఠమునకు వచ్చు” నని తెలిపి జగదంబ యంతర్ధాన
మొందె.

సకలభవనంబు లద్దేవిశక్తికి లోబడియుండు. అఖిల
జగద్బంధువులైన చంద్రసూర్యులకు రాహువీడ తప్పనిదయ్యె.
చంద్రునొడలు దగ్ధమగుట యెఱుగవే? ధాత కుమార్తెతో
సంగమించి తలదెగి విఫలుడయ్యె. శివుఁడాలిం గోల్పడి గిరి
కన్య వరించె. ఈశ్వరుఁడు యమునఁ గని మోహించి పై బెడిన

నవ్వాని ప్రచండతకుఁ దలంచి యది నల్లజుడుట గనమే? శంక
రుడు దిగంబరియై భృంగభార్య వెన్నంట నది తిష్టించి లింగ
మూఁకి దనుజనిర్మితమైన వాని గల పిరు బ్రాహ్మణదా!
ఇంద్రుడు గోరూపమొంది తిరుగు తెలుంగమే? శుభదుఃఖము
లెవ్వరికిఁ దప్పనవి? జమూపజయములు పంచి జంత్రపుం
బొమ్మలట్లు సురాసురసిద్ధిహోదే ప్రేక్షుచున్న దనఁ దక్కు
గొడవ లేల? యని తెల్పి కృష్ణుచరిత్రంబు సాకల్యముగా
వినిపించి గుణమయదేహులకు గుణబంధంబు తప్పవని జనమే
జయునితో “మిత్రాత యజ్ఞముండు తుదకు గాంక్షీవము దివి
యజాలకపోయెననుట వింటివిగదా! సరనారాయణాంశజ
లగు కృష్ణపార్థులయవస్థలు తెలిసెగదా! శక్తి యొకచూపున
విశ్వముల సృజించి, యొకటఁ బెంచి, యొకకంట లయంబు
సేయు. ఇది గనక ప్రాణు లహంకృతిమొయి దామె నేర్పరుల
మందురు. సకలభువనము లహంకారపూరితములు. నలువ
సృష్టి కహంకారము మూలము. తద్విలయంబె ముక్తి. కేవల
సాత్వికమూనిన దైత్యసంహారం బగునే? దుష్టు తెలుంగ
నేరక శౌరి యొకండు హరుఁ డొకరుండు నజాఁ డొరుండు శక్తి
వేటొకత యని వాదింతు రది మార్కంబు. సాలెపురుగు
దానిలో నొదవుతంతువు వేటు కానేర్చునే? దేవీదేవుల కభే
దంబె తత్త్వంబు. శ్రీహరి హరుఁ గొల్చిన శౌరి కరుణించె
గదా! యన జనమేజయుం డవ్యలికథ వినఁగోరిన బాద
రాయణముని వినిపింపనిదొడంగె.

పంచమ స్కంధము

తొల్లి మహిషాసురుఁ డాశకుఁజిక్కి మేరుగిరి పదివేలేండ్లు
తప మొనర్చె. దాన బ్రహ్మాండములెల్ల దద్దరిల్లె. అంతట
వారిజాసనుఁ డంచ నెక్కివచ్చి వరమిత్తు నన వాఁడు జరామర
ణములు లేని గతి యిమ్ముని యడిగె. చావుపుట్టువులు జీవు
లకు వారింపరానివి. అదిగాక వేరొకటి కోరు మని విధి యన
నయ్యసుర పురుషుఁ డనంబడువానిచే నాకుఁ జావులేమి నిమ్మన
సట్ల యని యజుండు సనియె. అత్తటి వాఁడు వరబలంబున
మత్తిల్లి యీరేడు జగముల నేడిపింఁగ సాగె నన విని రాజు
వీనికి మహిషరూప మెట్లువచ్చె నన వ్యాసమాని యిట్లనియె.

—♦ మహిషాసుర వృత్తాంతము ♦—

మున్ను దను వను రక్కసునికి రంభుండు, కరంభుం
డను సుతులు గల్గిరి. వారు పుత్రార్థులై ఘోరతపంబు సల్పిరి.
తటివేచి యింద్రుండు మొసలియై కరంభుని రూపుమాపె.
అంతట రంభుండు క్రోధసంరంభుండై శిరంబు త్రెంచి యన
లంబున వ్రేల్చి సమకట్టిన నగ్ని వారించి యాత్మహింస కేల
పూనెదవు? చచ్చి సాధించెడి దేమి? వరమిచ్చెద నడుగు
మన, వాఁడు కొడుకు నిమ్మనిన నీ వేజాతివనితపోందుఁ గోరెద
వా జాతిమగువకు తనయుండు గలుగునని యరిగె. రంభుం
డంత రక్షోరాజ్య మేలువాఁ డొకనా డడ్డవియేనుఁగువోలెనున్న
యొక్క గేదెం జూచి దానిలావణ్యంబునకు మోడించి మహిషా
కృతిఁబూని దానితో భోగించె. మఱియు వాఁడగ్గేదను బాతా

శంబునకుఁ గొంపోయి సతివలె నాచరింప నొక్క మహిషంబు దానిపైఁ బడ రోషించి రంభుండు దానితో నెదిరి మడిసె. అత నమ్మహిషి దుఃఖించుచు యక్షులశరణొందిన వా రమ్మహిషంబుఁ గూల్చిరి. మఱియు వారు రంభునికి దహనక్రియల నొనర్పబోవ నమ్మహిషీలలామయు సహగమనంబునీసె. అట్ల నలంబున దుముకు నాబజ్జెకడుపునుండి యగ్నివరంబురూ పొందిన రక్కసుఁ డుద్దండుడై యవతరించె. వాఁడు మహిషాసురుం డనఁబఱగె.

అ య్యసుర యవక్రవిక్రమంబున మజ్జగము లేప్పించె. వానికి భీషుకుండు, తామ్రుండు, మహావీరుండు, అసిలోముండు, బితాలుండు, బొమ్మలుండు, త్రిచక్కుండు, కాలబంధకుండు నను వారు సేనాపతులై కొల్వ యాగభాగంబు లాహరించి భూభాగంబు వశంబునీసికొని యింద్రుపై దండెత్తె. అపుడు నందనవనంబు నెఱచి, కామధేనువుఁ గొని, సుధఁ గ్రోలి, గంధర్వులఁ జెఱవట్టి, ఊర్వశీముఖాప్సరోంగనల కాన యిడె. శుక్రుఁ బిలిచి విజయమంగళ మొనర్పించె. అది విని యింద్రుండు బృహస్పతితో మంత్రము నడపి బ్రహ్మకడ కరిగి తెర వడిగి యతఁడుం దాను వెడలి వెన్నునిం గూడకట్టుకొని మృత్యుంజయు నర్థించి యతనితోఁ గడలి దిక్పతులుం దాను నేకమై మహిషాసురుపై జగడంబునకు నడచె.

—* ఇంద్రదాదులు మహిషునితోఁ బోరుట *—

అపుడు సురాసురులకు ఘోరతరసమరం బయ్యె. వెన్నుండు వెన్నుసూపె. హరుండువా రె; నజుండు డాగె;

నిందుండు స్రుక్కె. గంధర్వులు కాననంబులు వట్టిరి. యక్షులు సురిగిరి. సిద్ధులు వృష్ణులైరి. చారణులు తీర్థసంచారులైరి. గరుడులు జనులైరి. గుహ్యకులు గుహలు వట్టిరి. దానవబలంబులు జయభేరులు మొజయించుచు సురపురి ప్రవేశంబు గావించిరి. మహిషాసురుండు స్వర్గంబు నేలజొచ్చె. ఇట్లు విరిగి సురిగిన సురబలంబులు, చాటుచాటున కూటువగొని కొలిచి పీడు స్త్రీచే నిహతుం డగుఁగాని వేహక్కటఁగాఁడు. మీ మీ శక్తులలో నెవ్వ రీపనికిఁ జాలువారు ? అరసిచూడుం డన నంబు జాక్షుండు యోజించి లక్ష్మీకాని, యమకాని, వాణికాని యొక్కొక్కరుగ నీ దుర్మదుఁద్రుంపజాలరని నిరూపించి, మన యంగమ్ములును, మనశక్తుల యంశంబులు, మన యాయుధంబులు నొక్కట ప్రోవునేసి ఏకశక్తిని పంపవలె నన నజుండు తనమోమునుండి పద్మరాగభాసితంబైన తేజంబు బుట్టించె నది యనలజ్వాల లుమియజొచ్చె. శంకరు నంగంబున నీల తేజం బొడవె నది గిరినిభంబై తామసాకార మయ్యె. పద్మ నాభుమేన తెల్లనితేజం బుద్భవించె. పురందరుమేన సర్వగుణ మయంబైన చిత్రతేజ మావిర్భవించె. మరియు పావక, శమన, నిర్మత, వరుణ, వాయు, కుబేర, దివాకర, సుధాకర ప్రభృతులగు వేల్పులయొడలుల తేజఃపటలంబులు వెడలి ఘనీభావ మందె. భార్గవీ భారతీ చండికా పులోమజాది దేవవధూనికరంబులనుండి తేజంబులు గుమిగూడె. ఇట్లెకముఖంబైన యాతేజోరాశి యష్టాదశభుజయు, గుణత్రయరూపిణియు, విశ్వమోహినియు, శ్వేతాననయు, శృష్టినీత్రయు, రక్తాధర రక్తహస్తయు నై శతసహస్రభుజంబులతోఁ గృపాణ శర శరాసన

పట్టిన భుషంశి ముద్గర ముసలాది వివిధాయుధనికరమంతయు
దివ్యసుందరీరూపంబు గొని మహాశక్తి యున్నతరధంబున
మయగాత్రంబుల వాసుకాద్యచంత ఘణి ఘణామణి చకచ్చక్రిత
నానాలంకారంబులు వెలుంగఁ బూడసూపె. అరూపయయ్యు
ని ట్లర్థాపేక్ష సగుణ యగు నవ్విశ్వజనని జగము సృజించి పెంచి
లయింపంజేయు నబ్భవనేశ్వరీలీలలు కార్యవశంబునఁ గాని
పించు అమూర్తి విశదరూపంబు వివరింతు నని యట్లనియె.

—♦ ఆదిశక్తి స్వరూప వర్ణనము ♦—

శ్రీజననినెమ్మాము చంద్రసంకాశమై తెల్లగ నుండు
నది శంకరుని తేజంబు. రోలంబచికురకచగుచి హరినీలవిశ
దం బది యామృతేజంబు. భువనజననికన్నులు మూఁడు
ధవళ కృష్ణ రక్తంబు లనలకాంతికలితంబు లమ్మాఁడును
మూఁడుగ్నులు. కమలనేత్రు రెండు చాపంబుల తేజంబు
శ్రీదేవి కనుబామలు. పరాశక్తివీను లనిలతేజోరూపం
బులు. తిలకుసుమసన్నిభంబైన దేవినాసిక కుబేరునితేజము.
విశద దంతావళీచ్ఛాయ ప్రాజాపత్యతేజంబు. అధరాధర
మరుణుని తేజంబు. ఊర్ధ్వాధరము కుమారస్వామి తళుకు.
బాహువులు విష్ణుతేజంబు. అంగులీనికరము వసుదీప్తి.
మృగరాజ వాహన కుచయుగంబు శశిబింబంబు డంబు.
నడుము శచీదేవిద్యుతి. అంబయూరుభాగంబును జంఘలు
వరుణతేజఃపుంజంబు. జగదంబిక నితంబము వసుంధరా
తేజము. జగదీశ్వరి పాదయుగళము నిఖిల దేవతా స్త్రీ తేజో
విరాజము. హావ భావ విలాస లావణ్యంబులు చతుర్వింశతి

తత్త్వరూపంబులు. ఇట్లుఖలబ్రహ్మాండజనని జగత్ప్రాయ తేజః పుంజపుంజీకృత సిద్ధిరూపిణియై విశ్వరూపంబు సూపె.

అట్లు నామోత్కరించిన జగన్మంగళకు మంగళాలంకారములం గై సేయుఁ డని వేల్పుల కానతిచ్చినవారు శ్రీ దేవికి నాపాదమస్తంబు నఖల భూషా నివహంబు భూషించిరి. అవల సురలు తమతమ యాయుధంబుల న య్యసురమర్దనకి శస్త్రంబులుగా నందిచ్చిరి. అవల క్షీరసాగరము చిత్రవర్ణంబు లగు నంబరంబులఁ గట్టనిచ్చె. విశ్వకర్మహారములఁ గై సేసె. కోటిసూర్య ప్రభాకలితమైన మణికిరీటంబు పెట్టె. కనక కుంతలము లొసఁగె. కేయూరము లలంకరించె. త్వష్ట మంజీరములఁ దొడగె. జలార్ణవము కంఠహార మ్మునిచె. సాగరుండు రత్నాంగుళీయకంబును గమలమాలికయు నర్పించె. పర్వత రాజు బంగారపుసింహరత్న మిచ్చె. చక్రి చక్రతేజంబువలన బొడమిన సుదర్శన మొసఁగె. శూలి శూలం బొసంగె. జలధి శంఖము దయసేసె. అగ్ని శక్తి నొసంగె. గంధవహుండు తూణీరము గాన్కవెట్టె. బలభేది భిదురతేజంబున నొండొక భిదురంబు కల్పించి యిచ్చె. సైంధవ సింధురంబు ఘంటిక నొసంగె. దండధరుండు స్వదంతజంబగు దండం బందిచ్చె. అబ్జ భవుండు గంగాజలపూర్ణ కమండలువును, నరుణుండు పాశంబును, యముండు కత్తియుం డాలును, విశ్వకర్మ పరశ్వధంబు నిచ్చిరి. ధనదుండు సుగంధభరితం బగు పానపాత్రంబుఁ బట్టి యెదుటనిలచె. సముద్రుండు పంకజంబు కరంబునఁ బెట్టె. రవి సుషుమ్న యను కిరణ మొసంగె. ఇట్లు సపరిష్కారయు, సపరికరయు నై నిజ ప్రభా పూరితాఖిలాంధ మండలి యగు

నా చంద్రికం గని సుపర్వలు సర్వలు జోహానులనేసి వినుతిం
చిరి. అంత నద్దేవి యట్టహాసంబునాయుచు సింహగర్జనంబు
సేసిన ధరాతలము వడకె. సాగరములు క్షోభించె. కులశ్రేణంబు
లకటవికటంబులుగాఁ బడియె. గీర్వాణులు భయగ్రస్తలై
ప్రోవుప్రోవు మని యక్కాళిని బ్రస్తుతించిరి. ఇట్లు నడచిన జగ
దంబసంరంభంబున కదరి మహిషాసురుం డిది యేటి యార్భటి.
దైవంబూ దైత్యుండో తెలిసిరాఁ గొండటి నుక్కుమిగిలిన
రక్కసుల నంపిన వా రేగి భయానకమూర్తి యగునమ్మహా
కాళికగని భయమంది దీనులై చకతులై యట కాలు నిలుప
నోపక తమదొరకడ కేగి భీతావహంబైన య బృహిని
యవక్రవిక్రమాటోంబును రూపంబును వర్ణించి సామా
దులచే నక్కొమ్మ లొంగకున్న భండనంబు సల్పు మని
చెప్పిన వాఁడును నచ్చెరు వంది, యొక్క సహచరు నిశాచరు
నుచితవచనరచన రసంబు జారసీక యాతెఱవం దేర్చికొని
తెమ్మని పంపె.

అన్నిశాచరు మంత్రి పోయి దేవితో మనుజరూపం
బున వచ్చి నీవు మా రాజుం గూడుము. అతండు కామరూ
పుండు, నిను కామించినాఁడు. నీ దాసుడయ్యెడు. నీ భాగ్యం
బింత యుత్తమంబగునే యని తెల్పిన నయ్యసురమర్దని నవ్వి,
మీదొర నన్ను రమ్మని యర్థించుటకుఁ గొంత మెచ్చితిని.
లేదేని నిన్నిచ్చటనే మట్టువెట్టి యుండిదాన. అది యటుండె.
నీవు నామాటగా నయ్యసురాధముఁ బాతాళంబునకేగి మను
మనుము. దేవద్రోహి నా యెదుట నిలుచుట తెరవుగాదు.
అథసలికేగు మనుము. తప్పుగాచితి ననుము. కాదేని కయ్యం

బున కాముతంబు గ మ్మనుము. అదాన శక్రుభాగ్యంబు. పండుట నిక్కంబు. వాని చావున కేను స్త్రీమూర్తినై వచ్చితి. దేవతల బెక్కిడుమలపాలు సేసిన వాని ప్రాణంబున బోసినని తెల్పుము. అన నమ్మంత్రి “ఏటి మాటలు? అబల నీవేడ? బాహుబలనిర్జితబలారి యతఁ డేడ? చాలుం బాలు. నీ సోయగం బడవిగాచినవెన్నెల గానీయక యవ్వీర శిఖామణిఁజేపట్టు”మని ప్రల్లదంబులు పల్కిన, వానింజూచి దేవి నీ కుచితంబులైన కూతఁలు కూసితివి. నీవు పరతంత్రుఁడ వట్ల పలుకవలయుఁ గాని నీరాజు నహంకృతి లెక్కనేయుదానఁ గాను. వానిసంహృతి కవతరించిన దాన దురమ్మున వాఁడు నన్నెదిరించెనేని దుర్మరణంబుపాలగుట నిక్కంబు. వరగర్వంబు ఫలం బనుభవించు లెమ్ము, పొమ్మని చెప్పిన, దానవుండు దానవరాజు కడ కేగి యద్దేవి నున్నదున్నట్లు వర్ణించి చెప్పి రాజా! యుద్ధంబా పలాయనంబా నిర్ణయింప నీవ ప్రమాణం బనియె.

—* మహిషాసుర యుద్ధ సన్నాహము *—

మంత్రులతో మంత్రంబు నడపి రణతంత్రంబున నుత్సాహంబు వాటించి సేనలతోఁగదలి మహిషాసురు నానతిఁ జనుచు దా మ్రాసురుండు దుశ్శకునంబుల కలుకుచుఁ బోయి దేవియెడుట నిలిచి పొగరు దక్కి వినయంబున సామంబు దోఁప కొన్నివాక్యంబులు వలికి మహిషాసురుఁ జేపట్టుమని కోరిన, ఓరీ నిశాచరాధమా! కావరంబున ప్రేలెడు. నాభర్త సర్వకర్త; పరమేశ్వరుఁడు. అతని కేల్పట్టిన నా కన్యభావంబు

బోధించెదవు. చెడెదవు. మేదిని క్రింద నడచి మడచియుండుము. వినకున్న ఫలంబనుభవించువు, అని తెల్పి భ్రుకుటిగొలిపి మహారృతి నెఱపి, విలయ పర్జన్య గర్జనంబు నెఱపిన జగంబులు దద్దరిల్లె. అంత నా రక్కసుం డోలగంబు వీర్చి యెందుపోడు మేది దిక్కు ? దాచియుండ నెల వెయ్యది యని మొత్తుకొనిన పలువురు పలురీతుల వాకొనిన విని తుదకు కదనంబు నిశ్చయించె. బ్రాహ్మణ దుర్ముఖు లను మంత్రులఁ బుత్తెంచె. వా రంబవలన మడసిన, చిక్షుర తామ్రము లెదుర్కొనిరి. వారును గూలికని విని యసిలోముండు దేవి కెదురు నడచె, నీతివాక్యంబులు వలికి కాకున్న సమరంబు సేసి యద్దేవివలన మడిసె. బిడలుండు నట్లయ్యె. అంత మహిషాసురుం డాయితంబై మహిషరూపంబున వికృతరూపంబుగ నేల పోవలయునని మనుజాకృతిఁ బూని వరాభరణభూషితుఁడై చెలికాండ్రుఁ గూడి విలాసంబుగ యుద్ధరంగంబున కరుదెంచె. వాని రాకం గని దేవి శంఖారావంబు సేసిన నక్కంబుభాంకారంబున దిక్కటాహంబు లదరె. దానం జడియక యప్పొలసుదిండి చంపిక కెదురు నిలిచి, నన్నుఁ జేపట్టు మని సరసముగ ననునయించిన నద్దేవి కనలి యోరీ! మూర్ఖా! ముదితలఁ గోరెదవు. అది నీకు యమపాశబంధనంబని యెఱుంగవు. నాకు భర్త యాత్మపురుషుండు కాక వేరొకండ్లు గలఁడే! ఈ తుచ్ఛబుద్ధిని మాని యింద్రరాజ్యంబొసఁగి యతలంబున నిలుము. దాన మనిపోయెడు. కాదేని చనిపోయెడు. అని పలికిన వాఁడు నిట్టూర్పు పుచ్చి ఇంతి! కోమలాంగి వగు నీతో సమరంబునకు రాలేదు. అసమశరసమరంబున నన్నుఁ దేల్పుము. స్త్రీహత్య నావంటి. శూరుల

కుచితంబుగాదు గదా! దివ్యసుందరుఁ డగు ననుకూలపతికి ననుకూలవతిగాక శతునిజేకొని పశ్చాత్తప్తయైన మండోదరి పోలికఁ నన్ను గాదని మీఁదటఁ దపింతువు. అయ్యుదంతము వినిపింతు నని యిట్లనియె.

—* మండోదరి యను రాజకన్యక కథ *—

సింహళం బను దేశంబు కలదు. దానిరాజు చంద్రసేనుండు శత్రుభంజనుఁడు. సత్యవాది శాస్త్రవిధిజ్ఞుఁడు. అతనిభార్య కమలానన శోభనాంగి, పతివ్రత. వారికిఁ దొలుత నొక్క చక్కనియిక్కు మండోదరి యను కన్య యుదయించె. ఆమెకు నీడువచ్చినంత నుచితవరు నన్వేషించి యాంధ్రదేశంబున సుధన్వుఁ డనురాజుకొడుకు కంబుకంతున కిత్తుమని యున్నంత, నబ్బలికఁ కొమారంబునఁ “గొండొక్కవతంబు పూని నడపు దాన. పరతంత్ర గానోపతప మూనెద. సంసారమునఁ బడనొల్ల. వివాహంబు వల”దనియె. తలిదండ్రులు సేయునదిలేక మిన్నకుండిరి. అబ్బలిక కంత కంతకు వనలక్ష్మికి వసంతోదయంబులు యావన మంకురించి సంతతోల్లాసంబైనను నమ్ముద్దియ కామవృత్తి యించుకయు లేకయుండె. జ్ఞానగోష్ఠిచే విరక్తయయ్యె. ఒక్కనాఁడు కోసలపతి వీరసేనుండు రథమెక్కి పోవువాఁడట వచ్చి సఖులఁ గూడియున్న సుందరి మండోదరి సోయగంబు నయనయుగంబున కబ్బురమై తోచిన నవ్వారుఁగంటి వృత్తాంతము విని యామె పాణి గ్రహింపబోయె. చెలు లచ్చెలువకు హితంబుఁ దెలిసిరి. కాని ఫలంబు లేదయ్యె. కోసలేమఁడు హతాశుడై చనియె. ఇత్తఱి వ మృగువ చలియలు

చంద్రమతి యనురూపుడగు వల్లభుఁ జేపట్టి సుఖంబుండె.
 అప్పుల నమ్మిండ్లోదరి మద్రపతిపై భ్రాంతిగొని తండ్రి కెఱి
 గింప నాతనికిచ్చి యతడు వివాహంబు జరిపించె మండ్లోదరి
 వానితో సుఖోపభోగంబులఁ దనియుచుండి, యొక్కనాఁడు
 వాడు శకుండుగావున దానితో రమించిన నది విని మనసు
 విఱిగి యాతఁడు తొంటివైరాగ్యము బూనియుండె ఇట్టి గతి
 నీకగుఁగాన నన్నుజేకొనుమని మహిషాసురుండు దేవితో నన
 'మూర్ఖా! నిన్ను శిక్షింప నవతరించిన నాతో నెకసక్కము
 లాడెదు? నిలు నిలు. నీయసువుల నిప్పుడ కొండునని సమర
 సంరంభ యయ్యె.

—* మహిషాసుర వధ *—

ప్రచండమైన యయ్యుద్ధంబున నకుమ దుర్ధరుఁడు,
 త్రినేత్రుఁడు, అంధకుఁడు ననువార లడ్డంబు నని దేవియొక్క
 వజ్రనిశితంబులైన బాణంబులఁగూలిరి. అంత మహిషాసురుండు
 భీకరాకారుడై కదనమునకు వచ్చిన నయ్యురువురకుఁ బోరు
 జరుగుటయు నందు తుద ప్రచండవిక్రమంబున నచ్చండిక
 నటించి ప్రళయకాల కరాళ నిజకాళరాత్రి రూపంబునఁ
 గండల మెక్కుచు, రుధిరంబులు ద్రావుచు, ప్రేవుల దాల్చుచు
 విహరించె. దేవగంధర్వులు వినుతింప జయజయనాదంబులు
 నింప రక్షస్సైన్యంబు దైన్యంబు నొంద నా చాముండ
 యమ్మహిషాసురుకంఠంబు చిదిమె. అయ్యంబ వాహనం బగు
 సింగంబు కడమరక్కసుల నెగఁబడి మెగవె. దివ్యులు పుష్ప
 వర్షంబు గురిసిరి. సిద్ధసాధ్యులు పొగడిరి. కిన్నరు లాడిరి.

కింపురుషులు పాడిరి. దేవతలు శ్రీమాత యయ్యద్భుతమహి
మాతీశయంబు వేరీతుల వినుతులసేసి యర్చించిరి అని తెల్పిన
వ్యాసుని జూచి మనుజపతి మహిషాసురమర్దని దివ్యచరిత్ర
వివరించి ధన్యుం జేసితివి. అవల దేవతలవార్త తెలియఁ
గోరుదు నన నమ్మునిచంద్రుఁ డిట్లనియె.

జనమేజయభూవల్లభ! ప్రసంగంబుల మున్న హరి
హరబ్రహ్మలు వనితాకృతినొంది యంబకరుణ పురుషభావంబు
వడసి సృష్ట్యాదికారుణులైన స్థానంబు కలదు. అది పరదేవికి
క్రీడాస్థానంబు మణిద్వీపం బని తెలిపియుంటిగదా! అం దా
పరాశక్తి క్రీడాలోలయై విహరించుచుండె. మహిషరాష్ట్రం
బున కవ్వల నినవంశసంభవు శత్రుఘ్ను దేవతలు పట్టాభిషేకిం
చిరి. ఆ భూపతి ధర్మంబున నయోధ్య నేలె. సకలవర్ణాశ్రమం
బులఁ బోషించె. అపు డెల్లరకు సుఖంబాదపె నని శుంభనిశుం
భుల వృత్తాంతంబు వినిపింపఁ దొడగె.

— శుంభనిశుంభ వధ —

శుంభ నిశుంభులను నన్నదమ్ములు మగవారిచే జాపు
లేకుండు నని విధిచే వరంబు వడసి త్రిలోకకంటకులె దిగ్వి
జయము చేసిరి. సురలు సురపురి విడిచి పారి గురునితో మొఱ
లిడిరి. అతఁడు చండికారాధనము శరణ్య మన నమరులు
శ్రీదేవి నాశ్రయించిన నా భక్తకామద జాహ్నువీస్సానార్థం
బరుగునది సురలగోడు విని ప్రసన్నయై శుంభనిశుంభసంహార
మొనర్ప రోసంబుఁగొని కాళి యనుషేర నొండురూపుఁగొని
దండువెడలి యూదానపులపురంబుదరి వనంబున గొలుపునేసి

జగన్మోహనంబుగ కంఠమెత్తి యొక్కరాగంబుఁ బాడె. నేవ
కులు చండముండు లది విని శుంభున కెఱింగించిరి. వాడడదేరి
దన్నుఁ జేపట్టు మని కోరుట కొకమాత నంప వాఁడావాంఠ
యామెకుఁ దెలిపిన నవ్వి నన్ను వాఁడు గెల్పెనేని నేను వాని
కేలువట్టెద. కాన వాని ప్రథనంబునకు రమ్మన వాఁడట్లు
తెలిపె. అంత శుంభుండు పంప ధూమ్రలోచనుఁ డరిగి సామం
బులాసిన వినక యద్దేవి యద్దానవుతోడ హోరాహోరిఁ బోరి
వానిం గాలుపురి కనిచె. అవ్వలఁ జండముండులును నాపెనెది
రించి బీరంబులువలికిన వినక యాటోపించి య య్యసురద్వ
యంబును గరద్వయంబునఁ బశులంబోలెఁ బట్టి వేలాడంజేసి
త్రిప్పుచు నేలంబెట్టి ఘట్టించిన రక్తంబుదొరగి డొక్కలు పెరిగి
యారక్కసు లనువులం బాసిరి. అంత నసురబలంబులు పారి
దొరలఁజేరి సర్వసంహారిణి, సర్వశక్తి, సర్వజ్ఞ, వేదమాత,
గాయత్రి, సంధ్య, నిత్య, సగుణ, నిర్గుణ, సర్వేశ్వరి, తామసశక్తి
యావర్భవిం చె కాన వైరంబువిడిచి శరణొందు మన వినక
వా రుద్దిక్తులై పొగరుకొని పోగాలంబు దాపురించుట గనక
రక్తబీజం డను దానవుఁ బిలిచి యవ్వనితఁ బట్టి తెమ్ముని
పంపిన వాఁడు సామవచనంబులఁ గొన్ని తెలిపి హతాశుం
డయ్యె.

—† శుంభుండు దండువెడలుట †—

అంత శుంభుండు సర్వంబు దైవాధీనంబు హరిహరా
దులు దైవతత్పరులు. పుట్టువొందిన మరణంబు తప్పనిద. కుల
ధర్మంబు త్తమం బని విందుఁ కాల మువశంబు. దైవంబు నమ్మి

యత్నంబుమానుట పందలపని. వీరు లది మెచ్చరు, రణోద్యోగము వాటించుట మేలు అని సబలాటోపంబుగ ననికి నడచె. అంత సమరము మహాదారుణం బయ్యె. దేవతలు దేవశరణునిరి. ఆ భువనేశ్వరి దినుూర్తిరూపిణియై దేవతలసర్వశక్తులు స్వస్వపరివారవాహనాయుధంబుల ముసరికొని నడువ నిర్జరులుబొంగిరి, యసురులు క్రుంగిరి.

అనలాక్షుఁ డంత చండికఁ గనుంగొని యుత్సాహవాక్యంబుల వినిపించె. మరియు నమ్మహాదేవుండు దేవియానతి శుంభునకు నీతిగఱపఁబోవ వాఁడును నింతవాని నొచితి నెఱుగక దూతగాఁ బంచె. ఇ య్యాడుదాని రాజసముఁ జూచెదఁగా కని యని కాయ త్తమయ్యె. మున్నుండు రక్తబీజుండు దేవి నెదిరించె. మున్నిండుధరుఁడు వానియొడ మెచ్చి వానియొడలి రక్తబిందువుల నెన్నిరేణువుల పుడమిదరియు నంతమంది యోధులు వీనితోసము లుదయింతు రని యనుగ్రహించె. కావున వాఁడు దుర్ధరుం డయ్యె. వైష్ణవి గరుఁడు నెక్కి వాని నెదిర్చె. రక్తబీజునొడలిరక్తధారచే నసురవీరులు జనించి విశ్వంబు రక్తబీజమయం బయ్యె. శక్తిసేన లద్దాన చీకాకయ్యె. అంత బ్రహ్మాణిబ్రహ్మదండంబున, మహేశ్వరి త్రిశూలంబున, నారసింహి నఖాఘాతంబున, వారాహి ణోదండంబున, కౌమారి శక్తిచేతను, మాతృకలు గదామలచేతను, నంబికశరీరమున బొడమిన శక్తులు వేర్వేర నిశితబాణంబుల వానిం బొదివిన, వాఁడును రేగి శక్తిసేనలఁ గలంప వానిమేనిరక్తంబున నసురబలంబు నేల యీనినచందంబునఁబొడమి యావరింపఁదొడంగె. అంత నంబికాదేవి చాముండికఁ జూచి వీఁడు ఫాలాక్షువరంబున నింత

యయ్యె, వీనిర క్తంబు పుడమిఁ బడకుండ నేవు నాలుకఁజూపు, మద్దాన ర క్తబీజులు జనింపరు. సురకార్యముఁడు నన నదేవి యట్ల సేసి వానిర క్తంబు బీల్చివైచె నట్లు వానియే పణించి, వానింగూడ యంబిక కబళించె. దేవివాహనం బగు సింగం బెగఁబడి రణభూమిగల యరిబలంబుల భక్షించె. వాఁడు మడి యుటఁ గని నిశుంభుండు ప్రగల్భములాడుచు నన్న యనుమతి ననికేఁ బయనించె.

— * శుంభనిశుంభులు దేవితోఁ బోరి చచ్చుట * —

అంత శుంభ నిశుంభు లవక్రాటోపంబున దేవి నెదిరింప నడచిరి. నిశుంభుఁడు దేవిపై గదను విసరి నొవ్వంజేసిన, కనలుచుఁ జంకిక నిశాతఖడ్గధార నవ్వానికుత్తుకఁ ద్రెంచె. కుత్తుకఁబడిన వాని కబంధంబు గదాసమేతంబు యేగసి వేల్పులఁ గూల్చిన దేవి నవ్వుచు దాని ఖండించె. తమ్ముచావు విని శుంభుండు దుఃఖించె. నిశాచరు లిద్దేవి వైష్ణవియ కాని వేరుగాదు, పలాయనంబు కర్తవ్యం బని తెల్పినవెనుక వాఁడు కాలంబు దాపురించె నని నమ్మి తమ్మునికై కన్నీరు గార్చుచు మరణం బొండె, జయం బొండె యని సమరసన్నాహంబున నరదంబుపై రణరంగంబున కరిగె. మరియు వాఁడదేవి భువనమోహనా కారరేఖఁ గనుగొని వశము చెడి యామెమహిమ నెఱుంగక కామవృత్తిఁ గొని యయ్యుంతివశం బగుటెట్లని చింతించి, సామా దులకు లొంగమి నెంచి, దండంబె యుపాయం బని యామె కెదురుపడచె. ఇంతుల 'కౌఠత్యంబు సెల్లదు. కనుబామలు విండ్లు, శరంబులు చూపులు, హావభావాదు లస్త్రంబులు, పురు

మందు గుటిగా ననంగరంగంబె యుద్ధరంగంబు గాని, సిగ్గువిడిచి
 యీలీల నబల సంగ్రామవీధుల బీరమ్ముఁ జూపనేల ? నన్నుఁ
 గరుణింపు. నా కేలువట్టి వినోదింపు మని వాఁడు దుర్భాషలాడె.
 అంబిక కనలి పోరి నీపాకువంబు సూపిన గాక కామంబు ఫలిం
 చునే? రమ్ము, నీగర్వం బణంప నిక్కాళిక గలదన, వాఁడు కాళిక
 నెదిర్చె. అంత న మ్రహాకాళి శుంభునిపై గవిసి తల డొల్ల
 నేసి కులశైలంబులు ప్రతిరావంబు లీన నార్చె. హతశేషు
 లగు నసురబలంబులు నాయుధంబులఁ బారవైచి శరణిని జగ
 జ్జనని పాదంబులు వట్టిన బాతాళంబున కేగి బ్రతుకుండు
 పొండనియె అని చెప్పి వ్యాసుండు జనమేజయునితో నీ యా
 భ్యానంబు విన్నవారికే దేవికృప నిక్కంబు. పుత్రపౌత్రాభి
 వృద్ధియు వగు. శౌర్యాదు లొదవు. ఇహమునఁ గీర్తియుఁ, బర
 మున నీశ్వరీసారూప్యైక్యంబు నిజం బని తెల్పె. అవ్వల నప్పడమి
 దొర సాత్త్వికతేయుచరణంబులఁ దలమోపి యఖిలాండేశి
 చరిత్ర వింటి నింక తత్సమర్చనవిధి విశదీకరించి యప్పరాదేవి
 ప్రసాదంబు నొందిన నరునిచరిత్రంబు దెలుపఁగోరెద నన
 నతం డతని కెట్లనియె.

— సురభుం డను సత్యవ్రతుని కథ —

స్వారోచిషమన్వంతరంబున సురభుం డను రాజు సకల
 సద్గుణనిలయుండు కలఁడు. అతనిపై మ్రేచ్చపతులు గుంపై
 దండెత్తిన వారి నెదిరింప నేఱక దుర్గంబునేరఁ దలంచియు,
 మిత్రద్రోహులవలని భయంబున నది. మాని కాంతారమున
 వసించుచు సమీపంబున నున్న సుమేరుఁ డనుముని యనుగ

హంబు వడసె. ఆముసే వైరులవలని భయం బిందుఁ గలుగదు. మదీయాశ్రమంబున నిలుమనియె. రాజు హస్తించి యందు వసించుచుఁ గొండ్కోతటి తన ప్రాక్షనరాజవైభవం బెంచి కుందుచున్న తటి నొక్కవైశ్యుం డటకు వచ్చె. రా జతని వృత్తాంత మడిగిన న బృటసారి యేను సమాధి యను వైశ్యుండ. ధనవాంఛచే నన్ను భార్యపుత్రులు బంధించి వైచిన నిల్లరోసి యివ్వని కేతెంచితి నీవార్త తెలుపు మన నతండు దనయవస్థఁ దెల్పె. ఇట్లార్దు లగు సమ్యురువురకు మైత్రి సుకరంబయ్యె. వైశ్యుండు బుత్రవ్యామోహంబు విడువకున్న తన నింతఁ జేసినను నది పోదేల ? యని రా జనియె. అంత వారు మునికడ కేగి తమక్షోభ విన్నవించుకొనిన నతండు బ్రహ్మరుద్రాదులు వెతలందక తప్పినదికాదు. మీరేల యంత తపించెదరు అని తెలిపి తొల్లి బ్రహ్మవిష్ణులకు జరిగిన సంవాదంబు వినిపింతు నని యిట్లు సెప్పం దొడంగె.

—♦ బ్రహ్మ విష్ణు సంవాదము ♦—

తొల్లి నారాయణుండు బ్రహ్మవిద్యకై తపంబుసేసె. బ్రహ్మయు నట్లే మోహనివృత్తిఁ గోరి తపముసేసె. ఇట్లు వారు తపముఁ జేయుచు నొక్కయెడ కలిసికొని నీ వెవ్వడ వీ వెవ్వడ వని యొండొరులు ప్రశ్నించుకొనిరి. నేను సృష్టికి మూలంబు సర్వజ్ఞుండ నని బ్రహ్మయు, సత్వగుణైకాశ్రయుండఁ జగత్కారణుండ నే నని హరియు వాదించుమొదలిడి తుదకు పోరికిం దొడరినంత లోకాతీతంబైన యొకదివ్యలింగం బుద్భు వించి యనలజ్వాలలఁ గ్రక్కుచు నూర్ధ్వజగంబులు దాటిపోవు

నంత బ్రహ్మ విష్ణు లచ్చిత్రంబు గనుచుండిరి. అంత నశరీర వాణి మీలో మీ రేల తగవుఁ గొందురు ? ఈ లింగంబు వాదంబును, శిరంబును గుర్తింపుఁడు. అచ్యుతం డడుగుఁ జూచుటకును, బ్రహ్మ తలఁ గనుటకును బోవుగాక ! అట్లు కన్నవారికి సర్వశక్తి కలుగునని తెలిపె. అంతట వా రప్ప నికిఁ బూనుకొనిరి. విష్ణు వేండ్లతరబడి చని లింగమూర్తిమొదల యియలేక మఱి యునికిఁ జేరె. బ్రహ్మ తల వెదకుచు బోయి శోపిలి యది యెఱుంగరాక ఖిన్నుండై యుండి యా లింగ మును దేవత లర్పించునపుడు తూలి వ్రాలిన యొక మొగలి పూవు గని తన మనోరథ మీడేరె నని గర్వించి వచ్చి శిరంబు గంటి నని హరితోఁజెప్పి యందుల కీ మొగలిపూవు సాక్షి యని యనునంతలో శంభుండు ప్రత్యక్షమయ్యె.

హరివిభాతలు హరునకు మ్రొక్కి నిలుచుండిరి. అతఁ డిట్లనియె. శ్రీహరీ ! నిన్నుఁబోలు గుణవంతులు లేరు. నీవు సాత్వికమూర్తివి. లోకరక్షణము నీపని. ఈయజుండు నిన్ను గెలువగోరి నాశిరంబు గంటి ననియె. అది వీనితర మగు పనియే ? నాశిరంబునుండి రాలిన కేళికొని యసత్యమాడి నమ్మించె. ఇప్పుడు సుజననింద్యం బగు. నాపూజకుఁ దగదనియె. హరి గలిచె, నజుండోడువడె. అది మొదలు కేతకి పూజాసర్వంబయ్యె. మాయయందే జగంబు నడచు, నందె యడంగు. మాయ జగ దంబ. పరమం బమ్మాయ, సర్వం బమ్మాయయ, యన రాజు మాయ యెట్లు పుట్టె ? రూప మెట్టిది ? బల మేమి ? మన సిచ్చి సర్వంబుఁ జెలిపి నామోహంబుఁ ద్రుంపు మన మునిపతి భూమి పతి కి ట్లనియె.

రాజా ! దేవికి బుట్టువు, నాశంబునులేవు. శక్తిసేనంబు శవసమానంబు. సురకార్యసిద్ధి కామె యా నిర్భయించుచుఁ దిరోధానించుచుండు. వివతులఁబాలించు, విమతులఁచూల్చుచు. ఎల్లరు నా ప్రకృతి కధీనులు. ఆమె కాలవశగాదు. కాలంబామెకు వశంబు. ఆమె యగుఁబండగు పురుషుండు, పురుషుని కంటె వేరైనదియు. సగుణంబెల్ల దేవిసంతతి. పురుషుని సంత సింపఁ జేయ నాపె భూర్భువరాదిలోకనాటకంబు గల్పించి యాడించి గ్రసించు. తుదం బతి గలయుట యామె వర్తనంబు. కారణమూపులగు ముమ్మూర్తుల సృజించి వారికి మువ్వరు శక్తులఁ దోడిచ్చి యాపించు ఆమె యెవ్వరికి నందదు. ఆమె కృప యుత్తములపైఁ బగ్గిన వారు సృష్టిస్థితిలయాదులకు హేతువు లయ్యెదరు. అణిమాది సర్వసిద్ధు లయ్యెంబ యుధీనంబులు. అయ్యాశ్వరిమాయ నెవ్వ రెఱుంగ నేర్తురు? అప్పురా దేవి వృత్తాంతంబుఁజదివిన విన్న సంపదలు, విద్య, నిత్యోత్సవ లాభము, స్థిరజయసామ్రాజ్యపూజ్యసిద్ధులు నగుశని రాజు ప్రార్థనచే నంబిక యర్చావిధానంబు సాకల్యంబుగా వినిపించె నని తెల్పి సుమేధుండు రాజునకును, వైశ్యునకును వినిపించిన వారు నమ్మునివలసఁ గోరిక వడసి స్థిరమానసంబుల పర్ణజలా హారలై కొన్నినాళ్ళు, నిరాహారలై కొన్నినాళ్ళు తపంబు నల్పి దేవిం బూజించిన, రక్తాంబర ధారిణియు, రక్తభూషణ భూషితయు, చతుర్భుజయు, నష్టాదశభుజయు, అష్టభుజయుంగా స్వప్నసమాధులఁ దోచిన వారలు ప్రత్యక్ష దర్శనాపేక్ష దేహంబు విడువవలచి, యగ్నికుండంబున దేహమాంసంబు హోమంబునేయును, రుధిరతర్పణం బొనర్చి యంగంబుల

బలిప్రదానంబు సేయ నాతల్లి ప్రసన్నమై దర్శనం బిచ్చె.
వారల ప్రార్థన నాపద లుడిపి యిష్టార్థంబు లొసంగె. నైశ్యండు
న్నన్నసుఖంబగు సంసారంబు గోరక జ్ఞానం బర్థించి ధన్యుం
డయ్యె. రాజు రాజ్యంబు వడసి తుడకు జ్ఞానము గని ముక్తి
గాంచె. ఇట్లు పలికిన బాదరాయణునికి మ్రొక్కి జనమేజ
యుండు మీఁదికథ వినవలతు ననియె.

షష్ఠస్కంధము

త్వష్టకౌమరుండైన వృత్రుని నిండుండు చంపెనని
విందుము. దేవపక్షమువాఁడు త్వష్ట యని విందుము. వాని
సుతుఁడు విప్రుండు, పావనుఁడు, బలవంతుఁడు, ప్రాజ్ఞుఁడు. దేవ
తలో సద్భావులు. ఇంద్రుఁ డిట్టి యకార్యం బేల చేసె. సాత్విక
మూర్తి హరి యిందులకుఁ దోడయ్యె. ఇది విచిత్రంబుగాఁ
దోచు. ఇంద్రుఁడు వృత్రుం జంపెనని యంటివి. ఇపు డంబికేశ్వరి
చంపె నంటివి. ఇది భేదంబుగాఁ దోచెడి; నా సంశయంబు
దొలగించి కరుణింపుమన, సూతుండు వ్యాసుండు జనమేజయు
నకుఁ దెల్పినరీతి నిట్లని చెప్పందొడంగె.

—† వృత్రాసుర జననము —

త్వష్ట మహాతపస్వి. సురధర్మనిర్వాహకుండునై
యుండె. అతఁడు త్రికీర్ణుడను వాని విశ్వరూపుని పవిత్రచరి
త్రుని దనయుంగాఁ బడసె. అతఁడొక ముఖంబున స్వాధ్యాయ

యంబుఁ బరింపుచు, వేరొక్కట మధురకదాల్తంబుల నొనుచు, కడమశిరంబున నేకకాలంబున నెల్లదిశలఁ గననోన్. అతఁడు తీవ్రతపోనిష్ఠుండై యుండ నిందుండు కని న్నపదంబు హరించు నని వెఱచి వానిని మోసగింప నప్పరసలఁ బురిగొల్పె. వాచుచు హావభావాదుల నమ్ముని వంచింపం జూచియు జేతఁగాక, యిందుం జేరిరి. అంత సురపతి వాని నివృత్తజలి యెండ్లొక తెరువు గానక పామరవృత్తిమై సజ్జికోర్చి వజ్రాయుధంబున నవ్వెళ్ళరూపుని శిరంబుల ఖండించె. వాసవుని యన్నీచాతి నీచకార్యంబు నకు నచటితాపసులు మున్నుగ నెల్ల భూతంబులు సంతాపించె. త్రిశీర్షుండును బ్రాణంబులు వాసియు జీవకళలచే వెలుగొందె. అది గని జనమెల్లరు గాంచుచుండ నిందుఁ డయ్యుచ్చిత ప్రభలు వెలుగుట కచ్చెరువడి చింతిలుచుచుండి దేవతల వ్రడంగిని బిలిచి వాని తలలు తిలఖండంబులుగఁ దుత్తునియలు నేసిరమ్మన నాశిల్పి “నాచేతి పరశువున నది తెగదు. దీని యంచు మొక్క-వోవు సంతియకాక యింతమహా పాతకంబుఁ జేయజాల, నీనింద్య కృత్యంబునకెడ యోర్వదు. కాక, చచ్చిన వానిం జంపుట యెందేనిం గలదే? వాడు మఱిలజన్మించునే? భయంబు వాయు మన వజ్ర చచ్చియుం భీతి గొల్పుచున్నాడు. దాన నట్లంటి నన, నీమగతనము తొలంగెనే? ఏల వెఱపాం దెద వన “గతజీవుండయ్యు జీవనోపేతుం డట్లున్నాడు. గడికండలుగఁ గొట్టకతీరదు” అనగా తక్షకి యీ బ్రహ్మహత్యనొనర్చియు జంకుఁ గొంకు లేకుండుట నీకేటి యుచితం బన బ్రహ్మహత్యా దోషంబు బ్రాయశ్చిత్తంబునఁబాపి కొందుఁగాక! శత్రునుపేక్షింప శ్శాయంబు గాదని పెద్దలండు. అనిన దేవశిల్ప ఆశావశుండవై

యీ యకార్యమున కియ్యకొంటివికాని నేనేమి యాశించి
 యీ ఘోరం బొనర్తు ననియె. “యాగంబున పశుశిరంబున
 నీకుఁ బాలుపెట్టుదు. నా చేతి పరశువున వీని మేనుఁదఱుగు”
 మని వాసవుం డనియె. విశ్వకర్మ యెట్టకేలకు ముదంపడి పదను
 గల గొడ్డట నమ్ముని తలఁజెక్కె. అంత కపింజలంబు లెగసి
 క్రతులు సదువుచు సోమపానంబొనర్చు నెమ్మోమునఁ గవిసె
 తిత్తిరిపక్షులు దిశలన్నియు గనఁజాలు వాని మోమున గుంపు
 గూడె. సురద్రావు మూఁడవమొగంబున మందలై చటకం
 బులు వ్రాలె. వాసవుం డంత హరించి కృతార్థుండై నట్లు
 భావించి స్యపురి కేగె. కాని తన యకార్యంబున బ్రహ్మ
 హత్యాపాతకంబు చుట్టుకొనుట కుద్దేశించి బక్కచిక్కి
 యుండె. త్రిశీర్షుని తండ్రి పురందరుని క్రోధ్యంబు విని పుత్ర
 శోకవ్యాకులుండై వేదనం బొరలించు దేవతల కిది దెల్పి యీ
 సురపతి సంతమొందించుకొడుకుఁ బుట్టింతునని యగ్నిం
 బ్రణయించి యజ్ఞంబొనర్చి వ్రేల్చి వృత్తాసురుండు పుట్టె.
 రెండవ యగ్ని నానుదయించిన వృత్తంగని “ఇంద్ర శత్రో
 వర్థస్య” యని దీవించిన వాఁడు కల్పాంతజ్వలనంబునం బోలె
 వర్థిలె. మఱియు దండ్రుంగని నా కర్తవ్యం బుపదేశింపు మన
 నీయన్న సన్ధ్యాయంబుగఁ దునిమి న యింద్రుని దునుమ
 వలయు పని త్వష్ట బౌహుశక్తి నొసంగి ఖడ్గశూలాద్యాయు
 ధంబు లందిచ్చిన దేవపరాభూతులగు యాతుభానులం గూడి
 కొని వాఁ డింద్రునిపైకి వడచె. ఇంద్రుఁ డవ్వార్త దెలిసి
 యశుభనిమిత్తంబులు పెక్కులు గోచరించి యమరపతి గురుని
 కడకేగి కాపు మనియె. అలంధును “శక్రా ! పురాకృతం బను

భవించక తీరదు. హేయకర్తృంబు నేరితి, తృప్త పీని శృంగవి
 పంపె. వీడు దుర్జయుండు.” యనుచున్నంతలోన నెక్కలు
 హాహారవంబు లెఱగ నేడ్చుచుఁ బటవం జొచ్చిరి. అంత
 నిండుడు స్వబలంబులఁ గూర్చుకొని పోరాడ మానుష
 ప్రమాణంబున నూతేండ్లు సనియె. అంత వరుణ వాయు దండ
 ధర జ్వలన ప్రముఖులగు బర్హిష్కములు పారిపోయిరి. ఇంద్రుం
 చును గాలికి బుద్ధిసెప్పె. వృత్తుండు నిండు నిట్లు కొట్టి వాని
 యైరావతంబు దెచ్చి తండ్రికిం జూపి యింద్రునేకాదు; ఉపేం
 ద్రాదులగు ముమ్మూర్తుల హరింతు నను సుతు గని తండ్రి
 హరించితి. నా మనోజ్వరంబు వాపితివి. ఇంక నీవు తపంబు
 సేయుము. ఇంద్రుం డంతరంబు వేచి ప్రహరించుం గావున
 వాని నుపేక్షింపవలదు. నీవు మరణంబులేమి సాధింపు మన
 వాడు గధమాదనంబున నన్నపానాదులు వర్జించి నిచ్చలు
 నిశ్చలధ్యాననిష్ఠ నెల్ల విఘ్నంబులు దొలంగి శతవరతపం
 బొనర్చె. అంతఁ బద్మభవుం డెదుట దోచిన వృత్తుండు
 మృత్యువులేమి వర మిమ్మునియె. అతండు నవ్వి శిలా లోహ
 కాష్ఠ చేతనాచేతనంబుల నీకుఁ జావు గల్గదని వరం బిచ్చె.
 బ్రహ్మవరంబున దర్శితుండై వచ్చి, యన్నకై తండ్రి కన్నులం
 దొరంగు బాష్పంబులఁ జూచి, బలభేదిని సంహరింతునని దాడి
 వెడలిన, శక్రకుండును వాని నెదిరించె. అంత నా భండంబు
 బ్రహ్మాండభాండవిభేదనం బయ్యె. అట్టిసమరంబున వృత్తుండు
 సెలరేగి కేలుం గేలుం గాలుం గాల్గుం గడియించి పండుమింగి
 నట్లు మిరిగె. అంత సురబలంబులు హాహారవంబులు మిన్ను
 పుట్ట నేనించేయుద మేది దిక్కుని గురునిడ విలపించి బిడచా

విమోచనంబున కెన్నిగల వన్నియుపాయంబులు సల్పియు దారి
గానక యఖిల జగజ్జనయుత్తి నాశ్రయించిరి. ఆమె కరుణో
దధిగా నిండ్రుఁ గావ భ్రామికాశక్తిం బ్రేరేప నామె వృశునా
వహింప న య్యసుర బెండువడి తద్వశుండై యొక్కమా
రాపులించిన వాని వదనంబునుండి వేల్పుల తేడు వెడలివచ్చె.
శక్తి జృంభిక యను పేర భూతంబులఁ జేరె. జంభారి ముప్పది
మూడుకోట్ల దేవతలతో వృత్రుపైఁ గవిసిన మఱల తీవ్రతర
సంగరంబు జఱిగె. పాకశాసనుఁ డరి కోర్వలేక పాతెవృత్రుండు
స్వర్గం బాక్రమించి సకలోపభోగంబు లనుభవించె.

త్రిదశులు వాని ధాక కాక్రోశించి పశుపతిని శరణు
సాచ్చిరి. దేవదేవుండును “మనకు వారిజాత్యుండ దిక్కు.
అతం డీక్షోభంబు వారింప వలంతి” యని వారిం గూడఁగట్టు
కొని వైకుంఠున కి య్యార్చి వినిచిన “నమరులారా! వాని
కాయుశ్చేషం బున్నయది. ఇంద్రుండు విశ్వాసఘాతవలని
దురితంబునకు నొడంబడి నా సాహాయ్యంబున వానింగడ తేర్ప
గలండు. మీరు యోగమాయారూపంబగు నాదిశక్తిని భజిం
పుండు. సేమంబగు. సిద్ధిదయఁ కామదయు నగు సాత్వికీశక్తిని
భజించుచునే యున్నాముగదా! ఈపై న వాసపుండర్యంబుఁ
గొలిచిన మోహినియై మునిం భ్రమింపఁజేయు నన” నయ్యమ
రులు మేరునిలయ యగు నాదేవి నర్పించిరి. ఆమె సింహ
వాహనయై వచ్చి దర్శనం బిచ్చిన వేత్సేర నయ్యమరులా
లోకేశిని వినుతించిరి. ఆమెయు వృత్రాసురు మోహవశుంబే
యుడునని వర మిచ్చె. వా రంత వృత్రు నాశ్రమంబు వంకనడ.

చిరి. అటు సని వానిం జూచి భయపడి చెలిమి వాటించి మెల్ల న నిట్లనిరి.

ఇంద్రుండు నీవును పంథమ్ములఁగొని చింతల మునిఁగి నారు. నీవారు నాతనివారు పొందు సల్పు టుచింతంబు పంసి తులు దురంబున కంగీకరింపకు. జయాపజయంబు లిందు సంసిగ్ధంబులు. ఆహవంబునఁ జచ్చిన పీనుంగు నక్కల పాలగు. అగుటగాక ఫలంబును లేదు. పురుహూతుండు నీవును సఖ్యంబు వాటించిన నందనాదులు నప్పరోనికరంబు మీ యుభయుల పాలగు. ఎల్లరము సుఖంతుము, సత్యంబున నీకుఁ జెల్మియగు. దాన నపరంజి రత్నంబునఁ గూడినట్ల యగు. ఇట్లు విన్నవించినమాట లాలించుచు నాసురారి “యేటి మాటలు ? వెన్నెల చీకటిం గలియునే ? వైరి, శత్రుఁడు, స్తబ్ధుఁడు, కామి, నిర్దయుఁడు, నిర్లజ్జుఁడు, దురాచారుఁడు, బ్రహ్మఘ్నుఁడు, నగు మీరాజు విశ్వసింప వర్హుఁడే ? అద్రోహులు మీ రాద్రోహి జాడల నెఱుఁగ కిట్లంటిరి” అన నిలింపులు “శుభాశుభభోక్త చేతనుండు గదా! నీ చెప్పినవాని పాపంబు ఫలంబువాఁడె గుడు చువాఁడు. అది యట్టుల నుండనిమ్ము నీ కుచితంబైన ప్రతినఁ జేయుము. వాని నేమొడంబఱుతుము” అన వాఁ డిట్లనియె.

ఎండిన, తడిసిన దానిచే నశ్రమకాష్ఠంబులచే తేయిం బవళుల వధ్యుండగాకుండ నింద్రునితోఁ బ్రతిససేసిన వాని చెల్మి కంగీకరింతునన వా రట్ల కానిమ్మని శక్రుఁ డెచ్చి యగ్ని సాక్షికంబుగ మైత్రి జేయించిరి. అంత వారు యథోచితవిహారమునఁ గలసి మెలసి చరించిరి. కాని జంభారి కుటిలవర్తన నవ్వాని వధకు రంధ్రాన్వేషియై చరించుచుండె. వృతుతండ్రి

“యిది యేటివింత ? పన్నగంబు ముద్దికుట చెల్లునే ? హరి తోకలయిక సేసి తిది దారుణము” అన గొడుకాసన్నమృత్యువు గావున నా హితంబు సజుకుగొనఁడయ్యె.

ఉండ్రి యుండి యింద్రుండు తటి యజయుచు నొక కడలియంచున గొండవలె బడియున్న నులుగురాశిం జూచి యిది శుష్కంబు నార్ద్రంబునుం గాదని గ్రహించి, జలక్రీడ నెపంబున దానిఁ గొని హరి యావేశించియున్న తన వ్రజంబు గొని నవ్వుచు వృత్తుపై విసరిన వాఁ డఖిల భూతజాలంబులు సంచలింప, చుక్కఱురాల, గ్రక్కునఁదెగి యిలపైఁ గూలె. అంత దేవతా తెలివొందె. సుర లలరిరి. పూలసోనలు గురిసె. సురభువి నాటపాట లెసఁగె. ఇంద్రుండు బ్రహ్మ హత్యకుఁ దఱకుఁజుఁ బురిఁ కరిగె. మును “లతి మూర్ఘ వాసవుండు నమ్మునవానిఁ జంపె. ఇక్కానిపనిచే వాని తపస్సు వమ్ముయ్యె. కారకుం డింద్రుఁడూ, ప్రేరకులము మనము; ఇది యుభయంబులకుం గురువక తీటునే ? దాని పాచితమ్మునఁ బాపికొందు” మని యుండిరి. అటఁ ద్వష్టకొడుకునకై యేడ్చుచు విధిం దూడుడు పుత్రునకుఁ బరలోకక్రియలు సలిపి యింద్రుం గూర్చి “స్వర్గమృత్యుఁడవై దుర్గంబులపాలై యిశమలం గుడుతు గాక” యని శపించె. మఱియు మేరువున నిల్చి తపంబుసేసె. ఇంద్రుండు బ్రహ్మఘాతకుండని లోకంబులు నిందించె. వాని యాజ్ఞ సెల్లదయ్యె. అంత నాతఁడు దుశంతవేదనం బొంది యిల్లు వాకిలి నిల్లాలిని దలఁగి, వనికఁ బాటిపోయె. అంత స్వారాజ్య మరాజకమయ్యె. ఉపద్రవంబులు సెలరేగె. అది గని దేవతలు మాటు జన్నంబు లొనర్చిన

నహుషుం దెచ్చి శత్రుకతుపదవిని నిలిపి స్వర్గముకేలించిరి. అతండు నిలింపనాయకు వికాభభోగముల దుచిమఱిగి తుద కాతని యిల్లాళింగూడ కైవసము సీపికొంచును. ఆమె నను సేవింపమియేల? యని నంత బృందారకు లాసుంకరిడని కరిగి వానితలం పెఱింగించిరి. ఆమె యీ దాష్ట్యంబు విని ఘూర్ణిల్లి గురునిపదంబులు వట్టె. బృహస్పతి యభయం బొసంగె. నహుషుం డదివిని సురాచార్యు వేసింపుడని యను చరుల కానతిచ్చె. సురలు హితోక్తు లెన్నియేని తెలిసిరి. కాని కామదగ్ధున కవి యెక్కునే? వాడు మదాంధుడై శచిని దెచ్చి యర్పింపుడని పంపిన వారు తమగురునికడ కేగి యెఱింగించిన నతండు త్రిలోకంబు లెత్తివచ్చిన మంత్రమున భస్మము సేసెదఁ గాని రాణి నియ్యజాలననియె. అట్లన యుపాయం బొనఱిమ్మనిరి గీష్పతి “సురలారా! శచితో మన మయ్యధమునభ కేగుదము. ఇందుండు భవసంబుల లేడేని నిన్ను వరించెద నని యామె చెప్పను. దానం గొంత కాలహరణంబగు. మనమీలోఁగానిండ్రుని వెనకితెత్త”మనియె. అట్లసేసి వానిచే నొననిపించుకొనిరి. పిదప వారు హరి కడకేగిన నతం “డధ్వరం బొకండు చేయుండు, దాన నిండ్రుపీడ తొలంగించనును. ఇంద్రాణియు భగవతి వర్చింప వలయు. దాన నహుషుండు నశించు” నని తెల్పిన వారు హయమేధంబు నొనర్చి వానిబ్రహ్మహత్యాపాపంబును, వృక్షంబుల, నదుల, పర్వతంబులఁ, బుడమిని, స్త్రీలయందుఁ, బంచి పురందరు సుఖ నొనర్చిరి. అతండు కాలముగూడు దాక తామరతూడునం దొదిలీయుండె. వేల్పులు తమ పదవి

నేలిరి. ఇంతకును బాలోమి తన పతిం గాంచమికి వగచి గురు నడిగిన నతడు దెల్పినవిధిని భువనేశ్వరి నర్పించి యామె సాక్షాత్కారంబు వడసె. అయ్యోగమాయ సూప దన మగని పద్మనాశంబునం గనియె. ఇంద్రుడచ్చెరువడి నన్నెట్లు దెలిసితి వన సురరాష్ట్ర సకలంబు దెలిసి, దేవికృప వివరించిన ముఖపుం కింతీ! యిది సమయంబు గాదు. అణంగియుండి కొంతమీడట వత్తు ననియె. శచి నహుషుని భయం బెఱింగించి దుఃఖించి నేనెట్లు వాని నిర్బంధము దొలంగుదు నన నింద్రుడు “భామినీ! వాడు నిన్ను బలాత్కరించునపుడు కా దనక ముచ్చట సలిపి రాగవృత్తి కనుకూలంబు నటించి మునులు మోయు శిబికపై నీవు నాయుంటికి వత్తువేని నీ కోరిక నంగీకరింతు ననుము. దాన వాడు ఋషుల బాధించి వారిచే నాశనంబు గను”నన నామె చని నహుషునితో నట్ల నియమంబు జేసిన వాడు కామాం ధుండై మునులచే బల్లకి మోయించె. అంతట వింధ్యమదాప హర్త యగస్త్వండు క్రోధంబుగొని యరుణాక్షుండై రేగె. ఇంద్రుడు “సర్ప సర్ప” (నడు నడు) యని మునుల దాడించుచు విమానంబు మోయించుట గని యమ్ముని “సర్పభవ” (సర్పమగుము) యని శపించె. అంత నహుషుండు స్వర్గపథ భ్రష్టుండై యలఁ గూలి యొక్కయడవిలోఁ బామై జనించె. లోపాముద్ర మగనిదయ శచికిని యామె మగనికి సుఖ మావ హిల్లె. ఎల్ల సురలు వొగడ సురపతి స్వర్గమ్మున పునఃపత్తిష్ఠం బడసె.

అని తెల్పిన వ్యాసుని గని జనమేజయుండు దనపూర్వు లగు ధర్మరాజుడుల కష్టంబులఁగూర్చి నరనారాయణు లమ్మ

తాంశంబున భూభాగంబుహరించి రనుబంగూర్చియుఁ బ్రవేశించి
 యిన్నిటికిఁ గతంబేమని యడిగిన శత్రువతీసుూచుం దిన్నిటికిఁ
 గర్మంబు మూలంబని నిరూపించి, యది యనుభవించక నెవ్వ
 రికిం దీరదు. బ్రహ్మ విష్ణాదులు కర్మబంధంబునన రాగ
 ద్వేషాదు లొంది వర్తించి రని తెల్పి, యుగానుకూలంబుగ
 జీవులు ధర్మాదిపదుతొట నిరూపించి, పరివర్తనంబు వాఁగొనె.
 శ్రుతిస్మృతిపురాణములయం దొక్కొకతటిఁ గానిదైనదిగ
 నై నది కానిదిగ నిరూపించుట యర్థవాదంబు. అట్లునే బ్రహ్మ
 దుల యుపాసనంబుల యెడల నొక్కని జేపట్టి యొక్కరిగాదనుట
 యన్యోన్యార్థవాదంబులు. కలిని వేదమార్గ ముపపన్నముగామి
 పురాణములు శరణము లయ్యె. జగన్నాటకసూత్రధారిణియగు
 మాయాశక్తి విచిత్రవర్తనము దుర్జయంబని తెల్పిన జనమీ
 జయుండు పుణ్యతీర్థమహిమంబు వినవలతు ననినఁ బరాశర
 సూనుండు వానిని వేట్వేటి వివరించె. దేహమలంబును బాపఁ
 దీర్థంబులు సమర్థంబులుగాని చిత్తమలంబుఁ దిగుచు చేవ వానికి
 లేదు. విశ్వామిత్రాదులు చెట్టులఁ బుట్టల నెంత దపించియు
 రాగాదుల వశమై చెడరే? కావున మానసతీర్థంబు సేవ సర్వ
 తీర్థసేవలకన్న మిన్న యనఁ“గౌళికుండు వసిష్ఠునితో నేల పోరె?
 శాంతము వారికి లేదే? వారి చరిత్రము దెలుపు మన సాకల్యం
 బుగా నది వివరించి ప్రసంగోచితంబుగా హరిశ్చంద్రకథయు
 నిట్లని తెల్పె.

—♦ హరిశ్చంద్రుండు సంతానాన్ని యగుట ♦—

నిత్యసత్యవ్రతుం డినకులుండు హరిశ్చంద్రచక్రవర్తి సంతానమునకై వరుణుం గూర్చి నతమేధం బొనర్చునెంచి నంత నయ్యాడఃపతి సాక్షాత్కరించి నీ సుతుని బశువుగా నొనర్చి జన్మంబు మత్త్రీతికై యొనర్తువేని నీకోర్కె దీర్చెద నన రాజట్లయనె. అంతఁ గుమారుండును గలిగె. అవ్వల విప్రవేషియై వచ్చి వరుణుండు రాజు నధ్వరంబు సేయుమని ప్రేరేచిన నీవచ్చు పౌర్ణమాసి నది యొనర్తునని సేయక యతఁ డా నాటికి మఱల వచ్చిన మావానికి క్షత్రియోచితసంస్కారము నెఱపి యొనర్తు ననియె. అంత న ప్పాళి క్రోధియై యీ యస్వతంబుచే జలోదరరోగంబు నొందుమని శపించె. తండ్రి యవస్థకు సుతుండు తపించి యడవికేగి నివసించుచుండ నొక కఠినుడు తండ్రిమంత్రి వచ్చి “తండ్రి యిడుమ వడుచుండఁ దోటలవేటల వినోదింతు వేటి న్యాయం బని నిందించిన, నతఁడు మగుడ బురికేగ నున్నంత, నింద్రుండు బ్రాహ్మణరూపియై వచ్చి నీతండ్రి నిన్ను యజ్ఞపశువుగా జేయఁజూచె, నీవేల పోదు”వన నతఁడు పోక నిలచె. ఇత్తటి హరిశ్చంద్రుండు దన దుర్దశ వాయుతెఱపు గురువు నడిగిన నా కుంభసంభవుండు సుతులు పదునాఱు తెఱంగుల వారు. కాన యొక్కని ధనంబిచ్చికొని జన్మంబున పశువుగ వేయుమన నారాజు మంత్రి లజ్జిగర్తుని మువ్వరుకొడుకులలో నడిమి వాని శునశ్చేవుని విలిచి తెచ్చిరి. గాఢేయుండు వానిం బశువుగాఁజేయవలదని వారించెం గాని రాజు వినఁడయ్యె. దాన

నమ్మునికిని యబ్బాలునికి సిద్ధమంత్రం బునదేశించె. అయ్య ర్భకుం డవ్వారుణమంత్రరాజంబు జపించి దీర్ఘతరఘ్నతధ్వని నుచ్చరించుచు నిలచినంత వరుణుడు వచ్చి యబ్బాలుని విడిపించి రాజు ననుగ్రహించి చనియె. కునశ్శేషుని వసిష్ఠముని విశ్వామిత్రు కొడుకుగా ధర్మరహస్యంబు లెఱిగి నిర్ణయించె.

కౌశికుండు రాజునెడ పగమానక యొకనా డతండు తన యాశ్రమంబు దాపున వేటాడి కౌశికీతీరంబున జనుచుండ వృద్ధవిప్రవేషంబున వేధించి యతని రాజ్యంబు హరించె. రాజుందీనుంజేసిన్లుట్టింగి యతనికులగురుండు వసిష్ఠుండు “మాయజమానిని వెతలవాలుసేసితి. నీవు బకధ్యానపరుండవుగాని మానివరుండవు కావని బక మగుముని శపించె. దానికిం గనలి యతండును వసిష్ఠుని ఆడిరూపధరుండవు. (బక రకపుబాతు నకు ఆడియని పేరు. శరారి యని సంస్కృతము) గమ్మని ప్రతిశాపం బిచ్చె. ఇట్లు శాపగ్రస్తులై వా రన్యోన్యంబు ముక్కులబొడచి కొనుచు బెక్కేండ్లు పోరాడిరి. మైత్రావరుణుండును కౌశికుండును బ్రహ్మయనుగ్రహంబున బూర్వ రూపంబులుగైకొని మైత్రిని వర్తిల్లిరి. అన “మైత్రావరుణి వసిష్ఠుండని తెల్పిరి. అదియెట్లో! వివలతు నని యడిగిన నవాంతరకథగ వ్యాసుం డిట్లని వివరించె.

వసిష్ఠ పూర్వవృత్తాంతము

బ్రహ్మకు సుతుడైన యమ్ముని నిజశాపంబున గుంగి వేరొక మానికిఁ గొమరుండయ్యె. అది యెట్లంటేని సూర్యవంశ్యుండు నిమి యు చక్రవర్తి గుణవంతుండు గలఁడు, అతఁడు

గౌతమాశ్రమసమీపంబున జయంతంబును రాజధానిగఁ జేసికొని యేలుచు యజ్ఞమును సంకల్పించి సంభారంబులు గూర్చుకొని వసిష్ఠు యాజకత్వంబు నూను మని యర్పించె. అతఁడు “ఇంద్రుండు నీమున్న న న్నర్పించె. వాని క్రతు వైదేండ్లు జరుగునది. పిమ్మట నీపని నెఱవేర్తు”నన రాజు కులగురుండవు కాదననగునే? దీని కంతరాయంబు సేయకు మన నమ్ముని వినక యింద్రయాగంబునకై యరిగె. రాజవ్వల గౌతమ నర్పించి కామగిరిపజ్జ యాగంబు నిర్వర్తించె. పిదప వసిష్ఠుఁ డీంద్రయాగంబు ముగియగనే శిష్యు నధ్వరంబుఁ జూచువేడ్క జయంతంబునకు వచ్చిన రాజు నిద్రావశుండై తెలియఁడయ్యె. దాన ముని కవలి “యన్యుచే గ్రతువు జరిపించుకొంటి. గురు నానతి మీరితివి గాన విదేహుండవు గ”మ్మని శపించె. రాజు విని “బ్రాహ్మణా! నాయెడ నపరాధంబు లేశంబు లేదు. నా గురుండవు. న న్నవమావించి దురాశచే నింద్రు జన్నంబునకు నేగుటయకాక పదంపడి విప్రధర్మంబగు శాంతి విడిచితివి. కావ నీవును విదేహుండ వయ్యెద వనియె. ఇట్లు గురు శిష్యులు శపించికొని వాయుమాతశరీరులై డూఱింబు నొందు చుండిరి. అవ్వల వసిష్ఠుఁడు బ్రహ్మ యన్యుగహము వదసి మిత్రావరుణుల పుత్రుండ వగుదు వని యనిపించుకొనియె.

—* మిత్రావరుణుల కగస్త్య వసిష్ఠు లుదయించుట *—

మిత్రావరుణుల త్రవతపోనిష్ఠఁ జెఱుప నింద్రుం డూర్వశి నియోగింప. నది యటు చని విలాసంబులు సూప, వారా

నుందరిం గని మనసులు చలించి పంచశతబాణముల కన్నమైన వారి వీర్యంబులు చలించె. ఆ మగువ వారియొకటి నవ్వాని నొక కుంభంబునఁ బట్టి భరింప నందుంపి యిరువురు తేజోవిఘ్న లుడయించిరి. అందు మొదటిదాన నగస్త్యుండును, రెండవ దాన నరుంధతీజానియగు వసిష్ఠుండును నైరి. అగస్త్యుండు పిన్ననాటఁగోలె తపస్వియయ్యె. వసిష్ఠుం డిక్ష్వాకుపురోధ యయ్యె.

—* నిమి కడమ చరిత్ర *—

నిమి యట్లాడలు తొలఁగియున్నంత నతని యధ్వరంబు సుప్తమయ్యె. ఋత్విక్కులు చింతించి వివిధమంత్రక్రియ లుప చరించి వానిమేన నుచ్చాస్వసంబు పుట్టించి యయ్యాగము సాంగమొనర్పిరి. వేల్పులు నం దాహూయమానులై యామోదించిరి. రాజును నీకేమి వలయునని యడిగిరి. అతం డగ్నిని భూతముల నిండి చూపుకొనలందు సర్వసాక్షీనై యుండు తెఱంగు కావలె నన్న, నట్ల యయ్యెడు మని వా రరిగిరి. అవ్వల నారాజు నాపులు మాకు రాజుకాఁదగిన వాని నొకని దమునేయుండన నమ్మానులు నిమిశేరంబు ముఖించిరి. అం దనలసన్నిభుఁడు మిథి యనువాఁ డుడయించె. అతఁడు రాజయ్యె. నిమి విదేహుం డగుట నతని కులమువారు విదేహు లైరి. అనిన జనమేజయుఁ డిట్లనియె.

“తన యజమాని యని మానియుఁ దన పురోహితుఁ డని రాజును దలఁచక శపించుకొనిరి. ఇది యేటి శాంతం బేటి తపం” బన వ్యాసుం డడవినున్నను, బుడమినేలినను మనసు

పంచని వాని వర్తనం చిట్టిద. కపిలుడంతటివాడు నిష్కారణముగ సగరసుతులను సంహరింపడే? అన్నిటికి నధిష్ఠానమహంకారము. వేదశాస్త్రతర్కప్రకారంబుల నగు జ్ఞానము బుద్ధినాశనకరంబు. అనుభవజ్ఞానము దుర్లభము. ముక్తి నిడునదియ విద్య. బంధ ముడుపునదియె కర్మము. పెర లాయాస కరంబులు. శుద్ధమాయామయంబునఁ బుట్టిన సర్వంబు సుకరంబు. అక్కడన నే నిమియు, నమ్మహామునియు మమతాభిమానములు నీర్వులు రేగి శాపాగ్నిం గ్రాగి మగ్ని స్వానుభవధారావర్షంబున నెలర్చి శుభంబు లందిరి. భార్గవుడు శపింపయ్యాయాతి యోర్చుకొని ముదిమిభరించె. అట్లు నిమి యోర్చుడయ్యె. హైహయులును భార్గవులును ధరనిమిత్తము పోరి మడిసిరిగదే? యన నక్కఱ దెలుపు మన నిట్లయె.

—* హైహయుల చరిత్ర *—

అర్జునుడను రాజు వేయిచేతులు గలవాడు సప్తసముద్రముదితం బగు ద్వీపసప్తకంబునకుఁ జక్రవర్తి. దత్తాత్రేయుల శిష్యుడు. నారాయణు నవతారము. భృగువు లధ్వర్యులుగాఁ బెక్కుయజ్ఞకోటుల నొనర్చె. అతని నిరంతరదానధర్మంబుల భృగువులు ధనికులైరి. కార్తవీర్యార్జునుడు భార్గవుచే మడిసి స్వర్గంబునకేగినతర్వాత హైహయులు దరిద్రులై భృగువుల జయించి ధనముతేగోరి దండెత్తిరి. భృగువులు తమ సాము పుడమిఁ బాతియు, భూసురతతి కిచ్చియు దుర్గంబు లకుఁబారిరి. వాఁగృహంబులు గ్రొచ్చి దొరకీనవారి నఱకిరి. పెద్దలు గాదన్న వివరైరి. విప్రులకు సంచయేచ్చ యుచితంబు;

గా నరికి. వారు పట్టిన యిడుగులు కోడి భృగువర్షులు చుహీ నగిరికిఁ బారిపోయిరి. హైహయులు వారివెత్తుంటి లెఱునిరి. అత్తటి నొక్క తరుణి గర్భిణి లెనగర్భముఁ దొడతొఁ దాచి యేగిన వా రద్దాని కట్టుండు పట్టుం డని వెనుదఱిమిన పతయై యాడులేడివోలెఁ జలించుచున్న యాతల్లిం జూచి దయఁగొని యవయభానునిభుం డొక యర్భకుం డామె యూరుగర్భంబు వెడలి వచ్చె. వాని తేజంబునఁ జూపు చెడి పుట్టు గుడ్డల ట్ల య్యధములు దుఃఖతులై చేయునది లేక యయ్యమ్మ శరణం దిరి. ఆపెయు వారి దాష్ట్యంబు గాంచి నిండుచూలాలి నిక్కట్టుపాలు సేసి రని తూలరాడె. “నానుత్తుండు గర్భంబున పేదముల సాంగోపాంగముగ నేర్చిరాఁడు. సర్వకళాపూర్ణుఁడు, ముల్లోకముల వెల్గించు తేజంబువాఁడు. మిమ్మందర మట్టు పెట్టఁగలవాఁడు. ఇతనితేజమున నంధులైతిరి కాన వానికి దాసులై వేకుకొందు. మి మ్మాదరించు” నన వా రట్లుసేసి యాశ్రితరక్షణుండగు నతనిచేఁ జూపు లండి యథేచ్ఛం జనిరి. ఆ భార్గవుం డూరుజుం డగుట నొర్వుండు నాఁ బఱిగె. అని చెప్పి హైహయు లని పేరు గల్గుటకుఁ గారణ మి ట్లనియె.

—♦ హైహయు లని పేరు గల్గుట ♦—

జనమేజయభూపతి! ము న్నొకరాజు హయము నెక్కి భగవద్దర్శనార్థియై యేగె. అతని సొంపు నింపు గని నివ్వెఱపడి నిలువ విష్ణుండు లక్ష్మీధి గని “నీ వారాజువంశనె కనెదవా, సైంధవంబుఁ గంటివా? నీలో మూరవికార మంకురించె గాబోలు! కతం బేమి” యని యడిగిన లచ్చి ప్రత్యుత్తర

యయాతిసుతుఁడు తుర్వసుఁడు సుతాశ్రియై తపఁ బూని
యున్నాఁడు. అందులకై యితఁడు నిర్మింపఁబడియె. కేళి పూర్వ
వర్త యను పేరఁ బరగు నొక్కని బ్రేరేచి తక్షణమిమంబున
వీని నతని కిత్తు. అతఁడు దివ్యభోగంబుల పీని మనుచు. సంయ
విషాదంబులు వీడు మనిన నచ్చేడియ యియ్యకొనియె. ఆ సం
తులు వై కుంతమున కరిగిరి.

అవ్వలఁ జంపకుం డను విద్యాధరుఁడు మదాలస
యను నింతిం గూడి దేవయానంబున నటకు వచ్చి యా శిశువుఁ
గని హర్షించి వాని కలయా పిండువలనఁ దెలిసి, వీని దుర్వ
సుండు వచ్చి కైకొనుదాక నీవు కనిపెట్టియుండుము. ఇ
య్యర్భకుఁ డేకవీరుఁ డను బిరు దొందు. నిర్జితాశులశాత్రవుండై
సకలసామ్రాజ్యధురంధరుఁ డగు నని సురపతి యన, నతఁ
డబ్బాలుని తొలుతటిచోట నిలిపి ప్రోచె. శౌరి సిరితోఁ దుర్వ
సుకడ కేగి యిక్కుమారు నిచ్చితి నని వరమిచ్చె. అ య్యయాతి
సుతుఁడు హరికరుణ లభించిన యమ్మహాప్రసాదంబునకు
హర్షించి యబ్బాలుఁ గొని పెంచి జాతకర్మాదిసంస్కారములు
యథావిధి నామోదంబున సలిపి యేకవీరుం డని నామకరణము
సేసి సర్వవిద్యాపారంగతు నొనర్చి పట్టంబుఁ గట్టె. తాను
విరక్తిగొని సతితో మైనాకశిఖరి కేగి తపంబుసేసి దివ్య
విమానంబున నేగి నిండునాసనంబున నధివసించె.

—+ ఏకవీర చరిత్ర

ఏకవీరుఁడు వేట కేగి గంగలో గంగ పూర్వపు నొక్క
కమలలోచనఁ జూచె. ఆమె శో కానతముఖయై కమ్మనానెలు

మీకున్న నలిగె. ప్రాకృతవోలెఁ జాంచల్యంబు గంటివి కాన
నెప్పటికిఁ జంచల వయ్యెడుగాక యని, మఱియు నీ తోఁబుట్టు
వైన హయంబుం జూచి మరులుగొంటివి కాన నీవును
బడబవయ్యెడుగాక యని శపించె. కమల కలంగి కమల
నయను వేడిన నా కెన యగు కుమారుఁడు నీ కొదవిన నాఁడు
నీ వెప్పటట్లు నన్నుఁగూడి సుఖంతు ననియె.

ఈ విపరీతసంఘటనము గని యా హయమునుండి దుమికి
రా జంజలిసేసి వచ్చి తండ్రికడ కేఁగె. ఆవల సరసిజాలయ
శోకమునొంది యమునాసంగమున సువర్ణాక్షతీరంబున సర్వ
కామప్రదాశమంబున నీలగళుంగూర్చి బడబాకృతిఁ గొని
తపంబుసేయ హరుం డుమతోఁ గూడివచ్చిన న య్యిందిర
నాకు నందనుం డెట్లు కలుగు నని యడిగె. మఱియుఁ దొల్లి
ప్రియునివలన వినిన హరిహరాభేదభావంబు విశదీకరించె. దాన
శంకరుఁడు హరించి బడబారూపిణి వగు నిన్ను హరి హయ
రూపంబున గవియును. అంతట సుతుఁ డుదయించు నని చెప్పి
చిత్రరూపుఁ డను ప్రమథగణనాథుని శ్రీపతియొద్దకుఁ బంపె.
అతఁడు వోయి హృషీకేశునకుఁ బ్రణతిసేసి సుతులొనర్చి దేవు
నానఁ జెప్పి కొనివచ్చిన, గోవిందుఁడు హయరూపంబునఁ
గమలాలయం గందర్పకేళి ననునయించిన నవ్వల నా లోక
మాతకు భానుతేజుఁడు సుతుఁ డుదయించె. లక్ష్మీనారాయ
ణులు తురంగమరూపంబు విడిచి జగన్మోహనాకారులై
వర్తిల్లిరి. సిమ్మట వారు వైకుంఠమున కేగువారై విమాన
మెక్కఁబోయిరి. ఈ బాటు నిట విడువఁజాల నని యిందిర
వల్కిన గోవిందుఁ డెట్లుగాదు. ఇతఁ డిచట మసలవలయు.

నించుచున్నఁ జూచి యెవ్వతె వని యడిగిన నామె యిట్లనియె.

నీరాజ్యంబు క్రేవఁ బుడమినేలు రభ్యం డను రాజు గలఁడు. అతనిభార్య రుక్మరేఖ నాఁ బడు. సంతతిలేమి వారు హోమవిధుల నెఱపిరి. దాన నొక్క శుభాంగి బాలిక కలిగె. అది విష్ణుదత్త యని హోత్ర చెప్పిన నుహ్సాంగి రాజు దానిం జూచు కొనంగె. ఆ బాలిక యేకావళినాఁ దనరు. నే నామె నెచ్చెలిని. యశోవతి యను దాన. ఆ రాజుమంత్రికిఁ దనయను. ఒకప్పుడు నాచెలి యేకావళి గంగలో జలక్రీడ గావింపఁగోరిన మే మందరము సఖఁగూడి యేగితిమి. రాజుపరివారముతో అప్పరస్సమేత యగు లోకమాతభాతి దనరు, మాచెలి నొక్క యసుర ఫాలకేతు వనువాఁ డెదిరి మదనవశుండ్డ డాసిన నబ్బల వెఱచి యనుచరుల చాటున కొదిగిన వాఁడు పరిఘఁ గొని వెనుదవిలి పఱచివచ్చి యమ్ముద్దియఁ గాగిటంబాదివి హరించె. నే నెంతసెప్పిన వినఁడయ్యె. రక్షకు లెదిరించి వ్యర్థులైరి. చేయుఁది లేక నే నామెతోఁ జనితి. వాఁ డామెను దన యంతఃపురంబున బంధించె. దుఃఖతయై నాచెలి యట నున్న యది. వాఁడు మా చెలి ననుకూలంపఁజేయ న న్నర్థించె. నేను వినకున్నఁ దానె నిర్బంధింప సాగె. ఆమెయు హైహయుపై మనసుఁ గొన్నదాన నని చెప్పి యిట్టి సంకటంపాటునఁ జిక్కి నాము. దీనరక్షకుండవుగాఁ దోచెదు. కడమ నీవ యెఱుంగుదు వనియె. అంత న య్నొకవీరుఁ డింతీ! మీకథ వివరంబుగఁ దెల్పు మనిన;

—♦ యశోవతి వృత్తాంతము ♦—

ఏను బాల్యంబున మంత్రసిద్ధుఁ డగు విఃపునిదయచే భగవతీమంత్రంబు న్యాసధ్యానంబులతోఁ బడసితి. భక్తానుకంఠిని శ్రీదేవి నన్ననుగ్రహించె. హైహయండు గంగాతీరంబున నీకుఁ గానిపించి మీ యడుమ బాపఁగలవాఁ డని చెప్పె. మాచెలి కిది తెలిపి నే నిందు వేచియున్నదాన. నీ వెవ్వఁడవు? అన “నేను నీ దెల్పినవాఁడ. రాక్షసుపురంబు నీవు చూపినచో భగవతికృపఁ గడమకార్యఁబుఁ దీర్చెద నని తెల్పె. యశోవతి యాతనికి మంత్రమొక్కటి న్యాసపూర్వకముగా నిచ్చి గెలుతుగాక యనియె. అంత నవ్వీరుఁడు పయనమైపోయి యారక్కఁసుఁ గూల్చి యేకావళీదేవి వివాహంబాడె. అయ్యేకవీరుసుతుండు కృతవీరుఁడు. వానికొడుకు కార్తవీరుఁడు అని తెల్పిన వ్యాసుం గని స్తుతించి జనమేజయుండు హరి యశ్వరూపంబు నొందుట చిత్రంబుగదా! ఇందలి తత్త్వము దెలుపుమన్న వ్యాసుండు తనసుతుని చరిత్రంబు వినిపించి, పాండవులచరిత్ర సెప్పి, దైవయోగము దుర్లంఘ్య మగుట నిరూపించి యవలనారదువలన దా విన్న తెఱం గిట్లని వివరించె.

—♦ పర్వత నారదుల చరిత్ర ♦—

నారదుఁ డిట్లనియె. నేనును, బర్వతుండున్యత్రాకంబెల్లఁ గ్రుమ్మరువారము. వేసవిని స్పంజయాధిపు పురము సేరి చాతుర్మాస్య మప్పరి నంతఃపురిఁ గడపితిమి. ఆ రాజపుత్రిక మదయంతి మమ్ము యథావిధి శుశ్రూషించె. భిక్షసేసిన పిదప నే

నమ్ముద్దియ యొద్దిక నున్నతటి నా వీణీయపై వేదంబు వల్కించుచు, సామంబు గానంబునేయుచు నున్న నా జవ్వనికి నాపై వల పంకురించె. క్రమమృత నది నాయెడ సధికానురాగంబు సూపుచుఁ బర్వతునెడ సామాన్యగౌరవము చూపుచున్న నా నెచ్చెలి చింతించి యక్కఱంపడి నన్నడిగిన నున్న దున్నట్లు వచించితి. అద్దాన వాడు తన్ను వంచించినవానింగా గణించి నన్నుఁ గోతిమొగంబువాడవు గ మ్మని శపించి, అల్పాపరాధి నగు నన్ను శపించిన, నేనుం గనలి మర్త్యలోకంబునఁ బడియుండు మని వాని శపించితి. పర్వతుం డెందేని జనియె, నే నక్కన్నియపై వలపుచే నటనే నిలిచితి.

రాజాత్మజకుఁ బరిణయకాల మేతెంచె నని రాకొమరులఁ గలయెచిలిచి స్వయంవరము సలుపఁగోరినఁ దండ్రితో నమ్ముగ్ధ 'నా మనంబు నారదర్శిఁ బరిరంభించె'నని ధాత్రిచేఁ జెప్పించె. జనపతి యవ్వానరముఖునకు నివ్వనజముఖ నిమ్మండు విది యాగడము గాదే? విన్నవారు నవ్వరే? యనియె. రాజభార్యయు జాజితీవ కంటకశాఖ నలముట యగు. నీ యంద మడవి గాచిన పెన్నలగాదే! ఇది యేమి వింత యని నిజాత్మత కుచితం బెంతజెల్పిన వినక యక్కుమారి గాంధర్వ కళాపరిపూర్ణ నిమ్మనికళానిధి పాండిత్యంబునకు లోఁబడి సౌందర్యం బాశింపను. సంగీతకళ యిదేవమునిసామ్ము పొమ్మనిన నవ్వీలాసవతి నొసంగి పెండిలిసేసిన నే నంద నిలిచితి.

నాచెలికాడు పర్వతుడు తీర్థయాత్రలు సలిపివచ్చిన వాని నా మణితల్పంబున నునిచి పూజించితి. అతడు కరుణించి నాకు శాపమోక్షం బనుగ్రహించె. నే నిందుముఖుడ

నైతి. అయ్యిందువదన హుం చె. ఇది మాయమహిమగాదే !
నే నొకప్పుడొకభూజానికి జాయనై పుత్రులం గని పలు
బాముల బడితి. అంతకు వింత గల్గునే ! యన నదియెట్లని
వ్యాసుం డన ముని యిట్లనియె.

—* నారదుఁ డాడుదియై సంసారము నెఱపుట *—

నే నొకప్పుడు సామంబును మహతిఁ బ్రశ్నించుచు
లక్ష్మీపతి, వాసుదేవు, శ్వేతద్వీపంబునఁ గనుఁగొన్నంత
భార్గవి యంతర్ధానయయ్యె. అంత నేను నివ్వెఱుఁ గని
ధూర్తుడగాను, తాపసిని, నన్నుఁ జూచి లోకజనని తొలఁగి
చనఁ గారణ మేమని యరవిందనాభు నడిగిన నతండు “లోక
మున సతీమణు లన్యపూరుషుఁ గనరు. అది సంసారంపు గౌర
వంబు గాదే ?” యని తెల్పి మాయామహిమ నేను గాదు,
హిరణ్యగర్భుండు, శంకరుండు నెఱుంగఁజాలరు. జ్ఞాను లజ్ఞాను
లనియెడు నిది మాయాకల్పితభ్రమ. వివేకివై తెలియు మని
హరి యూరకుండె. నేనును సంశయము తొలఁగక దీనశరణ్య !
రమాపతీ ! అమ్మాయ యెమ్మాడ్కిది ? ఎంత బలము
గలది ? రూ పెయ్యది ? చూపు మనఁ గేశవుం డమ్ముని
గరుడు నెక్కించుకొని సంచారంబు సాగించె. అట్లు పోయి
పోయి కన్యాకుబ్జపురంబు నేరి, యొక జలాశయంబుసాంపుఁ
జూపి యిందు సుఖింతు మన నం దవగాహించితి.

—* నారదుఁడు శ్రీరూపు గనుట *—

ఆ పై నేమి నెప్పుడు. పుంహాపము దొలంగి యతి
మోహనాకార యగు నింతి నైతిని. పూర్వగుణంబుల మఱ

చితిని. కృష్ణాజినంబు చాయ దోపదయ్యె. మహతిగతి యే
మయ్యెనో! కమండలు వెం దటిగెనో! నా పరికరంబులు గొని
హరి స్వపదంబున కరిగె. నే నట్లవ్వనిఁ దరుణి నై విహరించు
చున్నంత వేట తమిచే సుందరాకారుఁడు తాళధ్వజుఁడు సను
దెంచి నన్ను మోహించి యాశించె. నాకత యడిగె. నేనును
“దల్లి నెఱుంగ. తండ్రి లేడు. సఖులు సున్న. నాకు నేనై
యుంటి. నివాస మీ జలాశయము.” అన నతఁడు ననుఁ
జేకొని పురికిఁ దోడ్కొని చని, నానాభోగములఁ దనిపిన
నేనును వాని నసమశరకేళిఁ దనియించుచుండి రతివివశనై
యున్నతఱిఁ బూర్వవృత్తంబుఁ దెలిసియుఁ దెలియనట్లుండి
రాణి నైతి. వెనుకటి విజ్ఞానంబు పొలియుటకు వగవ నిట్లు
పదిరెండేండ్లు గడచె.

మఱియు నేటెటఁగొడుకులఁగంటి. కోడండ్రును వచ్చిరి.
కొడుకులుం గోడండ్రును గొండ్రాటఁబడుట బలమయ్యె. అంత
న న్నెనలేని చింత యావరించె. “సంకల్పంబున సంసార
మొదపు. అది లేకున్న నిది లేదు.” అని నా కొక తలఁపు
పుట్టె. వెనువెంట క్షత్రియపత్నుల నేన మిన్న ననుకొంటి.
ఇంతలో నరాతిభూవల్లభుఁ డొకఁడు నా వల్లభు నెదిరించి
పుత్రమిత్రమాత్యవర్గంబుఁ బొలియించె. రాజుం బురంబుఁ
జేరె. నే నపుత్రనై దుఃఖించుచుండ నార్థతాణచణుం డగు
మధుసూదనుండు వృద్ధవిప్రవేషంబున వచ్చి న న్నూఱిడించి
పంపిన, నే నింటి కేగి విప్రపూజ స్థల్పినంత నెన్నిజన్మంబు
తెత్తితి ? ఎందఱిఁ గంటివి ? ఏల తపింతు ననిన నాతనితోఁ
జని పౌరుషం బను తీర్థంబున మునింగితి. అంత నాకుఁ బురుష

త్వంబు సిద్ధించె. పిమ్మట శౌరియు నెదుటఁ దోచిన నాకు నారదుండను జ్ఞానంబు జనించె. శౌరియు నెప్పటిరూపున వేవేగ రమ్మని పయనించె.

తాశధ్వజుడు నాకై పరితిపింప హరి యోదాచ్చివచ్చి నన్నుఁ జూచి నవ్వె. నేనును వాసుదేవ! నీ మాయ జరియింప నలవికానిది. అద్దాని నెఱింగితి. జగత్త్రయసాటకం చి మ్మాయా మహేంద్రజాల కల్పితంబంటి. హరియు “నారదా! మాయ పరా శక్తి. దాని పుట్టు దెలియువాఁడె తెలియువాఁ డని నను వైకుంఠంబుకు రమ్మనియె. కాని నేను మాండ్రినన్ని నికరిగినాపూర్వ వృత్తం బెఱింగించి యిమ్మాయఁ గడచు పెట్టంటి. ఆయన కుత్తా! యిది యసాధ్యము. నాబోంట్లమ్మాయవాగుర జిక్కిన వారు గారే! తపమొనర్చి, మనసు గెలిచి నిత్యసుఖానుభూతి సందుమనియె. తండ్రియానతి నది మొదలుగాఁ దీర్చివాసి నై చరింతు. వ్యాసా! నీవు నట్లనేయుము. కృతం బవశ్యభోక్త వ్యంబు. వేదార్థతాత్పర్య మవశ్యక ర్తవ్యంబు సక్తి విడిచి శక్తి గొలిచి ముక్తిఁ బడయుమని కీలు దెలిపె. దాన మది గుదిని కాలంబునేగించుచు నీ భాగవతంబుఁ బరికితి పరమపావన మగు నీకృతిఁ బలుకుట మాయజంజాటము మాయ మయ్యె. చింత లడఁగె. సందియము లుడిగె. కావునఁ దొలుత నీ వక్షిగితి వా విష్ణుండు హయరూపంబెట్లుగొనెనని యాప్రశ్నమునకింక తావు గలుగదుగదా! ఇంద్రజాలికుఁబోలె దేవాసురమానుషవర్గం బుం గూడి యింద్రియంబుల నెనయించి మనోబంధము లంకించియున్న బ్రహ్మాదిస్తంభపర్యంతం బగు విశ్వంబును నిలిపి మహామాయ నటించుచున్నయది. గుణములు మాయక

గర్భమున నారదుండు పునరుత్పత్తికొందె నని తెల్పిన, నారదుని పునర్భవంబునకు హేతువేమన్న బాదరాయణుఁ డిట్లనియె.

దక్షుండు బ్రహ్మపంపున నైదువేలమందిని ఏరిణి యందుసృష్టించె. నారదుండు వారిని సృష్టిమముఖతకుఁ బ్రేరేప వారద్రులపాలైరి. దక్షుండు నారదు దుర్బోధం దనకొడు కులు దూరంబగుటకుఁ జింతిలుచు మఱికొందరఁ గనియె. వారును నన్నలదారి నారదునానఁ గాపురంబులు చెడి పోయిరి. అంత దక్షుండు నారదుపైఁ గినిసి నా కొడుకుల నెడఁ బాపితి కాన పునర్గర్భవాసం బచుభవింపు మని శపించె. అక్కతంబున దేవమునిమరల జన్మంబెత్తె. దక్షుఁ డవ్వల నటు వదిమందిం గూతులంగనియె. అందు పదుమువ్వరఁ గశ్యపు నకును, ధర్మనకుఁ బదుండ్రను, నిరువదేవ్యురఁ జంద్రునకును, నిరువుర భృగునికిని, నలువుర నరిష్టనేమికి, నిర్వుర సంగిరసున కిచ్చెను. కాలాంతరంబున మరి యిందరి నటనే యిచ్చె. వారివలన సృష్టి ప్రబలె. అన భూపతి - సూర్యవంశక్రమంబు వినవలతు నన వ్యాసుడు దాను నారదునివలన విన్నక్రమంబున నిట్లనియె.

—♦ ప్రతిస్పృష్టి ♦—

బ్రహ్మ పదివేలేండ్ల తపంబున, దేవికృప, మరీచ్యాదులఁ గనియె. మరీచికి గశ్యపుఁ డుదయించె. వానికి దక్షసుతలు పదుమువ్వరయందు నమరులు, అసురులు, యక్షులు, పన్నగులు, పశువులు, పక్షులు కలిగిరి. అందు సూర్యునికి మనువు పుట్టి వానివలన మానవవంశ మ్మనంతమై విస్తరించె. అందు

ములు. త్రిమూర్తులు కల్పకల్పంబులఁబడు నిడుమలు యోగ. నిదారూపిణి యగు మాయాశక్తిచేఁ గల్పితంబులు. నీప్రశ్న మున కిదియ యుత్తరముగా నెఱింగించితి. సకలకథాసారంబును సర్వనిగమతుల్యంబును బ్రమాణసహంబు నగు నీభాగవతంబు భక్తికలితుండవై వినుచుంటి. నీ కిహ పరంబులు కరతలామలకంబు లని బాదరాయణుం డనిన మీదికథ వివలతు నని జనమేజయుం డనియె.

సప్తమ స్కంధము

సూతుండు శౌనకాదుల కిట్లనియె. నట్లు జనమేజయుండు వ్యాసుని వక్త్రగళితంబగు శ్రీదేవీకథాసుధారసంబునఁ దృప్తిపఱక శ్రీమాతకు మ్రొక్కి, ముని కంజలిసేసి సూర్యవంశచరిత్రంబు వింటి నితఁ చంద్రవంశవిస్తరంబు వివలతు నని యర్థించిన ద్వైపాయనుండు -

—♦ బ్రహ్మ మొదటి సృష్టి ♦—

సృష్టికర్త యంబయనుకంపచే మానసికసృష్టిసేయ నది సకలజగదుత్పత్తికి నిదానంబయ్యె. మఱిచిమొదలుగ పులస్త్యుడనుక నేడుగురు నందనుల సృజించె. రోషంబున రుద్రుజనింపఁజేసి యుత్సంగంబున నారదు, బాదాంగుష్ఠమ్మున దక్షునిర్మించె. సనకాదులు మనంబునఁ బొడమిరి. వామాపాదాంగ్మమున సర్వాంగసుందరి వీరిణి యను. దక్షుభార్య జనించె.

సంయాతి కానస్తండును, సుకన్య యను కన్యయు నుదయించిరి. ఆమె యంధుండగు చ్యవనునకుఁ బత్నియై పాతివ్రత్యమున నతని సులోచనుఁడేసి నడెట్లంటెని.

—† సుకన్య భర్తయగు చ్యవనునికి నేత్రంబు

లొదవించుట †—

సంయాతికి నాల్గువేలమంది భార్యలు కలరు. అందొక వనితకు సుకన్య యుదయించె. ఆమెఁ జలవిహారంబు చేయుచు నొక్కకాసారంబుచెంత చ్యవనుండను ఋషింగాంచె. అతనిపైఁ బుట్టలు వెఱిగియుండె. అక్కన్నియ దరి చేరి యొక్కరంధ్రంబు నుండి తేజం బొక్కండు గని యొక్కముల్లున నాతని కన్ను దోయి నొత్తె. అంత నమ్ముని యప్పిన్నదానిం జూచి యేను మునిని, నాదరికి రాకు మనియె. కాని రాజపుత్రి రాజసంబున నప్పట్టఁ బెకలింపించి యతని మునిగా నెఱింగి తలంగి చనియె. ఆ పాపమ్మున రాజునకు, నతని పరివారమ్మునకు, వాని సతీ సుతలకు మూత్రబంధమయ్యె. రాజు నందనఁడేరి జరిగినది విని, శోకించి, వినయంబున నమ్ముని డాసి, అపరాధిని త్షమింపు మభయ మిమ్ముని పఱురీతుల వేడిన నతఁడవధ్యుండ, తపమ్మెట్లు జరుగునన రాజు వేలమంది సేవకుల మీ పరిచర్యకు వినియోగింతుననె. అమ్ముని యట్లయిన నీ కూతు నొక్కత నిమ్ము పలువురేల? యనిన నతండు వృద్ధున కందును నంధున కిక్కొమ్ము నెట్లెత్తునని శంకించుచు నా బాలికచే హితంబుఁ దెలిసి యామె నాతని కిచ్చి పరిణయ మొనర్చె. పిమ్మట నారాజకన్యక రాజోచితభోగభాగ్యంబులు గొనక

సుకన్య భర్తయగు చ్యవనునికి నేత్రంబు లొడవించుట 85

నారలుధరించి యరుంధతి యనసూయయు నీడురా నయ్యంధు
 నాత్మబంధువుగా నెంచి పరిచరించె. అతని యనుష్ఠానంబులఁ
 దోడ్తై నడపె. ఇట్లుండ నశ్వినీదేవత లట కరుదెంచి క్రీసించు
 వా రయ్యంగన యంగసౌప్తవంబుటసి మోహించి చెంతఁజేరి
 యంధునితోడి కాపురంబు జగదేకసుందరివగు నీ కేటికి ?
 దేవకుమారులము మమ్ము జేకొనవే ? యని పలురీతుల సరస
 వచనరచన నధించిన “మీరు మహానుభావులరు. దివాకరు
 తనయులరు. మీరిట్టి యనుచితప్రసంగంబుల సేయనగునే ?
 నేనో శర్యాతితనయను. పతిభక్తిపరాయణను. మీర లొండాడక
 చను”డన వారు సతీమతల్లీ! దేవదైద్యులము మేము. నీ వర్త
 నంబున హరించితిమి. నీ పతికన్నులఁ జికిత్సించి జగదేకసుం
 దరు నొనర్తుము. అవ్వల మా మువ్వరలో నవమోహనాంగు
 నొక్కనిఁ జేకొను మన నాపె పతి యనుమతి వడయంబోయె.
 అతండు వారిం దెమ్మనియె. వారు వచ్చిన నమ్మువ్వరు నచటి
 సరోవరంబునం దోఁగి యందరు నొక్క యందంబు చందంబు
 గలవారైరి. అంత నయ్యంతిం గని నీ మగని నీ మనసున
 కగువాని వరింపుమన సంశయస్పృంతయై జగదీశ్వరీచరణంబు
 శరణంబని నమ్మి సుతించిన, నా త్రిపురసుందరి సుందరిడెం
 దంబున నిలిచి పతిజ్ఞానంబు కటాక్షించె. అంత నా శశిముఖ
 నిజనాథుకేలు కేలం గదియించె. అశ్విను లయ్యబల పాతివ్రత్య
 మునకు మెచ్చి చనునెడ చ్యవనుండు మీ రుపకృతి సేసినందు
 లకు బ్రత్యుపకృతి సేయవలయు కోర్కె డెల్పిండన, వాగును
 “సోమసంగ్రహంబున మున్ను మేరువున యజించు నింద్రుడు
 వైద్యులమని మమ్ము పంక్తిభాహ్యులనొనర్చి సోమ మీ ననియె.

ఇందుఁ జాలినాఁడవుగాన మాలోపంబు దీర్పు”మనిరి. చ్యవః
నుండును శర్యాతి యజించునపుడు మీరు రావలయు. అపుడ
మీకు సోమం బిప్పించునన వారేగిరి. ముని యసామాన్యసౌం
దర్యంబు నొంది యయ్యంగన నలరించె. అవ్వల శర్యాతియ
నతని యిల్లాలుం గూతువర్తన మేమయ్యె? అంధునితో
గాపుర మెట్లుండె? అతండు ననిన నది వేటొక్కని బరిణ
యించెం గాఁబోలు నని యతియఁగోరి వనంబున కరుదెంచె
యయ్యంతిం గని యామె సన్నిధి నంధుం డల్లుడు కానరామి
ననుమానించి కూతుఁ జంపబోయిన నాబాలిక సత్యముఁదెల్పి
భర్తను ద్రిలోకసుందరుఁ జూపి “ఇతండె నీయల్లుం” డన
నృపతి నమ్మఁడయ్యె. అంత నాపె యమ్ముని నడిగి తెలి
యుమన రాజు నట్లే యొనర్చి నిజమెఱింగె. మఱియు తన
జన్మంబున నమరభిషక్తులకు సోమరసం బీవలయుటకు హర్షించె.

—* చ్యవనుఁ డశ్వీనులకు సోమం బిచ్చుట *—

శర్యాతి యధ్వరసన్నాహ మొనర్చె. భార్గవుం డధ్వర్యుఁ
డయ్యె. దేవతలు హవిర్భాగంబులఁ గొన వచ్చిరి. వారితో
నర్కకుమారు లాహూయమానులై యరుదెంచిరి. చికిత్స
కులు సోమార్హులుగారని పురందరుఁడు కనలి యజ్ఞంబు దేవా
ర్హంబుగాదని యాటోపించె. చ్యవనముని “వారి నే నాహ్వా
నించినాఁడ. అంధుని న న్నుద్ధరించిన విపద్ధంధువుల కోర్కె
దీర్చ సమయంబొనర్చితి”నన అయ్యరువురకు వాడం బుద్వేలం
బయ్యె. కులిశంబునఁ గూల్తునని యింద్రుఁ డనఁ ముని కోపా
రుణనయనంబుల భస్మీకరింతునని చుఱిచుచు భూచుచుఁ జఱి

చఱ నడచి సోమపాత్రంబుగొనిన నిందుండు భిమరంబెత్తె. ఋషి, వెఱవక యశ్వీనులకు హవిస్ససంగ. మఘవుం డంత నిజాయుధంబు నంకించి విడువంబోవ భార్గవుండు మంత్రపఱిమ నవ్వాని దోస్తంభంబు స్తభింపజేసె. అనిందచూనర్ప సంకల్పించి యథావిధి ననలంబుఁ బ్రేల్చిన నందు సర్వపాణిభయం కరుండు శతయోజనాయామదంష్ట్రుడు, దశయోజన దీర్ఘదంతుండు నై వివిధాయుధధీకరంబగు నాకారంబునఁ బొడమిన దేవతలు పాటిరి. దేవపతి గురుని శరణనియె అతండు “బ్రహ్మతేజంబు దుర్భరము. వీని వారింప నీ చేతఁగాదు. సామంబున నీతని శాంతుం జేయుము; శరణందుము. పుడమిసురులకుఁ గోపంబుపుట్టిన శరణన్న నడంగు. ఇతఁడు ప్రణతార్థిహరుడు. మహానుభావుండు పామ్యన నాతఁడు తపసికాళ్లంబున “దీను ననుగరుణింపుము; క్రోధ ముపసంహరింపుము. నీకోడితి. ముమ్మాటికినోడితి. అశ్వీనులకు భాగంబిత్తు నన్న నీకీర్తికిది నిదానంబగు” ననఁ జ్యవనుఁ డనుకంపాయత్తచిత్తుడై శక్కుఁ గాచి పుచ్చె. నాడు మొదలుగ దేవవైద్యులకు యాగభాగంబు లొడవె. చ్యవనుండలవగాహించిన యచటి కొలఁకు యూపవిమండిత మనంబుగె.

—† రేవతి బలరామ వివాహము †—

శర్యాతికి నానర్తుండును, వానికి రేవతుండును బాడమిరి. అతండు విశ్వవిశ్వంభర నేలిన చక్రవర్తి. కుశస్థలంబు నిర్మించిన ప్రోడ; నూఱ్వురు సుతులఁ గన్నవాఁడు. అందరిలోఁ బెద్దకుమారుఁడు తనకూతున కుచితుండగు వరుండెవ్వడని

బ్రహ్మకడకేగి యడిగె నన రాజు మానిం జూచి బ్రహ్మ
 లోకంబున కవనినాథుఁ డెట్లరిగె. వింతగాఁ దోచె నన
 వ్యాసుండు “మితాత యర్జునుండు స్వర్గాదులకును సత్య
 లోకంబునకును వై కుంతకైలాసాదులకును బోయివచ్చిన
 వాఁడుకాదే. కశుత్థాదు లరుగుట వినవే? దైత్యు లింద్ర
 సదనంబుఁ గొల్లగొనుట యొకమారు జరిగెనే? తొల్లి మహా
 భిషుండు సత్యలోకంబున సుఖాసనంబున నుండి యటకు
 వచ్చు గంగాదేవిగాంచి, గాలివలన నామెతోడలనుండి వలువ
 దొలగిన మర్మస్థలంబు గాంచి నవ్వి నామె యక్కామార్తుఁ
 గని తానును నర్మగర్భంగా నవ్వి న బ్రహ్మ యాకాముక
 వర్తన మెఱింగి శపించిన, వారిరువురు పుడమి దంపతులై
 చరించిరి కదా? అది వినమే? పుణ్యమూర్తుల కెల్లలోకం
 బులు సుఖగమ్యంబులు” అని తెలిపి ప్రకృతంబున రేవతుఁడు
 సురజ్యేష్ఠుని సభ నిలిచి, బ్రహ్మకు నెఱిగి తన తనయకుఁ దగు
 వరు నడిగిన నజుండు నవ్వి “రాజా! నాటి సృష్టి నశించె. నీకూ
 తునకు ననువగు వరుండేడి? చంద్రవంశ్యుఁ డుగ్రసేనుఁడు,
 కలఁడు, వాని సుతుఁడు కంసుండు. తండ్రిం బందెవెట్టినాడు.
 సురద్రోహి. వానియాటకు గొందరు దుష్టనృపులు తాళము
 వేయుచున్నారు. ఈ క్రూరులవలని భారము వహించఁజాలనని
 భారుణి హరిని రక్షింపుమని కోరె. అతండు నౌ ననియె. కంస
 శ్వశురుఁడు, జరాసంధుడు మధురను నిరోధించిన ద్వారవతి
 నిర్మింపఁజేసె. అట్లుండు యదు వృష్ణి భోజాంధకులఁగూడి
 కృష్ణుఁ డున్నాఁడు. అతని యన్న బలభద్రుండు. అతనికి నీకన్య
 నిచ్చి నీవు బడరికావనంబునఁ దపముసేయుము” అన నట్లుసేసి

రేవతుఁడు గంగయొడ్డున దేహంబుసాలించె నన జనమేజయుండు మానుషమానంబునఁ బెక్కుయుగంబులు సన నక్కన్నియ యావనంబు సడలకుండెనే ? అచి యబ్బురంబుగాదా! యన పారాశరి బ్రహ్మలోకంబున నిల్చిన వారల కాయువు దఱుగదు. జరాక్షుత్పిపాసలు మృత్యువు ననునవి కలుగవు. రేవతుఁ డటనున్నతఱి నతని సంతతివారు దానపుచేఁ గూలిరి. కొంద రచ్చోటు విడిచిరి. ఇత్వోకువు పిమ్మట రా జయ్యె. ఇతఁడు మనువుతుమ్మువలన జనించె. అతఁడు నారదు నుపదేశంబున శక్తిమనువును జపించి సుతశతంబు వడసె. వికుక్షి వారిలోఁ బెద్ద. ఇత్వోకు వయోధ్యముఖ్యునగరిగ నల్లరు కొమరుల నాల్గుచిక్కులకు నేతలగాఁ జేసి యిరువుర తనకుం బాసటగా నిలుపుకొని జగమేలె.

—♦ ఇత్వోకు చరిత్ర ♦—

ఇత్వోకు విష్ణుకై మాంసంబు దెమ్మని కుమారు వికుక్షి యనువాని సంపిన నతం డడవిని వేఁటాడి మాంసము సేకరించి త్సుధచే నటనే కొంత తాను భుజించి భుక్తావశేషంబుఁ దెచ్చిన నతనిగురుం డిది భుక్తశేషంబని తెలిపినఁ దండ్రి కోపించి తనయ వెడలఁగొట్టె. అక్కొడుకు శశమ్ముదిన్నవాఁ డగుట శశాదుండు నా నడవి సంచరించె. తండ్రికిఁబిమ్మట రాజై సరయా తీరమున నతఁడు పెక్కు జన్మములు సేసె. అతనికొడుకు కకుత్స్థుండు. అతని కింద్రవాహనుఁ డనియుఁ బేరుకలదు. కకుత్స్థుండు తండ్రిపిదప రాజయ్యె. సురలు దైత్యపీషితులై శ్రీహరి వేడుకొని యతనియానతి నేగి కకుత్స్థుం బ్రార్థించిరి.

అతఁడు “నేను వత్తునుగాని యాఖండలుండు నాకు వాహనం బగుట కంగీకరింపవలయు” నన్న వారేగి సురరాజునకు విన్నవించిరి. ఇందుండు లజ్జించియు హరిచేఁ దెలియఁబడి కార్యఘటనకు వృషభరూపుండై యతని మోసె. వృషకకుదంబున (ఎద్దుమూపున) నాసీనుం డగుట నారాజు కక్షత్తుం డని పేరొందె. అతఁ డట్లు నడచి యసురులఁ జక్కఁడంచి యింద్రుని చిక్కయ్యె. దాన న య్యశశ్వీ పేర నయ్యన్వయంబు పేరొందె. అతనికి విశ్వరంధి గలిగె. అట్లు రానురాను శావంతుఁ డ య్యన్వయంబున జన్మించి శావంత మను నగరమును నిర్మించె. అతని మనుమండు కువలయాశ్వండు ధుంధుం డను రక్కసుఁ బరిమార్చి ధుంధుమారుం డనఁ బఱగె. అట్లు పోను పోకను, మాంధాత యుదయించె మాంధాత జననియుదరంబున గాక జనకు నుదరంబు భేదించుకొని వెడలె. అది చిత్రంబు విను మని యిట్లనియె.

—♦ మాంధాత జననము ♦—

యావనాశ్వండు సంతతిలేమి నూఱ్వురు భార్యలతో మున్యాశ్రమంబుల సంచరించుతటి మును లింద్రదేవతాకం బగు నిష్ఠి సేయువారై సలిలపూర్ణకలశంబు మంత్ర పూతం బగుదాని నధ్వరశాలలో దాచిన నారాజు దప్పిగాని యాజలంబు ద్రావె. అవ్విఘ్నంబునకు నమ్మునిసంఘంబు దపించె. మఱియు దైవయోగంబు దుర్లంఘ్య మని వారెంచి యయ్యధ్వరంబు సాంగ మొనర్చిరి. అవ్వల నవ్వసుమతీసునకే గర్భం బయ్యె. వాని యుదరమందలి పిండ మర్భకుండై

జనకు నుదరంబుఁ బెకల్చుకొని దివ్యకాంతులెగయ వెడలి వచ్చె. దైవకృపను భూపతి మరణింపను లేదు. పుట్టినబాలుఁడు మఱువు ననుగ్రహంబున మాంధాత నా నెసంగి చక్రవర్తి యయ్యె. అతనిశాసనమున వైరివీరులెల్ల గిరిగుహలు వట్టిన త్రసదస్యుండునా బిరుదొందె. అతడు బిందుమతియం దిద్దఱు సుతులఁ బడసె. వారిరువురు కుత్సుండు, ముచికుండుం డను వారు. వారివారి వరుస సత్యవ్రతుఁ డువయించె. అతఁ డొక విప్రాంగనఁ జెఱిబట్టిన తండ్రి యరుణుండు గోపించి బ్రాహ్మణ భార్యనంటిన శ్వపచత్వంబు వచ్చుగావున చంఛాలసంస్కర్తమున నెందేని నిలుము పొమ్మన, వాఁడు వ్యాధవృత్తిచే మాంసంబుఁ దినుచు చని తండ్రిపై పగగొని చరించె.

సత్యవ్రతుఁడు సంతతిలేమికి వగచి యశవిపా లయ్యె. పండ్లండేండ్లు రాజ్య మరాజకమై యమాదివీడ నొందె. అత్తటి విశ్వామిత్రుఁడు సంసార మోర్వలేక దారపుత్రుల విడిచి కౌశికితీరంబున గాలంబుపుచ్చె. అతనిభార్య భిక్షించి జీవించుచు నందులకును వీలుగాదు నొక్కకొడుకు నమ్మి కడమ వారిఁ బోషింతు నని మువ్వరుకొడుకులలో మధ్యముకంతమున రజ్జువుగట్టి వీధుల నమ్మజూప వ్యాధవృత్తి యగు సత్యవ్రతుఁడు చూచి వగచి నే నొక చెట్టుకొమ్మకు మాంసమ్ము గట్టుదు దాన'మీరు బ్రతుకుం' డనియె. అంత నమ్మగువ తనయు బంధం బూడ్చె. అతండ్ గాలవుండు. ఆ య్యబల యీ రీతిగ జీవనంబు నడపె. ఆ రా జయోధ్యఁ జేరుకొని వసిష్ఠు నానఁ గొండొకజన్నము సలిపి శ్వపచసంస్కర్తదోషము వాపుకొని రాజ్యమ్మీలె. ఒక్కనాఁ డతఁడు వేటకైపోయి మునుపటి

వని కేగి యట మున్ను తనచే బ్రతుకుగన్న భిక్షువనితఁ గాంచి
 యామెకొఱకు వచ్చియున్న వసిష్ఠధేనువుఁజూచి డుఢార్హుడై
 దాని జంపి తిని కొంత వంజుడు తరుశాఖ గట్టిన నా యింతి
 గోమాంస మ్మని యెఱుంగక తానుం దిని కొడుకులకుం బెట్టినఁ
 డెలిసి వసిష్ఠుండు గనలి “యోరీ! గోవధ మె ట్లార్పితివి.
 నీనైజంబు మాఱలేదుగదా! గోవుజంపుట, విపునిల్లాలిఁ
 బట్టుట, దండ్రికోపమున కగ్గమగుట యను నీమూఁడును నీకు
 శంకువులు. కాన త్రిశంకుఁడ వనఁబఱగెదు పొ” మ్మని శపించె.

—† త్రిశంకు శాపవిమోచనము †—

గురుశాపహతుఁడై వాఁ డాశ్రమంబులఁ దిరుగుచు,
 మూలమంత్రము జపించుచు, వన్యవృత్తిచే బ్రతుకుచు, మంత్ర
 జపహోమంబు నడుప నచటి మునుల యాచింపఁగా వారు
 పిశాచంబు సలుపు హోమంబుల కేము దోడుపడఁజాల మన
 నతండు తపించి దేవిందలంచి యగ్నింబడ నుంకించె. అంత
 నా దేవదేవి సింహవాహనయై వచ్చి నీతండ్రి రాజ్యము నీ
 కిచ్చి యాశ్రమవాసిగాఁ దరలె. నీవ యవనికి దొరయయ్యెదు.
 అమాత్యులిటకేవత్తురని వెడలె. అంత నారదు నుపదేశంబున
 నతని తండ్రి కొడుకునెడ జాలిగొని దేవీకృప నా కొడుకు
 పూతుం డయ్యె నని వింటి. వానిం బిలువుం డన మంత్రులు
 గొనివచ్చిరి. అతఁ డతనికిఁ బట్టంబు గట్టి ధర్మము నుపదేశించి
 యవ్వల వని కేగి వానప్రస్థధర్మంబు నడపె.

సర్వేశ్వరీమంత్రఫలం బింతంతకాదుగదా! త్రిశంకుఁ
 డధ్వరంబులఁ బెక్కుల నొనర్చి సుతు హరిశ్చంద్ర యువరాజుఁ

జేసి వసిష్ఠుకడ కరిగి శరీరముతో స్వర్గము నచ్చు జన్మము సేయింపుమని కోరె. గురుఁ డది యసాధ్య మనియె. త్రిశంకుఁడు కోపించి గురుని ధిక్కరించి లేచిపోవుచు మరల శ్వపచరూపంబు నొందె. అందుల కేష్ఠియేష్ఠి కాయంబు విడుతు నని యెంచియు నాత్మహత్య పాపం బని వెఱచి గంగాతీరంబున నుండ నతనినుతుఁడు హరిశ్చంద్రుఁడు గురుని బ్రహ్మజేయుదును. నీవు పురికి దయసేయు మని కోరిన రాకున్న దానె రాజ్యపట్టభద్రుఁడై జగంబులఁ జక్కగఁ బాలించె.

అది యట్లుండె. విశ్వామిత్రుఁ డట్లు సతీసుతులఁ బాసియు మఱల మమతఁగొని వచ్చి యాలిం గని యిట్లనియె. నేను నిర్ధనుఁడనై తుంధచే నొక చండాలునిల్లు దూటి శునక మాంసంబు గొనఁజూడ వాఁడు కొట్టవచ్చిన నతిధిని నన్ను గొట్టకుమని వాపోన, “ద్విజుండవు; నీవు చండాలునింట, నందును గుక్కమాంసం బెట్లు తాకెదు. అంటరానినాయుంట మాంసంబు గుడుతు నంట ఘోరంబు పొ”మ్మనె. “నే నాకలిఁ గొంటి. దీనఁ గలుగు పాపంబు పర్జన్యునిది. ఈ త్రౌమంబునకు వాఁడెకా కారణ”మ్మని ముని యనియె ఇట్లు రోషంబున నను నంతలో మేఘుఁడు కుంభవృష్టి వర్షించి పుడమిఁ జల్లఁబఱచె. దానఁ గఱవు నశించె. బ్రతికితిని. ఇంక నీ లెఱగు వినిపింపు మన నిట్లనియె. అవ్వల నామె త్రోభ విని వసిష్ఠకోధమున కగ్గమైన త్రిశంకుకథయు విని నా కుపకారి యగు రాజును వసిష్ఠశాపము నుండి విడిపింతుఁగాక యని ప్రతివట్టె. మఱియు రాజుకడకు వచ్చి నేను నిన్ను సశరీరస్వర్గంబునకు నడిపించెద రమ్మని యధ్వరదీక్షితు నొనర్చె.

అది గని వసిష్ఠుడు తాపసులఁ జూచి 'చండాలుఁడు కర్త. క్షత్రియుఁ డధ్వర్యుఁడు. మిఁరలో వేదవేదాంగసంవేదులు. విప్రులు. తపస్వులు. శ్వపచాన్న మెట్లు మెక్కుచురు? చాలుఁజాలు' నన వారల నొక్కఁడును మునిజన్మంబునకు రాఁడయ్యె. అంత గాఢిజుఁడు కనలి "రాకున్నఁ బోయె. పోనిమ్ము. నాతపఃఫలము భారవోసి నిన్నింద్రుపురికిఁ బంపెద" నని నీరు చేతఁబట్టుకొని మంత్రపూతంబుగా దాని నా విభుకేల వదలి "పొమ్ము! దివివల్లోకసభ్యత నీకుఁ గల్గెఁ బొ" మ్మనియె. ఆ రాజాకాశవీధులఁ జనుచుండె. దేవతలు దేవపతి కీ చండాలురాకఁ దెలిపిరి. ఇంద్రుఁడు వానిం గెంటుఁ డని చారులఁ బంపి త్రోయించె, వాఁడు తల్పకిందై యవనిఁ బడుచుండె. గాఢేయుఁడు తన తేజంబున వాని నంతరిక్షంబున నిలిపి కొండాకయిష్టి గావించి రెండవస్వర్గంబు సృజించె. వాసవుఁ డంత "అకార్యం బేల సేసెదు. నీయాన వర్తింతు తెలుపు" మనియె. అంత ముని వీనిం దివి నిలుపుటయే నా కభిమతం బనియె. ఇంద్రుఁడు వెరచి దేవలోకం బెల్లం బెడుటకు శంకించి వానిని దివ్యరూపుఁడేసి దేవయానంబునఁ గొంపోయె. హరిశ్చంద్రుఁ డది విని హరించె.

హరిశ్చంద్రచరిత్రము నిదివరకే కొంత వింటివిగదా! అతని సత్యవ్రతపాలన కథ సుప్రసిద్ధంబని యదియుం దెలిసిన జనమేజయభూపల్లభుం డవ్వలికథ వినిసింపు మన మునివల్లభుఁ డిట్లనియె.

అష్టమ స్కంధము

జనమేజయుఁడు సూర్యచంద్రాన్వయంబులచరిత్ర సాక
ల్యంబుగ వింటి. ఇపుడు జగదంబచరితంబు దురితహారంబు
విసఁగోరెడ. ఎచ్చోట నెచ్చోట నెయ్యెఱుఁపుల జగన్మాత
వర్తించు, నే మంత్రబీజంబు లెఱింగి దేవి నర్చింపవలయు ?
ఫలమెట్టిది ? యని యానతశిరస్కుండై యడిగిన బాదరాయ
ణుండు పొంగి మున్ను నారదుఁడ్రానంబున కమలజుఁడు
దెల్పినచందంబున వినిపింతు నని యిట్లనియె.

—* ఆది వరాహావతారము *—

తొల్లి బ్రహ్మపుత్రుఁడు స్వాయంభువుండు ప్రజాసర్గము
గోరి తపముసేయగా దేవి ప్రసన్నయైన నయ్యంబకుఁ బ్రణా
మిల్లి వేరితుల సన్నుతించె. శ్రీమాత హర్షించి యీ స్తవంబు
విన్నవారికి సిరు లొదవు నని తెల్పి సృజనశక్తి దయసేసె.
అతఁడు బ్రహ్మకడ కరిగి సృష్టిసేయ నా కొకతావు దెల్పు మన
నతఁ డచ్యుతుఁడ దిక్కని ధ్యానముసేయ నా బ్రహ్మ
ముక్కున వరాహావతారం బంగుళమూపాటిది జనించె. సనకా
దులు గనుచుండగనే యది మేరువంత యయ్యె. అట్లు జనించి
యది దీర్ఘరవంబు సల్పిన సత్యలోకంబును బద్మజుఁడును
నమ్మూర్తిని వేద స్తవంబుల సంతసించఁ జేసిరి. ఆ య్యాదివరా
హమ్మూర్తి హర్షించి మున్నీట మునిగి నటాచ్చట జాపించిన
నర్ణవుండు బెడరి పాహిపాహి యని యాశ్రోశించె. వరాహ
మ్మూర్తి యన్నీరధియడుగునుండి తన కోఱలచే నవనిమండల

మెత్తె. అంత నమరు లయ్యాదిమూర్తి నర్పించి వినుతించిరి.
బ్రహ్మ స్వాయంభువుఁ బిలిచి యీమహిమై నిల్చి సర్గంబు
గావింపుము. యజ్ఞపురుషు భజింపుము. ధర్మము వర్ణాశ్రమా
చారనియతి సెల్లింపు మన స్వాయంభువు సృష్టి కుద్యమించె.

—॥ ఆదిసృష్టి ॥—

అతని తొలిసృష్టి ప్రియవ్రతోత్తానపాదులు ఆకూతి, దేవ
కూతి, ప్రసూతి యను మువ్వురు కన్యకలు నుదయించిరి. ప్రియ
వ్రతోత్తానపాదులే ద్వీపవర్ష సముద్రాదివ్యవస్థలకు మూలంబు.
వారి చరిత్రం బెట్టి దనిన, ప్రియవ్రతుండు విశ్వకర్మతనూజ
బర్హిష్మతిం బెండ్లియాడి పదిమంది సుతులంగనె. ఒక్క
కూతుం గనియె. మఱొక్క పడంతియందు ముగ్గురు
కొమరులు గల్గిరి. వా రుత్తమ తామసరైవతు లనం బరగిరి.
వారె మనువులైరి. ప్రియవ్రతుండు పదునొకం డర్బుద
ములకాల మిల యేలె. ఒక్కనాఁ డతం డర్బుని జూచి
నారాజ్యమున నొక భాగము వెలుతురు, నొక భాగము
చీకటిగా నొనర్తువు. నాపాలనమునఁ దమం బలమనిత్తునే ?
యని సూర్యవర్ణం బగు రథ మెక్కి పుడమియెల్లం ద్రిమ్మరె.
ఆ రథనేమి మొనసినమేరయంతయు నీరథి యయ్యె. అవియ
సప్తసముద్రములు. వాని నడిమిభాగములు సప్తద్వీపములు.
క్షీరోదధివేష్టితము జంబూద్వీపము. దానికి రా జాగ్రీధ్రుఁడు,
కడమవారు కడమవానికి నేతలైరి. ప్రియవ్రతుకూతు, రూర్జ
స్వతి శుక్రభార్య యయ్యె. ఆమెకూతురు దేవయాని. ప్రియ
వ్రతుఁడు తుదకు యోగముఁ గొని విరక్తుఁడయ్యె. అని చెప్పి

వ్యాసుడు ధరాపరిణామంబును, భూమండలవిభాగంబును, నదీ
నదంబులును, క్షేత్రములు, నందలి దేవతావిశేషంబులు, లోక
ములు, వాని యధీశులవర్తనములు, పుణ్యపావగుతులు వివ
రించి దేవీసమారాధనసియమంబులు మానవ పక్ష తిథి భేదం
బుగ సలుపదగు నర్చనలు చెలిసి జనమేజయు హస్తాంశజేసి
తానుం దృష్టి నందె.

న వ మ స్క ం ధ ము

ప్రకృతి స్వరూప నిరూపణము

నారాయణమునివలన నారదుడు తెలిసికొన్నట్లుం
యని వ్యాసుండు భూపతి కిట్లని చెప్పందొడంగె.

నారదుండు నారాయణమునిని గని ప్రకృతిని గూర్చి
ప్రశ్నించిన నారాయణుం డది దుర్బిజ్ఞేయంబై నహ నా యోపి
నంత పలికెద. ప్రకృతి యనంగ శక్తి. ఆ పేరున గల వర్ణ
త్రయంబు చరుసగ సత్త్వ రజ స్తమోగుణములై పఱగు. దేవి
త్రిగుణరూపిణి. సృష్టిస్థితిలయకారిణి. ఆత్మ నెనసి ప్రకృతియుఁ
బ్రహ్మతినెనసి యాత్మయు నగ్ని దాహకతా శక్తి యచునవి
వోలె నలరు. ఆ భేదము గమనింప నేరికి నలవికాదు. మూల
ప్రకృతినా మొదటితత్త్వంబు జగంబులకుఁ గర్త, భర్త, సం
హర్త. ఆమె ప్రథమప్రకృతి. ద్వితీయప్రకృతి వైకుంఠంబున మహా
లక్ష్మీనాఁ జరించు. మరొక భార్య యామెయే. లక్ష్మీరూపము

లన్నియు నామేశ్వరులు, మూడవప్రకృతి బ్రహ్మాణియు వేద
వేద్యు విష్ణు జపించుచు పంకజోద్భవునిల్లాలె విద్యాజ్ఞానబోధం
బులకు నిలయుమై యుండు. ఆమె సరససంగీతసాహిత్యములచే
బోధము వెలయుచుచు వీణాపుస్తకపాణియై విశ్వజననీత్యంబు
వహించు. నాలవప్రకృతి సకల మంత్ర తంత్రములకు జన్మస్థా
నమై తపస్వినియై శుద్ధస్ఫుటిక సంకాశియై నిర్వాణదామినియై
సాక్షిత్రి గాయత్రి నామంబుల వహించి జగములఁ బవిత్రంపఁ
జేయు. బ్రహ్మపీఠంకరియై యలరు. పంచమప్రకృతి పాణాధి
దేవత గుణనవావరణయై పతివామార్థదేహయై రాసవిహార
లోలయై సగుణ నిర్గుణరూపయై యలరారు. గోపీమండితయై
కృష్ణభక్తిదాస్యతత్పరయై తనరు. హరి భూరమణుఁ డైనపుఁ
డాతని బొందఁగోరి వృషభానను పుత్రియై జనించె. ఆమెయే
పిదప బృందావనమున రాధయై హరిభజించె. ముల్లోకంబుల
తరుణు లెల్ల యాతల్లి యంశాంశంబులు. ఇందుఁ బ్రధానరూప
యగు నీశ్వరియంశంబున గంగ యవతరించి ముల్లోకముల
దురితము లడగించుచు నిర్వాణదయై యున్నది. గోలోకప్రస్థా
నమునకు సోపానము. భారతఖండంబున నఖండతపఃఫలప్రదా
నమునకు నిదానము. మఱియుఁ బ్రకృతిప్రధానాంశజయై కశ్యపు
కూతురై శంకరశిష్యయై జరత్కారుపుత్రి భారతమున బ్రహ్మ
తేజోరూపిణియై సర్వమంత్రాధిష్ఠాత్రియై ఆస్తీకునితల్లియై బ్రహ్మ
భావనయై చరించు. ఆమె శిశువృద్ధికారిణి. సూతికాగ్రహం
బులఁ బూజింప దోషంబులు హరించు. అవ్వల మంగళచండిక
సృష్టియొడ మంగళరూపయు, సంహారమునఁ జండికయుగా
వర్తించు. ఈమెయే శుంభనిశుంభసంహారిణి యా కాళిక.

అవ్వల వసుంధర చరాచరముల కాధారము. పిమ్మటఁ బ్రకృతి కళాంశంబులుగా దక్షిణమొడలు దుర్గదనుక జెక్కుఁబుగలరు. ఎనిమిదేండ్లబాలిక నర్పించిన ప్రకృతిం గొల్పుటయగు. భువ నేశి యుత్తమ మధ్య మాధమ గుణ సమష్టిరూపమై యుండుట సాత్వికాంశమునఁ బ్రతివ్రతలుగ, రాజసంబున భోగ భాగ్య సుఖ సంభోగ కలితలుగ, తామసంబున ఘోరము, కలహ ప్రయలు, స్వతంత్రులుగా నమరపురి నచ్చగతై, ధరణి వేశ్యలు నై వర్ధిల్లుదురు. ప్రకృతిమయంబుగాని వస్తువు లేదని తెల్పి, యయ్యైదేవతల ధ్యానావధాన కవచ విధానంబులతో మంత్ర సర్వస్వవిషయము లెఱింగించె. అవ్వణి యనుగ్ర హంబు నడసి యాజ్ఞవల్క్యుఁడు సూర్యకీర్ణుఁడై విద్యానిధి యయ్యె. ఆదేవి మున్ను గంగశాపంబున నదియై లోకంబులఁ బునీతంబులఁజేసె నన నారాయణుం జూచి నారదుఁడు సరస్వతి నది యగుట తెల్పు మన నతఁ డిట్లనియె.

—♦ సరస్వతి గంగాశాపంబున నది యగుట ♦—

ఆదికాలంబున హరికి గంగా సరస్వతీ కమల లను మువ్వరు భార్యలుకలరు. ముగ్గురు నవ్విష్ణుసన్నిధి నున్నతటిగంగ కామవృత్తిమెయి హరింగొందినవ్వె. సరస్వతియు నట్లయినరై. దాన జాహ్నువిమొగంబు చంద్రనిభంబయ్యె. అదికొంచి భర్తవి యాదరించె గాని, భారతి యీర్ష్యగొని కమలేశు ననరాని తూటలాడిన నతండు దిగ్గన మాటాడక చనె. అంత వాణి గంగను గ్రుద్దెద నని లేచిన లక్ష్మి యడ్డము సని వారించిన, ఖాదేవి వృక్ష సర్పద్రూపంబుల నిల బుట్టుఁ డని శపించిన గంగ

కనలి, నీవును నదివై యిల జరింపుము. పాపులసాంకర్యంబు నొందెద వని శపింప నదియు నదివి కమ్మని గంగను శపించె. హరి యంతట వచ్చి లక్ష్మీం జూచి రహస్యవిజ్ఞాన ముపదే శించి ధర్మధ్వజువీట నయోనిజవై యతనికూతురవై వృక్ష రూపంబు నొందియుండుము. నాయంశమువాఁడగు దైత్య నాథుఁడు శంఖచూడుఁడను వాని సుదతివై నన్ను గాంతువు. అంతఁ దనుక తులసీవృక్షరూపవై యంశంబునఁ బద్మావతి యను నదివై పావనివై నిలు మనియె. భారతమున నదివై భగీరథుచే నాసీతవగుట భాగీరథివై శంతనురాణి వయ్యె దని గంగ కనియె. సర్వతినా నదివై మీద బ్రహ్మలోకంబు నకు వత్తువని వాణి కనియె. వా రట్ల యై. కొండొకకాలంబున సరస్వతి స్వాంశంబున సత్యలోక మేగి యజున కిల్లాలయ్యె. గంగ యంశంబున హరున కింతి యయ్యె అని గంగయావిర్భావ విశేషంబు వినిపించి యట్లు వచ్చిన గంగను భగీరథుఁడు కణ్వోక్తవిధిఁ బూజించెనని యా విధానము సవిస్తరముగా వినిచి గంగామహిమ వర్ణించె. అంత దేవర్షి శివగానవివశులగు రాధాకృష్ణు లీ గంగావిర్భావకారణు లగుట యెట్లొ జెల్పు మన నతఁ డిట్లనియె.

—* గంగ రాధాకృష్ణులవలన నుదయించుట *—

కార్తికతిథియందు హరి రాధతో రాసమండలంబున వసించె. సురలు వారి నర్చించిరి. కృష్ణుడు పాడె. సరస్వతి వీణ వాయించె. హరి మెచ్చి యొక హార మిచ్చె. శివుఁ డొక సరస్మిచ్చె. మాధవుడు కౌస్తుభ మొసంగె. రాధిక రత్న హారముం

గై నేసి, కమల కనకకుంతలములు కాన్క లిడె. అట్లు తక్కుం
గల దేవతలు పెక్కురీతుల సత్కరించిరి. రాధాకృష్ణశరీర
స్వేదంబున నా రాసమండలము పెద్ద మడు వయ్యె. ఆ దంపతు
లందుఁ జొచ్చిరి. సురాసురులెల్లరు బామ్రఁపగిది నిశ్చేష్టు
లైరి. గోపికలు రాధాకృష్ణులు గనరామికి శోకించిరి. బ్రహ్మ
గీతవైభవం బిట్టిది; రాధాకృష్ణులు రసమయులైరి. ఊహ
కుండుడని విష్ణుదేవుని నీమూర్తిం జూపుమని నుతించె. అంత
నశరీరవాణిరూపమున నేనును రాధయు దేహము లూననేల?
అద్వైతభావంబున నుందుము. మంత్రంబులసిద్ధిగన్న మానలు
మమ్ముం గందురు. శివుడు నా యాన వర్తించు. నీవు దివ్య
మంత్రముల సృజింపుము. నా మంత్ర యంత్ర కవచంబుల
నుతించువారికి సాయుజ్య మిత్తు నన, నజ శివులు గంగం దోగి,
త్రావి మంత్రముజపించి గంగమహిమంబు ఘనంబని బ్రహ్మ
యన్నంత రాధాసహితుడై మాధవుఁ డెదుటఁ దోచె. గోలో
కమున నిట్లు రాధాకృష్ణదేహసంభూతయైన యా నది త్రిలోక
పావని యయ్యె. రా జది విని దేవతటిని హరిపాదమునఁ బుట్టె
నని విందు; నిప్పు డన్యథా వినంబడియె. సంశయం బుడపవే
యన ద్వైపాయనుం డిట్లనియె.

—* గంగ హరిపాదమునఁ బుట్టిన విధము *—

సృష్ట్యాది నట్లు గంగ రాధాకృష్ణా గద్రవరూపయై
జనించి నవయావన మొనసి జగన్తోహనాకృతిఁ గొని, సకామయై
కృష్ణపజ్జ లజ్జమొయి చీరచరం గోరచేసికొని నిలిచె. రాధ
ముప్పదికోట్ల గోపికలతోఁగూడి కోపమ్మున నెమ్మో మరుణకమ

లంబువోలే జేపురింప సఖులతోఁ గృష్ణుసన్నిధి కరుదెంచె.
 కృష్ణుం డామెం గొగిలించి గద్దియ నునిచి మధురంబుగ
 మాటాడునెడ గోపాలురు మొక్కిరి. గంగ భీతయై పతియాన
 నొకయాసనంబున నొదిగి కూరుచుండి, రాధికవంక తెప్పవే
 యక కనుచున్నంత రాధాదేవి పూర్ణానురాగంబున
 నెమ్మోము సంపూర్ణకళానిధి ననుకరింప సరసాలోకనముల
 నిన్ను సన్మానించుచు నొడలు పులకరింప ప్రణయమున నిన్నె
 కాంచు నియ్యది యెవ్వతె. నేఁ బ్రాణంబులతో నుండ నింత
 యవస్థ వాటిల్లెనే! ఇట్టి నీ నేరము లెన్నియేని సైచితి, కాము
 కుని వర్తనం బిట్టిద. మున్ను కాళిందింగూడి డాఁగితివి.
 ఆపె తనువు దొరగి నదియయ్యె. దానికై నిరాళి నందితివి.
 ఆపె నదీరూపము వదలి యోగినీరూపమున నిన్నుఁ గూడె.
 అవ్వల గర్భం బయ్యె. తుద నామె సప్తసముద్రంబులకుఁ
 బఱచె. చంపకవనమున నొక్క కాంతం గదియ సఖులు నాకుఁ
 దెల్పిన, నే వచ్చునంతలో నీ వెందొ డాగితివి. దానికై నీవు
 విరహం బనుభవించుట నిజంబ. పరిచితంబైన యభ్యాసంబువద
 లదు. అని పతిని రాధ జంకింపుచున్న గంగ యోర్వలేకభయం
 బున నదీరూపంబు నొందె. అంత రాధిక త్రిభువనంబులగులుగు
 భువనంబులనెల్ల గండూషింతునన వెఱచిపఱచి భాగీరథిశ్రీకృష్ణ
 చరణలామరసంబులఁ బ్రవేశింపె. రాధిక లోకములన్నియుం
 గాలించి, గంగం గానక బ్రహ్మాండంబంతయు జలశూన్యంబు
 గావించునని యన్నియుం ద్రావిన బ్రహ్మద్రాది నిలింపులు
 నోరెండిగుంపులుగొని గోలోకమేగి గోపికాసేవ్యుఁ గృష్ణు, రాధి
 కాకేళిలోలుం గాంచిరి. అతఁడు రాధాద త్తమయిన తాంబూ

లంబు గ్రహించి పరవశుడై యాసుందరిమోము గనుగొనుచు
జిటునవ్వు మొలకలెత్తఁ గొలుపుదీరిన నప్పరమేశు దర్శించిన,
వారి మనోవాంఛితము గ్రహించి మీరు రాధికంగొలిచి నుతిం
చిన యామె యనుమతి గంగనిత్తునన నలువచేతులెత్తి పార్చించె.
రాధ యనుగ్రహించె. గంగ విష్ణుపాదంబు వెడలె. నల్వ
గొంత తన కమండలువునఁ బట్టె. కొంత శశాంకమాళి
మాళిం దాలె. విధి గంగకు రాధికామంత్రకవచంబుఁ దెలిపె.
దాన నాపె వైకుంఠముం గనె. పద్మావతి, భారతి, తులసి,
గంగ వీరు వైకుంఠ స్త్రీలుగాన వారింగొల్పిన సంపద లగు.
గంగావిర్భావకథ యిది మంగళకరంబు; వినిన గై వల్యం బొదవు.
ఇట్లు గంగ పావనపదం బందుకొన పరమేష్ఠి లక్ష్మీపతిఁజూచి
మ్రొక్కి 'దేవా! గంగ నిన్ను వరింపఁగోరినది. గోలోకమున
రాధకు వెఱచి నీచరణమున లీనయయ్యె. పిమ్మట రాధా
మంత్రజపంబుం జేయు మని కృష్ణు ననుమతి నిచటికిఁ గొని
వచ్చితి. నీవు వేల్పులలో రసికుడవు. కాంతలలో నీమెయు
సారస్యసంధాయిని. కాన గాంధర్వవిధి నీమెం జేకొనుము.
ప్రౌఢులకుఁ బ్రౌఢాంగనాభోగంబు గుణవంతము. ఈమె
స్వయ మాగత. కాదన్న లక్ష్మీప్రసాదంబు సాదంబగు, కామి
నులు ప్రకృతికళలు. ప్రకృతి ధిక్కరణంబు పురుషులకుఁ దగదు.
నీ యర్థాంగంబున ద్విభుజుండగు కృష్ణుండును, రెండవదానఁ
జతుర్భుజుడుం గల్గిరి. వామాంగంబున లక్ష్మీఁ జేపట్టినట్లు
దక్షిణంబున నీమెఁ జేపట్టుము' అని విన్నవింపఁ జతుర్భుజుం
డామెం గైకొనియె. అని చెప్పిన మీఁదఁ దులసికథఁ దెల్పుమన
నారాయణుం డిట్లనియె.

—* తులసీ చరిత్ర *

వైష్ణవుండు, తపస్వి, విష్ణ్వంశసంభూతుండు, దక్షుని వర్ణియను మనువు గలఁడు. వాని వంగడంబున వృషధ్వజుండు జనించె. ఇతఁడుమాత్రము శివభక్తుండు. ఇతనిపైఁ బుత్రవాత్సల్యంబు వాటించి శివుం డీతనికడ మూడుయుగంబులు వసించె. దాన, నితఁడు గర్వించి లక్ష్మీసరస్వత్యాది పూజలు మాని యజ్ఞంబు మాని సూర్యాదుల నిందించు చున్న భానుఁడు కోపించి రాజ్యభ్రష్టుండ వగు మని శపించె. దానఁ గోపించి శూలి శూలంబుగొని తరణిపై కెగసిన, నతఁడు విభ్రాంతుండై బ్రహ్మలోకంబున కేగ పశుపతి వెన్నంటె. తమ్మిచూలి శూలికి వెఱచి సూర్యుతోఁ గదలి నారాయణు శరణందిన నతఁడు చక్ర హస్తుండనై మీ భీతి వారించు. శంకరుండు భక్తహితంకరుండు. నాకును నచ్చెలి. మాకు మించినది లేదు. అతఁడు సూర్య కోటుల సృష్టింపఁగలవాఁడు. నాకు ధ్యేయుండు. మాయీరువు రకు భద్రము లేదని దివ్యమంగళవిగ్రహుండగు హరి వారిజాసను నూటడించునంతలోన ద్రిశూలంబుగొని త్రినేత్రుండు రక్త నేత్రుండై వృషమృగీ వచ్చి పీతాంబరునకు మ్రొక్కిన నాతని విధి మొదలుగ నెల్ల దేవతలు ప్రణామింప శ్రీనాథుఁ డతనిరాక దెలిసి యల్ల న నవ్వి మీ రిటకు వచ్చునాటికి కలహబీజంబైన వృషధ్వజుండై కాక వానికొడుకుల, మనుమల తరంబులుం గడచె. వారు రాజ్యభ్రష్టులైరి. వాని మనుమలు లక్ష్మీ కటాక్షపాత్రంబు లయ్యెదరుగాక. సూర్యుఁ బ్రార్థింపుఁ డన శివుండు భక్తాభయదుండు కాన కరుణించె.

—• కుశధ్వజ చరిత్ర •—

వృషధ్వజమనుమలు ధర్మధ్వజ కుశధ్వజులు పదాల్
 లయంగూర్చి తపంబుసేసి రాజ్య మొందిరి. అట్లుండఁ గుశధ్వజు
 నంగన యిందిరయంశంబగు నొక్క సుంకరిం గనియె. ఆమె
 వేదవతినాఁ బఱిగె. పుట్టినదాది విరక్తగాఁ దనరె. నానాయకుం
 గూర్చి యుగ్రతపము సలిపె. దాన నింతి యంతయు వాడ
 దయ్యె. అవ్వల గగనవాణి య ప్రికవాణిం గని నీవు జన్మాం
 తరంబున హరినట్ల దుర్జయుండగు పతిని బడయు దనియె.
 అంత నామె శౌరింగూర్చి తపంబుసేసె. దైవయోగమున
 రావణుఁ డటకు వచ్చి బలాత్కరింపజూచిన న బృలిక
 వాని మంత్రశక్తిచే స్తంభింపఁజేసిన వాఁడు దీనంబుగ
 దేవీ! రక్షింపుమన నీవు సప్రతామాత్యబాంధవముగ నశిం
 తువని శపించి యోగవహ్నిం దేహముం ద్యజించె. ఆమె
 జానకియై శ్రీరాముం జెట్టవట్టె. అరణ్యవాసమున కేగు
 తఱి నమ్మహాదేవి నన్ని దనయందు దాచె. మాయాసీతం
 గొన రాముఁ డడవికేగె. ఈ దేవరహస్యమును లక్ష్మణుఁ
 డెఱుంగఁడు. రావణవధానంతర మన్ని యథార్థసీత నర్పించె.
 మాయాసీత నాగతి యేమన నన్నియు, రామవిభుండును
 నామెం బుష్కరక్షేత్రంబున తపంబు సలుపుమన మూఁడు
 లక్షలయేండ్లట్లానర్చి కృతార్థయయ్యె. ఈమెయే కృతయుగ
 మున వేదవతిగ, త్రేత సీతగా, ద్వాపరమున ప్రాపదిగా
 వర్తించె. అవ్వల ప్రాపది కేవురు భర్త లేల కల్గిరి తెల్పుమన
 నారదుఁ డిట్లనియె.

మాయాసీత యట్లు తపం బూనెగదా! ఆమెకు హరుడు బ్రత్యక్షమై వర మడుగు మన కామవశయై “పతి పతి” యని యైదుమాగు లన్న శివుఁ డెలనవ్వుదనుక నట్లయగు ననియె. ఆపె ద్రౌపదియై యైదుగురు పాండవులకుఁ బట్ని యయ్యె. అది యట్లుండె. రాముండు భారతఖండము నేలి వైకుంఠమునకేగె. కమలయంశంబగు వేదవతి శౌరింగూడె. ఈ యాఖ్యానము విన్నఁ జనువ సిరు లొదవు. సర్వ శుభములు సేకూరు.

—♦ ధర్మధ్వజ చరిత్ర ♦—

కుశధ్వజతమ్ముడు ధర్మధ్వజుడు. అతని భార్య మాధవి. వారు గంధమాదనంబున నూఱు దైవవర్షంబులు సుఖముగా నడపిరి. అతనురతికేళుల నతనికి విరతి యుదయించెంగాని యబ్బోటి కయ్యాశ వోదయ్యె. అట్లుండ నామెకు గామసంజీవని యను కన్య జనించె. ఆమె సిరియంశంబు కాన యసామాన్యవిలాసఖనియై యెసంగె. ఆమెకుఁ దులసి యని పే రిడిరి. భోగము లొల్లక య క్కన్నియ బదరి వని లక్షదైవవర్షంబులు హరి మగండు గావలెనని తప మొనర్చె. బ్రహ్మ సాక్షాత్కరించె. శ్రీపతి నాపతి గావలెనని యామె గోర, నతఁడు కృష్ణాంగసముద్భవుఁడు, రాధాకాఠంబున, దనువంశంబున శంఖచూడుండు నా జనించు. అతని కిపుఁడంగనవై పిదప నారాయణుఁ జేకొందు. వృక్షరూపవై బృందావని వసింతు. వీవులేని దేవపూజలు సఫలంబులుగా వన, సంతసించి పోడశాక్షరంబగు రాధామంత్రంబు నడసి యా

కతంబున నెవ్వరికి గోచరింపని శృంగారంబున హరితోడ
రమింతు వనియె. ఆమె గృహంబున కేగి యతనికై విరాళి
గొని యొకనాడు విరిసెజ్జ నిద్దరజెంచిన విషయంబునను, రత్న
హారాలంకృత పిఠాలవఱుడు, నవకుసుమమాలామనోహరుడు
గలం దోచిన, వానికై తపించుతటి బ్రహ్మపంపున న్నర్తరూపంబు
వాడె యగు శంఖచూడుం డచోటికివచ్చిన సన్మోక్షవ్యవహార
సల్లాపంబుల నెనసిన జన్మాంతరవాచనావేశేషంబున బ్రహ్మ
ధంబు నొంది యయ్యురువు రున్నతఁజే కమలజంబు వచ్చి యాశీ
ర్వదింప వారు గాంధర్వవిధి పరిణయంబైరి.

అట్లు, కల్యాణంబై యా సుందరీసుందరులు వరుణ
పావక శశి ప్రముఖ నిఖిల నిలింపవలదు లనర్హస్వరముణి
మాల్యాంబరసుగంధద్రవ్యంబులు గానుకలు వెట్టి నిచ్చు
కొలంది పెచ్చుమీరి రత్నవిమానయానులై నిఖిల గిరి తపో
వనోద్యాన కందర కాసార సింధుతీర పులినతలంబుల తృప్తి
సనక యొక్కమన్వంతరము విహరించి దేవాసురుల శాసిం
చుచుఁ దిరుగ, నిలింపులు పెంపునెడి విషాదంబున నిక్కధ
వాణీపతి కెఱింగించిన నతఁడు వైశమ వైకుంఠమ్ము పదియాకు
ద్వారమ్ములు దాటి హరిసన్నిధికి నేగి విన్నవించిన నతం
డిట్లనియె.

—* హరి శంఖచూడు పూర్వవృత్త మెఱుకవఱచుట *—

తొల్లి రాధను దర్శింప జోయితి. నాతో విరజయు వచ్చె.
ద్దాన రాధిక కోపించిన విరజ సఖులతో నింటి కేగె. నన్న
రాధ తర్జించుచుఁ బదరె. దాన నా సన్నిధి గల భక్తుడు గోపా

లుడు సర్వేశ్వరు నిట్లు తూలనాడెదో! యనఁ గినిసి దైత్యుఁ
డవు గమ్మని వానిని రాధ శపించె. అతఁడు దేవి కెఱిగి
సైపు మనిన నొక్క మన్వంతర మిల నుండి గోలోకమున
కేతెంతు వని దయనూపె. వాని హరుండు శూలంబున
హరించు; మీరేగుం డన బ్రహ్మాదు లరిగిరి. అయ్యెడ పరమ
శివుఁడు రుద్రుండు చంద్రభాగాతీరంబున నొక్కవటముక్రింద
భూతగణపరివేష్టితుండై క్రోధదుర్నిరీక్ష్యుండై చిత్రరథుం డను
గంధర్వుంబిలిచి శంఖచూడుపై నెత్తివచ్చితి నని కబురంపిన
శంఖచూడుండు నుషకాలమున వత్తుఁ బొమ్మనియె.

ఉగ్రుండు యుద్ధగ్నాహసముడగుం డయ్యెనని శంఖ
చూడుం డాలికిఁ దెల్పిన, నామె యులికిపడియె. అతఁడు కలికి!
కాలంబు గడువరాదు. సర్వేశ్వరుకనుచూపు మఱివలంఠ
సర్వము తారుమారగు. నీ వెవ్వత వేనెవ్వఁడ? అజ్ఞాను లీ
బుద్ధుడప్రాయంబులగు భోగంబులకు విలపించుచు నవి వమ్మైన
తఱి విలపింతురు. ఏగూటిపక్షి యాగూటికేగుట తీరుగాదే!
యని యారేయి నా యింతికి సంతసముంగూర్చి కృష్ణస్మరణ
మున మేల్కని మంగళస్నానము సల్పి యలంకారములు దిద్ది,
విప్రుల కమానదానము లొసఁగి పుత్రుఁ బుత్రుభిషేకించి పత్ని
వాని కప్పగించి పరికరములఁగొని ససైన్యపరివారుండై పుష్ప
భద్రానదీతీరసిద్ధాశ్రమవని నధివసించిన గౌరీజాని కెదురునడచి
విజ్ఞానవశమున నార్తిహారు, హారు, పరాత్పరుఁ గాంచి బత్తి
మొయి సాగిల్చి మొక్కి చేతులు మొగిచి శంఖచూడుండు
నిలిచె. భద్రకాళి, గుహుండును స్వస్థియని బల్కిరి. అన్యులుగు
సభ్యు లతని రాక కలరిరి. వినయము సూచించిరి.

పిమ్మటఁ బరమేశ్వరుఁ జనునయోక్తల నా భక్తు
 నలరించి, సృష్టివికాసలయంబుల తెఱఁ గెఱిగించి, దైవ
 మవిలంఘ్య మగుట యుగ్గశించి సర్వంబు కాలాత్మయగు,
 నీశ్వరుఁ సద్దీనంబగుట యనుపంధించి, సుఖమఖములకు తలంగ
 కుంట మేలని చంద్రచూడుండు పలికిన శంఖచూడుం
 డుప్పొంగి వినయమున హరుం గొనియాడి, యొకింత విన
 వలయు, విన్ననింతునని యిట్లనియె. అమరుఁడు పాఠిదప్పి
 బలిని భంజించిరి. హిరణ్యాక్షుఁ డమ్మునితోఁ జంపించి యమ్మ
 తఁబునఁ బాలిక హింసించుట క్రొత్తలే? మీ వైరంబు
 నిత్యంబు. కానిమ్ము. జయాపజయములు స్వామిదోహంబు
 లనువానికి నియతి యెక్కడ? ఒక్కట నామనంబు నెఱియిం
 చెడి. నీవు నావంటి యల్పునితోఁ బోరి కిచ్చగొని లజ్జింపకుంటు
 చిత్రము. ఇది మావ్యము. అనిన బ్రహ్మవంశ్యుడవగు నీతోఁ
 గయ్యంబు నాకు గౌరవప్రదంబ. సురరాజ్యమ్మిచ్చి తొలంగిన
 నొండె, రణమ్మిచ్చి చెలంగిన నొండె. ఏదే నొకటి గావలయు
 నన నయ్యరువురు చలంబుఁగొని జగడంబునకుం దిగిరి. ఇరు
 వంకలయోధవరులు పెనంగిరి. నిఖిలశస్త్రాస్త్రంబుల
 ధూర్జటియు, దుర్జయుండగు శంఖచూడుండునుం బోరిరి.
 తుదకు మృదుండు బ్రహ్మాండంబులఁ గబళించు నుద్ధండతర
 మైన రూపుంగొని దానవులైఁ గవిసిన, వాఁడు కృష్ణభక్తుండు
 గాన శ్రీపతిపాదాంబురుహముల భజించి యోగాసన
 వర్తియై భక్తిమూర్తియై యింద్రియంబు లంతర్ముఖంబుగ
 మలచి, కలాప్రపూర్ణుడై బహిరంతర్విశేషంబు మాని నిశ్చల
 సమాధి నివాసదీపకళికయుంబోలె నున్నతటి నళికనేత్రుండు,

నీలగళుడు, శూలంబువై చిన సతండ్రువులఁ బాసి, గోపవేషంబుంగొని దివ్యరూపియై పిల్లనగ్రోవియు రత్నాలంకారంబులు ధరించి విమానమెక్కి రాధామనోహరుఁడాసి పదంబుల కెఱిగి బృందావనంబుఁ బ్రవేశించె. శూలముశూలిం జేరె. దైత్యు నస్థులు శంఖము లయ్యె. శంఖతీర్థంబు దేవతలకును బావనంబు. శంఖభావనమున సర్వతీర్థఫలం బొదవు. శంఖమున లక్ష్మీ నివసించు. శంఖధ్వని శూద్రులకు నభయంబుఁ గూర్చు. అది సంపదాయు ర్వృద్ధికరము. శంకరునకుఁగాక కడమవారికి శంఖతీర్థంబున స్నాన మర్హంబు. పాద్యమందరికి నర్హంబు. అట్లు మారుఁడు నిశాచరు ఖేచరు నొనర్చి స్వపదమునేరె. అఖిలలోకంబు లానందించె నన నారదుఁడు నారాయణుఁజూచి శంఖచూడునతి సతీత్వంబును హరి చెఱచెనని విందు నడెట్లనిన నారాయణుఁ డిట్లనియె.

—* హరి శంఖచూడుని భార్యవ్రతమ్ము సెరచుట *—

శంఖచూడుఁ డట్లు మడిసిన మీఁద దామోదరుఁడు వానికిరీటము, శరచాపములు, భూషణములు నాకర్షించి తా నా దైత్యవేషంబున నేగిన, సాధగవాఙ్మంబునుండి కని యుయ్యంతి ప్రియుగా భావించి విజయలక్ష్మీఁ గొని వచ్చెనని యుప్పొంగి కప్పరఁపునివాళి నిప్పించె. అతఁడు లోని కరుదేరఁ దాంబూల మిడి మదనవైరితోడి కదనంబున గెలుపొంది నదనంబు గంటి వది యెట్లని యడిగిన “కమలాక్షీ! నూతేండ్లు పోరినంత దానవు లా దేవుఁడొక కోర్వక పాటిన బ్రహ్మ మాధ్యస్థ్యంబు నసించి యిందున కమరరాజధాని నిప్పించె. శివుఁడు రజ

తాడి కేగె. నీమీఁది తమి నిటకు వచ్చితి.” నన నా తులసి నిజంబకా నమ్మి యతని రతిసౌఖ్యమునఁ దనియించె. కొండొక తటి నాతనితోడి కలయుక ననుభావము వింతభావమునఁదోచిన “నెవ్వఁడవీవు ? నిజముదెల్పు? లేదా శపింతు. నా సతీత్వమ్ము వమ్ము సేసితి”వన రమాపతి నిజాకృతిజూపె. కోటికందర్ప లావణ్యమ్ము నగణ్యమహిమానుభావమ్ము నగు సమ్మహాను భావు దివ్యమంగళవిగ్రహంబు గని పారవశ్యంబుగని “దేవా ! నీహృదయము పాపాణంబు ధర్మభంగంబుసేసితి. పాపాణంబు వగుదు. నిన్ను బూజించువారలు భ్రాంతు లయ్యెద”రని శపించి వెతఁ దపించిన నచ్యుతుఁడు వినయోక్తుల నామె లాలించె. తులసి దేహంబు వాసి దివ్యదేహంబు వడసె. ఆమె పాసిన తనువు గండకీనది యయ్యె విష్ణు వందు సాలిగ్రావములుగా జనించె. అమ్మూర్తులు బహువిధంబు లని వాని స్వరూపమహి మంబులు వాకొని యు దేవును, లక్ష్మీయు, సరస్వతియు, సర్వతీర్థమ్ములును వసింతుము. సాలిగ్రావశిలావారిఁ దోగిన సర్వదాన ఫలము లొదవు. దాని నాలోకించిన మోక్షము నిక్కము. పితరు లుత్తమగతి నందెదరు.” అని యచ్యుతుఁడు దులసికిఁ జెప్పి వైకుంఠంబునకు నరిగె. తులసియు మేళు దొఱుగి లక్ష్మీయై పతిం గలసె.

ఇట్లామెకు లక్ష్మీతో సామ్యం బొసంగిన నీసుగొని సరస్వతి వల్లభుసన్నిధి నామె వంచించి కలంప నామె తనమే నెవ్వరికిఁ గానరానీక వర్తించె. ఆమెకై హరి తపించి దశాక్షరమంత్రము జపించి దేవీ సపర్యల నొనర్చె. అంత నాదేవి తులసివృక్షంబునుండి వెడలివచ్చిన వతఁ

దామెం దలఁదాల్చె. ఇట్లెవ్వరు నిన్ను తల మోతు రవ్వారు సౌఖ్యము లొంది తుదిపదం బందుమరని హరి యేగె. కృష్ణ జీవనరూపయు గృష్ణప్రియతమయు నగుట నామెకుఁ గృష్ణ జీవని యని పే రెసంగె. మఱియు, బృంద, బృందావని, విశ్వ పూజిత, విశ్వపావని, పుష్పసార, తులసి, కృష్ణజీవని యను నెన్నిది నామంబుల నామెఁ బూజించువారికి నశ్వమేధఫలంబు లభించు. కాత్తికపూర్ణిమఁదులసిబూజనేసిన విష్ణులోక మొదవు. తద్దానమున గోసహస్రదాన ఫల మగు. తులసీపూజచే నావిత్రి సత్యవంతుప్రాణములు రక్షింపఁగల్గె నని యక్కఱ, సావిత్రి పూజావిధానము నాదిగా సర్వదేవతార్చన, నానయాగాది ధర్మంబులతో వివరించె. శ్రీమహాలక్ష్మీ పూజావైభవంబు దెలుపు నవసరంబున మున్ను దుర్వాసుశాపంబున మఘ వ్రండు లక్ష్మీం గోల్పడి మఱల యామె సంపాదించుట యిట్లనియె.

—* ఇంద్రుఁడు లక్ష్మీకృపకుఁ బాత్రమగుట *—

ఇంద్రుఁడు మున్నొకప్పుడు త్రావి రంభతో నడవిని విహరించునెడ దుర్వాసుఁ డా దారిఁ జనుచుండుట గని గిరిభేది వందనం బన దీవించి, యమ్ముని హరిసంభావితమగు పారిజాత మాళిక నా హరి కిచ్చె. సురపతి కావరమున దాని నేనుఁగు తలఁ బడవైచె. అమృతాల్మస్పర్శంబున నేనుఁగు హఃశృపనంది శక్రుఁ బాసి చనియె. అట్లది యేగుతఱి గమనత్వర నమ్మా ల్యము జారి క్రిందఁబడియె. అపుడు మదమత్తుఁడగుట దేవపతి యది గనఁడయ్యె. అంత నమ్ముని హరిప్రసాదంబు నింతనేసితి

గాన పదభక్తిస్తుండవు గమ్మని వాని శపించె. అంతఁ బాకశాసనము భయపడి వాని పదంబులు వట్టిన సాకతంబుగొని బృహస్పతియ నీయిష్టంబు సేకురుఁ బొమ్మనె. ఇందుండు నానాఁడు నాకంబు సిరిదొఱుగి గంగయొద్దను ౬వినుపాసించు బృహస్పతిం గని యతనిమానఁ బద్మజంగూడి శాస్త్రాన్నిధికేగి శరణ నతఁడు సురపతిం జూచి నీవు సముద్రంబున కేగు మట లక్ష్మీ నావరమున నుదయించున నట కేగి యబ్ధి మధించిన నందు స్థాకన్య యుదయించె. ఇందుఁ డామెకటాక్షంబున నిడక వడసె.

—* స్వాహాపాఖ్యానము *

నారాయణుఁ డిట్లనియె మున్ను సుర లాహరము కొఱవడిన బ్రహ్మ నధించిరి. అతఁడు ప్రకృతి నుపాసించి దేవీ! నీవు పావకునియందు దాహశక్తిరూపమున నింతివై నిలువుము. నీ నామపూర్వంబుగ నెవ్వరేని హవిస్సు నిచ్చిన నది సుర లనుభవింతురు. అనిన నేను గృష్ణునిల్లాలిఁ గావలె. వే తొకమనంబు లే దని తదేకనిష్ఠ నుండగాఁ గృష్ణుఁ డామెకు దర్శనమొసఁగె. ఆమె వివశ యయ్యె. శౌరి యామె తలం పెఱిగి యింతీ! నాగజతి యనుపేర నాకు భార్య వయ్యె దవు. చింతింపకుము. ఇప్పుడు దాహశక్తిరూపమున ననలు భజింపు మన నట్లానచ్చె. అవ్వల నామె పండ్లండేండ్లు గర్భంబు మోచి దక్షిణాగ్ని, గార్వాక్షత్య, మావహానీయ మను నగ్నుల మువ్వరు తనయులుగాఁ గాంచె. అవ్వారి ముఖము లందు స్వాహాయుక్తముగ మంత్రంబుఁ జేకొని హోమంబు

సేసి నిద్రి లభించు, పితృత్వప్రకరంబు, శ్రాద్ధఫలవర్ధనంబు
స్వహోపాఖ్యాన మెట్లన.

—♦ స్వహోపాఖ్యానము ♦—

ఆదికాలమున వనజగర్భుఁ డేఱురు పితరుల వేదమూర్తుల బలవంతులుగ సృజించి వారికి శ్రాద్ధరూపమున నాహారము సూర్యు. మొట్టమొదట పితరులు ముక్తిఁగొందిన వారగుటచే జనులు వారికిఁ బిండ మివ్వరైరి. ఇశినను వారు గొనరైరి. అంతట ద్విజులు వెఱచి బ్రహ్మ కెఱిగించిన నతఁడు స్వధ యను దివ్యాంగన సృజించి పిత్రధిష్ఠానదేవతవై చరింపుమని యిచ్చె. పితరు లామె జేకొని స్వధాంత మంత్రతీజం బుచ్చరించి యడినఁ బిండములం గొనుచుండిరి. దేవతలకు 'స్వాహా' యనియు, బితరులకు 'స్వధా' యనియు నెఱుంగుము. నామవేదంబున స్వధాధ్యానస్తోత్రములు గలవు. నిఖిల శక్తిరూపిణి యనియు, రాధ యనియు, సుశీల యనియుఁ బెక్కురూపులఁ బ్రకృతి వర్తించి దక్షిణయై పితరుల హర్షింపఁ జేయు నని వివరించె.

—♦ దక్షిణోపాఖ్యానము ♦—

గోలోకమున సుశీల యను గోపిక కలదు. ఆమె హరికిఁ బ్రేయసి. రాధకు నెచ్చెలి. ఆమెకు నిత్యపార్వ్య వర్తిని. జగన్మోహనాకార. కామశాస్త్రనిపుణ. ఈమె యింటనే యెల్లప్పుడు హరి యుంటఁ గని రాధ తీవ్రరోషంబున నతని నిందింప వచ్చుటగని భీతినొంది శ్రీపతి యంతర్ధాన మొందె.

గోపికాగోపులు వెఱచి రాధపాదములుపట్టిరి. రాధ కృష్ణతోఁ బరువెత్తు సుశీలం జూచి నేడుమొదలు నీకు గోలోకవాసము లేకుండును. ఇటు వచ్చిన భగవంతుని నని శనించె. అవ్వల విరహవివశయై నిశ్చేష్టయై రాధయొడఁ బడనాభయము జాలి గొనివచ్చిన నాతని మన్నించె. సుశీల దక్షిణ యరు వేర శాపం బనుభవించి తపస్సుసేసి రమాదేవి తనుపునం గలనె. అట్లు దక్షిణ యంతర్ధాన మొందిన, దేవత లభ్యుత్పన్నము లొనర్చియు ఫలము గాక నిండునకు పన్నవంప నిండాదులు హరికి విన్నవించిన సరసిజలోచనుడు దక్షిణయ యజ్ఞపురుషున కర్పించె. ఆమెను యజ్ఞం సింతిగాఁ బడసి దివ్యవర్షశతంబు గ్రీడించె. ఆమె పండ్లండెడ్లు గర్భంబు మోచి ఫలనాముండగు సుతుని గనియె. అఖిలకర్మఫలంబు లొనఁగు నీశుం డతఁడు. పూర్ణదక్షిణలు గొని జన్మము నలుపువారికి ఫలంబు లభించు. కర్మాంతమున దక్షిణ ముహూర్తం బొలస్యంబైన ద్విగుణంబును, నేకరాత్రం బెడమైన శతగుణంబును, త్రిరాత్ర వ్యతీతమైన దానికి శతగుణంబును, మాసమేగిన లక్షగుణంబును, వత్సరంబు గడచిన త్రికోటిగుణంబు నీడగు. ఆపైన నెడమైన కర్మము నిష్ఫలంబు. తత్కర్మ నిఁద్యుండని కర్మఫల సర్వస్వ భోక్త యొక్క బలియే యని నిరూపించి కణ్వశాఖోక్తంబులగు దక్షిణదేవి ధ్యాన స్తోత్ర పూజలు వివరించె.

—♦ దేవసేన యను శక్తి చరిత్ర ♦—

ముని యిట్లనియె. శిశువులకుఁ గలుగు గండంబులు పారింప. శక్తిగల శక్తి దేవసేన. మున్ను ప్రియవ్రతుండు

పుత్రేష్టి సేసి స్వర్ణప్రభుండును, సుందరుండు నగు కొమరుం గనె. అతడు పుట్టిన యుత్తరక్షణంబున మృతించెదె. తల్లి మూర్ఛించెదె. తండ్రి పితృవనమునబడి దుఃఖించె. అపుడు దేవసేన యనుశక్తి యెదుటదోచి నన్నుఁ బూజింపునీ సుతు నిత్తును. ఇతఁడు సువ్రతుం డను పేర సకలశుభలక్షణుం డగునన్న, నతం డట్లుసేసి సుతు బ్రతికించు కొనియె అవ్వల మంగళ చండీకమహిమంబు వాకొని ముని మానసకన్యా ప్రభావబోధకంబుగ నిట్లనియె.

మున్ను పన్నగములభయ మధికమైన కశ్యపుఁడు మాన సాధిష్ఠాతమహిమ నొక్కదేవి సృజించె. ఆపె కౌమారమున శంకరు నర్పించి జ్ఞానంబుగని కృష్ణానుభావకంబగు మంత్రమ్ము నడసి జపించె. హరి సర్వపూజ్యుడయ్యెడ వని యామె ననుగ్రహించె. కశ్యపుఁడు జరత్కారున కామె నొసంగె. అతఁడు తపస్సునఁగలిసి యామెతోడ నిదురించె. రవి యంతలో నస్తమించె. లేపకున్న సంధ్యాలోపంబును, లేసిన నిద్రాభంగం బగునని శంకించియు ధర్మలోపము బలీయంబని; దాని కంగీకరింపక యామె లేపగా, భర్త సుఖభంగంబు సేసితివి; నీ జపాపవాసాదులు నిష్ఫలములని కోపింప నామె యతనిపాదములు వట్టుకొని యేడ్చిన రవి సంధ్యాదేవితోఁగూడ వచ్చి యామె యెడ సైరణవహింపుమని కోరెను. మునియు సైరించె. అయ్యంతి శోకమున శూలిని, బ్రహ్మను, ముకుందుని, కశ్యపుని దలచిన వారు నరుడెంచి యీసునఁ బ్రతివ్రతను వీడుట పాడి కాదు. దీనియం దొక సుతుని వడయు మనిన నతం డవ్వెల లఁది నాభి నంటినంత గర్భంబై యాస్తికుఁ డనువాఁ డుడ

యించె. జరత్కారుఁ డతఁడు విష్ణుభక్తుఁ డగునని తెల్పి తపంబునకుఁ జనియె.

ఒకప్పుడు జనమేజయుఁడు సర్పయాగము చేయుతఱిఁ దక్షకుం డింద్రుఁ డేరి శరణన్నఁ గనలి జనమేజయుండు 'సహేంద్రతక్షకాయస్వాహా' యన్న సంక్షోభంబు వ్రట్టె. అంత నయ్యస్త్రీకుండు దేవాళి రక్షించె. విప్రు లాతని నుతించి మానసి నర్పించిన నామె తక్షకుం గాపాడె.

—* కామధేను చరిత్ర *—

నారాయణుండు నారదున కిట్లనియె. ఒకతఱి హరి రాధికతోఁ బాలుద్రావునాన కామధేనువును సవత్సగాఁ డన వామాంగమునఁగాంచి జన్మమృత్యుజరాదులహరించు ఊరంబు పిదికె. ఆ దుగ్ధము రాధావిహారంబున కనువైన కొల నయ్యె. ఆ గోవునకు సవత్సలైన పెక్కుగోవు లుదయించె. ఆధేనువుం గూర్చిన మంత్రంబులు వినిపింతునని తెల్పు నింద్రుఁ డీ సురభిఁ బూజించి వరంబులు వడసె. అతఁ డొనర్చిన స్తవంబు పఠించిన గోధనంబులు సమృద్ధంబులగు. యజ్ఞతీర్థలం బొదవు.

—* రాధా చరిత్రము *—

తొల్లి కాలగతుండు ప్రమథులంగూడి కొలు వున్నతఱి గౌరి పాంచరాత్రవిధానంబును, రాధికాచరిత్రయు వివవలతు సనుటయు, గౌరీపతి యది మిపుల రహస్యంబు, చక్రి గోప్యం బని నెప్పె, నా మనోహారిణివగుట నీ కెఱింగింతు విను మని యిట్లనియె.

మున్ను మాలతీవనమధ్యంబున గోలోకరాసమండలమున రత్నగిరిపై మణిపీఠి నంబుజాక్షుండు నిలిచి సృష్టికాంక్షంజేసి రెండు రూపు లొందె. పక్షిణంబున గృష్ణుడై, వామంబున రాధయై రాసక్రీడాతత్పరత వర్తించె. అప్పు డయ్యరువుర కమ్మతానంద మొదలె. అప్పటివారి యన్యోన్యవిలాస వీక్షణంబుల దేవవనిత లుదయించిరి. 'రా'యనంగ దానంబును, 'ధ'యనంగ ముక్తియుగ నాగు 'రాధ' యనంబటగె. రాధయన సిద్ధియని వేటొక నిష్పత్తియుఁ గలదు. రాధవామాంగమున మహాలక్ష్మీయు, కృష్ణుడక్షిణాంగంబునఁ జతుర్భుజుండగు విష్ణుండుడయించి యయ్యరువురు వైకుంఠము నలంకరించిరి త్రిభువన లక్ష్మీలు వారివారి యంశంబులు. విష్ణువక్షంబు నా దేవి యలంకరించె. రాధయై మూలప్రకృతి. బ్రహ్మాదుల కద్దేవి దర్శన మలభ్యము. ఆదేవి శ్రీకృష్ణునంశంబగు సుదాముడను గోవునివలని కోపమున భూమికి వచ్చి వృషభునింట వసించె. రాధకు శాపం బేమి? చిత్రంబని పార్వతి వలుక శర్వుఁ డిట్లనియె. హరి యొకప్పు డొండాక గోవికతోఁగూడి యన్నతటి గోలోకమున నొక్కనిముసంబు జరిగె. అది పుడమి నెంతో యయ్యె. అట్లే దూతిక హరిచెయదంబు రాధికతోఁ దెల్పిన నామె దననన్నిధినున్న విరజ కృష్ణగమనంబు గుర్తింప లేదని యామెం దండింపం బోయిన నామె ముందె యెఱింగి నదీరూపమునఁ బుడమి కేగె. నదులు, నదములు, సముద్రములు నపుడు జనించినవే. రాధ యిలునేరి కృష్ణుని గ్రహంబున జంకించుట గని సుదాముడను గోపకుఁ డోర్వక వాదించిన నామె కోపించి నీవు రాక్షసుండవు కమ్మని.

శపించె. అతండును బుడమి గోపికపు గమ్మని రాధను శపించె. అతండు వెండియు వెఱచి వేడుకొన్న వానిం దయఁ జూచి తాను వృషభనాముడగు గోపకుని పుత్రియయ్యె. వృషభ భార్యగర్భము గాలిచేనింసి మాఁములునిండఁ దా నందు మాయచేఁ బుత్రికయై జనించె. సిమ్మటఁ గృష్ణుఁడు కంఠ వధింప నేగి యామెను బెండ్లియాడె. సర్వేశ్వరుఁడయ్యు హరి రాధాదివ్యరూపంబు దెలియరా కరువదివేలేండ్లు వపంబు సలిపి బృందావనంబున నామె సత్యరూపముంగాంచె. పిదప వారు గోలోకంబున రమించిరి. అట్టి రాధ నుపాసించి కళావతీ యశోదలు వృషభనందులు గోపీగోవులు ముక్తులై గోలోకంబు నొందిరి. నందుఁడు బ్రహ్మాంశము. యశోద సరస్వతి. వసు దేవుఁడు కశ్యపుఁడు. అదితి దేవకీ. వీరందరు రాధాకృష్ణోపాస నంబున ధన్యులైరి. వైకుంఠమునఁ జతుర్భుజుఁడుగను, గోలో కమున ద్విభుజుఁడుగను హరి నిలిచె. మహాలక్ష్మీ గంగా సర స్వతు లను సమాఖ్యఁగొని పరాశక్తి వైకుంఠంబునను, రాధిక గోలోకంబునను వసించిరి. రాధానామ ముచ్చరించి కృష్ణు డిలవకున్న బ్రహ్మహత్యాపాపంబు కలుగు. కార్తికపూర్ణిమఁ గృష్ణుఁడు రత్నఘటిక యందు రాధ నుపాసించి కటకంబు ధరించె. రాధ సర్వదేవారాధ్య యని శివుండు వెండియు నిట్లనియె.

—† సుయజ్ఞచరిత్ర †—

మున్ను మనువంశజుఁడు సుయజ్ఞుఁ డరువదివేలేండ్లు రాజ్యమేలె. అతఁ డొకనా డొక విప్రుఁడు మలినాంగుడై

సేవకులకు మొక్కుచు కన్నీరు నించుచుఁ జెంతకు రాగా,
రాజు గోపించి నిందించిన తపసి రాజ్యము గోల్పోదువని
శపించె. రాజు భయపడి యవ్విపువెంటఁ బఱచిన నాతని సభ
లోని మునులును నట్లయేగిరి. అమరు లా రాజును విడిచి
పోయిరి. విపు డా రాజు నెడ జాలిగొని యతనిస్తుతులకు మెచ్చి
నేను గాశ్యపుండ, నాకు సదాశివుఁడు విద్యాదాత, కృష్ణుఁ డిష్ట
దైవము. నీవు రాజ్యంబు స్తుతుల కిచ్చి పత్ని నటన యుంచి
యడవిం దపమునఁ గాలంబు గడపు మనియె. అతం డట్లనేసి
ముక్తి నందె. ఇట్లద్రుదిజకుఁ జంద్రశేఖరుండు చెప్పినట్లు నారాయ
ణుండు నారదున కెఱింగించెనని వ్యాసభట్టారకుండు జనమే
జయునకుఁ దెల్పినట్లు సూతుండు శౌనకాదులకు వినిచిన వా
రవ్యుల వృత్తాంతం బానతి మ్మనిరి.

దశమ స్కంధము

మున్ను స్వాయంభువమను వింతి శతరూపతోఁ దపంబు
సేయ దేవి ప్రసన్నయై పెక్కువరము లిచ్చి వింధ్యనివాసినియై
వర్తించెనని వింధ్యము భాను నవరోధించెనని విందు మక్కథఁ
దెల్పుమనిన సూతుం డిట్లనియె.

—* అగస్త్యుండు వింధ్యగర్వం బణచుట *—

మున్ను దేవముని వింధ్యంబును జూడవచ్చిన “మేరువు
పర్వతరాజని గర్వించినాఁడు. నా కది యీసు గల్గించెడు”నని

వింధ్యము దెల్పిన విని దేవముని యల్లన నవ్వి చనియె. వింధ్య మట్లు తపించుచు నెట్టకేల కేమున నగుచోక భానుని తెను వడ్డగింతునని యెగసిపడె యెగయ నారంభించె. మరునాటి యుదయంబున రవియరదంబు సాగజయ్యె సారథి యయమంబు బంతించె. జగంబులనడక లాగిపోయె. బ్రహ్మాదులు శూలం బ్రాధింపిరి. అతడు హరినన్నిధి కేగవలయు నని చనియె. సీర శేషణుం డిప్పుడు వారణాసి నున్న యగస్త్యుండు శరణంబున వా రేగి యతని బ్రాధింపిరి. అగస్త్యుండు లోపాము దానహీ తుండై తెఱలి పుణ్యరాశి కాకి విడుచుటకు గాసిజెంది దేవ కార్యం బనివార్యంబని యట కేగి వింధ్యమువంకఁ జూచి నంతన యప్పర్వతంబు గర్వం బుడిగి చుట్టుకొనఁబోధి యగు నత్తపోనిధికి సాష్టాంగమొనర్చిన నతడు కృపావధి గావునఁ గాచి “యడఁగియుండుము; లోకంబుల గతి తప్పుఁ గాన యెన్నఁడు నిట్టిపనికిఁ జొరకు” మని శాసించె. సూతుం డిట్లు దెలిపి స్వారోచిషాదులు శ్రీమాత సాకతంబున స్పృహ గావించుట దెలిపి వెండియు నిట్లనియె.

ఏకాదశస్కంధము

నారాయణుండు దేవీనైభవంబు వివరించిన హరించి
 నారదుండు నేయే కర్మములచేత నేయే గోష్ఠులచే దేవి భక్తుల
 మనుచు, నదియెల్ల దెలిపి యజ్ఞాననివృత్తి నేయవే యని
 యడుగుటయు, ధర్మరూపము, ప్రాణాయామాదిస్వరూపము,
 శౌచనిర్ణయము, గాయత్రీమంత్రవిశేషములు, రుద్రాక్షమా
 హాత్యము, భూతశుద్ధి, పాపపురుషరూపము, శిరోవ్రతవిధి,
 భస్మమహిమంబు, తద్ధారణవిధి, సంధ్యోపాస్తి, బ్రహ
 మక్షయము, గాయత్రీపురశ్చర్యావిధానంబు, వైశ్వ
 దేవపద్ధతి సవిస్తరంబుగ వివరించె నని సూతుం డమీడ
 నిట్లనియె.

ద్వాదశ స్కంధము

అంబికానుగ్రహలక్ష్మి కుపాయః జేమని యదాన
 నారదునకు నారాయణస్వామి గాయత్రీవర్ణభవము,
 గాయత్రీసహస్రనామస్తోత్రంబును, గాయత్రీదీప్యమాణంబును,
 మంత్రసిద్ధివివరంబును, వృత్తానురవధయః దెలిపె. మఱియు
 గాయత్రీమంత్ర మహిమంబెందు వర్ణింపఁబడియె, నదియె
 భాగవతం బగుట శ్రీభాగవతంబు పరమలక్ష్మ్యంబుగఁ దెలిపి
 భగవతి భగవంతునకును, నతఁడు బ్రహ్మకును, నతఁడు
 దేవమునికిని, యమ్ముని సనకాదులకును, వారు బ్రహ్మర్షులకుం
 దెల్పిన నపుడు నేను వింటి నని నారాయణుండు దెల్పిన నార
 దుండు విని కృతార్థుండై నా యాశ్రమంబునకు విచ్చేసి, నాపై
 నిర్హేతుకజాయమానకృపాకటాక్షంబుల నినిచి యంబికారూపం
 బగు దేవీభాగవతంబు నా కుపదేశించె. నని బాదరాయణుండు
 జనమేజయునకు బోధించె. ఇది గురుపరంపర. ఇట్టి పరాశక్తికిని,
 జనార్దనునకు, బ్రహ్మకు, సనకాదులకు, బ్రహ్మర్షులకు, బాదరా
 యణునకు నమస్కరించెదనని సూతుండు దెల్పిన శౌనకాదు
 లవ్వారికి మ్రొక్కి బ్రహ్మానంద మందిరి. జనమేజయునకు బాద
 రాయణుండు బోధించుట నతఁడు కృతార్థుం డయ్యె. ఎవ్వరేని
 యీ శ్రీ భాగవతంబుఁ బఠింతురు, శ్రవణం బొనర్తురు, వ్రాయు
 దురవ్వార లిహంబునఁ బుత్ర పౌత్ర ధన ధాన్య గవాది
 సకల సమృద్ధులఁ దులతూగి భగవతీసాయుజ్యము నొందంగ
 లారు. సర్వార్థసిద్ధియగు, నిది పావనపావనంబు, ధర్మధర్మంబు,

మంగళ మంగళంబు నని యెఱుంగ విజయావహంబు విజ
వహంబు.

క॥ దేవీ భాగవతం బిది

పావన మగు; శ్లోకసంఖ్య పదునెనిమిదివే

లై విద్యాశ్రీ లాభం

బై వెలయున్ భక్తకల్ప కారామంబై.

మ॥ అల సారస్వత కల్పవృత్త మిది గా

యత్రీ మహార్థంబు రం

జల వృత్రతాసుర సంహృతిప్రథితమై

శ్రీ మాతృ నానా రసో

జ్వల లీలా లలితాకృతిన్ బరగు వ్యా

సప్రోక్త మంబాకృపా

కలనా కల్పిత ముక్తినామక నధూ

కల్యాణ కల్యాణమై.

ఇది శ్రీ భాగవతము

సంపూర్ణము.

౪

వామన పురాణ

—

శ్రీహరిని వామనుని వటుసేవసేసి

వామన పురాణ గదిత కథామనోజ్ఞ
సార మలరింతు నఖిల సంసార తాప
మపనయింపగ వ్యాసుని కంజలించి.

—♦ వామన పురాణ స్వరూపము ♦—

తే॥ గీ॥ వామనంబిది పదునాల్గవది తనర్పు
శైవమై కూర్మకల్పకథావిశేష
మయి పులస్త్యుడు సురముని కానతిచ్చి
నది పవిత్రంబు దశసహస్రాత్మకంబు.

శ్రీకరంబైన పులస్త్యమహర్షి యాశ్రమంబునకు నారద
మహర్షి విచ్చేసి కృతానుష్ఠానుండై కూరుచుండిన పులస్త్యుం
గాంచి యిట్లనియె. ఓ మునిచందా! నీకుఁ ద్రికాలములు
ప్రత్యక్షములు. భగవద్విషయము నీకుఁ గరతలామలకము. శ్రీ
మహావిష్ణువు వామనావతారము ధరించుట, పరమభక్తాగ్రేస
రుడయ్యు ప్రహ్లాదుడు దేవతలతో యుద్ధ మొనర్చుట మొద

లగునవి చిత్రమయిన విషయములు. దక్షసుతయగు సతీదేవీ శంకరు నర్థాంగి యయ్య శరీరము విడిచి హిమవంతుని కూతురై మరల శివున కేల పత్నియయ్యెను ? బ్రహ్మజ్ఞ శిరోమణివగు నీవే యీ సంశయముల వారింప సమర్థుండవు. మఱియు, తీర్థ ప్రతాదుల విశేషముల మీవలన వినవలతును. ఆనతీయవే యన వాగ్విశారదుం డగు పులస్త్యుండు వామన పురాణరూపము లయిన యీ కథల నిట్లు తెలుపఁదొడంగె.

—♦ హర లలితము ♦—

ఒకప్పుడు మందరగిరిపై యీశ్వరునితో సంచరించుచుఁ బార్వతి, ప్రేష్మకాల మేతించినఁ జూచి, డేవా ! ఎండవేడిమి మిక్కుటముగానున్నది. తాళజాలకున్నదానను. మనకొకయిల్లు నిర్మింపు మనియె. హరుఁడు, హైమవతీ ! నేను నిలువ నీడ లేని వాడను, అరణ్యములే నా కావాసములు. అన్న నద్దేవి యీతాపము పైచి యూరకుండెను. వర్షబుతువును, శరదృతువును వచ్చినతఱి నద్దేవి మహాదేవు నట్లే గృహమొక్కటి సంపాదించుమని ప్రార్థించుచునే యుండెను. అయ్యీశ్వరుండును నేను ధనహీనుడను, పులితోలు గట్టుకొని పాముల జందెములుగాఁ దాల్చి తిరుగుచున్నాను. పద్ముఁడు పింగళుఁడు నను సర్పములు నాకు కుండలములు. కంబలుఁడు ధనంజయుఁడు నను సర్పరాజులు భుజకీర్తులు. అశ్వతరుఁ డను నాగుఁడెడమచేతికిని దక్షకుండనుపాము కుడిచేతికిని గంకణములుగా నున్నారు. నల్లని కాటుకవలె నుండు నీలుఁడు నాకు మొలనూలు. సతీ ! చూచితివా ? నానైభవము నన నా భవాని

శంకెతురాల్లె సిగ్గుచేడలవంచుకొని ముఖతురా అయ్యెను. మఱియు నామె “క్షియా! నీ చెట్టున్నట్లుగనే మన మిక నెల్లకాల మీ చెట్టు కిందనే యొండకెండి. వానకుం నడియుచు నుండవల సినదేనా” అనెను. అంతట శశాంకచూళి, గారీ! మన మట్లెల చేయవలయును? ఈవర్షకాలమున మేఘమండలమున వసంతము రమ్ము. అట్లయిన నీ యీ సుకుమారి దేహలతికపై నీటిధారలు పడవు అని తెలిపి యప్పుడే యొక ఘనమైన ఘనాఘన మండలము నిర్మించి, యందు ‘దామోదణితో’ గూడివిహ రించెను. నాటినుండియే యుమావతికి జీమూతకేతుండను పేరు ప్రఖ్యాతమయ్యె. [జీమూతమునకు మీదఁ గేతువు వలె నున్నవాడు. మేఘమండలము మీద నున్నాఁ డని యర్థము.]

దేవమునీంద్రా! అట్లుమామహేశ్వరు ల మేఘము లందే పై వర్షకాలమును గడపిరి. అంతట విశ్వమోహనమైన శరద్దృతువు వచ్చెను. నదులు, నాకసమును నిర్మలము లయ్యెను. తామరలు వికసించె. చంద్రునికాంతి యతిశ యించె. తరులతాసంతతులు కుసుమభరితములయ్యె. అతిరమ ణీయమై, సుప్రసన్నమైన యా శరత్కాలమున బార్వతీజాని జాయతో, మందరముపై నొక సుందరప్రదేశమున సధివ సింది విహరించెను. శరత్సమయముతుడను శ్రీ మహావిష్ణువు మేల్కొనెను. అత్తటి దక్షప్రజాపతి యజ్ఞసంకల్పము సేసి, యింద్రాదిసర్వదేవతలను, కశ్యపాదిమహర్షులను, సపత్నీకముగా నాహ్వానించెను. యజ్ఞవాటమునకు ద్వారరక్షకునిగా, ధర్మ దేవతను, నియమించెను. సమిధలు, యజ్ఞార్హములగు కాష్ఠ

ములు, సామగ్రిలు సిద్ధముచేయుట కరిష్టనేమి నేర్పఱచెను. చంద్రాదేవితోఁగూఁచిన యంగిరసుఁ డను ఋషిని వంటశాల కధికారి నొనర్చెను. మహానుభావుఁడైన భృగుమహర్షిని యజ్ఞోచితసంస్కారములు గావింప నియోగించెను. రోహిణి సహితుఁడైన చంద్రుని, అగ్నిని, ధనాగారమునకుఁ బెత్తనము వహింప నిచ్చెను. పార్వతీపరమేశ్వరులం దప్ప తక్కిన, కూతుండ నల్లర నాహ్వానించెను. శంకరుఁడు, 'కపాలి' (పుత్రును చేతఁ ధరించువాఁడు) యగుట చూచి, దక్షుఁ డట్లు శంకరు నవమానపఱుప నెంచెను. అన నారదుఁడు "పులస్త్య మునీంద్రా! దేవాదిదేవుండగు నీశ్వరుఁడు కపాలము చేతఁ బట్టుకొని బిచ్చ మేల యెత్తుకొనవలసివచ్చెను. అక్కఱ వివరింపవే" యన నమ్ముని యిట్లనియె.

—* శంకరుఁడు కపాలమును ధరించిన కథ *—

లొక మేకార్ణవమై నశించినతఱి, కాఱుచీకటు లలము కొని యుండెను. వేయవత్సరములు జరిగిన యా రాత్రి విష్ణువు శయనించెను. అతఁ డట్లు గడచి, నిద్రనుండి లేచి బ్రహ్మను సృజించెను. అతఁడు వేదవేదాంగము లెఱింగి, సృష్టికర్తయై, యైదుముఖములతో నుదయించెను. అతనికిఁ బిమ్మట మఱి యొక విచిత్రపురుషుఁ డుదయించె. అతఁడు త్రినేత్రుఁడు, త్రిశూలధారి, జటాధారి, తమోగుణమయుఁడు నై, జపమాలం ధరించి పొడసూపెను. అతనివెంటనే విష్ణు వహంకారమును బుట్టించెను. బ్రహ్మయు, హరుఁడును నా యహంకారమునకు లొంగిపోయిరి. అంత శంకరుఁడును బ్రహ్మయు, నీ వెవ్వఁడ

నన నీ వెవ్వఁడవని వాదులాడుకొనిరి. అప్పుడే గానగా! నీవు
వీణతోఁగూడ పుట్టి మధురముగా గానముచేయుచు. గానా
మునఁ జరించితిని, అట్లు వాదులాడినతఱి శంకరుఁ డొక
నిలువఁబడిపోయెను. బ్రహ్మ యపుడు “నీవు తమోఁగ
మూర్తివి. దిగంబరుండవు, విషమచేతుండవు, ఎదు నెక్కి-
తిటును స్థాణువవు. లోకముల సంహరింతువు.” అని యాతనిని
గూర్చి పలుకగా, రుద్రుఁడు కన్నులెఱ్ఱఁబడ, లోకములనెల్ల
భస్మమొనర్తు నని యెంచి బ్రహ్మవంక గనుంగొనెను. అప్పుడా
యీశ్వరుని యైదుముఖములు వరుసగా సితమును, (తెలుపు)
ఎఱుపు, బంగారమురంగు, అవదాతము, నలుపు జేగురుగలిసిన
రంగు, నను నైదురంగులుగలవిగా నయ్యెను. అది యెవ్వరికిం
జూడ వీలుగాకుండెను. అంత బ్రహ్మ ఓరీ! నీవు బుద్ధిహీనుఁ
డవు. బలహీనుడవు. నీకు పరాక్రమముగలదా? ఏదీ చూపు
మన, నా రుద్రుఁడు, కోపియై గోటికొనచే బ్రహ్మశిరస్సును
జిదిమివైచెను.

అట్లు గిల్లఁబడిన యా తల శంకరునిచేతిలో నంటుకొని
పోయెను. అవల బ్రహ్మ యొక విచిత్రపురుషుని సృష్టించె.
అతఁడు బాణములు, విల్లు, శక్తియుఁ దాల్చి నాల్గు బాహు
వులుగల్గి, అమ్ములపొదిం దగిలించుకొని, సూర్యతేజుండై వెలుం
గుచు కానవచ్చి రుద్రునింగాంచి, “ఓరీ! నీవు బ్రహ్మహత్యా
పాతకుండవు. ఇట్టి నిన్నెవ్వరు చంపుదురు? నేను నిన్ను
దాడను!” అని నొవ్వఁబలికెను. ఆ మాటలు విని రుద్రహాపి
యగు శంకరుఁడు భార్యతో బదరికాశ్రమమున కేగి నారా
యణుని భజించి నాకు భిక్ష వెట్టుమని బ్రార్థించెను. నారా

యఁబడు ఓ కప్పర్తి ! నీ త్రిశూలముచే నా యెడమచేతి మీఁద
గొట్టు మనెను. అట్లు శివుఁడు సేయ నారాయణుని వామ
హస్తంబునుండి మూఁడు రక్తధారలు ప్రవించె. అం దొకటి
నక్షత్రమండలమునం దున్నది. రెండవది భూమిపైఁ బ్రవ
హించెను. దానిని ఋషులు గ్రహించిరి. అందుండి అత్రి,
శంకరుని యంశముచే దుర్వాసుండు నుదయించిరి. మూడవది
రాద్రూపమై మహేశుని చేతిలోని కపాలములోఁ బడియె.
అందుండి కవచముపూని యొకవీరుఁడు నవయావనమూ ర్తియై
తెలుపు నలుపు రంగులతోఁ గూడిధనుర్బాణములతో,
గర్జించుచుఁ బొడసూపె. మఱియు నాపుట్టుక యెందు
లతో తెలుపుమని యడిగె. శంకరుఁడు, ఓయీ ! నీవు బ్రహ్మ
కుదయించిన సూర్యసమప్రభాయుతుండైన యా పురుషుని
సంహరింపు మనియె. అతఁ డట్లు కావింప ధనుర్బాణములు
గొని నడచిన, నా వీరపురుషు లిర్వూరకు వేయి దివ్యసంవత్సర
ములు పోరు జరిగె. తుదకు నారాయణబాహువునఁ బుట్టిన
పురుషుండే యొడిపోయెను. బ్రహ్మ యంతట తనకు జనించిన
యా పురుషుని సూర్య మండలమునఁ జేర్చెను. మహేశ్వరుఁడు
తనవానిని నారాయణునందుఁ జేర్చెను.

—♦ హరిహర సంవాదము - కపాలమోచన తీర్థప్రశంస ♦—

హరుఁడు తనచేత నంటుకొనిపోయిన కపాలముతోఁ
గూడి పరితపించుచుండఁ గాటుకకొండవలెఁ గారుణమూర్తి
యై బ్రహ్మహత్య ప్రత్యక్షమయి యతనిమేనఁ బ్రవేశించె.
దానికి గడుంగడు వగచుచు, త్రినేత్రుఁడు బదరికా శఘమున

నరనారాయణులయొక్క మమున కేగి వారింగానక, యముననర స్వతి మొదలగు పుణ్యనదులకేగెను. ఇదివింజూచి యుని చూచువడి పోయెను. పిమ్మట పుష్కరారణ్యమగఘాణ్యముల కేగెను. ఎన్నోతీర్థక్షేత్రముల దర్శించెను. కాని యా పాపము పోడయ్యె. అంతసతఁడు చింతాశోకపరవశుండై యుండ చక్రధరుల నరనారాయణు లాకాశమునఁ గానవచ్చిరి. తోడఁ శీవుఁడు, దోసిల్లాగ్ని స్తోత్ర మొనరించె. [ఈ స్తోత్రము చాలగొప్పది. అంతట నారాయణుండు “ప్రయాగ యను క్షేత్రమున యోగ నిద్ర నొక పురుషుఁ డున్నాఁడు. అతఁడు నా యంశము గలవాఁడు. అతని దక్షిణపాదమున, ‘వరుణ’ యను నదియు, నెడమపాదమున, ‘అసి’ యను నదియు జనించినవి. అవి పుణ్యములు. ఆ నదులనడుమ ‘వారణాసి’ యున్నది. అది పరమ పవిత్రక్షేత్రము. దానిని సేవింపు” మనియె. శంభుం డట్లొనర్చి బ్రహ్మహత్యావిముక్తుండయ్యె. చేతిలోనికపాలము విమోచన మగుటకు నాతనిచే జూపబడిన యొక దివ్యమైనమడుపులో స్నానముచేసెను. దానిచే నదియందు జారిపడెను. అదే ‘కపాలమోచనము’ అనుపేర ప్రసిద్ధంబైన తీర్థంబయ్యె.

—* హరి వీరభద్రుల యుద్ధము *—

జయాదేవివలన దక్షుని యజ్ఞవార్త విని, తన్ను బిలువ లేదని కోపించినశంకరుని మేనినుండి యొక దివ్యపురుషుండు మహాభయంకరమూర్తియై యావిర్భవించె. అతఁడే వీర భద్రుండు. అతనితో సేనాగణములు పెక్కులు పుట్టె. అతడు దక్షయజ్ఞమును నాశన మొనర్చెను. ఇంద్రాదిదేవత లంతట

దిక్కుగానక పారిపోయి శ్రీ మహావిష్ణువును శరణొందిరి. అతడు వీరభద్రుని నెదిరించెను. దివ్యాస్త్రములచే వారిర్వురు పోరాడిరి. తుదకు హరి వీరభద్రునిపై కుటికి పట్టుకొని నేలంబెట్టి కొట్టెను. అంత వీరభద్రుని ముఖమునుండి రక్త ధారలు గురిసి యందుండి యొక చక్రాయుధము జనించె. దానినే కొని హరి యతనిపై విసరిన వీరభద్రుం డోడి, శంకరుని శరణొందెను. అంత నీశ్వరుడు భద్రకాళీసహితుడై యట కవతరించి, యజ్ఞభూమింజొచ్చి సర్వమును దగ్ధమొనర్చి హరిపైఁ గవిసెను. హరి కుజ్జామ్రకాశన మను నడవికిఁ బారిపోయెను. వసువులు పారిపోయి నీరయి 'సీతాసరి' త్తను పేర నుండిరి. సర్వదేవతలు పారిపోయిరి. కశ్యపాది మహర్షులు 'శతరుద్రీయమును' జపించుచు నమస్కరించుచుండిరి. దక్షునిభార్య లింద్రాదుల గట్టిగాఁ బిలచుచు బానుకొని యేడ్వఁ జొచ్చిరి. ప్రహ్లాదాదులు హరునిపాదముల వ్రాలియుండిరి. హరుఁ డెదిరించినపూషునిపండ్లు రాలఁగొట్టెను. భగుని కన్నులు పీకెను. శంకరుని చూపుపడినంత యజ్ఞగ్నులు భస్మ ప్రాయములయ్యె. యజ్ఞమంతట దివ్యదేహముతో మృగరూపముపూని దక్షిణానమేతముగా నాకాశమువెంటఁ బారి పోయెను. కాలరూపియైన మృత్యుంజయుం డంతటఁ బాశుపతమును వింట దొడగి విడిచెను. దానిమేను రెండుగాఁ దెగెను. అం దొకటి యా తావున 'జగదధర' మనుపేర నున్నది. రెండవభాగము కాలరూపుడగు నీశ్వరునిపేర నాకాశమునఁ గానవచ్చుచున్నది.

— శివుని కాల స్వరూపము —

అశ్వినీ, భరణి, కృత్తికలోని యొకపాదము కలిసి మేష రాశి. ఇది కుజక్షేత్రము. కాలరూపుడగు శివుని కిది శిరస్సు. కృత్తిక మూడుపాదములు రోహిణి, మృగశిర రెండుపాదములు వృషభము. ఇది శుక్రకునిల్లు. ఇది యాతని ముఖము. మృగశిర మిగత రెండుపాదములు, ఉర్ధ్వ, పునర్వసులో మూడును మిథునము. ఇది బుధుని యిల్లు. ఇది శివుని రెండుబాహువులు. పునర్వసుపాదము, పుష్యమి, అశ్లేషయుఁ గర్కటము. ఇది చంద్రునిగృహము. ఇది శివుని ప్రక్కలు. మఘ పుబ్బ ఉత్తర లోనిపాదము సింహము. ఇది సూర్యునిపదనము. ఇది మహేశుని హృదయము. ఉత్తరలో మూడుపాదములు, హస్త చిత్తలో రెండును, కన్య. ఇదియును బుధునిగృహమే. ఇది శివుని జతర స్థానము. చిత్తలోరెండు, స్వాతి, విశాఖలో మూడుపాదములు తుల. ఇది శుక్రకుని నివాసము. శివుని కిది నాభి. విశాఖలో పాదము, అనూరాధ, జ్యేష్ఠయుంగలిసి వృశ్చికము. ఇది కుజుని రెండవయిల్లు. ఇది శంభునిమూత్రస్థానము. మూల, పూర్వాషాఢ, ఉత్తరాషాఢలో పాదము ధనుస్సు. ఇది బృహస్పతి యావాసము. ఇది శంకరుని తొడలు. ఉత్తరాషాఢ మూడు శ్రవణము ధనిష్ఠలో సగము మకరాశి. ఇది శని యిల్లు. ఇది గిరిశుని జాను భాగము (మోకాళ్ళు) ధనిష్ఠలో రెండుపాదములు, శతభిషము పూర్వాభాద్రలో మూడు కుంభము. ఇదియును శని నివాసమే. ఇది దేవుని పిక్కలు. పూర్వాభాద్రలోనొకటి ఉత్తరాభాద్ర రేవతియు మీసము. ఇది బృహస్పతి రెండవయిల్లు. ఇది

కాల స్వరూపుడు కాలయొక్క పాదములు. ఇట్లు కాలరూపుడు హరుడు విడిచిన బాణములచే దక్ష యజ్ఞము భగ్నమయ్యెను. కాని యజ్ఞమూర్తి కించుకయు బాధకలుగక యుండెను. అతడు సత్త్రిములచే నావరింపబడి యాకాశమున నున్నాడు.

—* మేషాని రాసుల స్వరూపము *—

నారదుఁ డడిగినఁ బులస్త్యుం డిట్లనియె, మేషము చర రాశి. ఇది మేకవలె నుండును. సముద్రమున, ధాన్యములందు, లేతపచ్చికగల చోట్లను పుష్పశోభితమయిన సరస్సునొడ్డునను నిది యుండును. ఎప్పుడు నిది మేకలవంటి జంతువులలో నుండును. రెండవరాశి వృషభము. ఆ స్వరూపముతో గోవుల గుంపుతో నుండును. పంటపొలములు దీని నివాసము. మిథున రాశి దంపతీరూపము గలది. శయ్య, పీఠము మొదలయినవి దీని సామగ్రి. పీఠాగానమునందు, ఆటలయందు నృత్యగీతాదు లందు శిల్ప కళయందు నిది వర్తించును. ఇది రెండు భాగము లయిన రాశి. కర్కటకము పీఠవలె నుండునది. దీని సంచారము నీటిలో. ఇది వరిమళ్ళయందు, చెఱువులందు, జనసంచారము లేనిచోట్ల నుండును. సింహరాశి సింహరూపమున నుండును. కొండలు, గుహలు, అడవులు, దుర్గములు మున్నగు వానియందు దిది సంచరించును. కన్యారాశి పండు, దీపము చేతఁ బట్టుకొన్న సుందరియగుకన్యవలె నుండును. ఇదియు రెండుభాగములుగా నుండును. ఆడవా రాడుకొనుతావులు దీని నివాసములు. పద్మలమను గడ్డియందుఁ దుల నివసించును.

కృయవిక్రయములు దీని సంచారస్థానములు. ఇది తానుధరించిన పురుషునిబోలి యుండును. ఇది యిండ్లలో నగరములందు, రాజకీయములందు జరించును. వృత్తికరాశి తేలువలనే యుండును. పెంటలయం దిది తిరుగును. కేవల పురుగులు మొదలగు వానిలో నిది జరించును. దనుస్సు భయస్సుధరించిన మానవునిరూపున నుండును. ఇది యిరుభాగములు కలది. కైభాగము మనుష్యునివలె, క్రిందిభాగము నిర్రమువలెఁ గానిపించును. ఇది గుఱ్ఱములు, పిరులు, ఆయుధములు అను వాని స్వరూప మెఱిగినది. ఇది యేనుఁగులలో రథములలోఁ దిరుగును. మకర మేనుఁగుకన్నులు వృషభముమూపు గలిగినది. నదులందు సముద్రమునందు దీని నివాసము. కల్లుపాకలును దీని యావాసములు. మీసరాశి రెండుచేపలవలె నుండి తీరములందు సాగరములందు నుండును. పుణ్యక్షేత్రముల బ్రాహ్మణ దేవగృహములందు నిది వసించును. ఈ రాశి స్వరూపము చాల రహస్యము. మున్నెవరికిని యిది నేను దెల్పులేదు. చాలప్రాచీనమైన యిది విన్నఁ బాపములు వాయును.

—* నరనారాయణుల చరిత్రము *

బహుముచుండను విప్రుఁ డొకఁడు దివ్యపురుషుఁ డుండెను. అతఁడు ధర్మని యవతారమే. అతనిభార్య యహింస. అతఁ డామెయందు హరి, కృష్ణుఁడు, నరుఁడు, నారాయణుఁడు నను నల్వరు పుత్రులం గాంచెను. హరికృష్ణులు యోగులయిరి. నరనారాయణులు తీవ్రతప మొనర్చిరి. వారి తపము నకు లోకము లాకులము లయినంత నిండుఁడు రంభను బంపె

ను. ఆమెకు మనస్కంధుని వశంతుని తోడిచ్చెను. నారు బవరికా వనమున కేగునంత న వృషము జగన్మోహనం బయ్యె. నారాయణుఁ డా వినూతనభోజ కాశ్చర్యనాటి నలుదెసలు చూడ నొకచోఁ గండర్పుఁడు కానవచ్చె. చూచి, ధైర్యశాలియగు నమ్ముని పరిహాసముగా అనంగా! వయచేసినావా? యని పలుకరించె. అంతట వశంతాదు లా ధీరత చూచి భయపడి పోయిరి. తోడనే నారాయణుఁడు తన తొడలనుండి దివ్య సుందరి నొక్కరే సృష్టించెను. ఆమె యూరువులందు జనించిన దగుటచే యూర్వశి యను పేరొందె. ఆమె యందముగాంచి రంభ తెల్లజోయెను. నారాయణుఁ డామెంజూపి దీనిని మీ యింద్రునకుఁ గానుకగా నిత్తును. కొంపొండని వారలతో ననియె. వారును నింతటితో బ్రదికితి మని దానిం తోడ్కొని స్వర్గమునకుఁ బోయిరి. అవల భక్తవర్చుడైన ప్రహ్లాదుండు బలగర్వమున వారితోఁ బోరి యోషి శరణొంది రాజ్యాదులు వీడి భగవద్ధ్యానపరుండై ముక్తివడసినకథ సవిస్తరముగా వరి తమై యున్నది. [దేవీభాగవతము చూడు.]

—* అంధకాసురవధ *—

[ప్రహ్లాదుఁడు విరక్తుడై హిరణ్యాక్షునికుమారుడగు నంధకుని రాజ్యమున నిలిపి తపశ్చర్య కేగెనదా! వాడు తొలుత గ్రుడ్డివాడయ్యుం గొంతకాలమునకుఁగన్నులు వడసె. అందుచేతనే వాడు రాజ్యార్హుండయ్యె. వాడు శివునింగూర్చి తపమొనర్చి వరములం బడసె. వానిం జయింపఁ గలవారు లేరైరి. శుక్రుడే యాతని గురువయ్యె. వానిం గెలిచినగాని

కాంతిలేచని యందును దేవస్యముతో వానిపై నుపకె. అని పులస్త్యుండు తెల్పి నారకుని పక్షమున కుత్సరముగా నా యా దేవతల వాహనముల నిట్లు వివరించె.

—♦ దేవతల వాహనములు ♦—

ఇంద్రునివాహనము ఐరావత మను నేనుండు. తెల్లనిది, అమిత బలముకలది. యమునివాహనము క్రౌంచీక మను దున్నపోతు. నల్లనిది, మనోవేగముకలది. వరుణునిది 'బలధి' యను పేరుగలది. శ్యామశర్లముగలది. రుద్రునికర్ణములము నుండి యది పుట్టెను. కుబేరునివాహనము 'సర'మను పేరు గలది. అంబికపాదములం దది పుట్టినది. దానికన్నులు బండ్రి చక్రమువలె నుండును. వీర్యవంతులయిన గంధర్వులు, భయం కరులైన సర్పములు, కామధేనువు బిడ్డలయిన వృషభములు, నేకాదశరూద్రులవాహనములు. చంద్రునివాహన ముందు వందలహంసలచే మోయబడు 'రథము' అను పేరుగలది. ఆదిత్యులకు గుఱ్ఱములు, రథములు, ఒంటెలు వసునవి వాహనములు. వసువులు గజవాహనులు. యక్షులు సరవాహనులు. కిన్నరులు సర్పవాహనులు. అశ్వినీకుమారులు గుఱ్ఱము లెక్కువారు. మరుత్తులు లేడిపై నేగువారు. అనలు లను వారికి చిలుకలు వాహనములు. గంధర్వులు పాదములచారులు.

—♦ రాక్షసుల వాహనములు ♦—

అంధకాసురుండు దివ్యరథ మెక్కెను. అది సహస్రారములు గలది (అరము = బండ్రియాకు), నల్లనిది. మంచితీయైన గుఱ్ఱములు కట్ట బడినది. అది త్రినల్వపరిమాణము కలది.

(నాలువంపల కీప్పులు = ఒక నల్వము) ప్రహ్లాదుని రథము చంద్రునివలె దెల్లనిది. ఎనిమిది గుఱ్ఱములు కలది. ఆ రథ మొకభాగము తెలుపు నొక భాగము బంగారరుంగును గలది. విరోచనుని వాహన మేనుగు. కుంభునిది గుఱ్ఱము. జంభా సురునిది బంగారుగుఱ్ఱములు కల దివ్యరథము. శంకుకర్ణునిది గుఱ్ఱమే. హయగ్రీవుడు గజారూఢుడు. మయాసురునివాహనము ప్రఖ్యాతిగన్న రథము. దుందుభి వాహనము పెద్ద సర్పము. శంబరుడు విమానయాయి. అయశ్శంఖుడు సింహ గామి. పెక్కురు పాదచారులుం గలరు.

—♦ అంధకాసుర యుద్ధము ♦—

ఇట్టి వాహనములపై దేవాసురులు వెడలి ఘోరసమ రము నేరిరి. తుదకు దేవత లోకిపోయిరి. అంధకుడు భూలోక మునుగెట్టి, పాతాళమునకు నేలికయై యం దశ్మకము సుఖ్యనగరముగాఁ ద్రిలోకము లేలుచుండెను. దేవత లతో సమకట్టి యేగి శివుడు సర్వదేవతలబలములను దనలోఁ బ్రవేశపఁజేసికొని వాని నెదిరించెను. ఇరువురకు నతి దారుణ యుద్ధము జరిగె. తుదకు శివుఁ డలసిపోయె. అతనిమేనఁ జెమట లూరె. ఆ చెమటలో నొకకన్యక రక్తముగారు మేనితో నుదయించె. ఆమెం గని మహేశుడు రక్తముచేఁ బూయఁ బడుటచేఁ 'బర్హిక' యను పేరువెట్టె. అంధకుడు హరునిచేతి శూలము లాగికొని యాతనినడి నెత్తింగొట్టిన నందుండి రక్తము ప్రవించె. అందు భైరవుడు జనించె. అతనిపేరు 'విద్యా రాజు.' అతఁ డగ్నిసమ తేజుడై, పద్మమాలాధరుడై చూపట్టె. మరియొక రక్తధారనుండి రుద్రుడను మరొక్క భైరవుఁ

డుదయించె. అతడు శూలాస్త్రధారి. మఱియొక భారయందు నల్గురు భైరవులు గల్గిరి. వారే చండుడు, కపాలుడు నను నిట్టి పేరులఁ బ్రసిద్ధిగాంచిరి. భూమిపై బడిన రక్తమున లలిత రాజు అను భైరవుడు పుట్టె. అతడును శూలధారి. వీరు గాక 'విఘ్నరాజు' అనుపేర నెనిమిదవ భైరవపుఁ డుదయించె. అతని యొకచెమటబిందువు భూమిపై బడిన నం దొక బాలుడు కలిగె. అతఁ డంధకునిరక్తము త్రావజొచ్చెను. శివుఁ డతనిం గాంచి నీవు గ్రహమూర్తివై శుభాశుభములం గూర్తువు. ఏ గ్రహమును నీకుఁ గీడుచేయజాల వనియె. అబాలుడే 'కుజుడు' అనుపేర గ్రహములం దొక్కరుం డయ్యె. అవల హరుడు వేయి దివ్యసంవత్సరములు తన నేత్రాన్ని చేతను, నూర్చునివలనను నంధకుని నిస్సారుం జేసి వైచె. శివతేజమునఁ బాపములు కాలిపోయి వాడు దేవ మూర్తియై హరుని శరణొంది పెక్కురూపముల నుతించెను. అంబికను గూడ పెక్కురీతుల స్తవము లొనర్చెను. శంకరుడు వానియెడ బ్రసన్నుడై తన మేనినుండి దేవతలనెల్ల వెలికి రప్పించి యందు భృంగి యను తన సేవకుంజూపి ఏడే యీ యంధకుడు ! అని వాఁకిఁదెల్పిన వారు నాశ్చర్యపరవశులై హర్షించిరి. పిమ్మట వానింగొని పార్వతీపతి, శ్వేతార్కకుసు ముమునఁ (తెల్లజల్లేడు) దన రాకగోరి దాగియున్న భవానిం బిలిచిన నామె యందుండి వచ్చె. ఆమెకు ఇమగో ! నీ కుమారుఁ డంధకుఁ డన నామె వాని నాదరించె. వాడు పెక్కు విధముల నుతించె. ఆమె వానికి శివభక్తి యనుగ్రహించె.

నామ దేవదేవుని దయచే శృంగిరూపమును బడసి యాతని ప్రమథాణములందు ముఖ్యుండై వర్తించె.

—* సుకేశి చరిత్రము *—

నామదేవ మున్ను సూర్యుడు సుకేశిశిరము నాకాశము నుండి క్రిందికి బడదోసెనని చెప్ప విని యాకథ వివరముగాఁ దెల్పుమని యడిగిన పులస్త్యుం డీట్లనియె.

మున్ను విన్యతేశ్వరుం డను రాక్షసరాజుండెను. వాని పుత్రుడు సుకేశి. అతనియొక శివుడు ప్రసన్నుడై యాకాశ గమనము చేయఁగల యొకపట్టణము నిచ్చెను. సుకేశి ధర్మ వర్తనుడై యా పట్టణముచే రాక్షసులతోఁ గూడ నాకాశ యాననా నేయించుడెను. అతఁ డొకమారు మగధదేశమునఁ దిరుగుచుఁ బెక్కు ఋష్యాశ్రమములం జూచి దిగి, ఋషుల సన్నిధి కేగి వారివలన ధర్మస్వరూపము, జంబూద్వీపాదులచరిత్రము, కర్మవిపాకము, భువనకోశస్వరూపము, వర్ణాశ్రమాచారములు, సుశకునములు, దుశ్శకునములు, తిథివర్జ్యములు, భోజ్యాభోజ్యములు మొదలగు పెక్కువిషయములను వినెను.

అప్పుడు మునులు సుకేశి కిట్లనిరి: యజ్ఞాదికము, స్వాధ్యాయరహస్య మెఱుంగుట, విష్ణుపూజ యివి దేవతలధర్మములు. పరాక్రమము, మాత్సర్యము, యుద్ధసత్కారము, నీతిశాస్త్రవందనము, శివభక్తి యివి దైత్యుల ధర్మములు. యోగసిద్ధి, స్వాధ్యాయము, బ్రహ్మజ్ఞానము, హరిహరభక్తి ఉపాసన, నృత్యవాద్యములయందు జ్ఞానము సిద్ధుల ధర్మములు, సరస్వతి యం దమిత భక్తి గంధర్వధర్మములు. విజ్ఞానము,

హేరుషముమీఁద నమ్మిక, విద్యాసమర్థతయు, విద్యాధకుల
ధర్మములు. వీరికిఁ బార్వతీయందు భక్తి మిక్కిలము.
సంగీతవిద్య, శిల్పము, సూర్యోపాసనము కుపురుషుల
ధర్మములు. బ్రహ్మచర్యము, యోగాభ్యాసము, అహంభాసము
లేకుండుట, కామగమనము పితరుల ధర్మములు. బ్రహ్మ
చర్యము, సత్యము, జ్ఞానము, నియమము, ధర్మజ్ఞానము ఋషుల
ధర్మములు. స్వాధ్యాయము, బ్రహ్మచర్యము, యజ్ఞతపో
దానములు, అకారపూర్ణము, అనాయాసము, దయ, అహింస,
ఓర్పు, ఇంద్రియజయము, శుచిత్వము, మాంగల్యము,
ఉమాశంకరులందుభక్తి, సూర్యోపాసనయు, మానవుల
ధర్మములు. ధనసంపద, భోగములు, స్వాధ్యాయము,
శివపూజ, అహంకారరాహిత్యమును గుహ్యకుల ధర్మములు.
పరదారధనాపేక్ష, స్వాధ్యాయము, శివభక్తి మివి రాక్షసులధ
ర్మములు. అవివేకము, అజ్ఞానము, అశుచిత్వము, అసత్యము,
మాంసాభిలాషయు పిశాచధర్మములు. ఇవిబండ్లందు జాతులు.
పుణ్యము నుత్తమగతియు గల వివేయని బ్రహ్మ పలికెను.

అతఁ డట్లు విని వారికడ సెలవుఁ గైకొని తనపురి కేగి
రాక్షసులందరకు నాధర్మము లుపదేశించి రాజ్యమును ధర్మ
యుక్త మొనర్చెను. అంత నాతనిజనములందరు పుణ్యమూ
ర్తులై దివ్యతేజస్సుతో వెలుంగఁజొచ్చిరి. వారి కాంతిముందు
సూర్యచంద్రులక్షత్రములు దివిటీముందుదీపములయ్యె. వాని
పట్టణము పగలు సూర్యునట్లు రాత్రి చంద్రునియట్లు వెలి
గెను. ఒక్కొక్కప్పు డందులకు భిన్నముగాఁగూడ వెలుంగు
చుండెను, అందుచే సూర్యగతి తెలియక కాలచక్రమే యాగిన

యెప్పుడు సూర్యుడే తనకు రాత్రి పవలు నను భవము
 తెలియక కంఠాకుపడి, యవయించుట అనమించుట మాని
 వేసెను. అయ్యే కంఠామరలు సూర్యుడని తోచి రాత్తులందు
 పోసింపబోయెను. తలక్రిందిపడు అది రాత్రియని భావించి
 తనుగూర్చునుండి వెలికి నచ్చెను. కాకులు వానిం బరి
 మాన్పించుచును. మునులు పగలని తలంచి రాత్రివేళనే స్నాన
 సంధ్యాపహామము లొనర్చుచుండిరి. చక్రవాకదంపతులు
 పవ అని యరుకొని యెలుఁగెత్తి పిలిచికొనెను. కొందరు పగ
 లని రాత్రియందే యజ్ఞ మారంభించిరి. కాముకులు చంద్రోద
 యమున కుప్పొంగఁజొచ్చిరి. ఒకవంక కలువలు వేటొకటఁ
 దామరలు వికసించెను. చంద్రునిప్రియురాలగు రోహిణి
 చేసిన యక్షయాష్టమీవ్రతపుణ్యముచేతఁ గావలయు చం
 ద్రుఁడు క్షీణింపక యిట్లున్నాఁడని కొందరు, శ్రావణము
 మొదలుగ నాల్గునెలలు మన మాచరించిన యశూన్యశయన
 వ్రత ఫలముచే మన కీ నిరంతరశయనసుఖముగూర్చురాత్రి
 యయ్యె నని కొందరు, చంద్రుఁడొనర్చిన యఖండవ్రత రూప
 విష్ణుసేవ యతని కీ వైభవ మిచ్చెనని కొందరు పలుకఁజొచ్చిరి.

ఇరంతయుం గని, సూర్యభగవానుఁడు, ధ్యానముపూని
 నంత నాతని కీ సుకేశిపురము పరమపుణ్యమై యిరీతి వెలుం
 గుచున్నదని యెఱింగి కోపించి, యారాక్షసపురమును సమూల
 ముగా నాకసమునుండి క్రిందికిఁ బడఁద్రోసెను. అంత నప్పొ
 రులు హాహాకారము లొనర్చిరి. శివభక్తు లగు రక్కసుల గతి
 చూచి చారణులు గగ్గోలుసేసిరి. శివుఁడు విని తన భక్తుల
 నట్లుసేసిన సూర్యుని గ్రిందికిఁ ద్రోసెను. అతఁడు మోఘగ

పుస్త్యహోలెరాలి పడుచుండగా సర్వమునులును దేవా! శ్రీహరి దేవతమునఁ బడు మనిరి. ఆ దేవయో తెల్పుడని యతఁడు వారి నడిగె. వారు వారణాశియే యని చూచిరి. అతఁ డందు దిగెను. హరనేత్రాగ్నిచేఁ దప్తుడయిన యా దినకరుఁ డిది నదిలో స్నాన మాచరించెను. వరుణయందును మునిగెను. కాని సుఖము లేకుండెను. అపుడు సూర్యరథమందున్న ఋషులు యక్షరాక్షసాదులు బ్రహ్మకు విన్నవించిరి. బ్రహ్మ మందరాద్రి కేగి శంకరుని వేసిన నాతఁడు ప్రహన్నుడయ్యె. ఇర్వురును కాశీపురికి వచ్చిరి. శంకరుడు భానుని బట్టుకొని లోలార్కుఁ డని పేరువెట్టి (అటు నిటునూగుచు పడుటచే నీపేరు వచ్చినది) తన కావాసమగు నా నగరమున నుండ నియమించెను. సుకేశిని మున్నువోలె నిలిపెను.

—† హరిహరారాధన ప్రతములు - దేవతలు నిద్రించుట †—

పులస్త్యుఁ డిట్లు వివరించె. ఆపాధమున సూర్యుఁ డుత్తరాభిముఖుడై నతఁటి, శ్రీహరి శేషతల్పమున శయనించును. అతఁడు నిద్రింపఁగనే దేవ గంధర్వులు, గుహ్యకులు, దేవ మాతలు నిద్రింతురు. ఆవరుస యెట్టులన; సూర్యుఁడు మిథున రాశి శభిముఖుఁడు కాఁగా, శుక్లపక్షైకాదశియందు హరి శేష శయ్య కల్పించుకొని ద్వాదశియందు నిద్రించును. త్రయోదశి యందు మన్మథుఁడు కపంబకుసుమములచే (కషిమిపూవులు) శయ్య గూర్చుకొని శయనించును. చతుర్దశినాడు యక్షులు తామరపూలపాన్పున నిద్రింతురు. పూర్ణిమయందు శివుఁడు పులితోలుఁ బరచికొని జటలు ముడిచికొని నిద్రపోవును. ఆవల దినకరుఁడు కర్కటకరాశి కేగును. అదే దక్షిణాయన ప్రారం

భము. దేవతల కది రాత్రి. బ్రహ్మ నల్లగలువలఁ బఱచుకొని లోకముల కుత్తమమార్గముం జూపుచు శయనించును. విదియ నాడు విశ్వకర్మ, తదియఁబార్వతి, చవితి వినాయకుఁడు, పంచమి యందు యముఁడు, షష్ఠియందుఁ గుమారస్వామి, సప్తమి యందు రవి, అష్టమియందుఁగాత్రాయని, నవమి మహాలక్ష్మి, దశమిని వాయుభక్షులగు నాగులు, ఏకాదశియందు సాధ్యులు నిద్రింతురు. అపుడు ప్రావృహ్మలము వచ్చును. కొంగలు, బెగ్గురు పక్షులతోఁ బర్వతముల నెక్కును. కాకులు గూండ్లు కట్టుకొనును. ఆడకాకులు గర్భములతో గూండ్లయందు నిద్రించును. విశ్వకర్మ నిద్రించెడు విదియనాఁడు శ్రీవత్సానికి తనకుండవై యెల్లపుడు నెట్లు నీ వీ సుఖశయన ములంకరించితివో అట్లే మా శయనములును శూన్యములు కాకుండునట్లును గ్రహింపు మని ప్రార్థించి నాల్గమాసము లీ వ్రతము నాచరింప వలెను. సూర్యుఁడు వృశ్చికరాశికి రాఁగానే దేవతలు వరుసగా మేల్కొందురు. తులయందు ముందు హరి, తరువాత కాముఁడు మేల్కొందురు. ఆ విదియనాఁడు హరిప్రతిమాదానము చేయవలెను. ఈ వ్రత మాచరించినవారికి వియోగదుఃఖము కలుగదు.

శ్రావణమునఁ గృష్ణపక్షాష్టమి మృగశీరానత్రయుక్త మైనచోఁ గాలాష్టమి యనఁబడును. అనాడు శంకరుఁ డెల్ల లింగములందు నిద్రించును. నాఁడులింగార్చనము సర్వఫలప్రదము. దుత్తారపుష్పములచే నాఁడు హరుని బూజింపవలెను. అశ్వయుజమున నవమియందుఁ దామరలచే నర్చింపనగును. ఇట్లు సంవత్సరవ్రతము పూనవలెను.

—♦ ఆయా దేవతల కీర్తనములైన పుష్పాదులు ♦—

అశ్వయుజమున బ్రహ్మనాభిసూండి కమల ముద్యుంచె. అపుడే దేవోద్యానములన్నియుఁ బుట్టినవి. మన్మథునిచేతిలోఁ గదంబము కలుగుటచే నది యాతని కీర్తనము. యక్షరాజగు మణి భద్రునిచేతిలో వటము (మట్టి) జనించె. అందుచే యక్షుల కద్దాని యందుఁబ్రీతి. శివునిహృదయమున దుత్తూరము (ఉమ్మెత్త) బ్రహ్మమేనఁ బచ్చనలెమెఱయు ముడుగుదామరయు, విశ్వకర్మమేనఁ గంటకీరటువును, పార్వతిచేతిలో కుండము (మొల్ల), గణాధిపతి కుంభస్థలమున నుండి సింధువారము (వావిలి), యముని కుడిపార్శ్వమునుండి పాలాశము (మోదుగ), యెడమ ప్రక్క కృష్ణోదంబరము (నల్లమేడి), కుమారస్వామిమేన బంధు జీవము (మంకెన), రవి కశ్యపము (రావి), కాత్యాయనికి జమ్మి, మహాలక్ష్మిచేతిలో బిల్వము (మారేడు) జనించి వారివారి కవి ప్రీతిదాయకము లయినవి. సర్పములమోమున రేల్లు, వాసుకి వెన్నునుండి, తోకనుండి సితాసితము (తెలుపు నలుపుగల) దూర్వలు (గరిక), సాధ్యులహృదయమున హరిచందనము జనించి వారికిఁ బ్రിയములయ్యె. అని పులస్త్యుండు తెలుప నారదుఁ డంతట యశూన్యశయనాద్రివతముల విధాన మడి గెను. అవల దేవీమాహాత్మ్యము, మహిషాసురసంహారము, మొదలగు ప్రసిద్ధగాథలు వర్ణింపఁబడినవి.

—♦ కురుక్షేత్ర మేర్పడిన కథ ♦—

పులస్త్యుండు దేవర్షి కిట్లనియె:—

సత్యయుగముమొదట ఋక్షుఁ డను చంద్రవంశవృక్షి యుండెను. అతనికుమారుండు సంవరణుండు. తండ్రిచే నితఁడు

బాల్యమందే పట్టాభిషిక్తుడయ్యెను. విష్ణుభక్తుడై ధర్మముచే నిలను బాలించెను. వశిష్ఠుఁ డాతనికిఁ బురోహితుండయ్యె. ఒక యనధ్యాయునినమున నతఁడు 'వైభ్రాజము' అను వనమునకు వేటకేగి యొక జగన్మోహినియగు సుందరిం గాంచె. ఆ యంగన తపతి యను నది. అట్లు సూచి మోహపరవశుడై యింటికిఁ జని, యాశుకై పరితపింపఁదొడగి కృశించె. రాజ కార్యములు మఱచిపోయెను. వశిష్ఠుఁ డ కుమారప్రభుని వార్త యెఱిగి, తపతి సూర్యకుమారి యగుట యెఱింగి, సూర్యు నర్పించి, యామెం గొనివచ్చి రాజానకుఁ బాణిగ్రహ హణము సేయించె. తపతీసంవరణులకుఁ గరుడను కుమారుండు గలిగె. అతఁడు సర్వశుభలక్షణలక్షీతుడై పదియేండ్లప్రాయ మునకే విద్వాంసుండయ్యె. తండ్రి యక్కుమారునికి సుదా ముఁ డను రాజుకూతురగు, సౌదామినిం దెచ్చి వివాహ మొనర్చె. పిమ్మట నతనిని సార్వభౌముని గావించె.

కురునృపాలుఁడు, లోకములందు శాశ్వతకీర్తినిలుచు సత్కార్యము చేయవలెంచి భూమండలమెల్ల సంచరించె. ద్వైత వనముదర్శించి, యుత్తరబ్రహ్మవేది కరుడెంచె. దీనికి "శమంత పంచక" మనిపేరు. బ్రహ్మ కైదువేదు లున్నవి. ప్రయాగ దామమందు మధ్యమవేది. గయాశిరము పూర్వవేది. విరజా త్కేత్రము డక్షిణవేది. పుష్కరము పశ్చిమవేది. ఇందే మూడు కుండము లున్నవి. వీని మూట విని కురురాజు వీనిని నేను దున్ని, కోరినవస్తువెల్ల యిందుఁ బుట్టింతునని బంగారునాగలిచే దున్నెను. దానికి యమవాహనమైన మహిషమును, రుద్రుని వాహనమైన ఋషభమును గట్టెను. అత్తతీ నిందుఁడు వచ్చి,

రాజా ! నీవేమిచేయుచున్నావనెను. అతడు “తపము, సత్యము, దయ, శుభ్రము, శౌచము, దానము, యోగము, బ్రహ్మచర్యము” నను నెన్నిది విషయములను బంపించుటకు వ్యవసాయము సాగించితి ననెను. ఇందుడు వీనికి విత్తనములెట్లు తెత్తువని పని హసించి వెళ్ళిపోయెను. రా జట్లే యేడెసిక్రోశములవంతున నాల్గువైపుల దున్నెను. అంత హరి యేగి, యింద్రుడడిగినట్లే యడిగిన, నాతడట్లే జవాబునిచ్చెను. మఱియు విత్తనములు నా దేహమందే కలవని యా కురురాజు పలికెను. శ్రీహరి నేను విత్తనముల నాటెదను. నీవు దున్ను మనియె. రా జంతట తన కుడిచేయి సాచెను. హరి చక్రముచే దానిని వేయి తునుక లొనర్చె. రెండవచేతినిగూడ రా జితరుల రక్షించుటకే యర్పించెను. దానినిగూడ హరి ఖండించెను. తరువాత తొడ లిచ్చెను. వానిని నఱకెను. తుదకు తల యిచ్చెను. శ్రీవిష్ణు వంత నాతనియెడ దయగొని వరము లొసంగె. ఆ వరములచే నా దున్నినభూమి ధర్మక్షేత్రమయ్యె. అటఁ జచ్చు వారు ముక్తిగాంతురు. ఇట స్నానదానాదు లనంతఫలదములు. హరిహరాదు లందు వసించుదురు. కురురాజును గీర్తిగడించి, దివ్య శరీరీయై రాజిల్లెను. అవల హరిచంద్రుడను యతుని, వాసుకిని, విద్యాధరుడగు శంకుకర్ణుని, రాక్షసరాజైన సుకేశుని, దేవదేవుడైన మహాదేవుని, అగ్నిని, కురుక్షేత్ర పాలకులుగా నియమించె. వారి కనుచరులైన యెనిమిదివేలమంది యీ భూమిని గాపాడి పవిత్రముగా నుంతురు. ఇందు నడుమఁ బృథూదకమను తీర్థ మున్నది. అది యత్రిప్రాచీనము; సర్వతీర్థ నిలయమును.

—♦ మురాసుర సంహారము ♦—

కశ్యపునికుమారుడు మురుడను రక్క-సుడుగలడు. వాడు బ్రహ్మాంగూర్చి తపమొనర్చి యందరిని సంహరింపగల బలము వరముగాఁ బడసెను. తొలుత స్వర్గము నాక్రమించెను. పిమ్మట యమునిపై దండెత్తెను. యముడు, “ఓయీ! నీవు స్పృశ్యసంహారము చేయువాడ వయ్యో దేని నీ చెప్పినట్లు నడచెద” నని, వాడు “యమధర్మరాజా! నాకంటెను, నీకంటెను గొప్ప వాడెవ్వడో తెల్పురాదా?” అనియె. యముడు “శంఖచ కాది ధరుడైన హరియే యతఁడనియె. అతఁడు జీవోదమను సముద్రమువద్ద నున్నాడనికూడ తెల్పెను. వాడంటుకు బోయెను. పిమ్మట వేల నచ్చితివని యడిగిన యుద్ధముకోరివచ్చినాడ ననియె. హరి, “ఓరీ! నీవు పోరఁదలచితివేని, నీహృదయ మంతగా వణికిపోవుచున్నదేల?” యని ప్రశ్నించెను. వాడు చూచు కొని తన చేతితో దాని గట్టిగానదిమిపట్టి, లేచే, అదగుటలేచే, అనుచునే పడిపోయెను. హరి యప్పుడు వాని హృదయము మీద తన చక్ర ముంచెను. దానిచే వానిమేను ముక్క-ముక్కలయ్యెను. దేవత లంత సుఖులైరి. నాడు మొదలుగ హరికి మురారి యను నామము ప్రసిద్ధమయ్యె.

—♦ హిమవంతునికి ఉమాదేవి జనించుట ♦—

బృహస్పతి వర్షాధిపతియై గమనముచేసి మృగశీర్షా నక్షత్రము నాపాదమునఁ బొందెను. అతఁడు చంద్రక్షయతిథి యందే యట్లు ప్రవేశించెను (అమావాస్యనాఁడని తలంతును). ఆ నాఁ డిందుగఁ జిత్తుచేవతల నర్చించెను. తిలపిండదానము

నేసెను. వారు మెచ్చి తమకూతు రగు మేనకను దెచ్చి దేవతలు
 కిచ్చిరి. వా రామెను హిమవంతుని కిచ్చిరి. ఆమెయం దాతఁడు
 సునాభుఁ డను కుమారుని, రాగిణి కుటిల కాళి యను కూతు
 లం బడసె. ఆ సుందరులు వరుసగా ర క్షవర్ణయు, శ్వేతవర్ణయు
 నీలవర్ణయుంగా నుండిరి. వా రయిదవయేటనే తప మారంభిం
 చిరి. అందుఁగుటిల యనుదానిని దేవతలు బ్రహ్మలోకమునకుం
 గొంపోయి, యీమె యీశ్వరవీర్యము ధరించి మహిషాసురుని
 జంపఁగల కుమారుని బడయఁగలదా? యన నాతఁ డీమె
 యందులకుఁ జాలదనియె. ఆమె కోపించి చాటుదు నని బనులు
 చెప్పె. బ్రహ్మ కోపించి నీవు నీరయి యంతటఁ బ్రవహింపు మని
 శసించె. ఆమె జలరూపయయ్యె. బ్రహ్మ యీమెను ఋగ్వజ్ర
 స్సామము లను బందములచేఁ గట్టిపెట్టెను. ఆమె బ్రహ్మ
 లోకమునందే ప్రవహించుచున్నది. రాగిణికూడ యట్లే శివ
 వీర్యము వహింపజాలదనె. ఆమెయుఁ గోపించి తపోగర్వమున
 నెదురాడ, బ్రహ్మ “దేవతల కెదురాడితివిగాన నీవు సంధ్యా
 కాలమందలి యెఱుపుగా నుండు” మని శసించె. అంతరాగిణి
 సంధ్య యయ్యె. బ్రహ్మ కృత్తికాభాగముచే దృఢపఱచిన
 కాళిని మేనక దపస్సుచేయకుమని ‘ఉ-మా, ఉ-మా’ అనుచు
 నాపఁజూచెను. ఆమె యాగదయ్యె. ఆమెకు ‘ఉమా’ యను
 పే రందుచేతనే కల్గినది. ఆమెను శివునితోఁ గూర్చి దేవతలు
 కృతార్థులైరి. గౌరీకల్యాణ మంతట జరిగె.

— † వినాయక జననము † —

శంకరుఁడు గౌరినిజేపట్టి మందరాద్రిపై విశ్వకర్మచే
 నొక్క-గృహ మతిరమ్యముగా నిర్మింపఁజేసి యందు వసించెను

అట్లుండ మహేశ్వరుడు దేవిని కాళీ! యని పిలచిన, నామె కోపించి, యతని యనుమతి వడసి తపస్సున కేగెను, ఒక పెద్దపులియు నామె ముఖమువంకనే చూపు నిలిపి నిలిచెను. ఆమె తపమునకు మెచ్చి బ్రహ్మ యరుదెంచె. పార్వతి తొలుత నా పులికి వరము లిమ్మనియె. బ్రహ్మ యా వ్యాఘ్రమును గణములకుఁ బఠించె. పిమ్మటఁ బార్వతికి బంగారురంగుల మేను నొసంగెను. ఆమె నల్లని దేహమును విడిచి, స్వర్ణ శరీరము పొందెను. ఆమె విడిచిన దేహమందుఁ గాత్యాయని పుట్టి యింద్రు డామెను దక్షిణాదేవిగా గ్రహించె. పార్వతి యొక్క పెనుకటిశరీర మను కోశమునుండి పుట్టుటచే నామె కౌశికి యని పేరొందె. ఆమె యింద్రునికిఁజెల్లె లయ్యె. అతఁడును కౌశికుం డను పేరు వడిసె. అతఁడామెను వింధ్య గిరియందుఁ బ్రతిష్ఠింపేసి సింహము వాహనముగా నిచ్చెను.

త్రిలోచనుఁ డుమం బరిణయమై, యామెతో వేయివత్సరములు క్రీడింప లోకములం దుత్పాతంబులు కాన వచ్చె. ఇంద్రుడుబ్రహ్మ కా సంగతి నివేదించిరి. దేవత లందరును శివతేజమున దేవియందుఁ గలుగువాఁ డింద్రుడవి హరించునని యింద్రుని బెదరించిరి. ఆబెదరుచే నాతని దివ్యజ్ఞా నము నశించెను. అతఁ డగ్ని మొదలయిన దేవతలతో మందరగిరి కేగెను. అగ్ని హంసరూపు గొని లోనికిఁ బోయి శివునినెత్తిమై గూర్చుండెను. మఱియు నవ్వును దేవతలు దేవదర్శనము కోరి యున్నా రనెను. శంకరుఁ డంతఁ బార్వతిని వీడి, యగ్నితో ద్వారముచేంత కేగెను. అమరు లాతనింజూచి హర్షించునుతించిరి. శివుఁడు మ్హిప్తార్థన మేమనియె. వారు లోక

క్షోభకరమైన నీ యీ మిథునధర్మము మాను మనిరి. అతఁడు దేవతలారా! ఉద్రిక్తమయిన యీ నా లేజమును మీలో నెవ్వరేని భరింపవలయు ననియె. ఇంద్రుడు లందరు శక్తులు కారైరి. అగ్ని తనయం దుంపుమని యా శివవీర్యమును ద్రాగి వేసెను. దేవతలు తమతావున కేగిరి. అవ్వల దేవదేవుఁ డా జరిగినదానిని బ్రార్థికిఁ దెలిపెను. ఆమె కోపించి, యంతటి నుండి దేవతలకుఁ బుత్రసంతానము లేకండుఁగాక యని శపించెను.

అట్లు శపించి, యామె స్నానముచేయ లోని కేగెను. మాలిని యను చెలికత్తె యామెకు సుగంధవస్తువులన్నియు సమకూర్చి నలుగుపెట్టెను. ఆ నలుగుఁబిండితో నుమాదేవి పెద్ద బొజ్జయు, నాల్గు భుజములును, నేనుఁగుముఖమును గల యొక బొమ్మనుజేసి యట నుంచెను. మాలిని దానిం జూచి నవ్వుకొను చుండెను. గారి, ఓసీ! చెలి! ఏలనే యూరక నవ్వుచున్నావు? అన నది, దేవీ! శంభుఁడు నందీశ్వరునితోఁ దన కొక కొడుకు పుట్టు నని చెప్పుచుండగా వింటిని. అప్పటినుంచి నవ్వు పచ్చుచున్నది యనియె. అది విని హిమగిరితనయ శంకరుఁ డరుదెంచిన నాత నికిని స్నానము చేయించెను. అట నిదివరలో నుంచిన బొమ్మ యటనే యుండెను. ఉమామహేశ్వరుల చెమటయు, స్నాన జలమును గలిసి యా బొమ్మనుండి గజాననుఁ డావిర్భవించె. భవాని యాతనిం గౌగిలించుకొని ముద్దుపెట్టుకొనెను. శంకరుఁ డాతనిం జూచి యితఁడు తన్ను గొల్చువారి విఘ్నముల వారిం చుచు వినాయకుం డని జేకొందునని ఘటోదరుఁ డనువాని నాతనికిఁ దోడిచ్చెను. దేవి యమితప్రీతినందె. ఇక్కడ పవిత్ర

తరము. పాపహరము, స్వర్గదము. అవల చంక ముండ శుంభ నిశుంభవధ, కుమారస్వామి జననము వేళ్ళొంబడియె. (దేవీ భాగవతము చూడు.)

—♦ దేవతలు విష్ణు హృదయమున శివుని దర్శించుట ♦—

దేవతలు విష్ణుని దర్శించి, లోకము లింతక్షోభించుట కేమి కారణము? అనిరి. అతఁ డది యెఱుంగ వారితో శివుని కడ కేగెను. అట్లేగినపు డింద్రుడు లతనింగాని, పరివారముం గాని మందరిగిరిపైఁ జూడలేక పోయిరి. విష్ణువు వారితో ఓ నిలింపులారా! మీరు స్వార్థపరులు. ఇంద్రుని పదవిపోవు నని శంకరుఁడును దేవియుం గూడియుండగా నోర్వక యామె గర్భంబుం బాడుచేసిరి. అట్టి మాకు జగన్మంగళ మూర్తియగు నాతఁడును సర్వమంగళయుఁ గానిపింతురే? గొప్ప నేరముచేసిరి. కాన నెదుటనున్న యాతనిం జూచుటకు మీకుఁ గన్నులు రాకున్నవి. అందులకు మీరు తప్తకృచ్ఛవ్రతము గావింపుడు. అని యవ్వీధాన మెఱింగించె. వా రది యొనర్చిరి.

అవల వారు శివలింగమును హరిహృదయమందు దర్శించిరి. స్నానాది విధులచే నర్చించిరి. హరియే విశ్వరూప ముదాల్చి తనలోఁ ద్రినేత్రుని దర్శింపఁజేసెను. హరిహర స్వరూపమైన యమ్మూర్తిని వా రర్చించిరి. హరివెంట నేగి కురుక్షేత్రమున, నీటిలోనున్న స్థాణురూపము దర్శించిరి. అత నిచే నభయముం బడసిరి.

శంకరుఁ డుశనుఁడు తనకై చేయు తపస్సునకు లోక ములు క్షోభించుట గని వానికి సంజీవనీవిద్య ననుగ్రహించె.

మంకణుఁ డనుమహర్షి నాట్యము చేయుచుండగాఁ గని, యేల యిట్లు నటించువు? నీ నాట్యముచే లోకములు వణంకు చున్న వని శివుఁ డన నతఁడు దేవా! నేను బెక్కిండ్లు తప మొసర్చితిని. నా చేతిపై నరుకుపడి 'అకుకూర రసము' వచ్చు చున్నది. దీనిచే నా తపస్సు ఫలించి నా కాయము శుద్ధియైనది కదాయని హర్షించుచు నాట్యముచేయుచున్నా ననియె. శంభుఁ డంత తన చేతిపై నరుకుచేసి యందు భస్మ ముదయించుట చూపి, దీనికి నేను నీవలె నెగిరియాడనుగదా! అన నంతట వాఁడు నాట్యము మానెను. అతనికి దేవుఁడు బ్రహ్మలోక మనుగ్రహించె. ఈ కురుభూమియందలి యీ తీర్థము సార స్వత మనంబడు ననియె. ఇట్లు లోకక్షోభ ముసిపి యుమాజాని మందరాద్రి నధివసించె.

—♦ దండోపాఖ్యానము ♦—

అంధకుఁడు బలగర్వియై, పాతాళమున కేగి, యటనున్న రాక్షసులతో ఓరీ! గిరికుమారిపై నామనంబు లగ్నమయినది. ఆమెఁదెచ్చి యిండని మదనాతురుడై పలికె. ప్రహ్లాదుఁ డంత, అంధకా! నీకు గిరిజ తల్లి. గిరిజాపతి శంకరుఁడు నీకుఁ దండ్రి. ము న్నొకరాక్షసుఁడు, అరజ యను కన్యం గని వలచి, నాశ మొందెను; అదెట్లున వినుము; దండుఁడను రాజుండెను, అతఁడు భార్గవుని బురోహితునిగాఁ బడసెను. భార్గవునికొడుకు శుక్రుఁడు. అతని 'కరజ' యను కూతురుండెను. శుక్రుం డింట లేనితఱి, దండుఁ డామెం గాంచి మోహించెను. తన కోర్కె తీర్పుమని యామెంగోరెను. ఆమె, మాతండ్రి యిచ్చినం గాని

నిన్ను పరిగ్రహింపను. అతఁ డిప్పుప్పుడే రాఁగలఁడు. అడుగు మనియె. వాడు సై పజాలక యిట్లనియె.

— † చిత్రాంగదో పాఖ్యానము † —

బాలామణి! మున్ను విశ్వకర్మకూతురు 'చిత్రాంగద' యనునది, త్రిలోకసుందరి యుండెను, ఆమె సఖులతో జలక్రీడ లాడుచుండగా, సురభుడనువాఁడు చూచెను. ఆ సుందరునిం గనియది, గాంధర్వవిధిచే బెండ్లాడఁజూచెను. దాని చెలికత్తెలు, బాలా! నీవు పిన్నదానవు, తండ్రి యాజ్ఞ చేఁగాని యట్లు చేయరా దనిరి. ఆమె వినక యాతని జేపట్టె గదా! అన, నరజ ఓయీ! స్త్రీ చాపల్యముచే నది యట్లానర్పి పడినపాట్లు చెప్పవేమి? నేను చెప్పెద వినుము. చిత్రాంగద తన్ను దా నిచ్చుకొన్నది విని, దానితండ్రి, ఓసీ! నీ కిఁక పెండ్లిగాదు. నీకు సంతతి గలుగదు. భర్తతో నెడఁబాటు పొండఁగలవు. సుఖముండదని శపించె. ఆ శాపముచే నది పెక్కుయోజనముల దూరమున బడెను. చెలి కత్తె లామెను స్నానమాడించిరి. దానిచే నాపెస్సబ్దురాలయి నంత వారు, మృతిచెందెననియెంచి, సంస్కరింప యత్నించిరి. ఆమె కన్నులు దెరచి చూచినంత వారు గానరారైరి. ఆమె సరస్వతీనదిఁ గొట్టికొనిపోయెను. అందుండి గోమతీనదిలోనికి బోయెను. గోమతి యామె గర్భమునకుం జేర్చెను. ఇట్లెన్నో యిడుమలచాలయిన చిత్రాంగద నాకేటి యుదాహరణము? అని యరజ యన దండుడు నవ్వి సరియే నీవు చెప్పినకథకు మీఁదివార్త వినుమని యిట్లనియె.

అట్లు చిత్రాంగద యరణ్యముఁజేరి యొక గుహ్యకుని
 చేతిలోఁ జిక్కెను. వాఁడు సురభునికడకుఁ గొంపోదునని చెప్పి
 కాళిందీతీరమున నున్న శ్రీకృష్ణుని మందిరము చేరువనైనాఁచెను.
 అట నామె స్నానమాడి శ్రీకంఠుని కెదురుగా నిలిచియుండెను.
 అదేవేళ ఋతధ్వజుఁ డను శివదీక్షాపరుఁడు, సామవేది, తపస్వి,
 శ్రీకంఠుని కభిషేకము చేయువాఁడై వచ్చి, కంట నీర్వెట్టు
 కొనుచున్న యా యంగనం గాంచెను. చిత్రాంగద యతని
 పాదముల వ్రాలెను. అతఁ డామె కథయెల్ల విని, దానితండ్రి
 యగు విశ్వకర్మ క్రూరుఁ డని యెంచి, వానిని గోతివై పుట్టు
 మని శపించె. పిమ్మట శివారాధన ముగించి యతఁడు
 “చిత్రాంగదా! నీవు సప్తగోదావరీకి జనుము. అట హాట
 కేశ్వరుం గొలిచి యుండుము. అటకు గంధమాలి యను
 రక్కసుని కూతురు ‘దేవవతి’ యనునది వచ్చును. అంజనుఁ
 డను గుహ్యకునికూతురు దమయంతియు నటకే వచ్చును.
 పర్జన్యునికూతురు వేదవతియు నటకు వచ్చును. ఆ
 మువ్వరు సప్తసాగరములందుఁ జేరుదురు. నీ వప్పుడు హాట
 కేశ్వరునిలో లీనమయ్యెదవు” అనియె. ఆమె యట కేగ నొక
 ఋషి దయచే నొకశ్లోకము రచించియిచ్చె. దేవాసుర
 యక్ష రక్షోమనుష్యులం దొక్కరును నీమెను గాపాడువారు
 లేరా! యని యా శ్లోకార్థము. అవల నతఁడు పుష్కర
 స్వామిదర్శనార్థము పయోష్ఠీనది కేగెను. అప్పుడు చిత్రాంగ
 దనే యతఁడు తలంచుకొనుచుండెను. చిత్రాంగద సురభుని
 దలంచుచు నట నుండెను. ఆమె తండ్రి విశ్వకర్మ కోతియై నేల
 మీఁదఁ బడెను, అతఁడు శాటుకిసినదీతీరమున నొక కొండ

లోయలో వసించెను. అయ్యెడ రాక్షసుడైన కందరుడు కూతురుతో నటకు వచ్చెను. ఆ పిల్లయే స్వర్గమున వేదవతి యని పేరొందె. వానరుడైన విశ్వకర్మ యా పిల్లను జూచి మోహియై చేయిపట్టుకొని లాగెను. కందరుఁ డంతఁ దరిమిన వాఁ డాపిల్లంగొని హిమగిరికి బాతెను. అట యమునా తీరమున శ్రీకంఠుడర్చనముచేసి, యొక మున్యాశ్రమముం జొచ్చెను. అట నా పిల్లను డించి వాడు కాళిందిలో దూకెను. వానితోఁ గందరుడు నందుఁబడెను. వేదవతి గతించెనని వాడు స్వలోకమగుపాతాళమున కేగెను. కాళింది యా కోతిని శివనామకమగు నొక దేశమునకుఁ గొట్టివెచ్చెను. కోతి గట్టుఁజేరి మున్ను వేదవతిం దాచినచోటున కేగెను. అట్లే గుఱు నంజనుఁ డను గుహ్యకుఁడు తన కూతురైన దమయంతిని గొని వెళ్ళుచుండగా, నామయే కందరుని కూతురగు వేదవతి యని యెంచి యామె వంకకుఁ బరువెత్తెను. ఆమె హిరణ్యతీనదిలోఁబడెను. వాని తండ్రి దుఃఖితుడై తపమునకుం జొయెను. దమయంతి కోసలదేశమేగి యొక మట్టిచెట్టుంగొంచెను. అట నామె విశ్రమింపగా “ఇట నెవ్వరును లేరు. తపశ్శాలియగు ఋతుధ్వజునితో, నీ కొడుకీ మట్టిచెట్టుకడఁ గట్టవడినాడని తెల్పువా రెవరు ” అని వినవచ్చెను. దమయంతి విని, నలుదెసలుం జూచి, చెట్టుమీఁద నొకబాలుని గొంచె. ఆ బాలుఁ డెట్టుని జడలతో నచ్చటఁ గట్టబడియుండెను. దమయంతి వానింగొంచి తపించి, ఏవ రిట్లు నిన్ను గట్టిరన, వాడు, ఒకకోతి యిట్లు చేసెనని బదులుపలికె. మఱియు, రాకు తపమేబలము. నాతండ్రి ఋతధ్వజుడు మనుపురమందు

న్నాడు. నేను జాబాలి యనువాడను. నాతండ్రి, తొలుత నైదు వేలేండ్లు బంధమందునువు. పిమ్మట పదివేలయేండ్లవయస్సుదాక, శరీరబాధ పొందుదువు. అదియే కౌమారదశ. అవల రెండువే లేండ్లు గౌరవనానంద మందునువు. అవల నాల్గువేలవత్సరములు వార్ధకము పొంది, నానాకష్టములఁ బడుదు వనియె. నేనైదేండ్ల వాడనై హిరణ్యతీనదిలో స్నానముచేయఁబోవుచుండగా, నొక కోతి వేదవతి నెక్కడ దాచితివని న న్నడిగె. నాపాణము నిలుపునఁ బోయినది. వాడు నన్నిటఁగట్టి పోయినాడు. అన విని యామె తన వృత్తాంతము వానికిఁ దెల్పె. నేను ప్రప్రమోచ యను దాని కంజనుడను గుహ్యకునివలనఁ బుట్టినదానను. నా పుట్టినతఱి, ముద్గలమహర్షి నేను రాణి నగుదునని చెప్పెను. అప్పుడు దేవదుందుభులు మ్రోసె. ఆ మునియే నాకు బాల్య మున నిక్కట్లు గల్గిననియె. నేను నీచెప్పిన కోతికే భయపడి నదిలో దుమికితిని. ఆ వేగముచే నిచ్చోటు చేరితిని. అది విని, యా బాలుఁ డామెను యమునాతీరమున, శ్రీ కంఠార్చనకు మధ్యాహ్న వేళకు వచ్చు తన తండ్రియగు ఋతధ్వజునికడ కేగు మనియె. ఆమె యట కేగెను. అటనున్న శ్లోకము పఠించి తాను నొక శ్లోకము వ్రాసెను. ఏమన; “ముద్గలఋషి నేను రాణి నాదు ననియె. ఇప్పుడు నా పడుపాట్లు తప్పించువారు మాత్రము లేరు” అని. ఆట్లు వ్రాసి యొక మన్యాశ్రమము లోనికిగి ‘దేవవతి’ని గాంచెను. వా కొండొరులఁ గొగలించు కొని ముచ్చటలాడుచుండిరి. ఋతధ్వజుఁ డప్పుడేవచ్చి, యా శ్లోకముం జూచి భ్యానసమాధియందు సర్వము గ్రహించెను.

ఆవల శివపూజ గావించి, యతఁ డిట్వొకుపు కడకేగి
రాజా ! ఒక గండుకోతి నా కుర్రవానిని బంధించినది. నా
కొడుకు పండితుఁడు, సుగుణి. అన నా రాజుకొడుకగు శకునిం
బంపెను. ఎవ్వరికిం దెగని యా పాశముల నతఁడు బాణ
ముచేఁ గొట్టెను. ఋతధ్వజునికుమారుని సమీపించెను.
జాబాలియు తండ్రికి మ్రొక్కెను. ఎట్లయిన నా పాశములు
దెగవయ్యెను. అతఁడు చెట్టుకొమ్మను మొదలికి నరకెను.
జాబాలి బాణపరంపర నూతచేసికొని యా కొమ్మతోనే
దిగెను. ఇట్వొకుసుతుఁ డాతనితో యమునానదీతీరమున కేగి,
ఋతధ్వజుని దర్శింపఁ జిత్రాంగదయు, దమయంతియు వచ్చిరి.
వా రటకు వచ్చి ఋతధ్వజుఁడు వెళ్ళిపోవుటచే, శివలింగముపై
నిడిన పూలు వాడి, దేవునిమోము వెలవెల పోవుటగాంచి, వాకే
యీ దేవు నారాధన జరిపిరి. అయ్యెడ గాలవుఁ డను ముని
వారింజూచె.

అతఁడు శ్రీకంఠు నర్పించుతటి, వారు మధురగాన
మొనర్చిరి. అతఁడు వారి వృత్తాంతము విని, పుష్కరారణ్య
మునకుఁ బయనమయ్యె. వారును గార్తికపూర్ణిమ కట కేగిరి.
అచ్చటికీశ్వరభక్తులెరువచ్చిరి. కాని ఋతధ్వజుఁడు రాడయ్యె.
గాలవుఁడా కన్యలతోఁ బుష్కరమునందు దిగి, యొక చేపను
జూచెను. ఆ మత్స్యరాజును బెక్కు-మత్స్యములు నేవించు
చుండెను. వారింజూచి యాచేప, ఓ కన్యలారా ! మీరు
విచ్చలవిడిగాఁ దిరుగుచున్నారు. మిమ్ముంబట్టి నాకు నపకీర్తి
వచ్చును. నే నది యోర్వజాల ననుచుండె. ఆ యాడుచేపలు,
ఛూడుము; మునియైన యీ గాలవుఁ డిద్దరుపడుచులతో నెట్లు

తిరుగుచున్నాడో! అతనికి లోకాపవాదములేదా! నీకే వచ్చెనా? అనియె. అంతట నా చేప సందియమేమి? వీనికి లోక భీతిలేదు. మోహపరవశుఁడు గాలవుఁడనియె. అది విని గాలవ ముని సిగ్గుగొని యూసీటనే యుండెను. ఆ కన్యలాతని రాక గోరు చుండిరి. తక్కిన యాత్రికులెల్లరు నేగిరి. ఆకన్య లట్లేయుండిరి. గాలవుఁడు రాలేదు.

అంతట పర్జన్యఁడను గంధర్వుని సుతయగు వేదవతి వచ్చెను. ఆమెతల్లి ఘృతాచి. అది యీకన్యలంగాంచి, వారి వృత్తాంత మెఱింగె. మఱియు పుష్కరఫలమంతయు గడచిన మీఁదట వచ్చితివేమన, వారికామెయిట్లనియె. నేనువనవిహారము చేయుచుండగా నొకకోతి, ఓ దేవవతి! నీవు భూతలమునుండి యీ మేరుగిరి కెట్లువచ్చితివనియడిగె. నేనంతట, దేవవతీకన్యను గాను; అది మేరువందే యున్నదంటిని. అది వినక నాపై కురిశెను. నే నొక మంకెనచ్చెట్టు నెక్కితిని. ఆ చెట్టుతో నన్నాకోతి సముద్రమున బారవైచెను. బ్రహ్మ నన్ను జూచి, “ఇది యింద్రద్యుమ్నుని భార్యకాఁగలది. మనువున కింద్రద్యుమ్నుఁడు పుట్టి పెక్కు యజ్ఞములు సేయు” ననియె. పిమ్మట నెవ్వరో యీ చెట్టును నరికిరి. నేను గాలికిఁ గొట్టుకొనివచ్చి యిటఁ బడితి నని పలుక, వా రంతట పుష్కరమునకేగి యాయెద్దరు కన్యలం గాంచిరి. వారు నలువురు సప్తగోదావరి కేగి, హాటకేశ్వరు నర్చించిరి. ఇట్వొకమూఁడు జాబాలి, ఋతధ్వజుఁడును వారిని జాలయేండ్లు వెదకిరి. కొన్నాళ్ళకు జాబాలి మనువుఁడగు నింద్రద్యుమ్నుఁడున్న శాకల రాజ్యమున కేగెను. అతఁడు వీరిని మువ్వరను బూజించెను.

ఋతధ్వజుడు తన బిడ్డను వెనుక నిండద్యుమ్ముని దోడుగాఁ గోరెను. అతఁడును; ఆర్కా! నే నిందులకే పూనితి ననియె. వా రట్లు బయలుదేరి, బదరికాశ్రమమున నొక మునిం గాంచిరి. అతనివార్త తెలియగా, నింద్రద్యుమ్ముఁ డాతని గాఁగిలించుకొని కొంపోయెను. వారు సప్త గోదావరీతీరమున నక్కన్యామణులం గనుగొనిరి. అదే సమయమున ఘృతాచి వచ్చి కోతినిజూచి, నాబిడ్డను జూచితివా? అని ప్రశ్నించెను. ఆకసి, తా నా కన్యం గాఁగిందీతీరమున నుంచుట దెలిపెను. ఘృతాచి దానితో కౌశికీనదివంక కేగుచుండెను. దారిలో నా ముగ్గురురాజర్షులు, ఋతధ్వజుడును, కొడుకులును కౌశికీ తీరమునకు వచ్చిరి. జాబెలి యాకోతిని జూచి తన్ను గట్టివెచిన కోతి యిదేయని వారికిఁ జూపెను. ఇత్స్వోకుకుమారుఁ డంతట దానిం గొట్టెను. ఋతధ్వజుడు వారించి, యా కపితో, ఓరీ! నీమూలమున నా బిడ్డ బంధమొందెను. యని నెత్తిమీఁది యీ కొమ్మను నీవుతొలగింపుమనియె. వాఁడుమెల్లగ నేగియట్లానరెన్. నీ కేమి కావలెనని ఋతధ్వజుడు కోతినడిగె. కోతియైన విశ్వ కర్మ నా శాపము వాపుమనియె. ఋతధ్వజుడు, ఓయీ! నీవు ఘృతాచి కడుపున, బలిష్ఠుండయిన కొడుకుఁ గన్న నాఁ డీ శాపము పోవునని తెలిపె. అంతటఁ గపి స్నానముచేసి, స్నానమాడిన ఘృతాచి వెంట జనియె. ఆమె వీని నిజరూప మెఱింగి, కోలాహల పర్వతమున వానిం గదిసెను.

వారు కౌశికీయందు స్నానములుచేసి, యొక రథము పై వచ్చు సురభుం గాంచిరి. చిత్రాంగద వానిం దన చెలు లకుఁ జూపి యాతఁడే నా మనోహరుఁ డనియె. అవల ఋత

ధ్వజుని కొమరునిజూచి దమయంతి మోద మొందె. సురభుండు నటఁ జిత్రాంగదం గాంచి మోద మందె. ఋతధ్వజుఁడు యాగమహిమచే సర్వమెఱింగి యానందించె. అవల నందరును హాటకేశు నర్పించిరి. ఆ కోతియు ఘృతాచితో హాటకేశు నేవింప నప్పుడే వచ్చెను. చిత్రాంగద తల్లిం జూచి యానందించె. అట్లు వా రనోన్యస్య సమాగమముంబొంది, యమితా నంద మందిరి. కోతిరూపును వానికి కుమారోదయము కాగానే పోయెను. అంత నింద్రద్యుమ్నాఁడు వేదవతిని, జాబాలి కందరమాలి సుతను, దమయంతి నిత్యైకుసుతుండును పరిణయ మ్మాడిరి.

—♦ దండదహనము ♦—

అని యిట్లు చిత్రాంగదాదులచరిత్ర వినిపించి, దండుఁడు అరజ నొడంబఱుప బూనెను. ఎంతకు నామె వినదయ్యె. వాఁడంత బలాత్కారమునకుం జొచ్చి, అంతలో భయకంపితుడై యింటికిఁ బోయె. శుక్రుఁడరుదెంచి కూతురునిజూచి ప్రశ్నించిన నామె భయభ్రాంతయై సిగ్గుతో, తండ్రీ! నీ శిష్యుండు దండుఁ డిట్టి యకార్య మొనరించెననియె. శుక్రుఁ డంతట కోపోద్దీప్తితుండై యాచమనమొనర్చి యేడురోజులలో వాఁడు సమూలము నశించునని శపించె. అంత వాఁడు భస్మమయ్యె. అరజ తపమొనర్చి పవిత్రురాలయ్యె.

అని ప్రహ్లాదుఁడు గిరిజపై వలపు వలదని యంధకునికి హితోపదేశము వాడునేనె. కాని వినక హరునిచే భగ్న మయ్యెను. ఆవల బలిచక్రవర్తిని వామనమూర్తియైన విష్ణువు శిక్షించినకథ వర్ణింపబడినది.

—♦ దుంధుదైత్య పరాజయము ♦—

పులస్త్యుండు నారదున కిట్లనియె. కశ్యపుని కుమారుఁడు
దనువు. వానికి దుంధుఁడుపుట్టె. వాఁడు బ్రహ్మవలనఁ బెక్కు
వరములు వడసె. కలియుగారంభమున నింద్రపదవి నాక్రమిం
చెను. అకాలమందే హిరణ్యకశిపు డుండినదియు వారికోర్కక
దేవతలు బ్రహ్మలోకమునకు లేచిపోయిరి. దుంధుఁ డటకుఁ
బోవుదారి యేమని తోడివారి నడిగెను. వా రెఱుంగమనిరి.
శుక్రునిదగ్గరకేగిన నతఁడు, ఇంద్రుఁడు నూరుయజ్ఞము లొనర్చి
యాలోకమున కేగెను అనెను. అన శుక్రుని యాచార్యుండా
గొని వాఁ డశ్వమేధము సేసెను. అత్తటి యెఱిగి దేవతలు
విష్ణుని బ్రార్థించి, యా యజ్ఞము ధ్వంసము చేయుమనిరి.
విష్ణుమూర్తి వామనమూర్తియై దేహమును దేవికానదిలో విడి
చెను. అది మునుక లిడుచుండగా జూచి యజ్ఞకార్యమున
నిమగ్నులయిన యందరు నా దేహమును లేవనెత్తిరి. మఱియు
నాతఁ డట్లు మునుగుటకుఁ గారణ మడిగిరి. అంత నవ్వామనుఁ
డిట్లనియె.

ప్రభాసుఁడను బ్రాహ్మణుఁడు పరుణగోత్రమువాఁడు
కలఁడు. అతఁడు మంచి పండితుఁడు. అతని కుమారు లిద్వరు.
నేత్రబాసుఁడందుఁ బెద్ద. నేను గతిబాసుఁడను, జిన్నవాఁడను.
నాతండ్రి నివాసము స్వర్గతుల్యము. బహుసుందరము. మా
తండ్రి గతింపగానే మే మా యిల్లు పంచుకొన నెంచితిమి. మా
యన్న, ఓరీ! పొట్టివానికి, గుంటికి, గ్రుడ్డికి, నపుంసకునకు,
గువ్వరోగికి, పిచ్చివానికి దాయభాగము రాదు. జీవితమునకుఁ

గావలసిన తిండి, గుడ్డ, ఉండుటకుఁ జోటుమాత్రమే వచ్చుననియె. నేను గాదని బెనఁగులాడితిని. వాఁడు నన్ను నీటిలోఁ బారవేసెను. ఒక్క సంవత్సరమునుండి యీ నీటిలోనే మునుఁగుచుఁ దేలుచున్నాను. మీ రిపుడు నన్ను గాపాడితిరి. మీ రెవ్వరో తెల్పుండన వారు దుంధుని యజ్ఞముమాటచెప్పిరి. మరియు నా బ్రాహ్మణు లాతనికి దుంధునిచే, నిల్లు, రత్నములు, ధనములు నిప్పించిరి. అతఁడొల్లక మూడడుగుల నేల యడిగి బలిచక్రవర్తి నట్లే వాని నణఁగద్రొక్కి దేవతలఁ బాలించెను. వాని నణఁగద్రొక్కిన మేర పెద్ద బిల మయ్యెను. దానిని హరి కాళిందీనదిలోని యిసుకచే గప్పివైచెను.

జలోద్భవుండను రక్కసుఁడు లోకములం బాధింప, హరిహరు లేకమై వానిఁ బట్టుకొననేగిరి. వాఁడు విశాలానదిలో జొచ్చి, యందుండి హిమగిరికి లేచిపోయెను. వా రాతని చక్ర శూలములచే సంహరించిరి.

—* శ్రీదాముని చరిత్ర. *

వీతమన్యుడను ఒక సద్రాబ్రహ్మణు డుండెను. ఆతనిభార్య యాత్రేయి. అతఁ డామెయం దుపమన్యుడను కుమారుని గాంచెను. దరిద్రబాధచే పాలులేక వానిని, బియ్యపుపిండి పలుచగాఁజేసి తినిపించి యాత్రేయి పెంచుచుండెను. ఆకుఱ్ఱ వాడొకప్పు డిటుగు పొటుగువారింట క్షీరాన్నముం దినుట గలిగెను. ఉపమన్యుఁ డది రుచిమఱిగి, బియ్యపుజావ తినకుండెను. వానితల్లి, కుమారా! శివుని గొలువక

శ్రీరాన్న భోజనము లభింపదు అనియె. ఆ శివుఁ డెవరు ? ఎట్లాతని గొలువవలెనో తెల్పుమన నామె యిట్లనియె.

శ్రీదాముడను రాక్షసరాజు లోకకంటకుడై, హరి యొక్క శ్రీవత్సచిహ్నమును గైకొనవలెనని యెంచెను. హరి గ్రహించి వానిం జంపు నుపాయమునకై శివునికడ కేగెను. అతనిని వేయేం డ్లర్చించెను. హరుఁడు వ్రీతుడై కాల రూపమైన చక్రాయుధము నాతని కిచ్చెను. సుదర్శనము, పండ్రఁడాకులు గలది. ఆట నాభులు కలది. దేవత లెల్లరు, రాసులు, మాసములు, దీనికి దగ్గరలో నున్నవి. ఆట ఋతువులు సుత్తములఁ బోషించుటకిందుండును. దీని పండ్రండాకులయందు అగ్ని, సోముఁడు, మిత్రుఁడు, వరుణుఁడు, ఇంద్రుఁడు, విశ్వేదేవగణము, ప్రజాపతిగణము, వాయువు, ధన్వంతరి, తపస్య, తపము. అను దేవతలు పండ్రఁడుగు రుండిరి. ఇందుఁ జైత్రాది మాసములు ప్రతిష్ఠింపబడి యున్నవి. అని శివు డొసంగిన విష్ణువు గ్రహించి, యిది పనిచేయునో చేయదో, దీనికి దిరుగున్నదో లేదో, నీయందే ప్రయోగింతుననియె. అతఁడు కానిమ్మనియె. అతఁడు సుదర్శనముం ప్రయోగించె. వెంటనే పశుపతి మూఁడు వ్రక్కలయ్యె. అంతట హరి సిగ్గు వడి సాష్టాంగపడెను. శంభుఁడు ప్రసన్నుడై లెమ్ము! నేను బ్రహ్మమయ్యుడను. తెగను, కాలను, చక్రముచేఁ దెగిన యీ ముక్కలు పవిత్రములు, ఇందుండి వరుసగా, హిరణ్యాక్షుఁడు, సువర్ణాక్షుఁడు, విశ్వరూపాక్షుఁడు ననువారు పుట్టి మానవులకుఁ బుణ్యమార్గము గల్పింతురు. దీనింగొని శ్రీదాముని ఖండింపు మనియె.

అట్లు హరి చక్రాయథముం గొని వచ్చి శ్రీదాముని సంహరించెను. శ్రీవిష్ణు వంత ప్రీతుడై శంకరు నర్పించెను. క్షీరభోజనముచేయ మనసు కలదేని నీవు నా మహాదేవుని గొలువు మనియె, అతడు నల్లనర్చి కృతార్థుడయ్యె.

అవల ప్రహ్లాదుడు సేవించిన తీర్థవిశేషములు, ప్రసిద్ధములగు గజేంద్రమోక్షము, వామనావతార కథ, వామనుని వివిధ సంస్థానములు, బలిబంధనము వర్ణింపబడినవి. సారస్వత స్తోత్రము, పాపప్రళమనస్తవము, పాపనాశనస్తవము, విష్ణుపంజరము మొదలగు స్తుతులు హరిహరదేవతాకములు బహుపుణ్యదము లిందుఁ బౌరాయణార్హములై యున్నవి.

—♦ ఫల శ్రుతి ♦—

అని యిట్లు పులస్త్యుండు పలికి, వెండియు, నారదా ! ఈ వామన పురాణము పుణ్యదము. పాపనాశకము. ఇది చదివినను, విన్నను, వివక్షాధ, ఆభిచారికములు మొదలగు నుపద్రవములు తొలంగును. ఇది పాపులకుఁ దెల్పురాదు. ఇష్టపూరితముఁ జెప్పు వారికి గోభూషిరణ్యాదిదానములు చేయవలయును. ఇది సర్వసంపత్ప్రదము. వామనరూపియు, త్రివిక్రమస్వరూపుఁడునగు పురుషోత్తమునకు, మంగళాకారుని కిదే నమస్కారము.

స మాప్త ము.

శుభమస్తు శ్రీ శ్రీ శ్రీ

విద్వాన్ కల్లూరి వెంకట సుబ్రహ్మణ్య దీక్షితులు గారి గ్రంథములు

1. బ్రహ్మ - విష్ణు - శివ మహాపురాణములు
తేట తెలుగు వచనములో - పురాణములను
గూర్చిన విపులమైన పీఠికతో [Vol. I] } 5—0—0
2. కవి కల్పలత - కవిత్వము నేర్చుకొనువారికి
కవిత్వమునందలి యందచందములను, రహ
స్యములను దెల్లముచేయునది. [సంస్కృత
మునకుఁ దెలుగు] } 2—8—0
3. భాగవత మాహాత్మ్యము-మృదుమధురమైన
పద్య కావ్యము. } 0—8—0
4. జన్మపత్రిక : ఒక జాతకమున కొక పుస్తకము
[జాతకము వ్రాసికొనవలసిన పద్ధతితో సహా] } 0—6—0
18 మహాపురాణములు తేట తెలుగు వచనములో
వ్రాయబడినవి. అచ్చులో నున్నవి.

వెంకటాద్రిమా అండ్ కో

బెజవాడ — మద్రాసు.

శ్రీమాతే నమః.

మార్కండేయ పురాణము

అఖిల వేదజ్ఞ బాదరాయణుని మ్రొక్కి
భూర్భువస్సుఖ లోకముల్ మూడు నిండి
సట్టి మూర్తికి త్రైవిక్రమాంఘ్రీ కెఱిగి
యల్లెదను వ్యాసు భాష నాతల్లి బాస.

తే. గీ. మ్రొక్కి నారాయణుని సరముఖ్యు నరుని
వాణి సర్పించి, వేదండ వదను నెంచి
వ్యాసు భజియించి, గురుపాద పద్మములను
వ్రాలి, భాషింతుఁ బుణ్యపురాణకథలు.

క. మార్కండేయ పురాణం
బార్కం బాతారకముగ నవని నిలువఁగాఁ
దర్శించి భక్తిరస సం
పర్కముగా వినుతుఁ దెలుఁగు వార లరంగఁ.

—: పురాణస్వరూపము :—

జ్ఞే మిని మృకండు తనయుని సరస వినియె
సప్తమం బిది నవ సహస్రంబు యోగ
సాంఖ్యవిజ్ఞాన నిలయంబు సరస శుభక
థానిచిత్రంబు శివదేవతాక మలరు.

క. దేవీ దివ్య చరిత్రము

పావన ముఖయదము సతము పారాయణముం

గావింపఁ దగిన దిటఁ బ్ర

స్తావితమై కలదు 'సప్తశతీ' యను పేరకా.

క థా ర ం భ ము

తపస్వ్యాభ్యాయవిరతుండగు మార్కండేయ మునివర్యుం
గాంచి వ్యాస శిష్యుండగు జైమిని యిట్లునె

— † భారత వ్రేశంస † —

వ్యాస భగవానుడు భారతాఖ్యానంబు పలికె. అది సర్వశాస్త్రముల సముచ్ఛయమై, జాతి శుద్ధిగలదై, సుశబ్దోపబృహితమై యున్నది. దేవతలకు విష్ణువు, ద్విపాత్రులకు బ్రాహ్మణుడు, భూషణములకు జూడామణి, ఆయుధములకు వజ్రాయుధము, ఇంద్రియములకు మనస్సు నెటు శ్రేష్ఠములయియున్నవో అట్లే మహాభారతము సర్వశాస్త్రములకు శ్రేష్ఠమయియున్నది. ఇందు ధర్మ - అర్థ - కామ - మోక్షములను నాలుగు పురుషార్థములు బోధింపఁబడినవి. అవి యొకదానితో నొకటి యనుబంధము కలవియై, వేసికవే ప్రత్యేక ప్రాముఖ్యము కలవియువై యిందున్నవి. ఇది ధర్మశాస్త్రము, ఇది యర్థశాస్త్రము, ఇది కామశాస్త్రము, ఇదే మోక్ష శాస్త్రము, చతురాశ్రమ ధర్మములు, ఆచారములు, నిందు మహామునిచేఁ బేర్కొనఁబడినవి. ఎట్టి విరోధములచేఁ గఁపింపఁబడకుండునట్లే శాస్త్రము వ్యాపింపఁ జేయఁబడినది. కుతర్కములను తరు

జాలములను బెల్లగించు వ్యాస వాక్యప్రవాహములతోఁ
గూడి, వేదగిరులనుండి యవతరించి, భూతలమెల్ల నీరజస్క
మొసర్చి, కలధ్వనులను హంసలతోఁగూడి, గొప్ప యాఖ్యాన
ములనెడి పద్మములు, కథా విస్తీర్ణ మనెడి నీరు, కలిగి, కృష్ణ
ద్వైపాయన కృతవేద మనంబరగిన గొప్ప సరస్సు భారతము.
ఇది పెక్కు లర్థములు కలిగి, వేదమువలె విస్తారమై యున్నది.
దీనిం దెలియ మీ సన్నిధి కేతెంచితి నిర్దణుడు నిర్వికారుండు
నయ్య జగద్దత్తుండు మనుష్యుండై యేల జన్మించెను? అతడుఁ
జగదుత్పత్తి స్థితిలయములకుఁ గారణమెట్లు? పాండవులైనదుగురకు
ద్రౌపది యొక్కతె భార్య యేలయయ్యె? బలరామునికి బ్రహ్మ
హత్యలుగుట. అందులకాతఁడు తీర్థయాత్రలు చరించుటయేమి?
ద్రౌపది కుమారులు పెండ్లియీడు వచ్చినతఱి నేల చంపఁ
బడిరి? భారతమున నాకుఁ బాడమిన యీ సంశయములను
వారింపమీరె నమర్థులు! అనవిని మార్కండేయ మునిచం
ద్రుడు జైమినితోఁ బదునెనిమిది విధములగు వాగ్దోషములఁ
బహిహరించి యిట్లని మధురమధురముగాఁ బలుక నుపక్ర
మించెను. జైమిని మునీంద్రా! ఇది మా కనుష్ఠాన సమ
యము. విస్తరించి పలుకుటకుఁ దీరిక సాలదు. నీ సంశయములు
వాయుటకు నేనొక్కితగా పలికెదను గాని, యీ యంశముల
సమగ్రముగా నీవు ద్రోణపుత్రులగు పక్షులవలన నెఱిగి
కొనుము. వారు పింగాణుండు, విబోధుండు, సుపుత్రుండు,
సుముఖుండు ననువారు వేదవేదాంగజ్ఞులు, విజ్ఞానులు, బుద్ధి
మంతులు వింధ్యచర్యత గుహలలోనున్నారు. అమ్మహాను
జుల దర్శించి యీ యర్థం బెఱింగిరమ్మని అన విని, జైమిని

తపోధనా! పశులేమి? జ్ఞానవిజ్ఞానము లెఱిగి మనులవలె
మాటలాడుటేమి? చిత్రముగా నున్నదే వారికథ తెలుపు
మన మార్కండేయ మహర్షి యిట్లనియె.

—† దూర్వాసుండు వపువను నప్పరసను శపించుట †—

మున్నింద్రుడు సందనవనమునం దప్పరసలతో విహరించుచుండగా నారదుండట కేతెంచిన నాతని నాదేవపతి నపరివారుడై పూజించె. వారిద్వరకుఁ బెక్కువిధములఁ బ్రసంగములు నడచెను. అవల నింద్రుడు మునీంద్రా! మీ నన్ని ధిని నాట్యముసేయుటకీ విలాసినుల కనుజ్ఞ దయసేయుఁడు. రాభి, కర్కశ, ఊర్విశి, తిలోత్తమ, ఘృతాచి, మేనక యను వీరిలోఁ దామెవ్వరి నటనము చూడగోరెదరో యానతీయ వలయుననియె. అంతట నారదమహర్షి వారితో, ఓ నిలింపఁగన లారా! మీలో నెవ్వతె రూపాద్యాది గుణములచే నేనే యెక్కువదాననని తెలఁచునో యది నటించినఁ జూడనిలయునని యున్నది, యని అనియె. వారామాట విని యన్యోన్యము నే నెక్కువదాన నే నెక్కువదాననని కలహింప నారంభించిరి. తుదకు వారు దేవేంద్రు నాజ్ఞచే నా సుగతి కలహశనునే నిర్ణయింపునుని కోరిరి. అప్పుడమ్మున ఓసీ మీలో నెవ్వతె తీవ్రతపోనిష్ఠ నున్న దుర్వాసుని మోహపెట్టఁ జాలునో యది యెక్కువది యనియె. అది విని యయ్యంగన లన్యోన్యముఖా వలోకనమొనర్చి డగ్గుత్తికవౌడమ నిది మావలన నయ్యెడు పని గాదు పొమ్మని మిన్నకుండిరి. కాని 'వపువు' అను నొక్క యచ్చరిమాత్రము సగర్వముగా నిట్లనియె. ఇంద్రియములను

గుహ్యములం బూచ్చి విషయములను కల్పముల బిగించి,
దేహమును రథము నిచ్చవచ్చినట్లు నడపుచుఁ బ్రమాద
పడక నిపుణుడై యున్న యా సారథిని డాసి, మన్మథ
బాణములచే వాని కల్లములఁ ద్రెంచి వాని సారథ్యము
పన యెత్తిదో యిప్పుడే తేల్చెదను. బ్రహ్మ సింహువు,
శివుఁడు మొదలగు నెవ్వరైనఁ గాని యిది నిమిషమునా
వశమొనర్తును. అని పలికి యది హిమూద్రిం దవమాచరించు
దుగ్ధాసుని దరి కరిగెను. కోకిలాలాపలలితగబగు, నయ్యది
కందరంబున గాఢతపోనిష్ఠునున్న యగ్నిని కొక కోసుదూర
మున నమరాంగులతో నాడుచుండుదు నది సవాంప
నాతఁడు చూచె. చూచి వెంటనే కటకేగి యన్వపువుగని
విమర్శించి ఇది చిత్త క్షోభమునకేతె చిన దని యెఱింగి,
ఓసీ! పెక్కు నిడుగులు నైచి, సిద్ధించిపోవు యీ తనమ్ము
వికారము నేతె దితివి నీవు ఎదుఁ జేర్చు గుఱును
మనమునఁ బ్రతివైజయించనవు గాక! నీకు నలుగురు సుతులు
జనింతురు. వారితోఁగూడి యానందపడక మున్న శత్రుఘాత
ముచేఁ దోఁ పవిత్రురాలవై తిరిగి, స్వర్గమున కేగెదవు. అని
శపించి, యాముషిశేఖరుఁ డాకాశగ గతుఁడనియె.

—* ప్రోవృత్తియొక యుల ను నపువునది జూచుట *

అరిష్టనేమికొడుకు గరుడుఁడు, వానికొడుకు సంపాతి, అత
నిమనుమఁడు సులోలువుఁడు. వానికి కంకుఁడు, కంధరుఁడు నను
సుతులిట్టుగూడిరి. ఒకనాడు కంకుఁడు కైలాస శిఖరమునకే
గెను. అటనంతకుమున భార్యానహాయుడై, విలాసరతుడై

క్రీడించు విద్యుద్రూపుడను రాక్షసుని జూచిన, వాడు
 కోపించి, యేకాంతమున్ను స్త్రీనన్నిధానమున నేనుండగా
 నిటకేలవచ్చితివి? పొమ్మన, కంఠుడోరీ! ఇది నీసాత్తుగాదు,
 ఇటకెల్లరురావచ్చును. అనినవాడుచేగి, కంఠుని సంహరించెను.
 కంఠుడను సోదరుని పాటుచూచి, విద్యుద్రూపు నెదిరించి,
 మదకయను భాగ్యతోవాడు వివారించుచుండగా, వానినిం
 సంహరించెను. ఆ మదనిక సహాయములేక కంఠుని శరణొ
 దెను,

మేనగి కూతురగు నది కాను పాపగావున సౌపర్ణరూ
 పుని నొంది వానితో విహరించెను. ఆ యందు వానికి తార్క్షి
 యను కూతురు పుట్టెను. ఇదియే యంతమున్న దుర్వాసుని
 శాపమునకు గుఱయైన వపువన నవ్వరన. మ దపాలుని సుతులు
 జగితా, మొదలుగాగల నల్గురితోఁ దుదివాడగు దోణుడను
 పక్షి యామెను వివాహమాడెను. అవల నదిగర్భవతియై,
 యేడుపక్షములు గతించి, తగువాత, కురుక్షేత్రమున జరుగు
 చున్న కురుపాండవ యుద్ధముంజూడఁ బోయెను. అందు భగ
 దత్తునికి నర్జునునకుంజరుకు కయ్యముం గనుచుండ, నర్జునుని
 బాణముదూసి, దాని గర్భముఁజీల్చిన, నందుడి నాల్గండములు
 పోయిడియె. ఆ దేనయమును నా బాణము వ్రేతలిలి, నుప్ర
 తీమను నేనుఁగు మెకగంట తెగిపడి యా గుడ్ల పావరించి యుం
 డెను. యుద్ధము ముగిసి, ధర్మరాజాదులు భీష్మునియొద్ద ధర్మ
 ములు వినుచుండ, నవి వినుకోరికచే శమీకుండను ముని
 యటనేగుడొచ్చె అతడచ్చోటఁ బక్షుల కిలకిలాగావములు
 విసి, అచ్చెరువు పొంది గంటను బెల్లగించి, దిక్కులేని

పక్షి పిల్లలం గాంచి. “అహా! విధి విలాసము! గ్రుడ్లు పడుట, గంటయావరణముగుట యీ యుద్ధభూమిలోనిరక్త మాంసాదులలోనివి జాగరూకములయి యుండుట చిత్రము. ధాతయిచ్చిన యాయువు గలంతవరకు మృత్యువురాదు. ఆయువు చెల్లిననింట సుఖముగాఁదిని, పరుండినవాడే చనిపోవును. విలాసవశుడైన వానికే తలవనితలంపుగాఁ జావుగల్గును. యోగసిద్ధులకేని చావు తప్పదు. మున్నింద్రుఁడు శంభ రునిపై వైచిన వజ్రమమోఘమై వాఁడు బ్రహ్మకేగదా!” అని మునిబాలురచే వాని నొక్క తరుకోటరమున నుంపించెను. అవియును క్రమమ్మునఁ బొదివిపక్షులయ్యె. మానమాత్రమున నని వారి పోషణముచే నెదిగి, సూర్యరథమార్గము నడ్డునంతగా నెగురుచు, రిథఁజ క్రమ నలెనున్న భూమండలము నెల్లగని త్రిందికి వచ్చునవై యమ్మునులకు హర్షము కూర్పుచు డెడివి శిష్యాను గ్రహార్థముగా ధర్మ సంశయముల వారి చుచున్న యాఋషి కవి ప్రదక్షిణముసేయుచు నీదయవలన మేము జీవించితిమి మాపూర్వజన్మవృత్తాంతము : నమని యిట్లనియె.

—* పక్షులు తమ పూర్వజన్మము తెలుపుట *—

మాన్యు విపుల స్వంతృడను ముని యెక్కఁడుండె. వానికి సుకృష్ణుఁడు, తుంబురుఁడు నను నుత్తులుండిరి. మేము సుకృష్ణుని కుమారులము మాతండ్రిని మేము సేవించుచుండగా నింద్రుఁడు పక్షిరూపమున వచ్చి “ఆకలివేయుచున్నది, వింధ్య పర్వతమున నేను దిరుగాడుచు, నొకపక్షి తెక్కలచేఁ జెడరి యిటఁబడి యేడురోజులకుఁ దెప్పిరిలితిని. నరమాంసముపెట్టి నా

యాకలి దీర్ఘము" అనియె. మాతండ్రి ఓయీ! ముదుసలివై యుండియు, నిట్టి క్రూరవాంఛ గలిగియుంటివి. కానిమ్ము. అతిథి సర్పించుట విధియని మమ్ము నల్వరను బిలిచి యాపక్షి కాహారము కుడన, నాత్మ రక్షణము జేవులకెల్ల యుచితము కాన మేమిప్పని క.గీకరింపఁ జాలముంటిమి. మాతండ్రి కోపించి మీరు పక్షియోనిం జనింపుడని శాపమిచ్చె. మఱియు నన్నే భక్షింపునుని యాపక్షి నాముని కోరెను. పక్షిరూపుడగు నింద్రుడు "నీవు జీవి చియుండగా భక్షింపనొల్లను. యోగముం బూని మేను దొరంగు" మన నాతఁడు సరేయని యందుల కుద్యమండ్రి నంత. నాతని ధృఢీకృతుమెచ్చి, యింద్రుడు స్వరూపము చూపి టిమింప నేడి నికీర్తన విందిమైన జ్ఞానము లభించునని యనుగ్రహించి వెడలె. మేము శాపభయముచే మాతండ్రిని శరణొందితిమి. తుచ్చమైన యీ శరీరముపై వలపు త్రేంపనేరక యీ యకృత్యము చేసితిమి. క్షమింపు మంటిమి. అతఁడు మాయెడ జాలింగొని నాశాప మవ్రతి హతమే. కాని మీరు సామాన్య పక్షులుగా నుండగు, విజ్ఞాన సంపన్నులై యుండెదరుగాక! పొమ్మన మేము వింద్యవర్చితమునఁ బక్షులమై మనోనిగ్రహము గలిగి యున్నాము" అని పక్షులు తెల్పెనని విని కై మినిముని, సంతసించి, సుస్వరమున జడుపుచున్న యాపక్షులఁగాంచి, ఆహా! పక్షియోనిం జనించి నను వీరిని సరస్వతి విడిచిపెట్ట లేదే! బంధుమిత్రాదులు విడిచినను మానవుని విద్యాదేవి విడిచివోదుగదా! అని యచ్చెరువు వడి, వానితో నిట్లనియె. ఓతపస్విశేఖరలారా! భృగుకులోద్భవమండగు మార్కండేయు నానతిచే మీగున్నిధికి వచ్చి నా

డను. భారతములోని సంశయముల మీనలనఁ దెలియ నొంది
తిని, దయచూపుడని ప్రార్థించి, మున్ను తాను మార్కండేయు
నడిగిన పశ్చిములనే యడిగెను. అంత నాపక్షులు, నురేళ్ళకుం
డగు విష్ణునకు మొక్కి, ఓ మునికుమారా? ఇపుడుగదా మా
జన్మములు ధన్యములు. మా బతుకు సార్ధకము. దేవవంశ్యుడ
వగు నీపాదారి విదముల దస్థించు భాగ్యము కలిగినది మా
తండ్రి కోపాగ్ని మాదేహములఁ గాలుచున్నది. ఇపుడు
మీ దర్శనోదకముచే నది శాంతించినది. మునీంద్రా!
మీ యాశ్రమమున మృగీ మృగపక్షి సంతానములకు సేమ
మేకదా! వృక్షలతాగుల్మత్వక్సారి తృణజాతులెల్ల సభివృద్ధము
లయి యుండునే? ఇనీ! యిల్లెల యడుగవలయును. మీతో
నిత్యసహచరములైన భూతసంతతికి సేమము కాకండునే, అని
వినుతించి, యాశంగంబు లిట్లని చెప్పఁదొడంగె.

—* విష్ణుమూర్తి నాలుగుమూర్తులు *—

సృష్టిస్థితి లయకారణమగు హరి దుష్ట సంహారమునకు,
శిష్ట రక్షణమునకు నవని నవతరించుచుండును.

నారాయణుండగు విష్ణువు నిర్గుణుడు నయ్యు నాలుగు
స్వరూపములచే నలరు. అందొకమూర్తి వాచామగోచరము,
అనిరైశ్యము. పరమ యోగులు దృఢనిష్ఠచేసి గుణాతీత
మైన యారూపమును జ్వాలామాలికావృతమాగా లక్ష్మ్యము
పెట్టుకొని సమాధి గాంతురు. అది దేవబృందమునకేని యంద
రాదు. నిత్యతేజోమయమై వాసుదేవనామమున నది సత్తామా
త్రమై వెలుంగు. రెండవమూర్తి భూభారమును దలఁదాల్చి

అహల్యాసంగమము చేతను వీని లేజము తయివగా, శివీ దేవతలు వీనిని వడలివేసి పోయిరి. ధన్వతేజము పోగానే వానితో డీకొనవలయునని రాక్షసులు చెలరేగిరి. కొంతకాలము నకు భూమి బరువెక్కి మేరుశిరమునఁ గూడియున్న దేవ సభలో నిలిచి, ఓ దేవతలారా ! మీఁటఁ జనిన రాక్షసు లవనిపై రాక్షసుల జనించిరి. వారి సేనలు పెక్కు లయ్యె హిణులుగాఁ బెరిగిపోయినవి. ఈ భారము మోయఁజాలకున్నా ను. అనినవిని దేవతలు, పెక్కు రూపములతో భూమిపై నవ తరించిరి. వారే ధర్మజ భీమార్జున నకుల సహదేవులు. అగ్ని కుండమున జనించిన ద్రావది వారి కైదుగురకు భార్యయ్యె.

కృష్ణుని కర్ణునునిపై సగ్గలమగు ప్రేమకలదని యెఱింగి, బలరాముఁడు కృష్ణుఁడులేకున్న సేను దుర్యోధనుని యొద్దకుఁ జోను. పాండవుల కడనైన నుండిను. ఈ యుద్ధ ఘట్టమున నాకేవత్మునం గాని యుండరాదని తీర్థయాత్రలకేగి కురు పాండవుల తగవులు తేలుచాక రానని, కృష్ణునితోఁదెలిసి, ద్వారక కరిగెను. మరునాడే తీర్థయాత్రలకేగ నుండి. తొలి నాడు మద్యపానమొనర్చి, రేవతీదేవితో రై వతోద్వాన విహారమొనర్చెను. అందు నానా తరులతా లతాంత ఫల కలితంబులగు పెక్కు తావులఁ జరించి యొక పొదరింట వేదవేదాంగ పాఠగులగు, వివిధ కథలఁ జెప్పికొను కౌశికలును భార్గవులును భారద్వాజులును గౌతములును నను మునులఁగాంచెను. వారెల్లరు నారాముని బూజించిరి. అందరిలో నూతుఁడు మాత్ర మాతని సత్కరింపఁడయ్యె. హలాయధుండందులకుఁ గోపించి నూతుని సంహరించెను. అంత నందున్న బ్రాహ్మణులు పారి

శేషుడనువేర తమోప్రధానమయి యలరు. మూడవమూర్తి నత్యప్రధానమయి ప్రజాపాలనము నొనర్చి ధర్మరక్షణము చేయునది. నాలవమూర్తి సముద్రమున భోగి తల్పమునఁ బవ్వళించి యుండును. నైఋత, సరసింహ, వరాహ, కపిల నామములచే చతుర్వ్యూహుడైన హరి, రజోగుణమూర్తియై సృష్టిసేయుచుండు. వీనిలో మూడవమూర్తి, ధర్మరక్షణ మొనర్చి, సాధురక్షణము, దుష్టశిక్షణము చేయును. ధర్మము చేడి యధర్మము పెరిగినపుడు భూమిపై హరి యీ మూర్తిచే నవతారములు ధరించును. విష్ణుండు మున్ను శంఖుండు వేదముల హరింప మత్స్యమూర్తియై వానిందునిమి వేదములగొనివచ్చె. ఇట్లెకూర్మాద్యవతారముల నాతిండ్లెత్తెను. ఆదేవుని సత్యప్రధానముగు నీ మూర్తి దేవ, ఐశు, ఐత్యోది వినిధావతారముల ధరించి ప్రద్యుమ్ననామ విఖ్యాతమై లోకములఁ గాచును.

—♦ పాండవుల వృత్తాంతము ♦—

మున్ను వృత్తాసురుని జంపిన యింద్రుని బ్రహ్మహత్యా పాపము వెంబడించెను. దానఁ దేజోహీనుడై యుండెను. త్వష్ట తన సుతుడగు వృత్తుని గతి విని, కోపించి యొక జడ పెరికి, యగ్నియందు వ్రేల్చిన నందుండి మరల వృత్తాసురుడు పాడ సూపెను. ఇంద్రుడది కని, వానితోఁ బోరాడిన లాభము లేదని, సంధి చేయుడని సప్తరులను ద్వష్టకడకుఁ బిలిచెను. వారును గొన్ని నియమములేర్పఱచి మైత్రిగలిగించిరి ఇంద్రుడై నియమముల నతిశ్రమించి వృత్తవధ చేసెను. అంతట నింద్రుని బలము, బలాధిదేవతయగు వాయువునఁ బ్రవేశించెను, మున్ను

పోయిరి. బలరాముని కంఠట, బ్రాహ్మ్య తేజస్సంపన్నుండగు నీ సూతుని గూల్చితిని, అల్లదే బ్రహ్మహత్య నన్ను జాట్లు కొన్నది, నామీన దుర్వాసన పాడమినది, మును లెల్లరు నాకు దూరులయిరి. బ్రహ్మఘాతినగు నా యీ పాపము వాయ తెలిదినేయొకదా! యని క్షోభించి భీర్థయాత్రలోని యుని నిశ్చయించి ప్రతిలోమయగు సరస్వతీనిదిని సేవన చేసెను.

ఇది బలరామ విషయము. ఇతఁడు నుపపాండవుల చరిత్రము వినుమని పక్షులు జైమిని కిట్లనియె.

—† విశ్వదేవులు పాండవులై పుట్టుట †—

త్రేతాయుగమున హరిశ్చంద్రుఁడు ధర్మచూర్ణమున రాజ్యమేలుచు, నొకనాడు విశ్వామిత్రు తపమునర్చువనమున కేగి వేటలాడుచుండెను. అత్తరి, రక్షింపు, రక్షింపుచుని యొక యాడుదాని కంఠస్వరము వినవచ్చెను. రాజదివిని, వేట చాలించెను. అదేసమయమున విఘ్నేశ్వరుఁడు విశ్వామిత్ర తపమునకు విఘ్నము చేయనెంచి, దేవతలచే బ్రార్థింపఁబడి హరిశ్చంద్రునం దావేశించియుండెను. ఆ యావేశ బలముచే, ధర్మాత్ముడైన హరిశ్చంద్రచక్రవర్తి, విశ్వామిత్రుని దరిసి, ఎవఁడురా వీఁడు? రాజనై యిటరాగా నాదరింపకన్నాఁడు. ఇప్పుడు వినిని సంహంతుఁగాక యని పలుకునంత కమ్ముని కనులుదెరిచి, కోపించెను. తపశ్శాలికిఁ గోపము రాఁగూడద నుటచే, వాని సంతకుమున్ను వరించిన, ఆపూర్వములగు విద్యలన్నియు విడిచి పోయినవి. అవల నా రాజామునిం గాంచి, వణకుచు బ్రాంజలియై “కిమిగింపుము. ఇచ్చుట, రక్షిం

చుట, యరు నపరెండు రాజులకృత్యములు సామెత జాలి
 గొని తమింపుము" అనియె. విశ్వామిత్రుడంతలోఁ బ్రస
 న్నుడై "యిత్తువేని నాకువలసిన రాజసూయ యజ్ఞమునకు
 దక్షిణయిమ్మా", అన ! రాజు మునీందా ! ఇంకను దమకుఁ
 గావలసినదేదైన నిత్తుననియె. ముని, 3 భార్య, పుత్రుడు,
 నీపుత్రకు, నీకడల సర్వస్వము నాకు సమర్పి పుమయె
 రాజంగీకరించె. ఆ తక్షణముననే తపస్వి సర్వము స్వాధీనముచి
 కొని, యారాజ్యము నాయది కాని నీది కాదు, కావున
 నిప్పుడే యిటనుండి లేచి పొమ్మనియె ఆ చక్రవర్తి మొల
 తాడుగూడ వదలి, శైబ్యయగు భార్యయు, సుతుండును
 వెంటరా వెడలుచుండ, మున్నిత్తునన్న యాగ దక్షిణ యీ
 యాక పోయెదవే ? నిలునలు మని సర్పంధి చిన, నొక్క
 మాసమున నది చెల్లి తునని రాజనియె. కొట్లని సగరమను
 విడిచిపోవు రాజును బాదలు వెంటాడిరి. వారియెడ జాలిఁగొని
 యాతేడు, సగమేగి యాగిన, నా మునివచ్చి నా రాజ్యమున
 నుండుట తగునా ? అని కుపితుడై యాతని భార్యను గట్టిచే
 గొట్టెను. అది చూచుచునే పరిమళింతుండగు హరిశ్చంద్రుడు
 వెళ్ళెదనని పోవుచుండగా, శక్త్యేదేవు లెదుగురు నడ్డబునని,
 "యీ ప్రభును పెక్కు యజ్ఞము లొసర్చి మహ్నాద్భుత
 విజయెను. ఇట్టి ధర్మమూర్తిని బాధించు నిమ్ముని పరిమహావీ
 అనిరి. అది విని ముని కోపంబున మీరై దుగురు మనుష్యులై
 పుట్టుడని శపించె. వారంతట భయపడి ప్రసన్నుడవు గమ్మని
 కోరుకొనిరి విశ్వామిత్రుఁ డప్పుడు మీకు మనుజులయ్య
 సంతతి కలుగక మున్ను, వివాహము లేని కాలమున్న వుడను

విడిచి స్వస్థానముల కేగవరు. అని యనుగ్రహించె. ఆ విశ్వే
దేవులైదుగురును చాచిది తుమారులై జనించి, వివాహము
కాకమున్న యశ్వత్థామచే సంహరింపబడి స్వర్గమునకుఁ
జనిరి. ఇట్లు పశువు జే మిని ప్రశ్నము లన్నింటికి నుత్తరము
లొసంగి మఱియు నెయ్యది చింతగోరెడ పడుకునున నమ్మని
హరిశ్చంద్రుని యవ్వలి వృత్తాంతము తెలుపుచునయె.
వారిట్లనిరి.

♦ హరిశ్చంద్ర కథ ♦

హరిశ్చంద్రుడట్లు వారణాసి కరిగి భార్యను దనను
నమ్ముదువోయి ముని ఋణముతీర్చెను. మఱియు నాతఁడు
సృశానమునఁ గావలికాచుచు నొక్కరాత్రి నిద్రావశుండై
కలలో, తన్నొక మాలపిల్లవానింగాఁ జూచి, కాటిని గాచు
చున్నతఱి, నొక బ్రాహ్మణబాలుని శవము కొనిరాగ మూల్య
మియలేదని వానిదహనము చేయనీసనగా వారు శపించి
సంతట, యమదూతలచే గ్రహింపబడినట్లును, రంపముల
చేతను, కత్తులచేతను నఱింబడినట్లును, అంధతమంబునఁ
జొచ్చినట్లును, పెక్కు నిరశిబాధలు పడినట్లును, గాడిద,
యేనుఁగు కొలి, మేక, పిల్లి, రాబండు, పట్టె పక్షి, క్రిమి,
చేప, తాఁబేలు, పంది, కొఁ మొదలుగఁ బెక్కు జన్మము
లొందినట్లును అంతలో మఱల రాజై భార్యకొఱకేడ్చుచున్న
ట్లును, కొడుకు చనిపోయినట్లును, సర్వపాశములచే యముని
దరికిఁ గొంపోబడినట్లును, ఇట్లు పెక్కుదశ లందినట్లు కలగని
తుదకు యముఁడు, “నీ కుమారుఁడు చనిపోవును. వేగముగా

నీవు భూమికే బామ్మ! నీకావల మేలగును" అన్నట్లయి పండ్రెండేండ్లవ్వలదాను యమలోకమునుండి నేలపైఁ బడి నట్లును గల గని, మేల్కూసి పెక్కు దేవతల స్మరించి స్వస్థదిత్తుండయ్యెను. పిమ్మట కుమారుఁడు పాముచేఁ గఱవఁబడి, తన భార్య దహనార్థంబుగాఁ గొనివచ్చుటయు, నొండొరుల నెఱింగి వానికై యేడ్చుటయు, దుదకు దేవతలు దర్శన మొనంగి, యింద్రుఁ డాబాలుని బ్రదికించుటయు బుష్పవర్షము గురి యుటయు, నీ సత్య వతియునకు మెచ్చితిని నీకొరిన యుత్తమ లోకమున నీ భార్యతో వసింపుమనుటయు, కోసలదేశ మందలి వ్రజలెల్లరు నా కావును వారితోఁ గలసియుండు టయే నాకు స్వర్గము, వారులేనిది నాకిది కానేరదన దేవత లెల్లరు నాతని పౌరులకఁగూడ యట్టి పుణ్యగతు లనుగ్రహించుటయు జరిగెను కుమారుఁడగు లోహితాస్యునికి రాజ్య మునఁ బట్టముగట్టి హరిశ్చంద్రుఁడు భార్యా సమేతుఁడై, పుణ్యలోకముల నధిష్ఠించెను.

వశిష్ఠమహర్షి హరిశ్చంద్రుని పురోహితుఁడు పండ్రెండేండ్లయిన తరువాత గంగనీటినుండిలేచి విశ్వామిత్రుండుర్వృత్తిని నిందించి, నా కుమారులు నూర్గురు గతించినను దుఃఖింపని నే నీధర్మమూర్తియగు రాజువడిన బాధలకెంతయు దుఃఖించితిని. ఇట్టి కార్యముచూపిన విశ్వామిత్రుండు కొంగయై పుట్టుగాక యని శపించెను. ఆ మాట విశ్వామిత్రుండు విని నీవు 'అడి' జన్మమొత్తెదననియె. ఇట్లుండొరులు శాపనిహతులై నీచ జన్మముల నెత్తిరి. వశిష్ఠుఁడు రె డువేల యోజనముల పరిమాణముగల అడియైపుట్ట మఱి తొంబదియారు యోజనము

లెక్కువ పరిమాణముగల కొంగయై విశ్వామిత్రుడు జనించెను. అట్లువుట్టియు నిరువురు పొడిచికొని పోరాడుచుండిరి. దానిచే లోకములు వ్యాకులమయ్యె. బ్రహ్మవచ్చి వారి దుర్గతివాసి, యెండోరులకుఁ దెలియఁజెప్పిన, వారది మొదలుగ తమోగుణము వాసి మైత్రిబొందలిరి. ఇయ్యాడిబకోపాఖ్యానము హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము విన్నవారికి వినిపించిన వానికి, “ఘ్నభయముండదు. పాపములుండవు” అని తెల్పిన విని జైమిని మోడియు నిట్లనియె.

—* సుమతియను ముని తండ్రికి సృష్టిప్రకారము తెలుపుట*—

ఓ వక్షి రాజులారా! భూతములు వుట్టుట, పెరుగుట, మరణి చుట, పాప పుణ్యానుభము వినవలతు (స్త్రీ) గర్భాశయమునఁ దిన్న యెట్టి ఘనపదార్థములుంగూడ జీర్ణములగుచుండ, శీతువేల జీర్ణము కాక యున్నది? ఈ విశేషములు తెలుపుఁడన పశులమ్ముని కిట్లనియె.

ఓ జైమిని మునీంద్రా! నీయడిగిన ప్రశ్నము చాలక్లిష్టమైనది. భార్గవహాశ్యుడగు నొక విప్రుడు మున్ను సుమతియను తన కుమారుని కుమనయన మొనర్చి, జడునివలె నున్న యాపిల్లవానితో బాలకా! నీవు బ్రహ్మచర్యాది ధర్మముల యధావిధి నడపి, బ్రహ్మజ్ఞానము వడయుము. అప్పుడు నీవు శోకముం దరింతువు అని పెక్కుమారులు తెలిపిన నాతఁడు తెలియ నట్లుండి తుదకు విసివి విసివి, తండ్రి! పెక్కు శాస్త్రములను, శిల్పాదికళలను నేర్చితిని. ఇవన్నియు మున్ను నేను విన్నవియే నాకు కొన్ని వేల జన్మములు గడచినవి. అవన్నయు

జ్ఞాపకమున్నవి. జ్ఞానినగు నాకు వేదములతోఁ బనియేమి? ఎందరు తల్లులనో, యెందరు తండ్రులనో చూచితిని. ఎన్నో దుఃఖము లనుభవించితిని. శత్రు మిత్రకళత్రాదు లెందరో కలిసిరి విడిపోయిరి. ఎందఱో చుట్టములైరి. బ్రాహ్మణాదిజన్మయులం దెన్నింటనో యెన్నిమారులో జనించితిని. పెక్కుమంది కిచ్చితిని, పెక్కుమందికడఁ జేయి చాచితిని. ఎట్టకేలకు నేడు మోక్షకారణమైన జ్ఞానముం బడసినాఁడను. ఏది తెలిసిన మీఁదట ఋగ్యజుస్సామ ప్రతిపాదితమగు క్రియా కలాపమంతయు గుణరహితమై తోచునో, అద్వానిం దెలిసితిని. కాన వీనితో నాకుఁ బ్రసక్తిలేదు. గురు విజ్ఞానముచేఁ దృప్తిసెందియున్న నేను మార్గశోధభయాదులచే నాకులమగు నీ సంసారముఁ బాసిపోయెదను. అనఁ దండ్రి వాని పలుకులు విని, యుప్పొంగుచు నిట్లనియె. కుమారా! నీ కిజ్ఞానమెక్కడిది? ఇంతమున్ను జడుఁడవే. ఇంతలో నీ కిజ్ఞానోదయమగుట కేదేని కారణముండవలయు, ఏదైన శాపముండి యది యిప్పుడు తొలఁగెనా? ఈ తెలివి యింతమున్నెక్కడ కప్పవడినది? అని తండ్రి యాశ్చర్యపడి తన్ను బడింబడిగ నడుగ, నా విప్రబాలకుఁడు, తండ్రి! ఇంతకుముందటి జన్మమున నేనొకబ్రాహ్మణుఁడను. బ్రహ్మయంద మనసుంచి పరమ నిష్ఠనుంటిని. యోగయుక్తుడనై యభ్యాస మందున్న వాఁడను. విచార కారణ శోధన వలనను, సత్సంగము వలనను స్వభావము వలనను, నా కాబ్రహ్మమం దమందప్రీతి యుదయించెను. శిష్యులకు బోధించి బోధించి, కొంతకాలమున కేకాంతమును బొందితిని. ఒకానొక ప్రమాదముచే దేహము

విడిచితిని. కాని ప్రాణములు పోయినను, పూర్వజన్మస్మృతి, జ్ఞానము మాత్రము పోలేదు. ఏడాదివయసు వచ్చువరకు నాకుఁ బూర్వస్మృతి నిలిచియుండెను. మునుపటి యలవాటుచే, నేనట్లే యింద్రియముల నదిమి, బ్రహ్మనిష్ఠయగుదట్లే నిలువ నెంచితినిగాని, నాకది సాధ్యము గాదయ్యెను. పలువురు శిష్యులకు జ్ఞానదానము సేసిన పుణ్యముచే నాకే జాతిస్మరణము సిద్ధించినది. నీ యాజ్ఞ చే నిక నీ కోరిన యంశము లెఱిగించెద, వినుము.

—♦ జీవుల పాపపుణ్యములంబట్టి కలుగు ఫలములు ♦—

జీర్ణమనుటలేని సంసారచక్రమును దెలియుము. మనుజుని జంపువాఁ డొకరుఁడు లేడు. ప్రాణములు పోవునపు డూచ్ఛము (ఉష్ణగణము) ప్రకొపించి, కట్టెలులేని నిష్పావలె దేహమందలి యగ్ని వాతములచే రగుల్కొల్పఁబడి జీవుని మర్మస్థానముల భేదించును. ఉదాసవాయువుచే నామపవనము కూడ పైకి ప్రసరించును. అది మనుజుఁడు తిన్న తిండిని, త్రాగిన నీటిని గ్రిందికి పోనీయదు. అన్న పానములను దానము సేసిన వాని కప్పుడు నుఖముగానే యుండును. ఆహారములేకున్నను నపుడన్నదాత తృప్తిసేపొందును. సత్యవాది, ఆ స్తికుఁడు, వ్రీతి కరుఁడు, దేవబ్రాహ్మణభక్తుఁడు, అనూయలేనివాఁడు, వీరు నుఖమరణము పొందుదురు. ధనమిచ్చినవారు చలిని, గంధ మిచ్చినవారు తాపమును, పొందరు. ఇతరులను నొప్పింపనివారు మరణాయాసము ననుభవింపరు. అధము లీ యాతన నొందుదురు. కూటసాక్షి, అన్యత వచనుఁడు, వేదనిండకుఁడు, యెడ

దారిని నడపించువాడు, కష్టమరణ మొందుదురు. ఆయుధ
ధారులై, చెడుకంపు కలిగి యమభటులార్పులు బొబ్బలు
వెట్టుచు, కూరులై వత్తురు. వారురాగానే చూచి రోగి
యొడలు వణంకును, ఆర్పులువెట్టును, మాట నృప్తముగారాడు.
ఒకే యక్షరముగా వినవచ్చును. చూపుచలించును. శ్వాసము
లాగును. ముఖ మారిపోవును. ఊర్ధ్వశ్వాసపుట్టును. అమిత
వేదనపడి శరీరము విడుచును. ఆ జీవుని ప్రాణము వాయు
రూపమునఁ బోయి మున్ను వదలిన దేహముతో నమానమగు
వయస్సు, అవస్థ, ప్రమాణము గలిగి, తలిదండ్రులు లేని వేరొక
శరీరమునఁ బ్రవేశించును. యమదూత లంతటఁ బాశముల
బిగించి దక్షిణ దిశకు లాగిఁకొని పోవుదురు. దీర్ఘలు, ముఖ్యు,
పుట్టలు, రాతిబండలు మొదలగువానిచే కర్కశమై, పెద్దకన్న
ములు మంటలు, కాలిన యిసుక గలిగి నక్కలుకూయు దారిం
బడి బరబర యీడ్వబడుచు జీవుఁడు యముని నన్నిధికి గొం
పోబడును. గొడుగు, పాదుకలు, బట్టలు, అన్నము నిచ్చిన
వారాదారిని సుఖముగా నేగుదురు. భూదాతలు ప్రతాప
మానము లయిన విమానములపై నేగెదరు. ఇటు వండ్రెండ్రు
రోజులకు యమరాజపురముం జేరును, అటు చేరులోపల వాని
శరీరము కాల్యబడగానే మిక్కిలిదాహముపొందును. వృషమిపై
బంధువులుచేయు ప్నానదానాదులచే నా జీవుని దాహము
దారిలో శాంతించుచుండును. నూనె పూనికొనుట, దానములు
చేయుట, నేలమీఁదఁ బడుండుట మొదలగు పనుల నిచ్చట
బంధువులు చేయగా నచ్చట జీవునికి సుఖము కలుగుచుండును.
పిండదానాదులచేఁ దృప్తిపడుచు, వండ్రెండ్రు రోజునకు

యముని పురింజేరి యచట నల్లని యనుమువంటి శరీరము, ఎఱ్ఱని కన్నులు, కాటుక కొండవంటి కాంతియుం గలిగి, దండమును బాళమును భుజములఁ దాల్చి, బహు భయంకరుండై, కోరలు కలిగి, ముడివడిన కనుబొమ్మలతో, ననేక వ్యాధులు భయంకర రూపములఁ దాలించి తన్ను గొలువఁ గొలుపుండు యమునిం గాంచును. వాని యాజ్ఞచే నీ జీవుండు పుణ్యపావ గతులను బొందును,

—† నరకములు - వానిం బొందువారు †—

కూటసాక్షి, అసత్యవాది చారవంబను నరకముం బొందును. అది 'రెండువేల యోజనములు వై శాల్యము కలది. మోకాలి లోతున నిప్పులతో నిండి ఎఱ్ఱగా కాలిన రాగివలె నా నేల యుండును. అందుఁబాపి పరువులెత్తును. పాదములు కాలి మరల పుట్టుచుండును. ఇట్లు యమయాతనఁబడి, మరల క్రిమికీటకాది యోనులం బుట్టును. ఆరోహిణీయోనియై పహో శూద్ర వైశ్య క్షత్రియ బ్రాహ్మణ దేవాది రూపము లొందును. అవరోహిణీ దశ నొంది క్రిందిపుట్టువులఁబడును. మహారారవము నాల్గువేల యోజనములవై శాల్యము కలది. నిన్నల నిండినది. కాకులు, తోడేళ్ళు, కొంగలు, తేళ్ళు, గ్రుడ్ల గూబలు, గ్రద్దలు, దోమలు మొదలగువ్యానిచే నిందు బాపి బాధింపఁబడును. తమోనరకము మూడవది. మహారారవము పెద్దది. అంధకారబంధురము, చలివణఁగించును. అకలిదప్పలట నెక్కువ. అచట చలిగాలి యెముకలఁ గొరకును. పావులటఁ దమర క్తము తామే త్రావెదరు. ఒకరినొకడు గలిసికొనవలెనని

యా చీకటిలో జీవులు పర్యేతుచుండుదురు. నికృంతనమనుమణి యొక నకరముగలదు. అందుఁ గుమ్మరి సారైబోలిన చక్రములు గిరగిరఁ దిరుగుచుండఁ యమభటులా చక్రములపై బావుల. దగిలింది, కాలనూత్రములచే, గోయుదురు. ఆ పాద మస్తకముగా తునుకితునుక లైన మేను మలల యతికికొను చుండును. అప్రతిష్ఠము అను సరకమింకొకటి. అచట ఘటి యంత్రములపై కెక్కించి జీవులఁ ద్రిప్పగా, మానవులు క్రిందికి మీఁదికి దిరుగుచు మిడిగ్రుడ్లుపడ, రక్తము గ్రక్కుకొందురు. అసివత్రవనము అనఁబడు సరక మింకొకటి, అదివేయి యోజనములది. ప్రళయాగ్నివలెనది ముండును. సూర్యకిరణములచే నది కాలియుండును. దానినడుమ చల్లని వనముగలదు. దాని యాకులు కత్తియంచులవలెఁ జాల పడుదుగ నుండును. దానిమీఁద బెక్కురకముల పక్షులు కూయును. కుక్కలరచును. జీవులది చల్లనివనమని, తాతా! తండ్రి! అని యార్చుచు కాళ్ళుగాలి యేడ్చురు. వారిపైఁ బెనుగాలి వినరి యా కత్తులవంటి యాకు లొక్కమాటుపడి కైగి, యేడ్చురు. కుక్కలు వాని మాంసములదిచును. తప్తకుంభము అను మణియొక సరకము గలదు. నూనె, లోహ చూర్ణము. కాగి నీరయియున్న పెద్ద పెద్ద కాగులలో జీవులను బారవేయుదురు. అందుడికి జీవులు గొల్లుమని యార్చురు. ఇట్లు సరకములు పెక్కులు గడచి పునర్జన్మమును జీవుఁడు గాంచును.

ఇట్లు సరకములఁ దెలిపి సుమతి తండ్రి కిట్లనియె. పుణ్యలగువారు యమునిచేఁ జూపఁబడిన దారిని బుద్ధ్యాలోకముల కేగెదరు. గంధర్వాదులు, నవ్వరసలు నాడుచుఁ బాడుచు

నుండ విమానము లెక్కి, పూసి, తొడి, యానందముతో
 వారు త్తమ స్థానము లలంకరింతురు. పుణ్యానుభవము కాఁగానే
 యటనుండి యుత్తమ వంశములఁ బుట్టి సుఖము లనుభవిం
 తురు. స్వర్ణమునుండి జారి, జీవుఁడాహార పదార్థంబుల నిమిడి,
 పురుషుని రేతస్సై స్త్రీపురుషయోగముచే స్త్రీయొక్క
 రజస్సు నంగలిసి, గర్భంబునఁ బడి, కలలమై, బుడగయై, వేళి
 యగును. విత్తనమునుండి మొలక పుట్టినట్లామాంసపు వేళి
 నుండి, యవయవస్ఫూర్తిసొంది, వేళ్ళు, కన్నులు,
 ముక్కు, ముఖము నను భాగముల రూపొందును. క్రమ
 ముగా గోళ్ళు రోమములు, కేశములును జనించును. ఆ
 జంతువుతోఁ బాటుగ తల్లి జననకోశము కొబ్బరికాయవలె
 బెడదడిగా నగుచుండును. గర్భగోళమందలి యగ్నిచే గట్టి
 పడును. తల్లి తిన్న త్రాగిన యాహారముచేఁ దృప్తిపడి జీవిం
 చును. 'అప్యాయని' యను నాడి యొకటి నాభియందుండును.
 అది స్త్రీల యాంతర్ద్వారమునఁ గట్టబడి యుండు. అచట.
 జీవికి సంసార హేతువులగు నెన్నో యాహారు పాదము
 చుండును. వానిని స్మరణకుఁ దెచ్చికొనుచు, నేను
 బుట్టఁగానే పాపములను జేయను. అనియేడ్చును. గడచి
 పోయిన యెన్నో జన్మములను దలఁచుకొని యిట్లు దుఃఖించి
 దుఃఖించి, యంత మున్నార్థముఖముగానున్న జీవుఁడథో
 ముఖుడై తొమ్మిదవ లేక పదియవ నెలలో జనించును.
 ఆ పుట్టినపుడు, ప్రాణావత్య వాయువుచేఁ బీడింపఁబడుచు,
 నేడ్చుచు, యోని యంత్రమున విక్కిలి నలిగి, మూర్ఖుల
 మునిగి, నేలపైఁ బడును. వెంటనే వెలుపలనున్న వాయువు

తగిలి, మూర్ఛ దేటును. ఆవల వైష్ణవమాయ వానిని గప్పి వేయును. దానిచే వెనుకటి తెలివియంతయును బోవును. అది పోగానే యావన, బాల్య, కామార, వార్ధక్యాద్యవస్థలకు లోనై రాగద్వేషాది వికారములొంది, తిరిగివచ్చి పుట్టుచుండును. ఘటీయంత్రమట్లు కర్మఫలములచే నిట్లు పునఃపునః పరిభ్రమణము నొందుచుండును. ఈ సంసార చక్రముయొక్క పరివర్తనమునకంతు లేదు. ఇట్టి దుఃఖనిలయమున సౌఖ్యమున్నదే?

ఇప్పటి కేడు జన్మంబులకు మున్ను నేను గోవులను నీరు ద్రావనీయని పాపముచే నూరేండు ఘోరనరక మనుభవించితిని అంతలో గాలి చల్లగావీచి నాకేకాక యందున్న వారందఱకు నమితనుఖము కూర్చెను. ఈ మార్పేమని చూచుచున్నంతలో మా కొక పుణ్యపురుషుఁడు గానిపించె. అతని నొక యమభటుఁ డిటు రమ్మిటురమ్మని నడిపించుచుండెను. మాకుఁ గలిగిన సుఖమీ పుణ్యాత్ముని రాకచేత నని తెలిసికొని మే మాతని నిచటఁ గొంత తడవుండుమని వేడికొంటిమి. అతఁడును దానీనరకమును జూడలేనివాఁడయ్యు మామీఁది జూలిచే నించుక నిలువఁనెంచెను. మఱియు నా దయాశాలి యమ కింకరునితో ఓయీ! నేను జనకకులమున జనించితిని. వివశ్చితుఁడను రాజునై పెక్కుయోగము లొనర్చి ధర్మపాలనము సేసినాడను నాకేల యీ నరకముఁ గానిపించితివి! అనఁ గింకరు డిట్లనియె. ఓయీ! నీభార్య పీవరియనువిదర్భరాజ కన్యక ఋతు స్నాతయైన నామెను గలియక నీవానమయము పాడుసేసితివి. అంతియకాదు, కైకేయి యను పేటొక్కతె తోరమిఁదితిని.

ఋతువ్యతిక్రమము చాలపాపము. దానిచే నీవీ నరకముం జూడ
వలసివచ్చెను. హోమకాలమునం దగ్ని హవిస్సును గోరునట్లు,
ఋతు నమయమునఁ బ్రజాపతి వీర్య సేకమును గోరును. ఆ
సమయము నుపేక్షించినవాఁడు పితౄణమునుండి విడివడక నర
కము పొందును. నీవు పుణ్యశాలివి. కొద్దిదోషమున నీవిది
చూడవలసెను. నీరాకచే నిచ్చటి పాపులకు నుభయు కల్గినది.
ఇట్లు యమ భటుఁడు తెల్పగా మేము వింటిమి మతియు
నారాజునకు వాఁడే యే పాపముల కే నరకబాధలు గలుగునో
వివరించె నదియింతుక వినుము. పరచారలను ధనమును గోరు
వారిని తప్పుదారి నుపదేశించినవారిని వేద గురు బ్రాహ్మ
ణనిందకులను, ఒక శ్రాద్ధముననిమంత్రతుడై వేరొకచోటికి
బ్రాహ్మణార్థము పోయిన వారిని వజ్రకఠినములై నముక్కులచే
గాకులు కన్నులఁ బొడుచును. భార్యాభర్తలకు, గురుశిష్యులకు,
నన్నదమ్ములకు భేదంబు వుట్టించిన వారు జంపములచే గోయఁ
బడుదురు. దేవతలను, పితృదేవతలను, అగ్నిని, నతిథులను,
విప్రులను, సేవకులను దృష్టిసేయక తామె మెక్కి కూర్చున్న
వారు తమ మూత్రపురీషముల భక్షింతురు. పంక్తిభేదము
సేసిన వానికి నిదే గతివట్టును. తోడిబాటసారి కిడక తిన్న
వాఁడు తన శ్లేష్మమును దా దినును. గోబ్రాహ్మణాగ్నుల
సంగిలితోఁ దాకిన వాని చేతు లగ్నిలోఁ గాల్చుబడును.
పూజ్య వస్తువులఁ దన్నినవారి కాళ్ళ కినువ గుదియులు కాల్చి
బంధింపఁబడును. పాయసము మొదలుగాఁగల భక్ష్యములను
దానొక్కడే తిన్నవానిని యమభటులు బడద్రోసి, పట్టుకాదు
లచేఁ బ్రేవులు లాగివైతురు. క్రోధముచేఁగాని కామముచేఁ

గాని, దేవాలయములను, బ్రాహ్మణ సదనములను, చలిపందిరులను నాశనము చేయువారి శరీరము తోలు నీ భటులొలుతురు. ఒకనికిచ్చిన కన్యను వేతొకనికిచ్చిన వాని మే నింతింతలుగఁ జెక్కఁబడుచున్నదిచూడుము. శరణుజొచ్చినవానిని లంచముగొని విడుచువాఁడు నరకయంత్రముల బాధింపఁబడును. తానార్జించిన పుణ్య మమ్ముకొనువానిని గింకరులు బండవచ్చడి చేయుదురు. భార్యాపుత్రాదులు మలమల మాడుచుండ, దానొక్కడే కుడిచిన వానిమేరు తఱిగి వానిచేదినిపింతురు. అన్యస్త్రీసంగము చేసినవానిని ముండలమీఁద నీడ్తురు. గురువును గ్రిందఁ గూర్చుండఁ జెట్టి వేదాదివిద్యలు నేర్చిన వానిని మండు నేలమీద నడిపింతురు. నీటిలో మల మూత్రముల విడుచువారు మూత్రపురీషములచే నిండిన నరకములం దేలుదురు. వేదములను, సగ్నులను మానిన వానిని గొండలెక్కించి పడఁద్రోతురు. కలము చెడినవాని యొద్ద దానముపట్టుట, యనర్హునిచే యాగము చేయుంచుట, యను పాపముచేసినవాఁడు. రాతిలోనిపురుగుై యుండును. బ్రహ్మఘ్నుఁడు, కల్లు ద్రావినవాఁడు, బంగారము దొంగిలించినవాఁడు, గురుభార్యను బొందినవాఁడు, వీరికి దోడ్పడ్డవాఁడు పంచమహాపాతకులు. వీ రగిడిమంటలలో వేయి వత్సరము లుడికిపోయెదరు. వారు పునర్జన్మమునఁ గుష్ఠము, క్షయ, పొండి మరల మరల పుట్టుచు గిట్టుచు నొక్క కల్పముదాక నరక మనుభవింతురు. గోహర్షి చేసినవానికి నిదే యవస్థ.

—† పాపములం బట్టివచ్చు జన్మములు †—

రాజా ! వినుమని యమభటుఁడు వెండియు నిట్లనియె, కలముచెడిన వానికడ దానము పట్టినవాఁడు గాడిద యగును, కానివానిచే యజ్ఞముచేయించి క్రిమియగును, గురుద్రోహి కుక్క యగును, గురు భార్యారతుఁడు గాడిదయగు, తలిదండ్రుల నేడ్చించి గోరువంకపిట్టయగును, సోదరభార్య నవమానించి పాపురమగు, దానిం బాధించి తాఁజేలగును, రాజద్రోహి క్రోఁతియై పుట్టును, దాచనిచ్చిన సొమ్ము దొంగిలి గాడిద యగు, గుణములను దోషములుగానెన్ని కాటుక పిట్టయగును, విశ్వానఘాతి కుక్కయు, ధాన్యాదుల దొంగిలిన వాఁడు, పందికొక్కును, అన్యస్త్రీని గూడి కుక్క, నక్క, గ్రద్ద, పాము, రాబందు, జన్మముల వరుసగా నెత్తును, సోదర భార్యంగదిసి మగకోకిల యగును, గురు రాజ మిత్రుల సతుల గదిసి పందియగును, కన్యకు పునర్వివాహము చేసిన వాఁడు క్రిమి జన్మమెత్తు, జ్యేష్ఠుని దిరస్కరించి, క్రొంచ వడ్డి యగు, ద్వితీభార్యను బొందిన శూద్రుఁడు పురు గగును, మఱి పెక్కు నీచయోనులం బొందును, అన్నము దొంగిలి యీగ యగును, నేయిమొదలుగా నాయావస్తువుల దొంగిలి యాయా జన్మవిశేషములందునని యిందు వివరముగాఁగలదు, ఆయా లోహముల హరించిన వానికిఁ బ్రత్యేక జన్మములు పేర్కొనఁ బడినవి, రంగులు దొంగిలించి నెమలియగును, సుగంధవస్తువులఁగాఁజేసి చుంచుగాఁ బుట్టును, వస్త్రముల హరించి కుండేలగు, వండ్లు హరించి నవుంసకుడగు, కట్టలు

హరించి కజ్జలు దొలఁచు పురుగై పుట్టును. పువ్వులు హరించి దరిద్రుఁడగు. మానము హరించి కుంటి, కూరగొని చిలుక, నీరుగొని చాతకము, నగును. భూమి లాగికొన్నవాడు మహారౌరవము ననుభవించి, గడ్డి, లత, పట్ట, చెట్టు, మొదలగురూపములు పడసి మరల పశుపక్ష్యాదులం జనించి చండాలుఁడై, కుంటి గ్రుడ్డియై కుప్పి త్తయిపోగి. ముఖ, నేత్రుఁడ ములందు రోగముకలవాఁడునై మూర్ఛనొంది, శూద్రుఁడై జనించు. శోవులను, బంగారమును దొంగిలించిన వారి గతియు నిట్టిదే. భార్య నింకొకని కర్పించినవాఁడు నపునకుఁడగు. జ్వాల లేని యగ్నిలో హోమము చేసి యజ్ఞర రోగియగు. ఇట్లువలక్షణముగా నాయా పాపములవలనఁ గల్గు నాయాఁగతులు తెల్పు బడినవి. భూతదయ, సద్బాధము, పరలోకమునుబడయుటకుఁ దగు కర్మము లొనర్చుట, సత్యము, వేదప్రామాణ్యము, దేవర్షి గురు బ్రాహ్మణాతిథి పూజ, సాధుసంగము, మైత్రి యను నివి స్వర్గమునుండి వచ్చిన పుణ్యాత్ముల లక్షణంబులు.

ఇట్లు యమభటుఁడు వివరించి, మఱియుంగలనరకంబులఁ జూచెడుగాక రమ్మన, నారాజు పాపులగు జీవులు తాన చట నుండుటచే నించుక నుఖము పొందుట గని జాలిచే గొంతసేపటనే నిలిచియుండె. నావలన వీరికీ నుఖమెప్పుడు నుండునేని నే నిచట నే నిలిచెదనని విదేహవతి పలికిన, యమ దూత, అదిగో! యింద్రుఁడుఁ యముఁడును నీవంకకే వచ్చుచున్నారు. నిన్ను గొంపోవ నున్నారు. చూడుమనియె. అంత యముఁడువచ్చి భూపతీ! నీకుఁ బుణ్యలోకము లొసంగెద. ఇదే విమానము, ఎక్కుమన రాజు త్రాహిత్రాహి యని వేడు

కొను నీదీనులను రక్షింపక నేనెఱుసుఖంతు నన నింద్రుడతని కిట్టు లనియె. రాజా! నరకవాసుల యెడలఁ జూపిన జాలివలన నీ పుణ్యమనంతముగాఁ బెరిగిపోవుచున్నది. అల్లదె చూడుము. నీ పుణ్యఫలముచే నీ పాపులెల్లరు నారకబాధలు వాసి విమాన ములపై పుణ్యలోకముల కేగుచున్నారు. ఒక్కఁడు యిందులేడు. అది యిట్టింద్రుడను చున్నంతలో పూలవాన గురిసె. ఆ రాజును దేవేంద్రుడు. విమానమునంగొని స్వర్గమున కేగెను.

తండ్రీ! ఈ యాతన లెల్ల నే ననుభవించి, తుదకు జ్ఞానము వడసి యీ రహస్యము నీకుఁ దెల్పితిని. ఇంక నేమి వినఁగోరెదవన నా బ్రాహ్మణుఁడు కుమారా! ఈ సంసారము వదలి నా చిత్తమునకు శాంతిగలుగు నుపాయ మువదేశింపు మనియె. ఆ బ్రాహ్మణుఁడు జనకా! గృహస్థధర్మము విడిచి, యాత్మానుసంధానము నేయుము. మున్ను దత్తాత్రేయుం డలర్చున కనుగ్రహించిన దుఃఖసంయోగ వియోగమయిన యోగశాస్త్రము నెఱింగించె నక్కఱ వినుమని యిట్లు చెప్పం గడంగె.

—† దత్తాత్రేయ చరిత్ర †—

ప్రతిష్ఠానపురమునఁ గొలికుండను బ్రాహ్మణుఁడు కుష్ఠ రోగియై యుండ నాతని భార్య భర్తను దేవత వోలెనమ్మి యారాధించుచుండె. అతి తీవ్రకోపముండగు నా ద్విజాడిల్లాలిని బెక్కు నిడుమలు గుడిపించుచున్న నామె తన పాతివ్రత్యమున కెక్కడవ కవచ్చునోయని, జాగరూకయై యాతని శుశ్రూషించు

చుండె. వాఁడొకనాడొక వేశ్యను జూచెను. తాఁ జూచిన వేశ్య
యింటికిఁ గొంపోమ్మని యా సాధ్వినీ గోరెను. ఆమె యింఁచు
కయు శంకింపక, యావెలయాలికిఁబుట్టకై కొంతవెల పైట
కొంగున ముడిచికొని, భర్తను మూపుమీఁది కెక్కించుకొని,
యంధకాఁబ ధురమయిన వీధి నర్ధరాత్రి వెల్లనఁ గొంపోవు
చుండెను. ఆ త్రోవలో నిరవరాధ్యుగు మాండవ్యుఁడు శూల
మునఁ గుచ్చిబడి, నుఖభార్తుఁడై యుండగా, నీ మహాసాధ్వీ
మూపున నున్న కొశికునికాలు దగిలిన నా ముని మిక్కిలి
బాధనొంది కోపించి సూర్యోదయమగు సంతకు వీఁడు చచ్చు
గాక యని శపించె. అయ్యింతి యా శాపము విని, తన మగ
నికిఁ గలుగనున్న విపత్తునకుఁ గలగి, సూర్యుఁడుదయింపనే
యుధయింపఁ డగుంగాక యనియె. పరమసాధ్వీయగు నామె
నోటవచ్చిన యా మాటచే నారాత్రి కవసానమే లేడయ్యె.
జగమంధకారమున నిండె. లోకవ్యాపార మంతయు నాగి
పోయెను. దేవ పితృకార్యము లాగిపోయెను అనుష్ఠానములు
సాగవయ్యె. వృత్తిక్రమము వుట్టెనని దేవతలు కంపించిరి.
మనుజులు హవిర్వర్షముల గురియించి మనలను దృష్టిపఱచి.
యూర్ధ్వవర్షులనంబరగిరి. మనము వారికి జలముల గురి
యించి యధోవర్షులనంబడుదుము ఇట్లన్యోన్యవ్యాప్తయ
నంబుచే జగములు ప్రవర్తించుచుండ నిదియెల్లనేడు తారు
మారయినది. జగచ్ఛత్రువు మఱుఁగువడిన నికఁ జేయఁగలది
కలదే? అని నాపోవు దేవతలంగని బ్రహ్మ “అమరులారా!
వినుఁడు. తేజము తేజముచేతను, తపస్సు తపస్సుచేతను
శాంతింబొందుగావునఁ బ్రతిప్రతామహిమచే గలిగిన యా

యవన పతివ్రతామహిమచేతనే తొలగింప నలవియగును. కావున నశ్రిభార్యయగు ననసూయను శరణొందుడన వారట్లానర్పిరి. పతివ్రత మహిమ మిట్టిది. ఇది క్షయించునది కాదు. ఆమెనే బ్రతిమాలవలయునని తెల్పి యనసూయ తాను నా సాధ్వీమణి సన్నిధి కతిగి. కుశల మడిగిన నామె యిట్లనియె, నతిమణి! ప్రాజాపత్యాద్వివ్రతములు పెక్కులుసేసి, నవసి పురుషు లార్జించుకొన్న పుణ్యరాశిలో సగ మేశ్రమయు పడక భార్య వంచికొనునట. ఇంతకంటె సులభోపాయము కలదే? భర్తృసేవకంటె మించిన బల మబలకు మఱియేమి కలదు? అట్టి దానికి జేమమున లోపమేమి?" అన విని యనసూయ, "అమ్మా! నీమహిమ మనువమానము దేవతలు నన్ను బంప వచ్చితిని. సూర్యోదయ మను గ్రహింపుము. నీభర్త జేమమున నుండఁగలఁడు" అన నామె యపుడు భాస్కరు నాహ్వనించె. రవియంతట నుదయించి లోకమునకు బాంధవంబు ప్రకటించె. ఆక్షణమే యామె భర్తయగు కౌశికునిప్రాణములు పోయెను. అనసూయ, "త్రికరణములచే నే నన్య పురుషు నెఱుంగనేని, యీవిపుర్రుడు జీవించుఁగాక! ఈవ్రతి వ్రత సౌభాగ్యవతియయ్యెడుంగాక యనియె. అంత నా విప్రుఁడు నిద్రనుండి మేల్కొన్నట్లు ప్రాణములుగొనిలేచుట యేగాక, యువకుడై సుందరుడై తోచెను. దేవతలప్పుడే పుష్పవృష్టి గురిసిరి. వరము కోరుమని యనసూయ నడిగిరి. ఆమెయు "దేవతలు నాయెడఁ బ్రసన్నులగుదురేని బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు నాకడుపునఁ బుట్టవలయు. నిది నాకోరిక" అన వారట్లే యగునని యనుగ్రహము చూపి యేగిరి.

అవలఁ గొన్నినాళ్ళకు బ్రహ్మకు రెండవ కుమారుడగు
 సత్రి ఋతున్నాతయగు ననసూయను మనసుచే బొందెను.
 అయ్యెడ ముని శరీరమున శుక్లము, వాయువుచే జనించి
 నలుదెసలకును వ్యాపించి పైకెగసెను. బ్రహ్మరూపమై,
 తెల్లని కాంతిగలిగి, రజోగుణమయమై, సోమాకృతినున్న
 యా తేజము పదిదిశలు వెలిగించెను. అనసూయయందది
 నిలిచిమాననపుత్రుడై జనించె. ఆ తేజస్సు సకలభూతములకు
 నాయువు నాథా రమునై యున్నది. అవల విష్ణుఁడు తన శరీర
 మున సత్వగుణ ప్రధానుండైన దత్తాత్రేయుఁడను మునీంద్రు
 నా విర్యవింపఁజేసి యత్రి మహర్షి గొనంగె. ఆబాల్కుడన
 సూయాదేవి స్తన్యమును ద్రావెను. విష్ణువేయిట్లాత్రికి రెండవ
 కుమారుడయ్యె. అత్రిపై ఫగగొన్న హైహయుండను.
 వాని నప్పుడే దహింపనెంచి, తల్లి గర్భమున నేడుదివసం
 బులకన్న నెక్కువ యిమిడి యుండక రుద్రాంశమున
 దుర్వాసుండు, దేవతల ననసూయకిచ్చిన వరమును బాలించుచు
 నామె గర్భమున జనించె. అది తమోగుణ ప్రధానమైనమూర్తి.
 దేవతల వర ప్రభావమున నిట్లు ముమ్మూర్తులు నుడయించిరి.
 అందు సోముఁడు తన కిరణప్రసారముచే నోషధులను బెంచి
 మానవులను బోషించుచున్నాఁడు. దత్తాత్రేయుఁడు దైత్యుల
 వలని యుపద్రవము వారించి, శిష్టులును యోగనిరతులును
 నగు మహానుభావుల కందుబాటులో నున్నాఁడు. రుద్రాంశ
 ముగు దుర్వాసుండు త్రములఁ బరాభవించువారిం దహించు
 చున్నాఁడు. చూపు, మనస్సు, మాట యను త్రికరణముల
 చేతను నాతఁడు రాద్రవృత్తి ప్రకటించును. ఇతఁడు తలి

దండ్రుల: విడిచి, పిచ్చివానివలె నున్నతమను మహావ్రతము పూని యిందు నందుఁ దిరుగుచుండును.

—♦ దత్తాత్రేయ చరిత్ర ♦—

దత్తాత్రేయుఁడు నిస్సంగుడై మునికుమారులంగూడి యాడుచు సరోవరమున మునిగి యున్నంత, నాతని సౌందర్యము నూరక చూచుచు నానందింపవలెనని మిత్రులగు ముని బాలురు విడువక యా కొలని గట్టుననే నిలిచి యుండిరి. ఇట్లు నూరు దివ్యవర్షములు గడచెను. వారట్లే కదలకుండిరి అంత నయ్యోగి, సౌందర్యరాశి యగు నొక్క తరుణి నెత్తికొని యానీరు వెడలి వచ్చిన నప్పుడు వారు తొలంగి పోరైరి. అంత నామెతోఁ గల్లు ద్రావుచుఁ గానవచ్చె. అంతట ముని బాలురు, వీఁడు మద్యపానరతుఁడు, గీతవాద్య నిరతుఁడు, భోగ పరుఁడు, భామనీలంపటుఁడని యెంచి, వాని విడిచి చనిరి. అతఁడును దన్ను వక్రమ వర్తనునిగా వారు భావించి దూరం బగుటకే పెక్కుమారులు వారు చూచుచుండఁ గల్లుద్రావుచుఁ బొడనూపె. అంతమొందుచున్న యింటినంటిపెట్టకొని యగ్ని యున్నటు లయ్యంగన నెత్తికొని, కల్లు ద్రావుచునే, యయ్యోగి వర్జుండు ద తగురుండు తీవ్రతివమొనర్చుచుండ, విప్రులను, చండాలురను, మఱి యెల్లరను లోన వెలువల నంటు వాయువునకు, వారి వారి కలుషము లంటనట్లు, కల్లు ద్రావి నను, మఱి యేమొనర్చినను నాకలుషములు యోగసిద్ధివన కంటవు. ముక్తిగోరు ముచులకు ధ్యానింపఁదగిన యయ్యుని, యట్లే కల్లుద్రావుచు నవ్వనీతను పడలకుండ,

కొంతకాలమునకు, కార్తవీర్యుడు, సరకకారణమైన
 రాజ్యమేల ? పన్నులం గొను రాజు ప్రజల రంజింపకున్న
 పాతకము వడయు. ఆటవభాగమువన్ను ప్రజారక్షణమున
 కేర్పడిన శుల్కము. వర్తకులు తమరాబడిలోఁ బండెండవ
 భాగము రాజున కిత్తురు. పెరుగునేయి మొదలగువాని యాదా
 యములో నాటవవంతు గొల్ల లిత్తురు. అగ్నిహోత్రము తపస్సు,
 సత్యము, వేదసాధనము, ఆతిథ్యము, వైశ్వదేవము ననువానికి
 'ఇష్టము'లని పేరు. వాసీకూప తటాకములు, దేవాలయములు,
 అన్నదానము ననునవిచేయుట పూర్తమనబడును. ఈ
 యిష్టా పూర్తములను నడువని రాజు దొంగ. ఇష్టములు సేయ
 లేని యసమర్థుడనగు నాకు రాజ్యమేల ? అనిన విని, మంత్రి
 వర్గమందు వృద్ధుండగు గర్గముని యిట్లనియె. రాజోత్రమా!
 నీ వన్నది సత్యమే, సహ్యాద్రోణీయం దాశ్రమం బొనర్చికొని
 యున్న దత్తాత్రేయు నారాధింపు మతండు భువనత్రయ రక్షా
 దత్తుండు, విష్ణుని యవతారము. ఇంద్రుడౌతనిం గొలిచి కాదె
 దేవేంద్రవద మేలుచున్నాడు. అదెట్లుంటేని వినుము. దేవతలు
 వివ్రచిత్తి మొదలగు రక్కసులుపెట్టు బాధలకు దిగులొంది
 బృహస్పతి తెలియఁజెప్పిన దత్తగురుని శరణొందిరి. ఆతఁడు
 మద్యము త్రావి, యుచ్చిష్టుడనై యున్నాను. జితేంద్రియుడను
 గానే; నేను మీ శత్రువుల నెట్లోడింతును ? అన వారువినక
 యతిభక్తితో మద్యము గమర్పించి, నిలిచినచో నిలిచి, యడవి
 దిరుగఁ దిరిగి కూర్చుండినఁ గూరుచుండి, యనేకవిధములఁ
 గొలిచిన, నాతఁడేల యిట్లు నన్ను వెంటాడెదరు ? నేనేమి
 చేయఁగలనన దేవతలు; ప్రభూ ! నీవు జగత్పతివి. విద్యానంప

దచే మనసును గడిగికొని, యందుఁ జిక్కించుకొన్న జ్ఞానప్రభ
 గల నీవేడ ? పాపములు నిన్నంటుటేడ ? అని దేవతలనిరి,
 దత్తాత్రేయుండును, వేల్పులతో, “నాకడ విద్యయున్నమాట
 నిజమే, కాని యింతి సంగమముచే నే నంటువడితిని. నిరంతర
 స్త్రీ సంగతి పాపహేతువు,” అన, సురలు “ఈమె జగ
 న్మాత, గురూ ! నీ హృదయమున నెలకొన్నవిద్యయే యామె,
 నూర్యని కిరణమాల బ్రాహ్మణుని, కడజాతివానిని సమముగా
 దాఁకి యెట్లు మెలబడదో, యట్లే యీదేవత దూషింపఁ
 బడదు” అనిరి. దత్తాత్రేయ యోగి చంద్రుండంతట సురలయెడ
 దయగొని, “ఓ విభుధులార ! మీ శత్రువులు నా కనుచూపు
 మేర నిలుచు నట్లనువు నేయుండు, నా చూపులవారు గాలి
 పోయెదరు” అనియె, దేవతలంతట దైత్యులమీఁది కెత్తిపోయి,
 పోరి, పారివచ్చి దత్తాత్రేయు శిరణొందిన, దనుజులు, వారి
 వెన్నంటి తరిమికొనివచ్చి యాత్రేయుని ప్రక్కనున్న జగన్మో
 హిని యగు సంగసంగంచి, మోహముచెంది దేవతలను విడిచి,
 యొక పల్లకియం దామెనునిచి, నెత్తి నెత్తికొని కొంపోయి
 స్వస్థానములకేగిరి, దత్తగురుండది నూచి, నవ్వి, దేవతలతో
 నిట్లనియె, గీర్వాణులార ! మీ కభివృద్ధి సమయమయ్యె. ఈ
 లక్ష్మీదైత్యుల నడినెత్తి కెక్కినది, కాన వీరు నశింతురు.
 స్థానము లేడింటిని చాటి లక్ష్మీ తలమీఁద కెవుడెక్కునో,
 యుప్పుడు నినాశము తప్పదు. చీలమండలమీఁద నిల్చిన వస్త్ర
 మణి ధనలాభము, గుహ్యవయవమందున్నచో స్త్రీలాభము.
 భుజములమధ్యమునఁ (క్రోడమున) నున్న సంతానము,
 హృదయమందున్న మనోరథసిద్ధి, కంఠమున నున్న

కంఠభూషణలబ్ధియు, ప్రవాసగతులైన యిష్టబంధువులు, భార్య మొదలగువారి యాలింగన సౌఖ్యము, మృష్టాన్నము. మధుర భూషణములు, నిరంకుశమగు నాజ్ఞ, కవిత్యము మొదలగు లాభములను ముఖమున నున్నచో నొసంగును. తలకెక్కినో నిమిషమేని నిలువక యామె వేటొకనింజేరును. ఇప్పుడే రాక్షసుల నీమె వదలిపో నున్నది. (స్త్రీ) వ్యామోహులకు శ్రీ దక్కునే? మీరిదె యదనని మీ మడియింపుడన దేవతలు వారిం బొడిచి, స్వరాజ్యము నార్జించిరి. రాజా! నీవు నల్ల ప్రాపించిన యారాజ్యలక్ష్మి నాదరింపుమనియె.

కార్తవీర్యుడు గర్గుని యువదేశము విని, దత్తాత్రేయుని మద్య మాంసాదులచే దృపు నొనర్చి, పెక్కు తెఱంగుల నర్పించిన, దత్తస్వామి ప్రసన్నులై పరిపాలనశక్తిని, పాలనము వలనఁ బాపముకలుగకుండుటను, నితరుల మనసులోని మర్మములఁ జెప్పకయ తెలియు తెలివిని, నిత్యజయమును, వేయి బాహువులను, నవి యన్ని యున్నను బరువులే కుండుటను, శైలా కాశపాతాళాదులందు యధేచ్ఛా సంచారమును, గొప్ప వాని వలని మరణము, నుత్తమ మార్గోపదేశములు, శ్లాఘ్యులు నగు సతిధులను సత్కయములగు ధనములను, రాజ్యమందే వస్తువులైన స్మరణమాత్రముచే నశింపకుండుట, గురుని యంద నన్య భక్తియు వరమ్ములుగా ననుగ్రహించి యతని నభిషేకించె. అంత నారాజు సర్వశోభనముగా రాజ్య మేలందొడంగె అతడు ధర్మపాలనంబునఁ బెక్కు యజ్ఞములుచేసి, భూదేవ పితృదేవులఁ దృప్తిపఱచె. అతనిరాజ్యము నెచటఁ జూచిన దత్తాత్రే యారాధనమేః జనులెల్లరు యోగ నిరత్కులై యుండిరి

ఇట్టి పరమపవిత్రంబగు దత్తగురు చరిత్రంబు విని, భావంబు విమర్శించు పుణ్యులు భవాద్ధిం దాటి సుఖంతురు.

—* ఋతధ్వజుడను పేరుగల కువలయాశ్వనిచరిత్రము! —

శత్రుజిత్రను వాని కుమారుడు ఋతధ్వజుడు సర్వ కుభలక్షణ సంపన్నుడై రాజ్య మేలుచుండెను. పెక్కుమంది రాజకుమారు లాతని సావాసగాండై కావ్యసృత్య గీతాది కళలచేతను, అక్షక్రీడాదులచేతను నిరంతర మాతనితో వినో దించు చుండిరి. ఒకప్పుడు నాగలోకమునుండి నాగరాజకు మారులిద్ద రాతనితో జతసేసి, హాస్యసల్లాపములఁ బ్రొద్దు పుచ్చుచుండ, వారి తండ్రి, మీకు సరలోకము నెడ యింత ప్రీతియేల? అనిన వారు తమ వృత్తాంతము తెలిపిరి. తమ జత గాఁడగు ఋతధ్వజుని గొనియాడిరి. వారితండ్రి, చాటుననేని యెవ్వఁడు గుణవంతులచేఁ బ్రశంసింపఁ బడునో యాతఁడు ధన్యతముడు. శాస్త్రము తెఱింగి గుణములేని వారున్నారు. మూఢులయి గుణవంతు లయిన వారున్నారు. శాస్త్రశీలములు రెండును సమానముగా నెవ్వనియందుండునో, యెవ్వని గుణ ములను మిత్రులును, పరాక్రమమును శత్రువులును, స్తుతితుఱో యతఁడు ధన్యమూర్తి. అట్టి కొడుకుగల తండ్రి పుత్రవం తుఁడు. అతనిగొనిరండు. అట్టి రాజకుమారుని కేది చాల యిష్టమోయది మనము సమకూర్తము, అనినఁ గుమారులు వానికిఁ గోరఁదగినదిలేదు. అతఁడు సర్వసంపన్నుఁడు వినుము,

“మున్ను శత్రుజిత్తునొద్దకు గాలపుండను మునియొక గుఱ్ఱముం గొనివచ్చియిట్లనియె? ఒక రక్కసుడు సింహగజాది నానారూపములు చాల్చి ఋష్యాశ్రమములందు మానవతనిష్ఠుల నుండగా భయపెట్టి వారి తపమునకు భంగము చేయుచు న్నాడు, వానియెడఁ కోపముచూపిన మా తపస్సు క్షయమగును. ఇట్లని విసివివేసారి దిక్కుతోచక, యాకసమువంకఁ జూచుచుండగా, నాకాశవాణి” ఇదిగో ! యీ గుఱ్ఱము నీకిత్తును ఇది లోకములెల్ల తిరుగఁగలది. నూద్యునితో నడువఁజాలినది. భూమండలమెల్ల నిరాఘాటముగాఁ జరింప గలది కాన దీనికిఁ గువలయము అను పేరుగలదు. శత్రుజిత్తుండీ గుఱ్ఱము నెక్కి రక్కసు నుక్కడంపఁగలఁడు. అని వలికెను. ‘నీ కుమారుని ఋతధ్వజుని మాతో నంపుము’ అని గాలపుండన, శత్రుజిత్తుండు కుమారుని రావించి, దీవించి, యాగుఱ్ఱముపై నెక్కించి, శుభోదర్శనముగా నంపెను. ఎప్పటి యట్లముని సమాధినుండగా, రాక్షసుఁడు పందియైవచ్చి బెడరించెను. మునివరుని శిష్యులార్చువెట్టిరి. ఋతధ్వజుఁడు బాణమునఁగొట్టెను. వాఁడు సపర్వతనదీనదారణ్యంబగు నేలయెల్ల పలుపులువెట్టిన శరశరాసనములఁజేరఁబట్టుకొని గుఱ్ఱముమీఁద వాని వెన్నంటి తరిమిన, వాఁడు పోయిపోయి యొక భూవివరమునఁ గారుచీకటిలో డాగెను.

—* కువలయాశ్వండుమదాలసనుజూచి మోహించుట *—

రాజపుత్రుడందుఁ జొరఁబడి చూచునంత, బంగారు నేడలతో మెఱయు నింద్రపురమువంటి పురము గానంబడయె.

ఆ మేడలో నొక్క మానవుడేనిఁ గానఁబడడయ్యె. అంతలో నొక సుగంధరి కానవచ్చిన ఋతధ్వజుం డంగనా ! ఎవ్వతెవీవు ? ఒంటిగ నున్నావేమి ? యన నామె మాటాడకయే మేడ యెక్కి చనుచుండెను. రాజనుతుండు గుఱ్ఱమునొకచోఁ గట్టి వైచి, తాను నామెవెంట మేడయెక్కినను, అటహంసతూలికా తల్పమున నున్న యాజగదేశనుండరిగాంచి మోహనివశుఁ డయ్యె. ఆకాంతయు నీ ధరాకాంతునింగని వలపుగొనియె, దాని చెలికత్తె యిది కనిపెట్టి యా రాకుమారుని కడకరిగి యిట్లనియె, ఓ మోహనాకారీ! ఈమె విశ్వావసుఁడను గంధర్వరాజు కూతురు, 'మచాలన' యని దీనినామము. ఒకనాడు వజ్రకేతుఁడను రాక్షసునికొడుకు పాతాళకేతువనువాడు పాతాళముననుండువాడీమెంగాంచి మన్మథవశుండు బలిమిమైఁ గొనివచ్చి యిట బంధించినాడు. రాజౌపు త్రయోదశినా డీమెను వివాహమాడ నున్నాడు. శూద్రునకు శ్రుతివలె, వాని కీమెగ్రహింపఁదగినది కాదు. దిక్కుగానక, యీమె ప్రాణముల విడుతునని యుండఁగా, సురభివచ్చి, "బాలా ! ఈ యసుర నెవ్వఁడు పుడమి కేగినతఱి బాణములఁ జీల్చునో, యాతఁడు నీకు మగఁడగును," అని యానతిచ్చె. నే నీమె చెలికత్తెను, 'కుండల' యని నన్నందురు. వింధ్యవంతుని కూతురను, పుష్కరమాలి యనువాని భార్యను. నా భర్తను శుంభుఁడను దానవుఁడు సంహరింప, నేను దివ సంచారముచేఁ దీర్థాటనము చేయుచు, పరలోకమునకేగవేది యున్నాను. పాతాళకేతువు నీబాణమునఁ గొట్టుబడి పారిపోయినాడు. ఇక్కన్నియ నీపై మఱులుగొనియున్నది. ఈమె నాదరింపుము,

అన విని రాకొమారుడు తన వృత్తాంతము తెల్పి, నే నస్వతంత్రుడను. మాతండ్రికిం దెలుపక నేనీమొం బరిగ్రహించుట యెట్లు?" అనియె.

—† మదాలసా వివాహము † —

అంత నాకుండల మీ సంబంధము దై వసంఘటితము. ఇది ధర్మభిన్నముగాదని యొప్పుచి గంధర్వకులగురుండగు తుంబురుని స్మరించినంతన, నాతడు సమిత్కుశాదులగొని ప్రత్యక్షమయ్యె. కుండల ప్రోత్సాహముచే, నగ్నిసాక్షికముగా ఋతధ్వజుడు మదాలసను వివాహమాడెను. వివాహ విధి ముగియగానే తుంబురుడు తపమున కేగెను. కుండలయు ధన్వంతరాల నయితినని యా బాలిక నా రాజబాలకుని కప్పగించి లాలించి, తానును దపమునకు జనెను. ఋతధ్వజుండంత సత్కాంతను దురంగమ మెక్కించికొని రాజుచినంత, దానవ కోటి యెదిరించెను. వారి నెల్ల నంహరించి నుఖయై యుయ్యిందు ముఖితో గృహమ్మున కేతెంచి, తండ్రిచే బ్రశంసితుడై యామెంగూడి యిష్టోపభోగము లనుభవించుచుండె.

ఋతధ్వజుని తండ్రి కుమారునింబిలిచి, కుమార ! నీవు దినదిన ముదయమున నీ యశ్వమునెక్కి భూమండలం బెల్ల తిరిగి బ్రాహ్మణుల కెట్టి యావదయురాకుండఁ గాపాడు చుండుము. దుష్టుల ఖండింపుము" అన నాతడు తండ్రియాజ్ఞ పాలించు చుండెను.

—* మదాలసావియోగము *—

ఒకనాడు మననాతీరముననునికి చేసికొనియున్న పాతాళాకాశముల మధ్యన తాలకేతువుగాంచి, వాడును ముని వేషములుబూని నృపనుతుంగాంచి పూర్వవైరము తలంచినట్టి “యజ్ఞదక్షిణగా నీ కంఠభూషణముమ్మ. వారుణములగు వైదికమంత్రములచే నేనీ నీటమునింగి, జపమొనర్చి వచ్చు నందాక యిటు గావుండుము” అనియె. నృపనుతుఁ డమ్ముని మ్రుచ్చునకు మొక్కి, తన కంఠమణినిచ్చి, యట ధనుష్పాణియై రక్షయొనర్చుచుండె. తాలకేతువు నీటిలో మునింగి వేరొకతెఱపున మదాలసకడకేగి, “భామినీ ! నీమగఁడు కువలయాశ్వఁడు నా యాశ్రమముదావున నొక్క రక్కసునిచే జచ్చె. ఇదిగో ! అతని కంఠభూషణము నాకిచ్చెను, అతఁడు సంస్కరింపఁబడఁగూడ. అతని గుట్టము నా యసుర హరించెను. ఈ భూషణము నీయది. నీ కిచ్చివేసెదను”. అని నంత నట విన్నవారందరు శోకాదులైరి. తండ్రియు నాతని భార్యలు మూర్ఛనొందిరి. ‘మదాలస’ కాంతునిందలచికొని యప్పుడే ప్రాణములను విడిచెను. తాలకేతువు కృతార్థుఁడ నై తినిని పొంగి, తిరిగివచ్చి, నీల నుండిలేచి, “రాజపుత్రా ! నా యజ్ఞము ముగిసినది. నీవికఁ జూపవచ్చును” అన నాతఁడా మాయామునికి మొక్కి యింటికివచ్చినఁ జారు లాశ్చర్యపడిరి. అతఁడు నగరుసొచ్చి ‘మదాలస’ మరణించినట్లువిని, కడుంగడు దుఃఖించి యిది మొదలంగనఁ దాకను, భోగములనుభవంపను” అని మిత్రవర్గముతోడనే వినోదించుచుఁ గాలము వెళ్ళించుచుండెను.

—† నాగరాజ మదాలసను కుమార్తెగారి బడయుట †—

ఇట్లు కుమారులు మదాలసావియోగ వృత్తాంతము వినిపించినఁ దెలిసి, నాగరాజు, బిడ్డలతో, ఓయీ! నేనారాజ పుత్రుని దుఃఖము వాపెదను. దేవతాను గ్రహముచే బడయ రానిదెద్ది? అని హిమవన్నగంబునకుఁ జోయి, తీవ్రనిష్ఠఁబూని సరస్వతి నారాధించె. ఆమె వ్రత్యక్షమయివరమిత్తు నన నా సోదరుని కంబలునకును నాకును సంగీత జ్ఞానము ననుగ్రహింపు మన నామె యది యొసంగి చనియె. అవల నాసోదరు లిద్దరును కైలాస వాసియగు సుమాధవునర్పించిరి. అతనివలన, 'మదాలస' మునున్న వయసులో నదేరూపముతోఁ దనకుఁ గుమార్తె యగునట్లుగా నాగవతి వరముతోఁరెను. ఈశ్వరుఁడును 'నాగవతి'! శ్రాద్ధముతుదిని. పిండములలో నడిమిపిండముం దినుము. అవ్వల నీ నడిమి పడగనుండి మదాలస యవతరించు ననియె. అతఁడట్లానర్చినంత, దివ్యసుందరియగుమదాలస మునుపటి యట్ల యావిర్భవించెను. ఆవార్త నాతఁడితరులకుఁదెలువక, యాపిల్లను బెంచుచుండి, కుమారులంగాంచి, మున్ను నేనంటిని గదా! మీ జతగాడగు ఋతధ్వజుని కేవిధముగా నుపకృతి సేయవలయునని కదా యున్నది. మీరిప్పుడే యాతనిం గొని రండన, వారుపోయి, గౌతమీనదీ మధ్యమునందుండి, యాతనిఁ బాతాళమునకుం గొనివచ్చిరి.

—† మదాలసా పునస్సమాగమము

ఆ రాజకుమారుఁ డట్లువచ్చి నాగుల దివ్యభవనములం గాంచి యాశ్చర్యపడె. నాగవిభుఁ డా పశుకుమారు నుచితోప

చారముల నర్పించి రత్నసువర్ణాది సర్వసామగ్రిలో నీ కోరిన దిత్తునన, నతఁడు “సర్వము నాకు లభ్యమే. నీ యనుగ్రహముచే నా కెందును లోపములేదు. నీ దర్శనము లభించుట యిదియే విశేషము. ఇకఁ జాలును” అన నట్లుగాడు. నీ వాంఛిత మెద్దియేనొకటి యొసంగవలయును” అన, నాకుమారుఁ డిట్లనియె, నాగేంద్రా! పుణ్యకర్మ సంస్కార మించుకయు నా హృదయనుండి తొలంగకుండునట్లును గ్రహింపుము. తక్కిన భాగ్యములెల్లపుణ్యతరువుయొక్క ఫలములే. కావున “నా డెట్లు యొక్క మూలమును బోషించుటకంటె వేరేమి కావలయును? అన నట్లే యగుంగాక యని వరమిచ్చి వెండియు నా యింటి కతిథివైతివి. కాన లోకమం దేది దుర్లభమో యట్టి వస్తు వొకటి కోరికొమ్ము. నే నిచ్చెద”నన రాజనుతుఁడు, తన చెలి కాండ్రగునాగకుమారులవంకఁ గనుంగొన వారు నెచ్చెలి కభిప్రేతమగు విషయమొక్క ‘మదాలస’యే యని విన్న వించిరి. అంత నాగరాజు “గతించిన భూతములతో సమాగమ మొక్క స్వప్నమందో, శంఖర మాయచేతనో కావలెఁగాని వేఱొక విధమున సాధ్యమా?” యన నృపనూనుఁడు సిగ్గుపడి, “మాయామయి యేవఁగుగాక. మదాలస నా కోకమారు కంటఁబడినఁ జాలు. నీవు వామెం జూపఁగలవేని పుణ్యముం గట్టుకొమ్ము నా పాలికది మహానుగ్రహము” అనియె. అంత నాగవిభుఁ డమితహర్షము పొంది “వత్సా! రమ్ము. ఆ మాయ నే యెరుంగఁ దలఁతేని చూడుము. అతిథికిఁ దృప్తి నేయుటయే నా యభిమతము” అని సౌధంబున దాచియుంచిన మదాల సను గొనివచ్చి చూపెను. చూపుటే తడవుగా, నతఁడు

హా ! ప్రియా ! యని నిశ్చయమై యామెను గ్రహింపబోగా, నాగుడు వారించి, “ఓయీ ! ఇది మాయ, తాకిన సంతర్ధాన మగుంగదా !” అన నాతడు నేలపై బడి మూర్ఛనొందెను. భుజంగపుంగవుడు నిజమెఱిగించి, యయ్యింతి నొసంగిన నా ఋతధ్వజుండు మదాలసా సమేతంబుగ నమందానందమొంది యశ్వము నధిష్ఠించి, నిజపురమ్మున కేతెంచి, తలదండ్రుల కెఱింగించి, మ్రొక్కి, మ్రొక్కించి యా మెతో సర్వభోగము లనుభవించుచుండె.

— మదాలస తన సంతానమునకు విజ్ఞానోపదేశము చేయుట —

శత్రుజితు ససంతరము ఋతధ్వజుడు రాజయ్యె, అతడు మదాలసయందుఁ దొలుత విక్రాంతుడను కొడుకుం గాంచె. విక్రాంతుడుదయించి, శైశవమ్మునఁ బోరుపెట్టి యేడ్పుచుండగా మదాలస వానిం దొట్టెలో నిడి యూచుచు, బిడ్డా ! నీవు శుద్ధుడవు. నీకుఁ బేరులేదు. ఈ పేరు నీకుఁ గల్పితము. నీ యొడలు పంచభూతాత్మకము నీకీమేను లేదు. నీవు దీనివాడవుగావు. ఏల యేడ్చుదవు ? లేదు లేదు. నీవేడ్చువాడవు కావు. భూతములు భూతములం గదిసి యీవుడమికివచ్చి, వివిధములయిన గుణవికారములచే వికల్పమునొంది, హాని వృద్ధుల గాంచుచున్నవే కాని నీకొక హానియు, వృద్ధియు స్వభావముచే లేదు. నీవు శిథిల ప్రాయమైన యీదేహమును చొక్కాపై మోహముంగొని, మూఁకుడవై చెడకుము. తండ్రి, కొడుకు, తల్లి, భార్య, యనియు నిది నాది యిది నాది కాదు; అని భూతసంఘమునే పెక్కురీతుల పిలుచుచుండువు. దుఃఖికారణములయిన వానిని సుఖకారణములని యెంచి చెడె

దత్తు. 'నవ్య' అననేమి? దంతరూపములయిన యెముకల ప్రోవును వెలువరించుటయేకదా! మెఱుగారు కన్నులు వసా వికారములు, చన్నులు మాంసపిండములు. ఆచోటున నానంద మేమి? స్త్రీ యన నరకముకాదా? నేలమీఁద రథము, రథ ముమీఁద శరీరము నున్నవి. ఆశరీరమున వేరుగాఁ బురుషుఁ డున్నాడు. నేల యెట్లుతానుగాదో, దేహమును దానుగాదు. పురుషుఁడే తాను దేహమే తా ననుకొనుటయే మూర్ఖత్వము. ధర్మాధర్మములు, సత్యానత్యములు వీడుము. వీనినే సాధనముచే విడిచిపెట్టితివో యా సాధనమునుగూడ తుదకు విడిచివేయుము. ఇట్లు దినదిన మామె శిశువు నుపలాల్పించు చుండగా నాతడు బలమును బుద్ధిని క్రమముగా వడసినట్లే తల్లి మాటలచే విజ్ఞానము వడసి సంసార విముఖుండయ్యె. రెండవ తుమారుఁడు సుఖాహుఁ డుదయించిన నాతనిగూడ యిట్లే పాడుచుఁ బెంచిన సుగ్ధపాలతో నేర్చిన సుజ్ఞానముచే నాతండును విరక్తుండయ్యె. మూఁడవవాఁడు శత్రుమర్దనుండు నల్లెయ్యె నొల్లవవాఁ డుదయించిన నాతనికి నామకరణము చేయుఁబోఁగా మధాలన మగనింగాంచి నవ్విని నాతఁడు "ప్రియా! నీవే, యీ బాలునికిఁ బేరుపెట్టుము" అన నామె యాతని కలర్కుండని పేరిడియె. భర్త నవ్వి భాదినీ! నన్ను జూచి యింతమున్ను నవ్వితివే. నేను బెట్టిన పేరులకంటె నీ వేమంత చక్కనిపేరు పెట్టితివి? నాయుంచినపేరులే సార్థకములుగాఁ గానవచ్చు చున్నవి. అన నామె యట్లైన వినుము, క్రాంతి యువఁగా నొకచోటినుండి యొకచోటికిఁ బోవుటయేకదా? విక్రాంతుఁడని నీవు పేరు పెట్టినది దేహమునకుఁగాదు పురుషుని కేకదా! పురుషుఁడు

సర్వవ్యాధి, అతఁడే యాత్మ. దేహేశ్వరుఁడు, వాఁడొకచోట నుండి మఱియొకచో లేకుండువాఁడు గాఁడు, అట్టివాఁడెట నుండి యెట కేగును, కాన నీపెట్టిన వింక్రాతుఁడను పేరు వట్టిది, ఇత సుబాహుఁడనునది. రూపరహితమైన యాత్మవస్తువునకు బాహువు లెక్కడివి, అదియు వ్యర్థమే. మూడవది యగు శత్రుమర్దనుఁడను నది వట్టి యబద్ధము. ఒక్కపుడుఁజే యెల్ల శరీరములందు నున్నాఁడు వానికొకఁడు. శత్రువని, యొకఁడుఁ మిత్రుఁడని లేఁడు. భూతములచే భూతములు మర్దింపఁబడు చున్న వేకాని మూర్తి రహితమగు నాత్మయెట్లు మర్దింపఁబడును? క్రోధాది గుణవికారము లాత్మవికానవ్వును శత్రు మర్దనుఁడని యీ యాత్మ కుఁబేరు పెట్టు లేమంత బాగున్నది? కాదు వ్యవహారము కొఱకే యీపేరు కల్పించుకొన్నా మందువా? అట్లైన నేను నాల్గవ కుట్టవానికిఁ జెట్టిన 'అలర్కుడు' అను పేరు నీకేల యబద్ధముగాఁ దోచినది? అని మదాలన తెలియ జెప్పి యలర్కునిం గూడ లావిగచి తత్త్వబోధ నేయుచున్నంత తువలయాశ్వుఁడు ఓసీ! మూఢురాల! నావంశ వృద్ధికి భంగము గావించుచున్నావు. వీరెల్లరు విరక్తులయి యిల్లువిడిచి పోవు చున్నారు, నాకుఁ బ్రియమొనర్ప నెంతవేని నామాట గ్రాహ్య మగునేని యీ నాల్గవ వాని నేని పువృత్తి ముఖుని (నంసారిని) గావింపుము. వీనివలన పితరుల ఋణము దీర్చుకొందును. అకలి దవ్వలచేఁ దపించు పితరులను, సరులను, కర్మతుఁడైన మానవుఁడు తృప్తిపఱచును. దేవాదులు, పక్షులు, కృమి కీటములును గృహస్థు నాశ్రయించి జీవించును. కావున నా మాట వినియో భామిని ! శ్రుతియుఁ డగువాఁడు గృహస్థుగా

నుండి యైహికాముష్మిక ఫలసాధనముగ నేమిచేయవలయునో దాని బోధింపుమన నామె యలర్కునింగాంచి యిట్లని చెప్పం దొడంగె.

—♦ మదాలస యలర్కునికి ధర్మోపదేశముచేయుట ♦—

పుత్రా! నీవు ధన్యుడవు. నిష్కంఠకముగా రాజ్యమును జరకాలమేలుము. దానివలన దేవేంద్ర సమానభోగమును, ధర్మఫలముగాఁ బడసెదవు. పర్వములయందు బ్రాహ్మణులఁ దృప్తిసేయుము. బంధువుల నాదరింపుము. ఒరుల హితమే కోరుము. పరస్మై పరధన విముఖుడవు గమ్ము. శ్రీహరిని ధ్యానింపుము. అద్దాన సంతశ్చత్రువుల నాఱింటిని గెలుపుము. జ్ఞానముచే మాయను వారింపుము. జగమనిత్యమని గమనింపుము. ధనము రాబడికి రాజుల జయింపుము. కీర్తికై ధనము వినియోగింపుము. అపవాదకు వెఱపుము. విపత్సము ద్రమునుండి జనుల నుద్ధరింపుము. యజ్ఞములచే నురలను, అన్నముచే భూనురులను, ఆశ్రతులను; కామములచే గామినులను, యుద్ధములచే శత్రులను సంతోషపెట్టుము. బాలుడవై బాంధవులను, కుమారుడవై యాజ్ఞల శిరసావహించి పెద్దలను, యువకుడవై యుత్తమవంశమందుఁ బుట్టి వరించిన యువతులను వృద్ధుడవై వనమున మునులను నానందింపుము. రాజ్యమేలుచు మిత్రుల నలరింపుము. సాధుల రక్షింపుము. అసాధుల శిక్షింపుము. యాగము లొనర్పుము. బ్రాహ్మణుల సంరక్షించుటకు యుద్ధములఁ బ్రాణములకైన తెగింపుము. అని యిట్లు పెక్కుతెఱంగులఁ దల్లి బోధింప వినుచు, నామె లాలనమ్మున నలర్కుఁడు దినదినాభివృద్ధి గాంచె. [ఈ కుమారబోధము

మూలము 23 వ అధ్యాయమున నున్నది. చక్కని యనుప్రాసములతో నాశ్లోకములు బహురమ్యముగా నున్నవి]

ఇట్లు కువల యాశ్వసూనుండగు నల్కరుండుకొ మారంబునొంది, యువనయనము గావింపబడగాఁ దల్లికి మొక్కి యైహికాముష్మికములగు ఫలములం బడయుటకు వలయుపనుల నిర్దేశింపుమన 'మదాలన' రాజ్యధర్మములను, వర్ణాశ్రమాచార వ్యవహారములను, నిత్య నైమిత్తిక కర్మకలాపమును, శ్రాద్ధవిశేషములను, కామ్యశ్రాద్ధఫలమును సదాచార వ్యవస్థను, వర్ణావర్ణములను బోధించె. ఇట్లు తల్లిచే నుశీక్షితుండై యహవనము రాగా నాతఁడు వివాహమాడి, సంతతిగని యాగములొనర్చి, తండ్రి యానతి మీరకుండె. కొంతకాలమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుండయ్యె. అత్రటి మదాలన తనయుంగాంచి, కుమారా! నీకెప్పుడు కామనక్తి, నుశిఖము, శత్రుపీడ, విత్తనాశము, సంసార మమకారము స్ఫురించునో యవుడీ యుంగరమునందు సూక్ష్మాత్మరములచే లిఖింపబడియున్న యీ నాశాసనము ప్రచురింపుము. దానశుభంబగుని యొక సువర్ణాంగు భీయమిచ్చెను. దానిం దాల్చి యాతఁ దుచితగతి పెత్కేండ్లు రాజ్యమేలె; విషయోపభోగములం దగిలిన కొలఁదియు నాతనికి వానియెడ వైరాగ్య ముదయింపదయ్యె. ఆ యంశము నాతని సోదరుఁడు సుబాహుఁడు గ్రహించి, వానిం బక్కజేయ నెంచి కాశిరాజును, బ్రేరణ సేయ నతఁడలఁకుని కడకీగి ఓయీ! మీ యన్న సుబాహుండు రాజ్యాభిలాష గల్గి యున్నాడు" అని వార్త సెప్పెను. ఆ మాటలిని యలఁకుండు, నా యన్నయే నన్ను రాజ్యముం గోరవచ్చుం

గదా ? అట్లయిన నానందమున నిచ్చెడివాడను" అనియె. సుబాహుడంత, "అట్లడిగి రాజ్యముంగొనుట త్పత్రియధర్మము గాదు" అని తెలిపి, కాశీరాజు సైన్యములతో దండెత్తిపోయి, యల్పావశేషముగా సలర్కునోడించెను. అట్లొటువడి, తల్లి మాట దలంచి, యామెయిచ్చిన యుంగరముగాంచెను. అందు.

— ♦ అలర్కుండు తల్లియిచ్చిన యుంగరము జూచుట ♦ —

“సంగ స్సర్వాత్మనా త్యాజ్య స్సచేత్త్యక్తుం నశక్యతే.
స సద్భి స్సహకర్తవ్య స్సతాం సంగోహి భేషజమ్
కామ స్సర్వాత్మనా హేయో హతుంచేచ్ఛక్యతేనసః
ముముక్షాం వ్రతి తత్కారం సైవ తస్యాపి భేషజమ్”.

మార్కండేయ, 33, అ. ౨3, ౨౪ శ్లో॥

“అన్ని విధముల సంగము (పొత్తు) విడువవలెను. విడువలేనిచో సత్సంగమేని చేయవలెను. సాధు సంగతియే మంచి మందు. కామము (కోరిక) సర్వవిధముల విడువవలెను. విడువలేనిచో మోక్షముపైఁ గామము పొందవలెను. అదియే కామరోగమునకు మంచిమందు” అనియుండుటగని. యలర్కుండు మోక్షాభిలాషియై సాధు సంగతికోరి దుఃఖనాశనము చేయుడని దత్తాత్రేయు శరణొండెను.

— ♦ దత్తాత్రేయు లలర్కునకు జ్ఞాన ముపదేశించుట ♦ —

అమ్మనియు, ఓయీ! నీకు దుఃఖము కలుగుటకు నిజమైన కారణము తెల్పుము. తెల్పిన వెంటనే నే నది పోగొట్టెదను. నీ వెవఁడవు ? ఎవరి వాడవు ? ఎవనికి దుఃఖము ? అంగియేది ? అంగము లెవ్వి ? ఈప్రశ్నములడుగు చున్నాను. వీని కుత్తర

ములు విచారింపుము అనిన నారాజు తనలోఁదాను విమర్శించుకొని, తన్నుఁ దానెఱింగి, చిరునవ్వు దోఁప నిట్లనికొనియె. నేను బంచభూతము లందు నెద్దియుంగాను, కాని శరీరముం బొంది సుఖము నాసించుచున్నాను. సుఖదుఃఖములు మానసికములయి స్ఫురించుచున్నవి. కాని యాత్మనగు నా కవి లేనేలేవు. అవి మనసునకో దేహమునకో యుండుఁ గాక వానితో నాకేమిపని? భూతవంచక వికారమైన యీ దేహము గుణపువృత్తిచే రాజ్య వాంఛగొన్నది. నేను శరీరముకంటె భిన్నుఁడను. నాకీ గజాశ్వర థాదులతో నించుకయు సంబంధములేదు. కావున నాకు మిత్రుఁడు శత్రుఁడు ననువాడులేరు. దుఃఖము నాదికాదు. సుఖము నాదికాదు. ఘటికుంభమున నున్న యాకాశ మెట్లు పెక్కుతీరుల గానంబడుచున్నదో యట్లే సుఖాహుఁడని, కాశి రాజు నని భేదముగొన్న యాత్మ నేనే. శరీరభేదముచే భిన్నులమై తోఁచుచున్నాము. అని వివేకించి, దత్తాత్రేయు సన్నిధి కింజని మునిప్రభూ! సమ్యగ్దర్శనముఁ బడసితిని. జీవుఁ డెందందు మమకారము నొందునో, యందందు దుఃఖముచే కుడుచును, పెంచుకొన్న కోడిని పిల్లి తిన్నప్పుడా యింటివానికిఁ గలిగిన శోక మెలుకను దిన్నపుడులేదు. నాదియని, నా కుపకారియని యభిమానించెడి మనస్సే దీనికంతకుఁ గారణము కదా! అన సమ్మని “ప్రశ్నమాత్రముచేతనే నీ కిట్టి వివేకము కలిగినది. బూరుగ దూదివలె నీ చిత్తము నావరించిన మకిలియెల్ల యెగిరిపోయినది.

నేను నేనను విత్తనమునుండి పుట్టి నాదినాదియను మొదలగుట్టి ఇల్లు, వాకిలి, భూమియను బెద్ద కొమ్మలు గొని, దారా

పుత్రాదులచే జగిరించి, ధన ధాన్యాదులను నాకులు గలిగి, యనాదిగా, బెరిగి పుణ్యపుణ్యములను పువ్వులు తొడిగి, నుఖ దుఃఖములను పండ్లు పండి, మోక్ష మార్గమున కడ్డుగాఁ బెరిగి మూర్ఖులతోడి స్నేహము నెడి తడుపుగలిగి, క్రియావాంఛలను తుమ్మెదలఁ గూడిన యజ్ఞానమను మహావృక్ష మొకటియున్నది. సంసార మార్గాయాసము సెంది దీని నీడ నాశ్రయించుచు, భ్రాంతి జ్ఞాననుఖమునకు లొంగిపోయిన వారికి నుఖమెక్కడిది? సత్సంగమును రాతిపై నూరి పదును పెట్టఁబడిన విద్య (జ్ఞానము) అనెడి గొడ్డలిచే నీ మమకారమును చెట్టు నెవ్వరు మొదలంట నరుకుదురో వారా మోక్షమార్గమున నేగఁగలరు, చల్లనిది, నీరజస్కము (రజోగుణము లేనిది) అకంటకిము (ముండ్లు లేనిది, శత్రువులు లేనిది) నగు బ్రహ్మ వనమునుబొంది (బ్రహ్మజ్ఞానము నని యర్థము) సంకల్ప శూన్యమైన ప్రాజ్ఞులు పరమానంద భరితు లయ్యెదరు. నీవును నేనును భూతేంద్రియ మయమగు నీ స్థూల శరీరముగాము. తన్మాత్రమయంబగు సూక్ష్మశరీరము నుగాము. అంతః కరణాత్మకమగు కారణ శరీరమునుంగాము. ప్రధానమునుగాము గుణాత్మకంబైన సంఘాతముకంటెబరుండయి ఔత్త్రజ్ఞండు (ఆత్మ) గలఁడు. మేడివండును పురుగునకు, ఇషీ కము ముంజమునకు, నీటికి జేపకు నెల్లైకత్వమున్నను వేరై యున్నదో, ఔత్త్ర ఔత్త్రజ్ఞులు (దేహాత్ములు) నొక్కటయ్యు వేరుగాఁ గానంబడుచున్నవి. ఇది తెలిసికొనుము. అనిన విని యలర్కుండు 'ముసీంద్రా! తమ యనుగ్రహముచే నాకు త్తమ జ్ఞానముదయించినది. ప్రధానమును జిచ్చక్తికిని వివేకించు నీ తెలివి యిప్పుడు లభించినది. కాని విషయాశ్రాంతమయిన

యీ సంసారములోఁబడి నా చిత్తము నిలువలేకున్నది. ఈ మాయాబంధమునుండి విడివడుట యెట్లా తెలియఁ జాల కున్నాను. మఱల మఱల పుట్టకుండుటెట్లు? నిర్గుణుడ నెట్లుగుదురు? బ్రహ్మైక్యమెట్లు కాంతును? ప్రభూ! నీ పదంబుల వ్రాలి యాచించుచున్నాను. నాకా యోగంబువదేశించుము. సాధు సాంగత్యముకంటె వేరు భాగ్యము కలదే! శతనొందిన దత్తాత్రేయులలర్కున కిట్లనియె.

•దత్తాత్రేయులవాడు అలర్కునకు యోగము నుపదేశించుట•.

జ్ఞానసాధికముచే నజ్ఞానమునుండి వియోగము (ఎడ బాటు) పొందుటయే ముక్తి. బ్రహ్మతో నైక్యము ప్రాకృతము లగు గుణములతో ననైక్యము ననునదియే ముక్తికి లక్షణము. విద్వాంసులు యోగశక్తి సంపన్నులు. ముక్తియోగము వల నను, యోగము తత్త్వజ్ఞానము వలనను గలుగును. మోక్షేచ్ఛ గలవాఁడు సంగము (అంటు) వదలవలయును. సంగమే దుఃఖ ములకుఁ గారణము. సంగము వీడుటచేతనే మమకారభ్యాతి (ఇది నాది యను తలంపు) నశించును. నిర్మమత్వమే ముఖకారణము. వైరాగ్యముచే నెల్ల వికారములను దోషములుగాఁ జూచు నలవాటు కలును ఆ వైరాగ్యము జ్ఞానముచేత కలుగును. జ్ఞానము వైరాగ్యము చేతఁగలుగును. యోగికెచట నుండిన నదే యిల్లు. ఏది తినిన పాణము నిల్చునో యదే భోజనము. ఏది ముక్తి కూర్చునో యదే జ్ఞానము. తక్కిన దజ్ఞానము. పుణ్యాపుణ్యము లనుభవించుటచేతను, శోరికలేక యిది విధి యని నిత్యకర్మములు చేయుటచేతను, అపూర్వమును (యజ్ఞాది కర్మముల యొక్క ఫలమును గలిగించు

సాధనమునకు 'అపూర్వము' అని పేరు) కూడబెట్టక పోవుట చేతను, (కొ)త్తదానిని సంపాదించక పోవుటచేత) ఇదివరకు కూడఁబెట్టినది క్షయించుటవలనను, కర్మబంధమునుండి విడివడును. అనఁగా మోక్షము పొందును. కర్మము చేతనే మరల మరల శరీరము, బంధము కలుగుచున్నది. అదే కర్మవిపరీతమగు నేని మోక్షము గలుగుచున్నది. అదే కర్మ విపరీతమగునేని మోక్షము గలుగుచున్నది. ఇది జ్ఞానమార్గము. యోగి దేనిని బడసి బ్రహ్మకంటె భిన్నుఁడుగాఁడో యట్టి యోగమునుగూడ నీకెఱింగించెద. వినుమని దత్తాత్రేయు లిట్లనిరి.

—* యోగరహస్యములు *—

ప్రాణాయామముచే శరీరదోషములఁ గల్పవలయును, ధారణలచే బాపములను దహింపవలెను. ప్రత్యాహారములచే విషయములను మసిచేయనగు. ధ్యానముచే నసమర్థములయిన గుణములను మట్టుపెట్టవలె. బంగారము. మొదలగుధాతువుల లోని మకిలి, కొలిమిలోఁబెట్టి యూదుటచే నెట్లు నశించునో యట్టింద్రియ మలములు ప్రాణాయామాదులచే నశించును. ప్రాణము, అపానము ననువాయువుల నావుటయే ప్రాణాయామము. అది లఘు, మధ్యమ, ఉత్తమ భేదములచే మూడు విధములు. వాని ప్రమాణ మెట్లనిన; కనుమూసి దెఱచునంత కాలమునకు మాత్ర యని పేరు. హస్తాక్షర ముచ్చరించినంత కాల మన్నమాట. అట్టి పండ్రెండు మాత్ర కాల మొకలఘు ప్రాణాయామము. దానికి రెట్టింపుకాలము మధ్యమ ప్రాణాయామము. మూడయినచో సుత్తమము. లఘుప్రాణ

యాముచేఁ జెమటను, రెండవదానిచే వణఁకును, మూడవ దానిచే విషాదమును జయింపవచ్చును. సింహశార్దుల గజాదులు మచ్చికచే సాధువులై లొంగిన టల్లవాటుచే యోగికిఁ బ్రాణము స్వాధీనమగును. మావటీఁడు స్వేచ్ఛగా మదపు టేనుఁగును లోఁబఱచుకొన్నట్లు, యోగి యవలీలగాఁ బ్రాణమును లొంగించుకొనును. మచ్చికవడిన సింహము మానవుల జోలికిఁ బోక మదపుటేనుఁగునే చంపునట్లరికట్టఁబడిన ప్రాణము శరీరమును గాక పాపమునే నశింపజేయును. కాన యోగి యెల్లప్పుడును బ్రాణాయామపరుఁడు కావలయును.

మోక్షసాధనము ప్రాణాయామము. దానికి ధ్వస్తి ప్రాప్తి, సంవిత్తు, ప్రసాదము నని నాల్గవస్థలు కలవు. ఇష్టానిష్టములగు కర్మఫలములపై సంఘ తొలగించి, మనస్సు సవకషాయమునుగాఁ (సుఖదుఃఖాదిపగక రహితముగాఁ) జేయునది ధ్వస్తి. లోభమోహన్వయాపములయిన యైహికాముష్మిక వాంఛల నరికట్టి యోగినిలుచు నయ్యవస్థ ప్రాప్తినాఁబడు. గడచిన, గడువనట్టి, దూరముననున్న కనఁబడిని విషయములను, చంద్ర సూర్య, నక్షత్ర గ్రహాదులతో సమానమైన ప్రభావమునొంది, దేనిచే తెలియునేర్చునో, యది సంవిదవస్థ. మనస్సు, ఇంద్రియములు, ఇంద్రియార్థములు (విషయములు) పంచవాయువులు. నెద్దానఁ బ్రసన్నములగునో యది 'ప్రసాదము' నాఁజను.

పద్మము, అర్థపద్మము, స్వస్తికము నాసనములందుండి హృదయముఁ బ్రణవమును నిలిపి, సమశరీరయై, సమముగాఁ గూరుచుండి, కాళ్ళముడిచి లింగముష్కములను మఱమలు

దాకనీక, యించుక యెత్తిన తలగలిగి, దంతములుదంతములు
 దగులనీక, ముక్కు కొనయందుఁ జూపునిలిపి, యేమూలకుం
 జూడక, రజోగుణముచే తమోవృత్తిని, సత్వముచే రజోగుణ
 వృత్తిని, గప్పి నిర్మలమైన సత్వగుణమందే నిలుకడపొంది,
 విషయమునుండి యింద్రములనుదెమల్చి, ప్రాణములను మన
 న్నును నిగ్రహించి, సమవాయముగ (మొత్తముగ) ప్రత్యా
 హారము చేయవలెను, తాఁబేలు సర్వాంగములను బోలె,
 నెల్లకామములను (కోరికల) ప్రత్యాహరించి యోగి, ఆత్మ
 రతియై యేకస్థుడై యాత్మయందాత్మను, గాంచును. అతఁడు
 బాహ్యభ్యంతరములయిన శౌచము లొనర్చి, కంఠముమొదలు
 నాభివరకుఁ గలశరీరమును బ్రాణనాయువుచేఁ బూరించి,
 ప్రత్యాహార మొనర్పవలెను. ప్రపంచండు ప్రాణాయామము లొక
 ధారణ, రెండు ధారణ లొక యోగము. ఇట్లు నియతాశ్శ్మి
 డైన యోగి, దోషముల లెల్లవాసి స్వస్థుఁడగును అతఁడు పర
 మాత్మను, ప్రాకృతములగు గుణములను వేరుగాఁ జూచును,
 అట్లే యాకాశాది పంచభూతముల పరమాణువులను, కల్మషర
 హితమైన యాత్మను, వేరుగా నెఱుంగును. ఇట్లు యోగి
 యాహారనియమము గల్గి, ప్రాణాయామపరుఁడై క్రమక్రమముగా
 నలవడివ యోగభూములను మేడనెక్కినట్లే యెక్కుచుండవ
 లెను. ఎక్కనలవడని భూములను బలాత్కారముగ నాక్రమింప
 గూడదు, అట్లు తొందరఁబడి యాక్రమించినచో వశముగాని
 యాభూమిక, రోగములు, మోహము మూర్ఛ మొదలుగాఁ
 గల దోషములను వృద్ధి నేయును. కాన యోగి యెన్నఁడు
 నట్టి పనికిఁ జొరవనేయరాదు. ప్రాణనాయుని రోధమే ప్రాణ

యామము. మనస్సును ధారణ చేయుట ధారణ. శబ్దాదివిషయముల పైకి బరువెత్తు యింద్రియములను మరలించుట ప్రత్యాహారము. రోగములు మొదలగు దోషములు రాకుండుట కిందుఁ గొన్ని యుపాయములను గూడ మహర్షులు సెల విచ్చియున్నారు. నీరు త్రావఁగోరువాడు యంత్రినాశముల ద్వారమున నీరు త్రావునట్లు, యోగి శ్రమము విడిచి, వాయువును ద్రావవలయును. మొదట, నాభి, పిమ్మట హృదయు, వక్షము, కంఠము, నోరు, ముక్కుకొన, కన్ను, కినుబొమ్మల నడుమ, నడినెత్తి, గురువు తెల్పిన మఱి యేషానమందయినను, ధారణ చేయు టు త్తమము. ఈ పదిరకములయిన ధారణలను సాధించిన యోగి యక్షర సామ్యమొందును బ్రహ్మతాదాత్మ్యమందు నన్నమాట. ఆకలిగొని, అలసి, వ్యాకులుడయి, కడు పుబ్బరము గలిగిన యెడల, సిద్ధియెడల నాతురపడి యోగి యోగమూనరాదు. ఎక్కువ చలి, ఎక్కువ వేడి, యోరుగాలి కలచోటను, ద్వంద్వమగు కాలమందును, ధ్యానపరాయణుడైన యోగి యోగమూనరాదు. అగ్ని, నీరు దావుగా నున్నచోట, రొదగా నున్నయెడఁ బాడువడిన గోశాలలో, నాల్గు దారులు గలిగినచోట, ఎండుటాకులు రాలినచోట, నదిలో, బాములు తిరుగు స్మశానమున, బయము వేయు బాఁయొడ్డున దేవాలయమున, పుట్టతెక్కువగా నున్నచోట, యోగ మభ్యసించఁగూడదు. సత్వగుణస్థితి వచ్చిన తరువాత యీ నియమము తెక్కువగాఁ బాటించవయును. అది గానఃతపరకు దేశకాలము లంతగాఁ జూడనక్కరలేదు. (సత్వస్థితిలో యోగికి శరీరమన్ను రణముండదు. గాన యప్పుడే నియము హెచ్చుగా జూడవలెను.)

యోగము చేయునప్పు డసాధువులను జూడరాదు. ఈ దోషములను లెక్కనేయక చేయువానికి విఘ్నములు నిశ్చయము.

—♦ యోగవిఘ్నములు - చికిత్సలు ♦—

అనెట్టివన; చెవుడు, జడత్వము, మందమటపు. మూగతనము, గ్రుడ్డితనము, బ్యరము మొదలగునవి. ప్రమాదముచే నీ దోషములు గలిగెనేని వానికిఁ జికిత్సయుం జేయవలయునదెట్లనిన; వాతగుల్మరోగము కలిగెనేని, చమురుగలదియు మిక్కిలి వేడియైనదియు నగు గంజిని ద్రావింపవలయును. ధారణతప్పరాదు. కడుపుబ్బెనేని; (ఉదర ముదావర్త మగునేని యని మూలము) గంజిని ద్రావింపవలయును. దానిచే వాయుగ్రంథి విడిపోవును. వణలకు పుట్టినపుడు కదలని పర్వతమును మనసులో నిలుప (ధారణ) వలయును. మూగతనము వచ్చినపుడు వాక్కును చెవుడువచ్చినచో శ్రవణేంద్రియమును, దప్పికయున్నచో మామిడిపండును ధ్యానింపవలయును. నోటి తడియారినచో రసనేంద్రియమును ధ్యానింపవలెను. బేహమం దేయే యవయవమున రోగము పుట్టినదో, యాయా యవయవమునందు దానిదాని కుపకారాలుగ ధ్యానింపనగు. చలిపోవుట కుష్ణవస్తువును, ఉష్ణము పోవుటకుఁ జలిని భావింపనగును స్మృతిపోయిన యోగికి నెత్తిమీఁద కీలనుంచి యొక కఱ్ఱతో మఱియొక కర్రను గొట్టవలయును, వెంటనే స్మృతివచ్చును. భూమ్యాకాశములు వాయ్వగ్నులు వ్యాపకములయియున్నను వానిని యోగి ధారణచేయవలయును. అమానుషమయిన సత్త్వము వలనఁగూడ యోగి కొకప్పుడు బాధ గలుగ

వచ్చును. అమానుష మయిన నత్వమేదేని యోగియందుఁ బ్రవేశించెనేని, వాయువును, అగ్నిని ధారణ చేసి వానిం దహింపవలయును. ధర్మార్థకామ మోక్షములకు శరీరమే సాధనము. కాన యిట్లన్ని విధములను యోగవేత్త కావుదలచేసి కొనవలయును. యోగి తన నడవడి, దానిలక్షణములు నలుగురికిని బట్టబయలు చేయుటవలన, నా లక్షణములయెడలఁ దానాశ్చర్యపడుటవలన విజ్ఞాన మంతయు నశించును. గాన, యోగి తన ప్రవృత్తులను బహుగోప్యము చేయవలయును. ఎందును వాంఛలేకుండుట, ఆరోగ్యము, నిష్కరత్వము లేకుండుట, చక్కని పరిమళము, కొద్దిమూత్రపురీషములు, కాంతి, ప్రసాదము, ఇంపైన స్వరము అనునవి యోగిప్రవృత్తికి మొదటి లక్షణములు.

జను లనురాగమునొందుట, చాటునగుణములు కీర్తింపబడుట, ఏజంతపులు భయపడకుండుట, ఉత్తమ సిద్ధికి లక్షణము. ఎవనికి శీతోష్ణాదులచే నించుకయు గాఢలేదో, ఒరుని వలన భీతియన్నది లేదో, వానికి సిద్ధివచ్చినట్లు. ఇత నాత్మ దర్శనముచేసిన యోగికిఁ గొన్ని యొడుదుడుకులు కలుగును. అవి తెలిపెదవినుము; కామ్యములగు కర్మములను, మానుషములగు, కోరికలను గోరును, స్త్రీలను, దానమువలని ఫలమును, విద్యను, మాయాశక్తిని, ధనమును, స్వర్గమును, దేవత్వమును, దేవేంద్రత్వమును, రసాయన లాభమును, యౌవనమును, గాలిలో నెగిరిపోవుట, యజ్ఞఫలము, నిప్పు నీరు మొదలగు వానిలో దుముకుట, శ్రాద్ధ దానాదుల ఫలములను, నియమములను, ఇష్టాపూర్తాదుల ఫలములను, ఉపవాసఫలమును,

దేవతార్చనా ఫలమును యోగి చిత్తము వాంఛించును, ఈ రీతిగ వర్తించు చిత్తమును, మఱలించుటకు యోగి యేమట రాదు. మనస్సును బ్రహ్మమందు లగించినచో నీ యిబ్బందులు బాధింపవు. యోగులకు, సాత్త్వికములు, రాజనములు, తామసములునైన ప్రాతిభాదిఫలములు లభించును. అవి యైదు విధములు. యోగభంగమును కలిగించునవి. అందు మొదటిది ప్రాతిభము. వేదార్థములు, కావ్యకాస్త్రార్థ విద్యాశిల్పములెల్ల ప్రతిభాసించును. అదే ప్రాతిభమనుసిద్ధి, రెండవది శ్రావణము. ఇందెల్ల శబ్దములయు సర్థములయు జ్ఞానము గలుగును. వేల కొలది యోజనములందుండియు శబ్దము వినిపించును. ఎనిమిది విధములగు (యక్షగంధర్వాది భేదముచే) దేవయోనులను సమగ్రముగా చూడగలుగును. అది దైవమనుసిద్ధి. నిరాలంబమైన మార్గమున పిచ్చివానివలె సంచరింపగలుగ నా సిద్ధి భ్రమమనఁబడును. అదియోగికి మనోదోషము చేకూర్చి, సమస్తాచార భ్రష్టునొనర్చెడి దగుటచేతను భ్రమమని పిలువఁబడును. నీటిని నుడివలె, జ్ఞానమును స్రుభ్యుత్తిప్తి యాకులపఱచి నశింప జేయుంగాన, ఆ వర్తమనున దైదవది. ఈ యుపద్రవములచే యోగము భ్రష్టమై దేవయోనులనువా రిట్టట్ట నుడివడుచుండురు. కాన యోగి, మనోమయమైన, శుక్లకంబళముం గప్పుకొని శరీరమండలమునందే గురుతరమైన జ్ఞానమునుగాంచి, జ్ఞానపూర్వమై యోగముపూని పరబ్రహ్మాధీనముగా మనమొనర్చి బ్రహ్మమును ద్యానించుచు, లఘ్వాశ్చియైయింద్రియముల గల్చి, భూరాది సప్తసూక్ష్మ ధారణలను ధరింపవలయును, యోగి భూమిని ధరించిన, భూమియొక్క సూక్ష్మాంశము నొందును.

తనను భూమినిగా తలంచి తద్గంధగుణము విడిచి పెట్టును, అట్లే ఉదకములయందు నూత్నమైన రసమును, తేజస్సుయందు రూపమును, వాయువుయందు స్పర్శమును, ఆకాశమున నూత్న ప్రవృత్తియైన శబ్దమును యోగివదలిపెట్టును. ఇట్లే మనసుచే నెల్ల భూతముల మననునం దావేశించును. అందు మనస్సు నూత్న మగును. అట్లే యతడు సర్వసత్వముల బుద్ధిప బ్రవేశించి బుద్ధి సౌత్మ్యమునుగాంచును. ఇట్లు సప్తసూక్ష్మైశ్వర్యములను జక్కగా నెఱిగి త్యజించినవానికి పునరావృత్తి కలుగదు. వీనిని నూత్నత్వమున జూచి చూచి, వానివలని సిద్ధులను త్యజించి పరమును బొందవలయును. ఏయే భూతసిద్ధియందు రాగమును పొందునో, ఆయా దానియందంటుకొని యతడు యోగ పదభ్రష్టుడగును. కాన, తెన్నగా నూత్నము లన్యోన్యసక్తములయిన వానిని తెలిసి వదలి, పరమపదమును యోగి యందుకొనును. ఈయేడు భూతనూత్నములనే, సంధానముచేసికొని వినాశముచేసికొన్న వానికిటనే ముక్తి సమకూరుచున్నది. గంధాది గుణములయం దాసక్తి నొంది నశించును. పునరావృత్తి నొంది మానుషావస గాంచును. ఈ యేడు ధారణల నతిక్రమించి యోగి యేదేదీ కోరునో, యాయా నూత్నభూతమునందు లయమొందగలడు. దేవతలు, అనురులు, గంధర్వులు, నాగులు, రక్షస్సులు మొదలగు వారి దేహములయందు లయమొందియు, నెచ్చోటునను గూడ సంగమును పొందడు. అణిమ, లఘిమ, మహిమ, ప్రాప్తి, ప్రాకామ్యము, ఈశిత్వము, పశిత్వము, అను మోక్ష సూచకములయిన యీ సిద్ధులనెల్ల యథాకామముగా నంది కొనును. నూత్నముకంటె నూత్నమగుట అణిమయగు, శీఘ్ర

త్వము లఘీమాగుణము. అశేష పూజ్యాడగుట మహిమ. సర్వప్రాప్తి ప్రాప్తిగుణము. సర్వవ్యాపిత్వము ప్రాకామ్యము. ఈశ్వరుడేయగుట యీశిత్యము. సర్వవశిత్యమువశిమాసిద్ధి. వీనినొందిన యోగి పుట్టెడు. చావఁడు; పెఱుగడు, చిక్కడు, పరిణామ మొందడు. ఛేదము, క్షేదము, దాహము, శోషము, మొదలగునవి భూరాది భూతవర్గమునుండి, పొందడు. శబ్దాది భూతగుణములకు లోబడడు. వీనికి శబ్దాదులులేవు. వానికి భోక్తయయ్య వానితోఁ గలియఁడు. మలినముతో గూడిన బంగారపు కణిక, అగ్నిచేగాలి. దోషమును వీడి, వేరొక బంగారుకణికతో నెల్లతుకుకొనునో, అట్లే యోగాగ్ని చే తగుల బడిన దోషములుగలవాడై, యోగి బ్రహ్మముతో నైక్యము సెందును. అగ్ని యగ్నిలోను నీరు నీటిలో నెట్లాకటియగునో, అట్లే, బ్రహ్మయందెనసి. బ్రహ్మ పదవాచ్యుడై, బ్రహ్మయందు, యోగి వేరుగా విశేషముగా గ్రహింపఁబడడు. అట్లు యోగి యొక్క ఆత్మ, పరమాత్మయందు సామ్యమునందును.

ఇట్లు తెలివిన దత్తాత్రేయుల వచనములువిని, యలర్కుండు మునివ్రభో! ఆత్మజ్ఞానియగు నియ్యోగి, చర్య యెట్లుండునో వినవలతు నానతీయవే యన, నమ్మునివల్లభుండిట్లనియె:—

మానావ మానములు రెండును మానవుల కానందము విచారమునుగలిగించును. ఆరెండే వ్యత్యాసములై యోగికి సిద్ధి కారణములగుచున్నవి. మానావ మానములు రెండును, విషామృతము లనబడును. యోగికి మానము విషము; అపమాన మమృతము. పాదమును చిత్తుఁగి పూతముగా నుంచవలయును. నీటిని వస్త్రపూతముగాఁ ద్రావవలెను. వాళ్కును సత్యపూత

ముగాఁ బలుకవలయును. ఆలోచనము బుద్ధిపూతముగా చేయవలయును. అతిధ్య, దేవయాత్రలకును, శ్రాద్ధయజ్ఞాదులకును, మహాజనుల సన్నిధికిని సిద్ధికై యోగవేత్త వెళ్ళరాదు. పాగ, నివృత్తనబడక, నెల్లరు భోజనమొనర్చినచోట, యోగిభిక్షాటనము చేయవలెను. ఎల్లప్పుడు నొకే చోట నుండగూడదు. జనులు తన్నెట్లు మానింతురో, అట్లు, సాధువులమార్గమును దూషింపక చరింపవలెను. గృహస్థుల యిండ్లయందు పరగృహములందు భిక్షాటనము చేయనగును. శ్రద్ధ, దాంతిగల శ్రోత్రియులకు గృహస్థులనడుమనే చరింపవలెను. వేరొక చోట భిక్షచేయుట ఉత్తమము గాదు భిక్షాన్నము, గంజి, మజ్జిగ, పాలు, యావకము, ఫలమూలములు, కొఱ్ఱలు, కణము, పిండి, పేలపిండి, ఇవి యోగులకు సిద్ధికరములయిన యాహారములు. తొలుత నీరుత్రాగి, మూసముకొని, 'ప్రాణాయస్వాహా' అని యిట్లు ప్రాణాయామములచే ప్రాశనమొనర్చి, భోజన మొనర్చి, నీరుత్రావి, ఆచమించి, హృదయము తాకవలెను. అస్త్రేయము, బ్రహ్మచర్యము, త్యాగము, లోభము, అహింస అనునవి భిక్షకులకు పరమ వ్రతములు. అక్రోధము, గురుశుశ్రూష, శౌచము, లఘ్వాహారము, నిత్యస్వాధ్యాయము, ఇవి నియమములు. కార్యసాధకమును, సారభూతమునైన జ్ఞానమునుపాసించవలెను. జ్ఞానముల బాహుళ్యము యోగవిఘ్నము చేయును. ఇది తెలిసికొనవలెను; అది తెలిసికొనవలయునని, యెవడు తృప్తతో జరించునో వాడు వేయి కల్పములకేని తెలియదగినది తెలియఁజాలఁడు. సంగమువాసి, కోపము జయించి. లఘ్వాశీయై, ఇందియములగెల్చి. బుద్ధిచే, నింద్రియద్వారములను మూసి,

మనస్సును ధ్యానమునందు నిల్పవలయును, శూన్యస్థానములందు గుహలలో, వనములలో, నిత్యయుక్తుడై ధ్యానము నుపక్రమింపలెను. వాగ్దండము, కర్మదండము, మనోదండము ననునియతములైన దండములు మూడు గలవాఁడు త్రిదండినా నొప్పు. సద సద్రూపమును, గుణగుణమయమునగు నీ జగ మ్మొనని కాత్మ మయమో వానికి ప్రియుడెవ్వఁడు? అప్రియుఁడెవ్వఁడు? విశుద్ధమైన బుద్ధిగల్గి, రాము నుంటిముద్ద బంగారము నొకేరీతిగా జూచి, సర్వభూతములందును సమవృత్తియై, పరమును, శాశ్వతమును. అవ్యయమునగు పదమునుజేరి యతి తిరిగి జన్మింపఁడు వేదములు, వానికంటె యజ్ఞక్రియలు, వానికంటె జపము, దానికంటె జ్ఞానము, దానికంటె సంగరాగములులేని ధ్యానము సుత్రముములు. అది లభింపగానే శాశ్వత స్థానము లభించును. బ్రహ్మపరుడై సమాధిగతుడై యొడుదుడుకులు లేక శుచియై, ఏకాంతరతియై, ఇంద్రియవశ్యుడై యీ యోగమునుబొందును. దానివలన ముక్తియు పొందును. సాదశిరోక్రేపుడును, విశ్వేశుడును విశ్వభావనుడును, విశ్వరూపియగు పరమాత్మను దర్శించి, తత్పాప్తికై, 'ఓం' కారమును జపింపవలెను. స్వరూపమును విను నా జపమే వాని కధ్యయనము, అకారము, ఉకారము, ఘకారము, ననునక్షరములుమూడును సాత్త్విరాజన తామసములగు మాత్రలని చెప్పబడినవి. మఱియొకటి మీఁదిది అర్థమాత్ర యోగి గమ్యమైనది. దానికే గాంధారియనిపేరు. అది గాంధారస్వరముకలది. అది పిపిలికాగతిస్వర్య కలదై మూర్ధమున లక్ష్మింపబడును. ఇట్లు ప్రయత్నమైన ఓంకారము మూర్ధమునందు వెలు

వడును. అట్లొంకారమయ్యుండగు యోగి యక్షరుండగును, ప్రాణముధనుస్సు. బాణమాత్మ అనుత్తమమైన బ్రహ్మము వేద్యము (గుటి) జాగరూకుడై నేధించిన, బాణమట్లు తాను తన్మయ్యుండగును. ఓమ్మనునిదియే వేదములు మూడును, ముల్లోకములును, మూడగులు, విష్ణు బ్రహ్మ హరులు, సార్థములైన మాత్రలునని తెలియవలయును. అందు యోగముగాంచిన యోగి. యందులయము పొందును. అకారముభూర్లోకము, ఉకారము భువర్లోకము, వ్యంజనమగు మకారము స్వర్లోకము, మొదటి మాత్రవ్యక్త. ద్వితీయము అవ్యక్త మూడవది చిచ్ఛక్తి. అర్థమాత్ర పరమపదము. ఈ క్రమముగా నీయోగ భూము లెఱుగదగినవి. 'ఓం' అని యుచ్చరింపగానే నదనద్రూపమగు నదంతయు గ్రహింపబడును. మొదటి మాత్రహ్రస్వము. ద్వితీయము దీర్ఘము కలది. మూడవది ప్లుతము. ఇది వాక్కునకు గోచరముకాదు. ఇట్లాప్పు నీ యక్షరమును పరబ్రహ్మమునుగా నెవ్వడెఱింగి, ధ్యానించునో, వాడు సంసార చక్రమును బాసి, త్రివిధములగు (సత్వాది గుణ రూపములగు) బంధనముల వీడి, బ్రహ్మమందు లయము గాంచును. కర్మబంధములెల్ల క్షయించి, అరిష్టములను బట్టి మృత్యువు నెఱింగి, ప్రాణావసానమున నిది స్మరించి, తిరిగి యోగిత్యమును బొందును. సిద్ధించిన లేక సిద్ధింపని యోగముచే, సరిష్టయోగము లెఱుంగు నాతడు త్కాంతివేళ దుఃఖము పొందఁడు.

—♦ అరిష్ట లక్షణములు ♦—

ఆ అరిష్టము లేవంటేని వినుము. దేవమార్గమును, ధృవుని, శుక్రుని, చంద్రునికాంతిని, అరుంధతిని, ఎవ్వడు చూడడో వాడొక యేడాదిమీద బ్రతుకడు. నూర్వ్యునికాంతి హీనుంగాను, అగ్నికిరణ మాలిగాను జూచినవాడు పదకొండు మాసములు జీవించును. వాంతియందు, మూత్రపురీషములందు బంగారమున్నట్లు కలవచ్చిన పది మాసములు జీవించును. ప్రేత పితౄచములను, గంధర్వ నగరములను, సువర్ణవర్ణము లయిన చెట్లను చూచిన తొమ్మిది మాసములు జీవించును. బలిసినవాడు చిక్కినట్లు, చిక్కినవాడు బలిసినట్లు, ఎవడకన్నా త్తుగా నగునో వా డెనిమిదిమాసములు బ్రదుకును. దుమ్ములో గాని, బురదలోగాని యెవ్వనిపాదము మడమయందుగాని, పాదము కొనగాని, తెంపు గానిపించునో, వాడేడుమాసములు బ్రతుకును. గ్రద్ద, పావురము, కాకి, కాకోలము (బొంతకాకి) నల్లని వక్షి ఎవరి నెత్తిమీద నాడునో, వాడాఱుమాసములు జీవితము గాంచును. కాకి గుంపుచేగాని, దుమ్ము వర్షముచే గానిబెదరినవాడు, తన నీడ సన్ధ్యరూపముగా జూచినవాడు, నైదునెలలు బ్రతుకును. మేఘములేకుండగనే, దక్షిణ దిక్కుగా మెఱుపు, రాత్రి యింద్రధనుస్సు కాన్పించిన మూడు నెలలు జీవించును. నేతిలో, నూనెలో, అద్దములో, నీటిలో తన శరీరము నెవ్వడు, చూడలేడో, లేక తలలేని దానిగా జూచునో, వాడు మాసముమీద మనడు ఎవనిమేని గంధము, మేకతో, శవముతో సమమో వాడర్థమాసముజీవించును. ఎవడు

స్నానము చేసిన వెంటనే హృదయము పాదములు నారిపోవునో నీరు త్రావుచున్నను గొంతెండునో, వాడు పదిరోజులు బ్రతుకును. వాయువుతలమర్జావయవములు పగిలి, పోటుగొనునో, నీట దడిపినను ముఖము గలుగుగదో వాని మృత్యువాసన్నమైనదన్నమాట. ఋతుములు, వాసరములు గట్టిన బంధమీద పాట పాడుచు దక్షిణ దిశగా కలలో నెవ్వడేగునో వానికి మృత్యువత్యాగన్నము. ఎట్టని నల్లని వస్త్రములు దాల్చి, నవ్వుచు, పాడుచు, స్త్రీ కలలో దక్షిణ దిశగా తీసికొని పోయినవాడు బ్రతుకఁడు. బట్టకట్టుకొనక, నవ్వుచునుండు శౌద్ధసన్యాసి కలఁగానిపించిన బ్రతుకు గలుగదు. నడినెత్తిదాక, బురదలో దిగ బడిపోయినట్లు కల గన్న వాడప్పుడే మృతిగాంచును. కేశములు, బొగ్గులు, బూడిద పాములు, నీరులేని నది, కలలో గానిపించిన పదునొకండవ దినమునఁ జావు నిక్కము. వికటులు, భయంకరులు, నల్లనివాండ్రునగు పురుషులచే కలలో రాళ్ళుచే గొట్ట బడిన వాడుప్పుడే మరణించును. సూర్యోదయవేళ నక్కయార్చుచు నెదురైనచో వాడప్పుడే చచ్చును. తిండి తినగానే యేనికాకలి బాధించునో, దంతములొండొంటితో ఘర్షణ చెందునో వా నిరూయువు గతించినట్లే. దీపమారినవాసన తెలియక రాత్రి పగలు భయము నొందుచున్నవాడు బ్రదుకడు. ఎదుటివానికంటిపాపలో తనకుదాను కనబడకున్నవాడు బ్రతుకడు. అర్ధరాత్రి యిద్రధనువును, పగలుగ్రహగణములు గన్నవాడు జీవింపడు. ముక్కు వంకరగును కర్ణములు వాలును. ఎడమ కన్ను నీరు కారును. ఇవి బ్రతుకని వాని చిహ్నములు, ముఖము కందును. నాలుక నల్లనగును. అది

మృత్యు చిహ్నము. ఒంటెలు, గాడిదలు, కట్టిన బండిపై దక్షిణ దెసగా నేగినట్లయిన, చెవులు మూసికొన్నప్పుడు హోరువిన కున్న, కంటిపాపలో తలుకు నశించిన కలలో గుంటలోపడి తలుపు మూతపడినట్లయి యందుండి లేవలేకున్న వాడు బ్రతుకడు చూపుమిదికి పోయిన, ఎఱ్ఱబడిన, చలించిపోవు చున్న, ముఖ ముక్కగా, నాభిచల్లగా నున్నవాడు జీవింపడు, కలలో నగ్ని జొచ్చిన, నీటిలోఁ జొచ్చిన, వాడు బ్రతుకడు. దుష్ట భూతములచే రాత్రిగాని పగలుగాని కొట్టబడిన వాడు వారము కంటె నుండఁడు. తన తెల్లని వస్త్రమును ఎఱ్ఱగానున్నట్లుగాని, నల్లగా నున్నట్లుగాని చూచినవాడు జీవింపడు. స్వభావవిపరీతత్వమే మృత్యుసాన్నిధ్యలక్షణము. వినయవంతులను, పూజ్యులను, ఎవడు నిందించునో, అవమానించునో, దేవతల నర్చింపఁజో, గురులను, విప్రులను నిందించునో, తలిదండ్రుల, యోగులను, మహానుభావులను, అల్లుండ్ర మన్నింపఁజో వాడా నన్నమృత్యువని తెలియవలయును. యోగి యీ గతి తెలిసి, యభయమగు స్థానమునుజేరి, మరణభీతి వాసి, కాలవిపాకము స్వభావమని కని, యోగసమాధిపూనవలెను. వీసమయములో దానరిష్టము చూచెనో, మరణదినము దాక, నదేవేళలో పగలుగాని రాత్రిగాని యోగముపూని, భయమెల్లవాసి, కాలమును జయించి, యెట తనకు స్థైర్యము చిక్కునో యాచోటనే యుండి త్రిగుణములగెంటి, పరమాత్మ యందు యోగముకూర్చి, తన్మయుడై చిద్వృత్తినిగూడ వదలివేయవలెను. అతీంద్రియము, అగోచరమునై బుద్ధికందక, వాక్కులకలవిగాక వెలుంగు పరమనిర్వాణమునుబొందును.

అలర్కా! నీకిదియెల్ల నెఱింగించితిని ఇంక నీవా బ్రహ్మమును బొందెడు దారి వినుము.

— † బ్రహ్మప్రాప్తి కుపాయము † —

చంద్రునితోఁ గలయిక లేకున్నప్పటికిని జంద్రకాంతికిఁ జంద్రకాంత శిల చెమర్చును. సూర్యకాంతి సోకినంత మాత్రమున యోగము లేకున్నను, సూర్యకాంతము నిప్పులు గ్రక్కును. ఇదే పోలికగా, యోగి బ్రహ్మతో యోగము లేకున్నను నభ్యాసావస్థయందును యోగసిద్ధులను గొన్నిటిని పొందగలుగును. కాని వానియెడ వ్యామోహము పెట్టుకొనరాదు. పెట్టుకొన్నచో యోగ భంగమగును. ఎలుకలు, పిల్లులు, ముంగిసలు, ఉడుములు, కపింజలములు, యజమానునితోఁ బాటింటిలో నివసించును. ఒకవేళ నాయిలు కూలినను, గాలినను, దుఃఖము యజమానునికేకాని, వానికిలేదు. అవి వేతాకచోటికిఁ బోయి సుఖముగా నుండును. ఇదే యుపమానముగాఁ గొని యోగి, తన్నావరించిన దారపుత్రాదులకును దనకును గల సంబంధ మింతటిదేయని గ్రహించి వానియెడ వెట్టిమోహము పెంచి కొనక, తన గతికై తాను జూచుకొని యోగమును వదలక నిద్రి నిబొందును. చీమ మిక్కిలి చిన్న శరీరము గలది. అయినను నది తన చిన్న ముక్కుతో మట్టిద్రవ్యితెచ్చి పెద్ద పుట్టలు పెట్టును. ఈ యంశము యోగికి మంచి యుపదేశము. ఎట్లన, యోగసాధనకుఁ బూనుకొన్న వాడెన్నియో కష్టములకు లోనై, నడుమనడుమ, ఛీ! ఈ శరీరము యోగమునకుఁ బనికి రాదు. నేపసమర్థుడను, అని భావించి యా సాధనను నడు

మలో విడిచి బెట్టును. విఘ్నములకు బెదరి పోవును. చీమకుఁగల పట్టుదలచూచి తానును శ్రద్ధగలిగి సిద్ధిని సాధించు నని దీని భావము. పశువులు, పక్షులు, మనుష్యులు మొదలగువారిచే వృక్షమనుభవింపఁబడి నశించుచు. అట్టి మ్రోడైన చెట్టును దృష్టిలో నిడికొని యోగులు సిద్ధిపందుదురు. దీనినిబట్టి అణిమాది సిద్ధులు తమకుఁ గలిగినవని యెఱింగి, జనులు వివిధ ములయిన లాభములను దనవలనఁ బొందవలయునని చుట్టు ముట్టెదరనియు, వారి వారికి నచ్చిన తన మహిమలను జూపి, యా వ్యావృత్తిలోఁ బడిపోయినచో యోగి, బ్రహ్మతాదాత్మ్యమును బొందనేరఁడనియు, నగములో యోగభ్రష్టుఁడగుననియు గ్రహించి, యా వినోదములకు లోబడని యోగియే పరమ ప్రాప్త్యమైన బ్రహ్మమును బొందుదుననియు గ్రహింపవలయును. చిన్నబొట్టు కనిపించు లేడికొమ్ము కొనను జూచి, యది లేడి తోఁగూడఁ గ్రమముగాఁ బెరుగుటను గమనించి యోగి యోగ సిద్ధిని బడయును. అనఁగా, యోగము నభ్యసించువాడు లోలో పల నేమి జరుగుచున్నదో, యెట్టి సిద్ధి పొందినామో, యని తీక్షణతీక్షణము కుతూహల పడుట స్వభావము. మనసంత నులభముగా లొంగునది కాదు. ఆ మాట మఱచి, యభ్యాసి, తాను జేసినకొద్దిమాత్రము యోగమునకే పెద్ద లాభము కనబడలేదని నిస్పృహ చెంది విసిరి నగములోనే దానిని మానివేసి భ్రష్టుఁ డగును. యోగము క్రమముగా, వినుగుకొనకుండ సాధించువానికి ఫలము బాహ్యముగాఁ గనిపింపక పోయినను, దానిపని యది చేయుచునే యుండును. ఆ ఫలము కొమ్ము మొనవలె నునూత్ముమై యోగి సామర్థ్యము కొలది వృద్ధి పొందుచునే

యుండును గాని యూరకపోదు. సిద్ధియెడ నాతఁడత పడక క్షణ
క్షణము శంకించుకొనక, యోగి యభ్యాసముచేయవలెనని
భావము. తనకున్న సాత్వైక్య భూమిలోఁ బాతిపెట్టియు, లోభి
యెట్లు తన బ్రదుకు గడపుచున్నాఁడో, యట్లే యోగి, తనకు
లభించిన యోగసిద్ధులను విచ్ఛలవిడిగా బాహ్యముగా వినియో
గింపక, బ్రహ్మసాక్షాత్కారము పొందుదనుక వాసింగుప్త
పఱచి కాపాడు కొనవలయును. ద్రవపూర్ణమగుకడవ నెత్తి
నిడుకొని, పైకెక్కుమనుజునియొక్క కదలిక లేని శరీరము
నుదాహరణముగాఁ బెట్టికొని యోగి లక్ష్యము నెడ చూపు
చెదరనీక యోగారూఢుఁడు గావలయును. ఇట్లు నడచిన వానికిఁ
గృతకృత్యత తప్పక గల్గును. యోగి తానెచట నిలుచునో యదే
యిల్లుగా, దేనిచే శరీరము నిల్చునో యదే భోజనముగా, దేనిచే
ప్రయోజనము సిద్ధించునో యదే సుఖముగా భావించును. ఎంత
బ్రతిమాలినను, వాని యందు మమకారము పూనడు. సాధన
సామగ్రిచే, కార్యమును సాధించినట్లు, యోగి, పరతంత్రము
లయిన బుద్ధ్యాదీంద్రియములచే, పరమును (మోక్షమును)
సాధించును.

ఇట్లు చేసినయోగ బోధమును విని యలర్కుండు దత్తా
త్రేయులకు వినయవినమిత సాష్టా గ మాచరించి నాభాగ్యము
కొలది నాకీ శత్రువరాభవము దేవతలచే ననుగ్రహింపబడి
నది. నాభాగ్యముకొలది యత్యంతమై మృత్యుభయము
నన్నావరించినది, కాశిరాజు నా అదృష్టముచే నాపై విక్రమిం
చుట జరిగెను. నా భాగధేయమున నేను క్షీణబలుడగుటయు,
నా సైన్యములు నశించుటయు, నాకోశము తగ్గుటయు, నేను

బీతి నొందుటయు, జరిగెను. నా భాగ్యదేవతయెనన్ను శ్రీవారి
 పాదకమలములస్మరింపజేసి యిటకీడ్చి డెచ్చినది. నా పున్న
 ముచేఁ దమసూక్తులు నాడెందము నతుకుకొన్నవి. నాకు
 జ్ఞానము గలిగినది. నా సుకృతి విశేషముచేఁ దమతో నమా
 గమమయినది. తమ యవ్యాజదయామృత వర్షమునాపై
 నా యదృష్టముచేఁ గురిసినది. పురుషునికి శుభము రాకడ
 ననర్థమేని, యర్థమై తోచును. నాకీ శోకము మంచికే వచ్చి
 నది. సుఖాచలపు మాయన్నకంటె నా కాప్త బంధువు
 కలఁడ ? కాశిరాజకంటె మిత్రుడుండునే? దుఃఖ తరుగహన
 మైన గార్హస్థ్యమును వదలెదను. అని శ్రీదత్తస్వామికి మొక్కు
 లిడి, వచ్చి, కాశిరాజును సుభావుడుంగల చోటికి వచ్చి తన
 విజ్ఞాన లాభమును వారి కెఱింగించి, వారియెడఁ దన కృత
 జ్ఞతను ప్రకటించుకొని, కాశిరాజు తిరిగి యిచ్చివేసిన రాజ్య
 మునఁ గుమారుని పట్టాభిషేకమొనర్చి యీజగమెల్ల గుణపాశ
 ములచేఁగట్టఁబడినదానింగాఁ గని యడవికిఁబో నెంచిన, కుమారుఁ
 డీ యోగమును దనకనుగ్రహింపఁ గోరిననతని కట్లచేసి కృతార్థుఁ
 డయ్యె. అలర్కుండును జ్యేష్ఠకుమారు నభిషేకించి వనమున
 కేగి, ద్వంద్వాతీసుండ్లై, నిస్సంగుండై గసిద్ధివడసి, యోమోక్ష
 ముంబొందెను. ఇల్లు బడుండై న కుమారుఁడు తెలివిన విజ్ఞాన
 మును, యోగమును గ్రహించి, వానప్రస్థమున నిలిచి, క్రమముగ
 సన్న్యాసము స్వీకరించి, పరసిద్ధిని బొందెను. ఇక్కఁడఁబదివిన
 విన్నను సత్యమేధఫలము గల్గు. దత్తాత్రేయాలక్క సంవాదము
 విన్నవారభీష్టములాంది ముక్తి గాంతురు. అని యిట్లు ధర్మ
 పక్షులు తెలుప విని జైమిని, వారలను బెక్కుతీరులఁ గొని

యాడి, వారివలన, మఱియు, సృష్టిస్థితి లయములు. దేవర్షి
పితృవంశ విస్తారము, ప్రళయములు, కల్ప విభాగము, తామ
ససృష్టి, క్రమము వినెను. [చూ-మూలమున 42. మొదలు 49
వరకు అధ్యాయము.]

— † ఉత్తమగతులకుఁ బోవువారు † —

ఉత్తములయిన బ్రాహ్మణాదివర్ణములకు లోకములెల్లన,
కర్మసిద్ధులయిన బ్రాహ్మణులకుఁ బ్రాజాపత్యమను లోకము.
యుద్ధములందు భయపడని క్షత్రియుల కింద్రలోకము, స్వధర్మ
పరులగు వైశ్యులకు మారుతలోకము, వీరికి నేవచేసి ధన్యుల
యిన శూద్రులకు గంధర్వలోకమును, బ్రహ్మచారి కెనుబది
యెనిమిదివేలమంది యూర్ధ్వరేతస్కులయిన మునులుండు లోక
మును, వానప్రస్థునకు సప్తర్షి లోకమును, నన్యసిక్తి బ్రహ్మ
పదవియు, యోగులకు జనన మరణాదులు లేని యమృతస్థాన
మును బ్రాపించును.

అవల నీలలో హితోత్పత్తి, భృగ్వాది సంతతివర్ణిత
ములు. (చూ. 50-51 అధ్యాయము). అగ్నిధ్రుఁ డను వాని కుమా
రుండు ఋషభుండు, వాని కుమారులు నూరుగురు. అందు భర
తుండు జ్యేష్ఠుండు. అతఁడు హిమమయ వర్షమునకు రాజయ్యె.
ఇది దక్షిణమున నున్నది. దీనికే భారతంబను పేరుగల్గె. అని
మఱియు జంబువు మొదలుగ పుష్కరమువరకుఁగల ద్వీపముల
వాని ప్రమాణముం దెలిపె.

—: భారతవర్ష ప్రశంస :—

దీనికిఁ గర్మభూమియని పేరుగలదు. దీనివలననే యుత్తమగతులు సాధింపఁబడు. ఇందు భాగీరథిప్రవర్తించి పావనమొనర్చుచున్నది. దేవతలుకూడ, యిందుమనుష్యత్వంబునొంది తగిన కర్మము లొనర్చి యంతకు సాధికంబులగు పదంబుల నందవలెనని యీ భారత వర్షమునఁ బుట్టవలెనని శోధకొనుచుండును. కర్మభూమియగు నిందు గడించికొన్న కర్మఫలము వలన స్వర్గాది లోకములందు సుఖమనుభవింపఁబడును. ఆ కర్మము క్షీణింపగానే భూమికి మఱి రావలసినదే. అవి పుణ్యము వ్యయమగు చోటులే కాని యార్జించు చోటులు కావు.

— † కూర్మ సంస్థానము † —

భారత వర్షమున శ్రీమన్నారాయణుఁడు, తూర్పు మొగముగా, కూర్మరూపియై యున్నాఁడు. ఇది తొమ్మిది భాగములుగా నున్నది. ఈ తొమ్మిది భాగములు సక్షములు గూడ తొమ్మిది భాగములుగా నావరించి యున్నవి. అద్వైతము, వేదములు, మద్రములు, అరులు, మాండవ్యములు, శాల్వములు, అనీపములు, శకములు, ఉజ్జహాసములు, వత్ససహాసములు, సంఖ్యములు, ఖశములు, సారస్వతములు, మత్స్యములు, శూరశేనములు, మాధురములు, ధర్మారణ్యములు, జ్యోతిషికములు, గౌరగీరములు, గుడాశ్మకములు, వైదేహాకములు, పాంచాలములు, సంకేతములు, కంకమారుతములు, కాలశోటులు, పాపండములు, పారియాత్రీములు, కాపింజలములు,

కురుదేశము పాలిమేరలు, ఔదుంబరములు, గజములు, ఇవి కూర్మస్వామియొక్క మధ్యభాగమందున్న దేశములు. ఇటనున్న నక్షత్రములు. కృత్తిక, రోహిణి, మృగశిర. అనునవి. ఈమధ్య దేశవాసులకివి శుభాశుభములయిన ఫలముల నిచ్చుచుండును.

కూర్మమూర్తికి ముఖముగా: — వృషభ, అంజన, జంబువు, మానవాచల, శూర్పకర్ణ, వ్యాఘ్రముఖ, ముర్వర, కర్వటాశన, చందేశ్వర, ఖశ, మాగధ, శిబి, మైథిల, శుభ్ర, వదనదంతుర, ప్రాగ్జ్యోతిష, లోహిత్య, సాముద్ర, పురుషాదక పూర్ణోత్కట, భద్రగౌర, ఉదయగిరి, కాశి, మేఖల, ముష్ట, తామ్రులిప్తి, ఏకపాద, వర్ణమాన, కోసలములున్నవి. ఆర్ద్ర, పునర్వసు, పుష్యమి, యనునవి వీని నక్షత్రములు.

పూర్వదక్షిణపాదముగా: — కలింగ, వంగ, జతర, కోసల, మూషిక, చేది. ఊర్ధ్వకర్ణ, మత్స్య, ఆంధ్ర, వింధ్య, విదర్భ, నారికేళ, ధర్మద్వీప, ఏలిక, వ్యాఘ్రగ్రీవ, మహాగ్రీవ, త్రైపుర, శ్మశ్రుధారి, కిష్కింధ, హేమకూట, నిషధ, కటక స్థల, దళార్హ, హారిక, నగ్న, నిషధ, కాకుల, అలక, వర్ణ, శబర, ములున్నవి. ఆశ్రేష, ముఖ, పూర్వఫల్గునీ నక్షత్రములు వీనివి.

దక్షిణకుక్షియందు: — లంకా, కాలాజన, శైలిక, నికట, మహేంద్ర, మలయ, దర్దుర, కర్కట, వన, భృగుకచ్ఛ, కోంకణ ఆభీర, కృష్ణానదీతీర, అవంతి, దానపుర, ఆకారి, మహారాష్ట్ర, కర్ణాట, గోనర్ద, చిత్రకూట, చోల, కులగిరి, క్రౌంచ ద్వీప, జలూధర, కావేరీతీర ఋశ్యమూక, నాసిక, శంఖ, శుక్తి, వైడూర్యములను శైలములందున్నవారు, కోల, చర్మ పట్నములు మొదలుగాగలవారు, జలవాసులు, గణబాహ్యులు,

కృష్ణద్వీపవాసులు, సూర్యాద్రియందు, కుముదాద్రియందు నున్న వారు, రాద్రన్వనులు. పిశికులు, కర్మనాయకులు, దక్షిణులు, కాడుపులు, ఋషికులు, తాపనులు, ఋషభులు, సింహభులు, కాంచీవాసులు, త్రిలింగులు, కుంజరపర్వతపుచరియలందు, సమీపమునందునున్న వారు, తామ్రపర్ణి, యచు దేశముల వారు నున్నారు. ఉత్తర, హస్త, చిత్త యనునవి యిచ్చటి నక్షత్రములు.

రెండవ కుడిపాదమునందు: — కాంభోజ, వహ్లావ, బడ బాముఖ, సింధుసౌవీర, ఆనర్త, పనితాముఖ, ద్రావణ, సార్గిగ, శూద్ర, కర్ణప్రాధేయ, బర్హర, కిరాత, పారద, పాండ్య, పరశు, కల, దూర్తక, హేమగిరి, సింధుకాలక, విరత, సౌరాష్ట్ర, దరద, ద్రావిడ, మహార్ణవ, దేశములవారున్నారు. స్వాతి, విశాఖ, అనూరాధ, యనునవి వీని నక్షత్రములు.

మూర్తముయొక్క తొలికయందు: — మణిమేఘ, త్సురాద్రి ఖంజయ, అస్తగిరి, అపరాంతిక, అనోహయ, శాంతిక, విప్రశస్త్రక, శోంకణ, పంచనద, పమన, అవర, తారత్పుర, అంగతక, శర్కర, శాల్మ, వేశ్మక, గురున్వర, ఫాల్గుణన, వేణుమతీర, ఫల్గులుక, ఘోర, గురుహంత, కల, ఏకేక్షణ, వాజికేశ, దీర్ఘగ్రీవ, చూలిక, అశ్వకేశ, దేశములవారు, జ్యేష్ఠ, (వింద్రము) మూల, పూర్వాషాఢ, యనునవి వీని నక్షత్రములు.

ఎడమ పాదమునందు: — మాండవ్య, చండఖార, అశ్వ, కాలనద, కున్వ తాలరుహ, స్త్రీబాహ్య, బాలిక, నృసింహ వేణుమతి, బలావన్త, ధర్మబద్ధ, ఉలూక, ఉరుకర్క, ఫల్గులుక ఘోర, ఘురల, హేమతారక ఏకేక్షణ, వాజికేశ, దీర్ఘపాద

దేశములవారున్నారు. ఉత్తరాపాథ, శ్రవణము, ధనిష్ఠ వీని నక్షత్రములు.

కూర్మముయొక్క యెడమ కుక్షియందు:— కైలాస, హిమగిరి, ధనుష్మత్ వసుమత్, క్రౌంచము, కురువక, త్సుద్ర వీణ, రసాలయ, కైకేయ, భోగప్రస్థ, యామున, అంతర్ద్వీప, త్రిగర్త, అగ్నిజ్య, అర్దన, అశ్వముఖ, చిబిడ, కేశధారి, చాసే రక, వాటఘన, శవధాన, పుష్పల, అధమకిరాత, తక్షశిలా, అంబష్ఠా, మాలవ, మద్ర, వేణుక, నవదంతిక, పింగల, గాన కలహ, హూణ, కోహలక, మాండవ్య, భూతియువక, శాతక, హేమతారక, యశోమత్య, గాంధార, ఖర, సాగరరాశి, యశాధేయ, దాసమేయ, రాజన్య, శ్యామక, క్షేమధూర్త ములవారున్నారు. శతభిషము, పూర్వాభాద్ర, ఉత్తరాభాద్ర వీని నక్షత్రములు.

పూర్వోత్తర పాదమున:— కిన్నరరాజ్య, పశుపాల, కీచక, కాశ్మీర, అభిసారజన, దరద, అంగణ, కులట, వనరాష్ట్రక, సౌరిష్ఠ, బ్రహ్మపురక, తనఖాహ్యక, కిరాతక, ఉశికానంద, పహ్లావ, లోలన, చార్వ, చామరక, కురట, అన్న దారక, ఏకపాద, ఖశ, ఘోష, స్వర్ణభౌమ, అనవద్యక, యవన, హింగ, చీరప్రావరణ, త్రినేత్ర, పౌరవ, గంధర్వ, దేశముల వారున్నారు. రేవతి, అశ్విని, భరణి, అనునవి యాపాదము నందు శుభాశుభ కర్మపాక మొనర్చుచున్నవి. ఈ నక్షత్రము లకుఁ బీడగల్గిన నీదేశములకుఁ బీడగల్గును. అవి శుభములయి యున్న శుభముగల్గును ఏనక్షత్రమున కేగ్రహము, అధిపతియో యాగ్రహముచ్చలోనున్న మంచిఫలమును, నీచలోనున్నఁ

జెడ్డ ఫలము గలుగును. ఆయా దేశముల నక్షత్రములను బట్టి యాయాదేశములకు శుభాశుభములు ప్రత్యేకము గలుగుచుండును. ఏ నక్షత్రమున కేగ్రహ మధిపతియో, యది యుచ్చలోనున్న మంచియు, నీచలోనున్న జెడ్డయు గలుగును. పుణ్యాత్ములకు గ్రహము చెడుగానున్నచో, వారిద్రవ్యము, గోశాల నొకరులు, మిత్రులు, కుమారులు, భార్యలు మొదలయినవారి యందా చెడుఫలము గానిపించును. పాపాత్ముల కదివారియందే కన్పట్టును. మిక్కిలి పాపులకు రెండువిధముల నష్టము గనవచ్చును. పాపమించుకయు లేనివారి కెన్నఁడు నపకారము కలుగదు. ఈ కూర్మ సంస్థానమును బట్టి దేశముయొక్క శుభాశుభ ఫలములు చెప్పవలెను, దేశనక్షత్రమెట్టిగి తనకే గ్రహము పీడ గలిగియున్నదో యెట్టిగి శాంతి చేసికొనవలెను.

—* లోక వాదములు *

దేవతలయొక్కయు, రాక్షసులయొక్క 'ద్వార్పృథములు' (కోపములని యొకరు) ఆకాశమునుండి భూమిపైఁ బడుచుండును. వానికే లోకవాదములని పేరు. అవి ద్రవ్యాదులకు హాని చేయును. వానికిని శాంతులు చేయవలెను. ద్రోహకారులు గాని యుపవాసములను, దేవతావందనము, జపహోమాదులు, దానము, స్నానము, శ్రోధాది గుణములను వీడుట, సర్వభూత మైత్రి, ద్రోహచింత లేకుండుటయు, దుష్టసంభాషణము లేకుండుట, మితభాషిత్యము, అను లక్షణములు గలిగి యుండ

వలయును. గ్రహశాంతియుం జేయవలయు. ఈ కూర్మ సంస్థాన మందన్ని నక్షత్రముల యధిదేవతలు నున్నారు.

— † కూర్మ సంస్థానమున దేవతలు, రాసులును † —

కూర్మ మధ్యమున నగ్ని, భూమి, సోమఁడు నున్నారు. మేష వృషభ, మిథున రాసులునున్నవి. ముఖమున, మిథున కర్కటకములు, తూర్పు దక్షిణములుగా నున్న పాదమునఁ గర్కటక సింహములు, కుక్షియందు కన్య, తులయు, దక్షిణ పశ్చిమములుగానున్న పాదమున తులాపృశ్చికములు, పృష్ఠ మున పృశ్చిక ధనుస్సులు, వాయవ్య పాదమున ధనుస్సు. మకరము, కుంభము, ఉత్తర కుక్షియందు కుంభ మీనములు, తూర్పు ఉత్తరములుగా నున్న పాదమున మీన మేషములు నున్నవి. రాసులు, నక్షత్రములు, గ్రహములు నను వీనికిఁ బీడ గలిగినపుడు శాంతి చేయవలయును. దీనికి నడుమ విష్ణుపాద మున్నది.

భారత భూమియందు కృత - కేత్రా - ద్వాపర - కలి యుగ భేదము, నాల్గు వర్ణముల విభాగము కలదు. ఈ యుగ ములయందు వరుసగాఁ బురుషాయుర్దాయము, నాలుగువందలు, మూఁడువందలు రెండువందలు, ఒకవంస సంవత్సరములు. తూర్పుననున్న దేవకూటమునకుఁ దూర్పున నున్నదిభద్రాశ్వ వర్షము. శ్వేతవర్ణము, నీలము, శైవాలము, కారంజము, పర్ణశాలాగ్రము, అనునవి కులపర్వతములు. వానినుండి పుట్టిన పెక్కువేల పర్వతములున్నవి. అట దేశములు కుముద (కలువలు)ములతోఁ గూడినవి. శుద్ధ సానువులు, సుమంగళములు, నగునవి

పెక్కులున్నవి. ఇచటి జనులు శంఖమువలెను, బంగారము వలె నుందురు. దివ్యవంగతి గలవారు. వేయియేండ్లు జీవించువారు. వారిలో నెచ్చుతగ్గులుండవు. అందుహరి హయగ్రీవమూర్తియై మూడు నేత్రములతో నాల్గు చేతులతో నున్నాడు. కేతు మాలమను మఱియొక వర్షము కలదు. ఇచటివారుకూడ వేయేండ్లు జీవించుదురు. ఇచట హరివరాహమూర్తియైయున్నాడు. మూడేసి నక్షత్రముల వంతున నీ మూర్తిముఖాద్య వయవము లచే కూర్మమూర్తివలెనే విభజింపబడియున్నది. దీని తరువార దుత్తర కురువర్షము. అచటి చెల్లు నిత్యము పూచి కాచి పండు చుండును. చెట్లనుండి వస్త్రములు పుట్టును. అవి కల్పవృక్ష ములవలె గోరిక లన్నిటిని దీర్చును. అచటి నేల రత్న మయము. ఎల్లప్పుడు పరిమళము గల గాలి వీచును. స్వర్గము నుండి జారిన వారే యచట పుట్టుచుందురు. మిథునములుగా జనులు పుట్టుదురు. పెక్కు నదులందున్నవి. అందు హరి తూర్పు మొగమై మత్స్యమూర్తియై మూడేసి నక్షత్రముల వంతునఁ దొమ్మిది భాగములుగా నావరించి యున్నాడు. కింపురుష వర్షము మఱియొకటి. అందలి జనులు భోగపరాయణులు. ఆరోగ్యవంతులు. శోక శూన్యులు. ప్లక్షము (జావ్వి)నుండి పుట్టిన పండ్లరసము త్రావి నిత్యయావనులయి ప్రజలానందిం తురు. దీనికి బిడవ హరివర్షము. బంగరు రంగుగల జనులిట నుందురు. వారు భోగపరులు, చెఱకు రసము త్రాచి సుఖం తురు. మేరువర్షము చుట్టియున్నది యిలావృతవర్షము. అచట సూర్యుడేడిమి ప్రసరింపదు. గ్రహనక్షత్ర కాంతులు కనిపింపవు. నేరేడు పండ్లరసము ద్రావి జనులు, తామరపూల

వాసన గలిగి, యుందురు. వారు పదమూడువేల సంవత్సరములు జీవించుదురు. అటుపై రమ్యకవర్ణము, అచట గొప్ప మట్టిచెట్టు న్నది. దాని పండ్లరసము గ్రోలి ముదిమిలేనివారై జనులుందురు రమ్యకమునకు మీద హిరణ్మయమును వర్షమున్నది. అట హిరణ్మయి యను నది ప్రవహించును. అందలి నీరు త్రావి జనులు నిత్యముఖులై యుందురు. అని తెల్పి మన్వంతర కథా విశేషముల నిట్లని వినిపింపఁ దొడంగెను.

— ♦ స్వారోచిషమను చరిత్ర ♦ —

వరుణానదీ తీరమున నయణాస్పదమను నగరమున బ్రాహ్మణప్రవరుఁ డొకఁడుండెను. ఆతఁడు సాధువు. ధర్మవర్తనుఁడు వేదవేదాంగవేత్త. అతిధి పూజాపరుఁడు. రాత్రివచ్చినను నాతి ధ్యమిచ్చువాఁడు. అతనికి భూమండల మెల్ల చూచిరావలెనని కోరిక గల్గెను. ఒక యతిధి సర్వావధుల మహత్త్వము తెలిసి మంత్ర విద్యా విశారదుఁడైనవాడు వచ్చి, యా బ్రాహ్మణుని ప్రార్థనముచేఁ దాను జూచిన దేశములెల్ల తెలిపెను. అంత నతఁడు నీవు కడుయువకుఁడవు. ఇంత చిన్నవయసులో నీ నేలయెల్ల యెల్లు చుట్టివచ్చితివి ? అన నతఁడు మంత్రోపధి ప్రభావముచే నడ్డులేక నేలకొలదియోజనము లొక్క పూటలో గడచి రానేర్తును. నీ వేగఁదలఁతేని పాదలేపమొకటి పూయుదునని యాతని కాలికిఁ బూసెను. ఆ పసరుచే నాతఁడు తలంచినంతలో హిమగిరిపై వ్రాలెను. అటఁ దిరుగుచుండగా, నాతని పాదములం దంటిన పసరు కరిగిపోయెను. అందుచేఁ దిరిగి రాలేక యిట్టటుఁదిరుగాడుచుండ నొక మృదుమధుర

మైన వీణాగానము వీనులసోకిన నద్దాని నంటపోగా వరూధిని
 యను నొక దివ్యాంగన కానిపించె. చల్లనిగాలి వీచెను. కునుమ
 వాసన లల్లుకొనియె. ఆమె యీ గృహస్థుంగాంచి మోహ
 వివశయయ్యె. అతడింటికి దారితెల్పుమన నా నుందరి ఓయీ !
 ఎక్కడియూరు ? ఇంటికేల పోయెదవు ? యజ్ఞ ములకు ఫలము
 దేవతా స్త్రీ సంభోగ మేకదా ? అట్టిది నీకు శ్రమములేకయే
 లభించినది. నాతోడ నిందుఁ గ్రీడించి నా మనసు దీర్చుమన
 నాతఁడు బ్రాహ్మణులకు బ్రవాసము కూడదు. దేశదర్శనము
 మీఁది కోరికచే నేనవరాధి నైతిని. నిత్యనైమిత్తిక కరమ్ము
 లన్నియుఁ జెడిపోవును గదా ! అన నామె యిదియేటివెట్టి.
 దివ్య నుందరినగు నా తోడిపొందు దోషము కాదని యెన్నో
 విధముల, వానిని వేడికొని, వలయు శృంగార భావముల
 వెలువరించి మోహమున నెంత పలికిన వినక, యాతఁడం
 గనా ! నా కోరికలెల్ల గార్హపత్యాది త్రేతాగ్నులయందే
 యధీనములు, ధర్మవ్యతిక్రమమున కంగీకరింపఁ జాలను. ఇష్ట
 మగునేని నాకు రారించావీ పుణ్యము గట్టుకొమ్ము. అన నామె
 నిమిషమాత్రమిట నిల్చి నా యభిమత మీదేర్చిన నప్పడే
 నీకు మార్గము సూపెదను. నీవు కాదన్న నీ శరీరము
 విడిచెదను. అన నాతఁడు వినక, యుదకస్పర్శ మాచరించి,
 కుచియై, వార్చి, యగ్నిండలంచి, సాష్టాంగ పందన మొనర్చి,
 తనలో “నోగార్హ పత్యాగ్ని ! నీ వెల్ల కర్మములకుఁ గారణ
 మవు. నీ నుండి యాహవసీయము దక్షిణాగ్నియు నవతరించి
 నవి. నీ తృప్తిచే దేవతలు, వర్షములను బంటలను, దయచే
 యుచున్నారే. పంటలనుండి జగత్తు నడుచుచున్నది. నీచే జగ

మ్ములు పెంపునొందినట్లే యేనును నీ యనుగ్రహముచే సూర్యుడై స్తమింపకముందే యింటికి జేరెదనుగాక ! నేను కాలము దాటకుండ, కర్మములు యథావిధిగ నిర్వర్తించువాడనేని, పరదార ధనములను మనసులోఁగూడవాంఛింపనేని, యాసత్యముచే సూర్యుఁడు మఱుగు పడకుండ, నేనిపుడే యింటికి జేరెదనుగాక ! అని యగ్ని దేవునికి జేతులు జోడించి మ్రొక్కినంత. యా బ్రాహ్మణుని శరీరమునందు గార్హ పత్యాగ్ని యావేశించి, యాప్రభావముచే నవ్వనమెల్ల తన కాంతులచే వెలిగింపజేయుచుఁ జని సుఖముగా నిల్లు సేరుకొనియె.

అచ్చట పరూధిని యాతని వియోగమునకుఁ గుములు చుండ, ఆలోనఁ గలియను గంధర్వుఁడొమ్మెవలపుగొని, యెట్లును వీలుగాక, వేచియుండి, యా బ్రాహ్మణుని వేషము వేసికొని వచ్చి యా యింటిని గామించె. ఆమె మోహవేశమున, బ్రాహ్మణ ప్రవరుడే యనుకొని రతి సమయమునఁ గనులు మూసికొనవలయునని యాతఁడేర్పఱచిన నియమమున కొడంబడి వానితోఁ గ్రీడించె. ఆవల నామె గర్భముం దాలెప్ప. గంధర్వుని వీర్యమువలనను, బ్రాహ్మణుని రూపమును దలచుకొనుటవలనను, నామె కన్నివలెఁ దేజశ్శాలియగు నొక బాలుఁడు పుట్టెను. తన కాంతులచే సూర్యుఁడైల్లలోకముల వెలిగించునట్లు, స్వకీయములయిన రోచిన్సులచే (కాంతులచే) నెల్లయెడల వెలిగించు నాబాలునికి 'స్వరోచి' యను పేరు పెట్టబడియె. ఆ కుమారుడు, ధనుర్వేదముతోఁ గూడ యెల్లవేదములుఁ జదివి, సర్వకళాపూర్ణుడై కళానిధివోలె నలరారె.

అతఁడొకనాఁడొక బాలికం గాంచి, యామె భయపడుచుం
డగా దరికేగి, బాలా! నీ వెవ్వరిదానవు? ఎవ్వతెవు? అని
యడిగిన నామె స్వరోచిం గాంచి యిట్లనియె. ఓ నుండరా!
నే నిందీవరుండను విద్యాధరుని బిడ్డను. మనోరమ యనుదానను.
నా తల్లి మరుధన్వుని కుమార్తె. విభావరి యను నొక చెలికత్తె
నాకుఁ గలదు. అది మందారుండను విద్యాధరుని కూతురు
కలావతి యను మఱియొక చెలికత్తె నాకుఁ గలదు. ఆమె
పారుడను మునీశ్వరుని కూతురు. ఒకమారు నే నా చెలికత్తె
లతోఁగూడి, కైలాసగిరి తటమునకు విహారమునకై యేగితిని.
అచట శల్యమాత్రావశిష్టుఁడై యున్న యొక తపశ్శాలింగని
నేను నవ్వితిని. అతఁడు కోపముగొని, ఓసీ! నీవు రాక్షసివగు
మని శపించె. నా చెలికత్తె లమ్మునింజూచి “నీవు తాపసివి
ఇంత కోపము చెల్లునా? ఏటి బ్రాహ్మణ్యము? ఇది!” యన
నతఁడు వారి యెడం గడుంగడు నలిగి, యొకదానికి కుష్మము
వేటొకతెకు క్షయవ్యాధియుం గలుగునని శపించె. వారా
శాపముం బొందిరి. అదిగో! కొంఁడొక రక్షున్సు నన్నా వేళించు
చున్నది. ధ్వని వినఁబడుటలేదా? నేటికి మూఁడు నాభ్యనుండి
యా రక్షున్సు నన్ను వెంటాడుచున్నది. నే నస్త్ర హృదయము
అను విద్య తెలిసిన దానను. అది నీ కుపదేశింతును. దానిచే
నీవీ రక్షసుని జంపి నన్న గాచికొనుము. మున్నీవిద్యను
రుద్రుఁడు స్వాయంభువున కిచ్చె. అతఁడు వశిష్ఠునకు, సతఁడు
మా మాతామహుండగు చిత్రాయుధునకు, సతఁడు మా తల్లి
వివాహవేళ తనయల్లుడైన మా తండ్రికి మా తండ్రినాకును
నీ విద్యనొసంగెను. ఇది నేను నీ కిచ్చెదను. అస స్వరోచి

యా విద్యను గ్రహించి యా రక్షణను నోడించెను. వాడును స్వరోచిని శరణొంది ప్రభూ ! నీచే నేను శాపముక్తి గాంచితిని. బ్రహ్మమిత్రుడనుముని యెనిమిది విధములయియున్న యాయుర్వేదమును జదివెకొన్నవాడు. నేను సలనాభుని కుమారుడను. ఇందీవరుడని నన్నందురు. ఈ బాలిక నా కుమార్తెయే. మున్ను నేను బ్రహ్మ మిత్రుడను నమ్మునికడ కేగి యాయుర్వేదము నేర్చుమని కోరితిని. అతఁ డంగీకరింపలేదు. అంతట నేనంతర్దానము నొంది యాతఁడు శిష్యులకు బాఠము చెప్పుచుండగా సర్వము విని నేర్చికొంటిని. ఆ విద్యయందు నేనట్లు పరిపూర్ణుడనై యా యానందము పట్టలేక, మాటిమాటికి నమ్మునింజూచి పకపకనవ్వితిని. అతఁడు గనిపట్టి, ఓరీ ! నీవు రాక్షస వృత్తిచే నా విద్యను జాటుగ నుండి నేర్చితివి. కాన నీవు రాక్షసుడవే యయ్యెదవు కాక ! పొమ్మని శాపమొచ్చె. అంతట నేనా తపస్విని దయ చూడుమని బ్రతిమాలితిని. అతఁడు ప్రసన్నుడై యీ విధముగా నాకు శాపమోచన యనుగ్రహించె. నీచే నేనీ జన్మము వాసితిని. ఈ బాలికను, ఆయుర్వేదవిద్యను నీకిచ్చెదను యని యొసంగెను.

స్వరోచి మనోరమను, బెండ్లియాడ నెంచిన, నామెతనచెలికత్తెలు రోగములచే బాధపడుచుండ, తానీ శోభనమున కంగీకరింప మన సొప్పకున్నదనియె. అంతట స్వరోచి, తానునేర్చిన యాయుర్వేదప్రభావముచే, కళాపతీ విభావరులను శాపము క్తులంగావించె. అవల నమ్మువ్వురను వివాహమాడె. విభావరి, పక్షిభాషను దెలిసికొను విద్య నాతని కుపదేశించి యాతని

వరించె, కళావతియు తనకథయిట్లునిచెప్పె, పాఠుడనుమాతండ్రి బ్రహ్మచారియై యుండగా పుంజిక స్థలమును నవ్వర యాతని కడకేతెంచిన వారిర్వరకు సమావేశముకాగా నేను దయించితిని. మాతల్లి నన్నొంటరిగా విడిచి స్వర్గమునకేగె, నేను చంద్రకళలద్రాని పెరిగితిని. అందుచే కళావతి యని పేరుకల్గెను.

నన్నొక రక్కసుండు తనకిమ్మని కోరగా, మా తండ్రి యాయననియె. వాడందులకుఁ గోపించి యెంటరిగానున్న మాతండ్రిని సంహరించె. ఆశోకమోర్వక ప్రాణములు విడతుననియున్న నన్ను బాంధవ్య వారించి నీకొక మహానుభావుఁడు భర్తయగును. మనువుకాఁగల కుమారుడు నీ గర్భమున జనించును. ఎల్ల నిధులు (గనులు) నీ యాజ్ఞకు లోబడి యుండును. కావలసినంత ధనముపొందెదవు. 'పద్మిని' యను విద్యను నీ కువదేశించెద. గ్రహింపుమనియె. ఆ విద్యను నా శరీరమును గూడ నీ వశమొనర్చుచున్నాను. నీ వనుగ్రహింపుము.

ఇట్లా మువ్వరను బెండ్లియై స్వరోచి, క్షీడించుచుండగా నొకనాఁడొక కలహంసి, యొకచక్రవాకింజూచి, ఆహా! యీ యువతీయువకుల యన్యోన్యమెంత ముచ్చటగా నున్నది. ఈ పురుషుఁ డెంతధన్యుఁడు! అనికొనియాడ చక్రవాకి హంసీ! ఇతఁడు ధన్యుఁడుగాఁడు; ఇతర స్త్రీలయెదుట వీనికి సిగ్గులేదు. ఒక స్త్రీ యెదుట నింకొకదానిని బొందు వీని కందరయందు నొకతీరునఁ బ్రేమ యెటుండును? వీనికి క్షాంతలుకాని, వీరికి క్షాంతుఁడుగాని యిష్టులుగారు. ఇదంతయు వినోదమాత్రమే. ఒకతె మోహముచేఁ దనను దలంచుకొనుచుండ వేరొకతెం గొగిలించుకొనుచున్నాఁడు. నిజముగా నితఁడు ప్రాణప్రియుఁ

డగునేని, యిక్కాంత ప్రాణములు వాయవలదా ! ఈ బాలి కలు విద్యనిచ్చి యీతని నొకరునట్లు కొన్నారు. హంసీ ! తేనే ధన్యురాలను నా భర్తయే ధన్యుడు. బహు భార్యా పతియగువాడు పుణ్యమును భావమును గూడ పొందును. పెద్దదానిం జిన్నగాఁ, జిన్నదానిం బెద్దగా నిట్లువిషమ భావము చేయువాడు పాపమొందును. గురువుకడ 'నాతిచరామి' (వేతాక తెను బొందను) అని వరమిచ్చి వేతాక దానింగూర్చి యగ్నియందు సమిధలు వేల్చుట ధర్మమగునా ? యథావిధి వివాహితయైన ధర్మపత్నితో నిత్యనే మిత్రికములు చేయదగి యున్నది. ఇట్లు పలుకు నప్పులుగుల పలుకులవిని పక్షిభావ నెఱింగి యున్నవాడగుటచేఁ దనకుఁ దాగ్రహించి మిన్న కుండె.

ఆవల నూరేండ్లకుఁ బర్యంతము మీఁద వారితోఁ గ్రీడించుచు నొకలేడి నాడులేళ్లగుంపులోఁ జూచెను, అడులేళ్లు దాని నాఘ్రాణించుచు నుండగా నది వానింజూచి, ఓసీ! నేను స్వరోచిసను కొంటిరా! వాడు గుణవంతుడని యందురా? సిగ్గులేనివాండ్రు చాలమది యటనున్నారు. మీరు నటకే పొందు, ఒక్కస్త్రీ పెక్కుమంది పురుషులను బొంది యెట్లు పరిహాసము పొందునో యొక్క పురుషుడు పెక్కుమంది స్త్రీలను బొంది యట్లే పరిహాసము పొందును. అట్టి వానికి దిన దినము ధర్మక్రియాలోపము జరుగును. పరలోకము లట్టివానికిఁ గలుగవు. అనిన విని స్వరోచి మృగభావ తెఱింగిన వాడగు టచే నదియు గ్రహించి యావెంటనే తన భాగ్యుల నందరిని విడిచి పెట్టవలెనుకొనియు, వారితోఁ గొంతకాలమట్లే గ్రీడిం

చుచు దొంటి విచారము మఱచిపోయెను. అట్లు మఱియూఱు వందల యేండ్లు గతించెను. ధర్మము మాత్రమించుకయుఁ దప్పక వాగితో విషయ నుఖము లనుభవించుచుండెను, అతనికి మనోరమయందు, విజయుడు, నిభావరియందు మేరునందుఁడు కళావతియందుఁ బ్రభాసుఁడు నుదయించిరి. స్వరోచి 'పద్మిని' యను విద్యాప్రభావముచే మూఁడు పట్టణముల నిర్మించి యాముగ్ధరకు నిచ్చె. విజయునకుఁ దూర్పుదెస 'కామరూపము' అను గిరిపై 'విజయము' అను పురము గట్టియిచ్చెను. పడమట మేరునందనునికి నందవతియను పురమిచ్చె, తాలమనుపురము దక్షిణాపథమునఁ బ్రభాసునికిచ్చెను.

ఒకప్పుడు స్వరోచి వనవిహారము సేయుచు నొక బాణముచే నొక పంది నేయఁబోయిన, నొకయాడులేడి నన్ను గొట్టుమని వచ్చె. నీకేరోగము కానిపింపదు. ఏల శరీరము విడువగోరెదవు? అన నది, ఇంకొక లేడిపై మోహముగొని యున్న యొక మగలేడిమీఁద నాకు మక్కువ యేర్పడినది. ఇందులకు మరణముకంటె వేరొషధము నాకుఁగాని పింపదు. అనస్వరోచి, ఏదీ! నీముందొక మగజంతువు కానిపింపదే! నీ విట్లనియెదవేల? అననది, కాచుకాదు. నీయందే నాచిత్తము లగ్నమయినది. అన స్వరోచి, నన్నే కాగిలింపుమని దానిని గొగిలించుకొనెను. అది వెంటనే దివ్య శరీరముం దాల్చి సిగ్గుదొలుకాడ ఓయీ! నేనీ వనదేవతను, నాయందు మనువు కాదగిన కుమారుని నీవు గాంచవలయును. ఇది దేవతలవచనము. అననాతఁడు హర్షించి యామె యందఖిల లక్షణ లక్ష్మీతుండును దేవస్వయు నగు కుమారునిం గాంచె, అతడు పుట్టినవేళ దేవదుందుభులు

మోసె. గంధర్వులుపాడిరి. అప్పరనలాడిరి. పూలవానగురిసె
స్వరోచి కుదయించిన వాడగుటచే నాతఁడు స్వారోచిషుండని
వేసె. స్వరోచి యావల నొకనాడొక హంస యాడుహంస
తోనుండగాఁ జూచెను. అది భార్యను జూచి, కామము
మానుము. ఎల్లకాలము భోగములతో నేగించుట న్యాయమా?
కాల మానన్న మగుచున్నది. అనఁగా నాడుహంస, భోగ
ములకకాలములేదు జగత్తే భోగాత్మకము. యజ్ఞములు
భోగముకొఱకే. వివేకులగు వారే, దృష్టములు (కనబడు
నవి) అదృష్టములు (కనఁబడనివి స్వర్గాదులు) నగు భోగ
ములను గోరుదురు. దానధర్మము లొనరించుట యందులకే,
అనిన పురుషహంస, “భోగములం దంటువడిన చిత్తము మఱి
లిరాదు. బురదలోఁ దిగఁబడిన ముసలియేనుఁగు చందాన
భోగానక్తుఁడు భోగములం గూరుకొని పోవును. స్వరోచిం
జూడరాదా? బాల్యమాదిగ మోహపంకమున దిగఁబడి పడుచుఁ
దనమున నంగనల మఱిగి యిప్పుడ బిడ్డలందు, మనుమలందును
దగుల్కొని వాని మనసు లేవలేకున్నది. వానివలె నేను స్త్రీ
దాసుఁడనుగాను, వివేకిని” అనియె. స్వరోచి విని తొట్రువడి
భార్యలతో వేటొక వనమున కేగి తపమునర్చి పుణ్యుడై
యత్తమలోకములఁ గాంచెను. అవల స్వారోచిష మన్వంత
రము ప్రవర్తించె.

—* నవ నిధుల వృత్తాంతము *—

స్వారోచిష మనువునకుఁ బద్మినీమంత్ర ప్రభావముచేఁ
దొమ్మిది నిధులు (గనులు) స్వాధీనము లయ్యె. అందుమొదటిది

పద్మనిధి. అది కలవానికి దాక్షిణ్యము కలుగును. శాంతుఁడగును. ఇది సత్త్వగుణ ప్రధానమైన గని, బంగారము, వెండి, రాగి, మొదలగు ధాతువుల క్రయ విక్రయ వ్యాపారము చేయుచును. ఇది కలవాఁడు భూరి దక్షిణలిచ్చి యాగములు సేయును. దేవాలయములఁ గట్టించును.

మహాపద్మనిధి : — సత్త్వగుణ ప్రధానము. ఇదికలవాఁడు సాత్త్వికుఁడగును. పద్మరాగము మొదలయిన రత్నములు, ముత్యములు మొదలయినవాని వ్యవహారముచేయును. యోగులకు దానముసేయును. యజ్ఞములు సేయును. చేయించును. వాని తరువాత నేడుతరముల దాఁక యిదేలక్షణములుండును.

మకరము:— ఇది తామసము. (తమోగుణ ప్రధానము) దీనిచేఁ జూడఁబడువాఁడు తమోగుణము కల్గియుండును. బాణములు, కత్తులు, ధనుస్సులు, చర్మము మొదలగు వానిని గ్రహించును. రాజానుగ్రహమొందును. శౌర్యవంతులగు రాజులకు ధనమిచ్చును. ఆయుధముల క్రయ విక్రయ వ్యాపారము వానికెక్కువ యిష్టము. ఈ నిధియొక్క ఫలమొక్కనికే. సంతానమున కీ ఫలము లభింపదు. వీఁడు ధనాశచేనున్న దొంగల చేతనో, యుద్ధమునందో చనిపోవును.

కచ్ఛపము:— ఇది తమః ప్రధానము దీనిచేఁ జూడఁబడినవాఁడు కర్మపరులను నమ్మఁడు. తాఁబేలు ముడుచు కొన్నట్లు వీఁడు రత్నరాసులను లోననిమిడ్చి కొనును. నియోవ్యరికి సీయఁడు. తాను ననుభవింపఁడు. ధనము నేలలో బొతిపెట్టును. ఇది యొక్క తరమే నిలుచును.

ముకుందము. — రజోగుణ ప్రధానము, దానిచే జూడఁ బడువాఁడు రాజసుఁడు. వీణ, పిల్లనగ్రోవి, మృదంగము మొదలగు సంగీతపరికరము గలిగియుండును. వాని వ్యాపారము సాగించును. నట, విట, గాయకాదులకు సామ్యమును, రేయింబవళ్ళు తాననుభవించును. రంకుటాండ్రతో వీనికి సత్తి పొచ్చు, ఇది యొక్క పురుషాంతరమే యుండునది.

నందము: — రజస్తమో గుణములు ప్రధానముగాఁ గలది. దీనిచే జూడఁబడినవాఁడు, సమస్త ధాతురత్నములకు, ధాన్యములకు సభివతియగును. వానికి సంబంధించిన వ్యాపారము సేయును. అతిభృశ్యాగతులకు, బంధువులకు నాధార యగును. పరాభవమించుకైన సైవఁడు. పుట్టగానే ప్రీతిని గలిగించువాడగును. చాలయగును సంతానవతులగు పెక్కుమంది భార్యలు గలిగియుండును. ఇదియెల్లరకు దీర్ఘము విచ్చును. బంధుపోషణము సేయును. ఉత్తమ లోకాదరముగల్గించును. మిత్రులయందుఁ బ్రేమనుంచదు. చాతవారినివిడిచి క్రొత్త మిత్రులందు దుచిగూర్చును.

నీలము: — సత్త్వ రజోగుణమయము. దీనిచే జూడఁ బడువాఁడు సత్త్వరజోగుణ ప్రకృతి గలవాడగును. బట్టలు, కూడి, ధాన్యాదికము పండ్లు, పువ్వులు అనువానిని గ్రహించును. ముత్యములు, పవడములు, శంఖములు, ముత్యపుణిప్పలు కలవ, నీటియందు జనించు వస్తువులు అను వీనితో వ్యాపారము సేయును. ఇంకే వస్తువునందు వీనికి ప్రీతియుండదు. చెఱువులు, గుర్రములు, ఉద్యానములు, గట్టించును. నదుల కానకట్టలు

కట్టును. పూవులు, గంధము మొదలగు విలాసవస్తువులచేఁ బ్రీతిపొందును.

శంఖము:—రజస్తమోమయము. అద్దానిచే జూడఁ బడు వాడట్టివాఁడే యగును. ఇది యొక్కతరముమాత్రమే యుండును. తాను సంపాదించుకొన్న యన్నవస్త్రముల ననుభవించును. వీని పరివారము, నీచవస్త్రములను, నీచాన్నమును గలిగియుండును. ఎవ్వరికి నీయఁడు. తాను దినడు.

ఈ తొమ్మిదియు ధనదేవతలగు నిధులు. ఈ నిధులొక దానితో నొకటి గలిసిచూచినచో మిశ్రఫలము కలుగును. వీని కన్నిటికి నాధిపత్యము వహించి పద్మిని (విద్య) రాణించును.

—: ఔత్తమ మన్వంతరచరిత్ర :—

మూఁడవదగు నౌత్తమ మన్వంతర కథ తెల్పుమన మార్కండేయుండు క్రొవ్టి కిట్లనియె. ఉత్తానపాదునికి నురుచి యుండు గల్గిన వాఁడు త్తముఁడు. అతఁడు మంచివీరుఁడు అథ నిభార్య బహుల. ఆమె బ్రభుని కూతురు. ఆమెపై నుత్తముని కింతంతనరాని మోహముండెను. కలలోనైన నాతఁడామెను మఱచి యుండఁడు. కాని, యామెకతనిపై నట్టిప్రేమ లేకుండెను ఒకనాడు రాజకుమారులు చూచుచుండ, పారశ్రీల తోఁగూడి పానముచేయుచు దాను త్రాగిన పానపాత్రమును భార్య కందించిన నామె పెడ మొగము పెట్టుకొని యాపాన పాత్రమునంది కొనదయ్యె. ఆరాజు రాజకుమారులయెదుటఁ దనకు గలిగిన యాపరాధము నైపక, వెంటనే దాని నడవిలో విడువ

నంపెను, రాజు తనకంటఁబడకున్నందుల కాయంతి సంత
 సించెను. అతఁడు మాత్రము తద్వియోగము భరింపక తపించు
 చుండెను. వేటొక్కతెను బెండ్లియాడకుండెను. ఒక బ్రాహ్మ
 ణుడు వచ్చి “రాజా! నాభార్య నెవ్వఁడో హరించెను. వాని
 జాడ తెలియకున్నది. నీవామెం దెచ్చియిమ్ము” అనియె. భూపతి
 నేను వానినిగాని యామెనింగాని యెఱుంగననియె. విప్రుఁడు
 నీవు ప్రజలవల్ల నాటవపాలుపన్ను పుచ్చుకొనువాడవు. నేనె
 ఱుంగ నన్నచోఁ జెల్లదు, మాబాధలవారింప వలసినవని నీయది
 యనియె. తేఁడు, ఆర్య! నీ భార్య యెట్లుండును? వయసెంత?
 వివరముగా దెలుపుమనియె. బ్రాహ్మణుఁడు, నా భార్య మిడి
 గ్రుడ్లు కలది. మిక్కి పొడవుగానుండదు. చిన్నచేతులు కలది.
 మొగము చిక్కియుండును. వికార రూపముకలది. నేను దాని
 నేమియు దూషింపను. అది నన్నుదిట్టి పోయును. సాధు స్వభా
 వము లేనిది. ఆమెకు తొలివయస్సు గడచినది అని తెలిపెను.
 రాజువిని. ఓ వెట్టిబాపఁడా! ఇట్టి భార్యతోనీవేమి నుఖించె
 దవు. పోయినదే పోనిమ్ము, రూపనూలేదు; శీలమంతకు మున్నే
 నున్నగదా! ఎవఁడో హరించెనంటివి, వీడవదలినది; కాంతిం
 పుము అనియె. ఆ బ్రాహ్మణుడు భార్యను రక్షింపవలెనని
 శ్రుతి చెప్పుచున్నది. దాని రక్షణముచే సంతానము రక్షింప
 బడును. సంతానరక్షణ మాత్ర రక్షణమేకదా! ఆత్మయే
 (తానే) పుత్రుఁడను పేరొంది భార్యగర్భమునఁ బట్టును.
 ఆమెను గాపాడకున్న కులము సంకరమగును. అదోషముచేఁ
 బూర్వులు, పితరులు క్రిందఁ బడిపోవుదురు. గురునాద్దఁ బ్రమా
 ణము నేసి, యగ్నిలో సమిధవేల్చి చేసుకొన్న భార్యను

విడిచి, నే నింకొక్కటై నిపుడెట్లు పెండ్లి యాడెదను. ఆమెను విడిచిన నేకర్థము ఫలించదు. అగ్ని తోఁగూడి యామె మొదట నాయంటికి వచ్చినది. ఆమెయే ధర్మాచరణమునకుఁ దోడు. ఆమెయే నీకు ధర్మమేతువై నీ కాటవభాగము పన్ని చ్చునది. అనినవిని యారాజు రథమెక్కి, భూమియెల్ల గాలించి యొక మునివాటమున కేగె. ముని యాతని నతిథిగా నాదరింపఁజోయియు నాగి, నృపతీ! నీవు భార్యను వదలి పెట్టి నాడవు. దానితో ధర్మమెల్ల విడిచినట్లే. పదునైదు రోజులు కర్మము మానిన బ్రాహ్మణుఁ డస్పృశ్యుడగును. నీ వొక్కయేడాదినుండి కర్మత్యాగ మొనర్చితివి. భార్య దుష్టురాలైనను భరింపవలసినదే అనియె. రాజుదివిని వెలవెలఁజోయి నారాజ్యమున నొక విప్రుని భార్య నెవ్వఁడో దొంగిలించెను. మీరు త్రికాలజ్ఞులు, మీవలన నది తెలియవచ్చితిని. అనిన ఋషి, అది కుమారుడగు బాలకుడనెడి రాక్షసుఁ డామెం గొని పోయెను. ఆమె నీ 'కుత్సలావతము' అను వనమున గన్పట్టును. ఆమెం గొనివచ్చి బ్రాహ్మణునికిప్పుడే వప్పగింపుము. నీవతె నాతఁడు పాపము నొందకుండుఁగాక! అనిన రాజు తథమెక్కి యామెంజూచి, ప్రశ్నించి, నుశర్మ భార్యను నేనేయని యామె తెలుప రాజారక్కసునికడ కేగెను. వాఁడు, పరివారముతో వచ్చి రాజంజూచి, యతిథి మర్యాద సేయుదురమ్మనియె. నృపుఁడు "చాలుజాలు! నీ వెల్లపూజసేసినట్లే. బ్రాహ్మణభార్యను హరించితివి. ఈమె యేమంత యందగత్తెయనియా? తిననంచి తివా? అదియుండేయవై తివి" అన వాఁడు, ఓయీ! మేము మనుష్యులందినము. పుణ్యఫలము నే తి నెదము. మానవుల స్వభా

వమును దినుటయే మాపని. అందకత్తెలగు చాలమంది స్త్రీలునాకున్నాడు. ఈమనుష్యస్త్రీ మాకక్కఱలేదు అనియె. రాజు, “అట్లయిన నీమెనువెంటనే యింటికి బంపుము.” అన వాడు, “ఈమె మగఁడు మంచి మంత్రవేత్త. ప్రతియజ్ఞము నందును, రక్షోఘ్నములగు మంత్రములను బఠింపుచు, రాక్షసులమగుమమ్ముచ్చాటనము నేయుచున్నాఁడు. అందుచేమేమా కలి గొనియున్నాము. మే మెక్కడికిఁ బోవలయును? అందుచే వానికర్మము సాగకుండుట కీమెను, గొనివచ్చితిని.” అనెను. భూపాలుఁడామాటలువిని. మున్నా విప్రుడుఁను, ఇప్పుడీ రాక్షసుఁడును గూడ నన్నే దూషించిరి. భార్యాహీనుని పాపమెఱుంగఁ దెల్పిరి. అని తెలిసి, ఓయీ! నీవు మానవుల స్వభావమును దినుదునంటివి. ఈమెలోని క్రూరస్వభావముం దినివేయుము. ఇఁకమీఁద నీమె భర్తకు లొంగియుండును. ఈమె నాతనికిచ్చిరమ్ము. ఇదే నీవునాకుఁజేయు నాతిథ్యము అనియె. వాఁడంతట నామెలోఁ బ్రవేశించి, యామె దుర్వృత్తిని దినివేసిన నామె రాజుంజూచి “నేఁ జేసినపాపముచే భర్తను బాపితిని. ఏదంపతులఁ బాపితినిో వీనిదోషము కాదు. నాజేయీ పాపమనియె. అవల నాయనుర యామె నామె మగనికిఁ జేర్చెను.

రాజు మున్ను దాఁగిన ముని కడఁగేగి యా వృత్తాంత మంతయుఁ జెప్పిన నతఁడు రాజు! నేనిదంతయు నెఱుంగుదును. భార్యయే పురుషార్థములకు సాధనము. ధర్మమునకు మిక్కిలియు సాధనము. ఎల్లవర్ణములవారికినింతియే నీభార్య పాతాళమందున్నది. ఆమె ప్రవర్తన కేలోపమురాలేదు. నాగులకు

రాజగు కపోతరాజును వాఁడామెను బాతాళమునకుం గొంపోయెను. అతఁడు త్రికాలములెఱింగినవాఁడు. వానిభార్య మనోరమయు, కూతురు నందయు నీభార్యను గాపాడుచున్నారు. నందకు నీభార్య సవతియగునని వారెఱుంగుదురు. అని తెల్సిన రాజాశ్చర్యపడి, మునీంద్రా! నాభార్యకు నాపై ననురాగము లేకుండుటకేమికారణము? అన నతడిట్లనియె; నీ వివాహమున నీవు సూర్య, కుజ, శనిలచేఁ జూడబడితివి. నీ భార్య శుక్రగురులచేఁ జూడఁబడెను. ఆ లగ్నమున చంద్ర బుధులు మీ యిద్దరకు ద్వేషకారకు లయిరి. అందుచే మీకీభేదముగల్గినది. ఇక నీవు నీ భార్యం గదిసి ధర్మము లాచరింపుము.

రాజుంటికివచ్చి బ్రాహ్మణదంపతులయన్యోన్యము చూచి హరించెను. ఆ బ్రాహ్మణుఁడు 'మిత్రవింద' యను నిష్ఠి నేడుమారులు నేసి, నీ భార్యను గొనిరమ్మని రాజునంపెను. రాజు మున్ను దాఁజూచిన రాక్షసుని స్మరించెను. వాఁడుపోయి రాజభార్యను బాతాళము నుండి కొని వచ్చెను. ఆమె వచ్చి రాజునెడ నపరిమితాను రాగముం బ్రకటించెను. రాజు హరించె. ఆమె నాగరాజశాపముచే వానికూతురు మూగయైన వార్త తెలిపిన, రాజు బ్రాహ్మణులచే సారస్వతేష్ఠిని జేయించి, యామెశాపము పోఁగొల్పెను. ఆ నాగకన్య నందయునునది ప్రత్యుపకారముగా దనచెలికత్తెయందు మన్వంతరాధిపతి యుదయించునని వరమిచ్చి సాతాళమునకేగెను. అవలరాజునకుఁ గుమారుఁడుకలిగెను. ఉత్తముడగు అతనిరూపమును, గుణమును, గనిపెట్టి మునులాతనికి 'బౌత్తముఁడు' అని పేరుపెట్టిరి. ఉత్తమవంశమున, నుత్తమ

సమయమున, సుత్తమాకారము గలిగి జనించినవాఁడగుటచే
వాని కాపేరు తగియుండునని వారెంచిరి.

—† ఔత్తమ మన్వంతరము †—

ఇది మూఁడవ మన్వంతరము. ఇందు, సుధర్మ, (స్వధామ)
సత్య, శివ, వ్రతర్దన, వశవర్తి అను పేరుగల దేవతాగణ దేవ
తలు పాపములఁ బోగొట్టి సార్థక నాములై యజ్ఞములందు
హవిర్భాగము లనుభవించుదు. దేవగణములు పండ్రెండు,
వానికి సుశాంతి యనువాఁడు రాజై యింద్రపదవి నధిష్ఠించును.

“సుశాంతిర్దేవరాట్ఛాంతో నస్సుశాంతిం ప్రయచ్ఛతు
సహిత శ్శివసత్యాభ్యై స్తదైవ వశవర్తిభిః”

అనుశ్లోకముచేసయ్యింద్రునివినుతించినసర్వోపద్రవములు
నశించును. ఇప్పటికి నీ కథ ప్రసిద్ధికెక్కినది. అజాఁడు మొద
లుగాగల మనువుకుమారులు, వారి తరములవారు రాజు
లయిరి. నాల్గు యుగములు గలిసి యొక్క మహాయుగము. అట్టి
మహాయుగములు డెబ్బదియొక్కటియైనచో మన్వంతరమగును.

—† తామస మన్వంతరము †—

మున్ను స్వరాష్ట్రుండను రాజుండెను. పెక్కు యజ్ఞములు
సేసెను. సూర్యునివరముచే దీర్ఘాయువు పొందెను. అతఁడు
దీర్ఘాయువై యుండుటచే నతని భార్యలు నూర్గురు ముందే
గతించిరి. అతని మంత్రులు పెక్కుమంది నశించిరి. అందులకై
యాతఁడు దుఃఖించి చాల కృశించెను. వానిని విమర్శింప
రాజోదించెను. స్వరాష్ట్రుండడవికీగి తపమొనర్చె. అతని

తీవ్రతపముచే మేఘములు గ్రమ్మి యెడతేగని వర్షములు గురిసె. ఆ రాజు నీటం గొట్టకొనిపోయి, యొక యాడులేడి తోకపట్టుకొని గట్టుసేరెను. రమ్యకమను వనమునఁ బ్రవేశించిచీకటి గ్రమ్మియున్న యా యడనిలో నయ్యాడు లేడి శరీరముదాకి మోహవరవశుడయ్యె. తన పృష్ఠభాగము నంటుచు వెన్నంటివచ్చు రాజుంగని లేడి, మనుజవాక్యములచే 'ఓయీ! నీకునేనుబొందగూడనిదాననుగాను కాని యీ బురదలో నాకుఁ గాలు సాగకున్నది. లోలుడను వాడిదిగో మనకడ్డు దగులు చున్నాడనియె. రాజు నీకి మనుజ భాషణము లెట్లు వచ్చినవి. ఎవడో లోలుడడ్డువచ్చుచున్నాడంటివే! వాడెవఁడు? తెల్పుమన నది యిట్లనియె. 'రాజా! నేను నీ భార్యను; ఉత్పలావతియను పేరి దానను, దృఢ ధన్యుని కూతురను లేడి మిథునము క్రీడించుచుండగా జన్మతనములోఁ జూచితిని. ఆడులేడిని నేను గొట్టితిని. మగలేడి మూఁడురాలా మమ్మొడ బాపితివి; పాపినివి. అన, మనుష్య భాషణము లాడు దానిం జూచి నేను భయపడి వెవ్వరచని యుడిగితిని. అది నేను నిర్వృతి భక్షుడను మునికొడుకను నుతవుడను వాడఁను. ఆడు లేడిపై మోహముగొని లేడినైతిని. నీవిపుడు మాకు విఘ్నము నేసితివి గాన శపింతుననియె. వలదని నేను బ్రతిమాలితిని. అతడు, నాతోర్కె తీర్తువేని నిన్ను శపింపననియె, నేను మృగ రూపముతో నున్న నీతో నెట్లు క్రీడింతునన, నాతడి బన్ధ మందే లేడి వయ్యెదవు. నీ కడుపులో లోలువుడను మునికుమారుఁడు పుట్టును. అతఁడు గర్భములో నుండగా నీకు జన్మాంతర స్మృతి కల్గును. అతఁడు పుట్టగానే పుణ్యలోకమున కేగెదవు.

అలోలుడు శత్రువులగల్పి, రాజ్యమేలి మనువగును" అనియె.
 నీ కథములదాకుటచే నాకిప్పుడు మూలయ్యె. ఇంక నన్నీవు
 కూడందగదు, గర్భమునందున్న 'లోలుడు' విఘ్నముచేయును.
 అని లేడి పలికిన రాజు హర్షించెను, ఆమెకుఁ గుమారుఁడ దయిం
 చెను. తమోగుణ ప్రధానమగు మృగజన్మమునందు తల్లికిఁ
 గలిగిన వాడగుటచే మును లాతనికిఁ దామనుఁడను పేరుం
 చిరి. అతఁడు పుట్టినతోడనే తల్లి శాపము క్తయై యత్తమగతి
 నొందెను. ఆ బాలుఁడు శత్రులగల్పి రాజయ్యెను. వానితండ్రి
 హర్షించి, కొండొక కాలమునకుఁ బరమపద మందెను, లోలుఁడు
 మనువయ్యె. ఆ మన్వంతరమున తురాషాడరులు, సత్వసుధీ
 స్వరూపులు, హృదయులు ననువారు గణదేవతలు. దేవగ
 ణము లిరువదియేడు, శిబిచక్రవర్తి యింద్రుఁడు, జ్యోతిర్ధా
 ముఁడు, పృథువు, కావ్యుడు, చైత్రుఁడు, అగ్ని, వలకుడు
 పేదరుఁడు ననువారందు ఋషులయిరి. తామసుని పుత్రులు
 రాజులైరి

—* రై వతమను మృత్యంతము *—

అయిదవది రై వత మన్వంతరము, ఋతవాక్కును ముని
 కొక దుష్టుఁడగు కొడుకు పుట్టెను. వాఁడు పుట్టినది మొదలు
 తండ్రి రోగియయ్యె. తల్లి కుష్ఠరోగము నొందెను. వాడొక
 ముని భార్యను దొంగిలించిన, దండ్రు "ఛీ! చెడుకుమారుఁడుం
 డుటకంటె పుత్రులు లేకుండుటయే మంచి"దని దుఃఖించుచు
 గర్భంతో "మునీంద్రా! నేను గర్భాధానము కేవలకాముకుడనై
 చేయుక వంశము నిలువవలెనన్న ధర్మదృష్టిచే నొనర్చితిని. అన్ని

యోగ్యతలుకల నాకిట్టి కొడుకేల కలెను?" అన గర్గముని
 "రేవతీ నక్షత్రమునఁ దుదిపాదమున వీఁడు పుట్టెను. అదేవీని
 నడవడి చొఱచినది." అనియె. ఋతవాక్కదివిని, రేవతీ నక్ష
 త్రమింత దుష్టమగునేని యిపుడేయది క్రిందబడుగాక యనియె.
 అది యప్పుడే కుముదాద్రిమీఁద రాలెను. అందుచే నాకొండ
 రైవతకమను పేరు పొందెను. ఆ నక్షత్ర కాంతిచే నచట
 తామరకొల నేర్పడియె. అందుండి రేవతి యను కన్యక
 పుట్టెను. ప్రముచుండనుముని యామెను బెంచెను. అతఁడగ్ని
 దేవునడిగి, యామెకుఁ దగిన భర్త దుర్గముఁడను రాజు కలడని
 తెలిసికొనెను. ప్రియవ్రతుని వంశములోని వాఁడగు నాదుర్గ
 ముఁడు వేటకురాగా, నతని నత్కరించి, నీ భార్యకుఁ గుశలమే
 కదా? యనియె. ఆరాజు, నాకు సుజాత, కదంబ, విపాత, నం
 దిని యను భార్యలున్నారు. వారు కుశలురే. అన నమ్మిని,
 ఓయీ! నీ భార్యనే నీవెఱుంగవా? రేవతి యను నీమె నీ
 భార్య. ఈమె నేల మఱచితివి? అనియె. అతఁడు ముసీందా
 నిజముగా నేనెఱుంగను తాము కోపింపవలదు, అని ప్రార్థించె.
 ఋషి యగ్ని దేవుఁ డిట్లానతిచ్చెను. నీ వీమెనివుడు వివాహ
 మాడుమనియె. రేవతీ నక్షత్రమందు మాకుఁ బెండ్లిచేయింపుఁ
 డని బాలికముని నడిగె. "కుమారీ! రేవతీ నక్షత్రమివుడు చంద్రు
 నితో లేదు. ఇతరములయిన నక్షత్రములు పై వాహికము
 లయినవి చాల యున్నవి." అన నాబాలిక, అది లేకున్న నమ
 యము వ్యర్థము, నాకటి వివాహము బాగుండదనియె. ప్రము
 చుఁడమ్మా! అది ఋతవాక్కనుముని యిచ్చిన శాపముచే
 యాకాశమునుండి నడిపోయినది. నేను నిన్నిత్తునని చెప్పితిని.

నీవంగీకరింపనిచో నాకు సంకటము వచ్చును.” అన నాబాలిక
 “నేనొక తపస్వికీఁ గూతురనుగాని, సామాన్య మానవుని బిడ్డను
 గాను నాతండ్రి ప్రభావశాలి యగునేని యీరేవతి నాకాశ
 మెక్కించి నాకందుఁ గల్యాణము చేయలేదా?” అన ముని
 గ్రహించి, తనతపోమహిమచే రేవతి నాకాశమున నిలిపి చం
 ద్రునితోఁగూర్చి, యాశుభలగ్నమున నాపిల్లకు వివాహము
 కావించె. ఆసమయన నీకేమి కట్నముగావలెనో కోరుమని
 యల్లునడిగిన నారాజు, నేను స్వామ్యంభవమనువు వంశములోని
 వాఁడను. కాన నాకు మన్వంతరాధిపతి కాఁగల కుమారుఁడు
 కలుగునట్లు వరమిమ్మన నాతఁడల్లొనరె. రేవతి యందా రాజు
 నకు రై వతుఁడుదయించె. అతనివలన రై వత మన్వంతరము ప్రవ
 ర్తిలై, అతఁడు మనువు దెల్పిన మార్గమున భూమిం బాలించెను
 రై వతమన్వంతరమున అమితభానులు, వై కుంతులు, భూతర
 జులు, సుమేధులు నను నల్లరు గణ దేవతలు, పదునాల్గు దేవగ
 ణములు, వీరికి దొర (ఇంద్రుఁడు) విభుఁడనువాఁడు, హిరణ్య
 రోముఁడు, వేదశ్రీ, ఊర్ధ్వబాహుఁడు, వేదబాహుఁడు, సుధా
 ముఁడు, పర్వస్థుఁడు, వశిష్ఠుఁడు ననువారు సప్తర్షులయిరి.
 బలబంధుఁడు మొదలగువారు రై వతుని కుమారులు భూవతు
 లుగ నుండిరి. స్వారోచిషుండుతక్కు యింతవరకుఁ తెల్పిననల్లరు
 మన్వంతరాధిపతులును స్వామ్యంభువునివంశములోనివాఁ

—* చాక్షుష మన్వంతరము *—

ఆఱవది చాక్షుషము. ‘చక్షువు’ అను బ్రహ్మకుఁ
 బుట్టుటచే నిమ్మనువు చాక్షుషుఁడని పేరొందె, అనమిత్రునకు

భద్రయను దానియందు శుచియను విద్వాంసుడు జనించె. అతడు జాతినృత్తి కలవాడు. తల్లి వానిని తొడపై నిడికొని ముద్దులాడుచుండగా, వాడు విచిత్రముగా నవ్వుచుండెను. ఆమె యా నవ్వుచూచి, యీ నవ్వు చాల వికృతముగా నున్నది. భయము వేయుచున్నది. ఈడుకుఁ దగని చర్యకాన నిది యశుభమేమో యనియె. శిశువది విని “అమ్మా! నన్నొక పిల్లి తినఁజొపుచున్నది. అదిగో! కనిపించుట లేదా? జాతహరిణియని దానిపేరు. నీవు తల్లినిని నాపై మోహము చూపె దవు. నీతోడి సంబంధము నా కాతేడు రోజులనుంచినయే. నా తండ్రి! నా కుట్టు! యనుచు నన్ను లాలించుచున్నావు” అనియె. కుట్టు! ఇది నీకుఁ బ్రీతి కలిగింపదేని నే నేటికింత శ్రమ పడవలెను? చాలుచాలు! నని యామె పురిటిల్లు విడిచి వెళ్ళి పోయెను. పిమ్మట నా పిల్లి, జితేంద్రియుఁడు, జ్ఞానియు నగు నా బాలునెత్తికొని, విక్రాంతుఁడను రాజయొక్క భార్యకడ నుంచి, యామెగన్న కుమారుని మఱొక యింటనుంచి, యా యింటనున్న పసిబిడ్డను దొంగిలించి తినివైచెను. ఇట్లా పిల్లి యుండగా, విక్రాంతుఁడు తనయింటఁ బెరుగుచున్న బాలుఁడు తనవాడనియెంచి, జాతకర్తాదులొసర్చి, ‘ఆనందుడు’ అని పేరి డీయె. వాని కుపనయనమొనర్చిన తఱి, నీ తల్లికి మ్రొక్కుమన వాడు, “నా కన్నతల్లి యీమెకాదు. విశాలయందు బోధుఁ డను బ్రాహ్మణునికడ నదుగుచున్న చైత్రునికీమె తల్లి. నేను వేఱొక తల్లిబిడ్డను” అనియె. రాజాశ్చర్యపడి నిజమడిగిన నాతఁడుపిల్లిచేసినపనియెల్ల వివరించెను. నీనుతుడుబ్రాహ్మణుని న నా నరయిచేఁ బవిత్రుఁడయ్యె. నేనినీచే బుణ్యుడనై తిని.

నీకుఁ గుమారుడనుగానే యుండెద గాక ! నాతల్లి యెవరో తెల్పుమనియె. రాజునాకిదియంతయు భ్రమగానున్నది. ఇదిచాల గహనమైన విషయము. కాన స్పష్టముగా నిది యెఱింగింపుమన నక్కుమారుడిట్లనియె.

రాజు ! ఎవనికెవడు పుత్రుడు ? ఎవనికెవడు బంధువు ? జన్మమే యీ లంకె పెట్టును. మరణము దీనిని విడదీయును. సంసారబద్ధులకొక బంధుత్వముగాదు. నాకీ జన్మమున నిద్దఱు తల్లులు నిద్వరు తండ్రులయిరి. ఇతర జన్మములలో వారిసంఖ్య తెలుప గలమా ? నీకొడుకు విశాలయందున్నాడు. వానిని రప్పించి కొనుమన నారాజు వానిందెచ్చి, వట్టాభిషేక మొనర్చె. ఆనందుడు గృహము వదలి తపమొనర్చె. అతడు తీవ్రనిష్ఠనుండగా బ్రహ్మవచ్చి వరముకోరుమన 'అత్మకుద్ధిని' గోరి తపమొనర్చు చున్నాననియె. బ్రహ్మ, ఓయీ ! కర్మకుడగువాని యధికారము చిన్నది. నీకు మోక్షమున కధికారము చాలదు. కానమనువుగానయ్యెదవనియె. మునుపటిజన్మము నందలి పేరుతో నతడు చాక్షుషుడనంబరగుమనువయ్యె. ఉగ్రుడను రాజు కూతురగు విదర్భను బెడ్డియాడె. చాక్షుష మన్వంతరము నందు, ఆవృత్తులు, ప్రభాతులు, భవృత్తులు, నిలింపులు, లేఖకులు, ననునైదు దేవగణములు హవిర్భాగములఁ బొందు దేవగణములుండిరి. సూర్యుజ్జము లొనర్చిన 'మనోజవుడు' అను నింద్రుడు వీరికి దొరయయ్యె. సుమేధుడు, విరజుడు, హవిష్మంతుడు, ఉన్నతుడు, మధువు, అవంతుడు, సహిష్ణువు, ననువారిందున పర్వులైరి. ఊరువు మొదలుగాగలచాక్షుషుని కుమారులు రాజులైరి. ఇప్పటిది వైవస్వత, మన్వంతరము.

—♦ వైవస్వత మన్వంతరము ♦—

వివస్వంతుఁడు (సూర్యుఁడు) విశ్వకర్మ కుమార్తెయగు సంజ్ఞాదేవియందు వైవస్వతుని గనెను. అతఁడు మన్వంతరాధిపతియయ్యె. ఒకప్పుడు సంజ్ఞ భర్తకాంతినోర్వక కనులు మూసికొనగా నతఁడు కోపించి “నీ కఖిలలోక సంయుమనుఁడగు యముడుఁ పుట్టును” అనియె. సంజ్ఞాదేవి భయపడి, చూపులు చలింపజేయగా నతఁడు చూచి, మరల, చంచల స్వభావయగు నది యొకటి నీకుఁ గూతురగుననియె. అందుచే యమున జనించె. సంజ్ఞాదేవి మగని వేడిమికోర్వక తన నీడను “ఛాయాదేవి” యనుపేర నృజించి, సూర్యునికడ నుండుమని తెల్పి, “నా బిడ్డలను జెంచుచు నా మగనియందనురాగము కలిగియుండుము. నామాట సూర్యుఁడడిగినను దెల్పవలదు. నేనే సంజ్ఞ నన్నట్లుండుము” అనియె. ఛాయ “నీమగఁడు కోపించి శాపమిత్తు నన్నపుడే నిజము తెలుపుదును” అనియె. సంజ్ఞ తండ్రితడ కేగిన నాతఁడు పుట్టి టఁ బెద్దకాలముండుట స్త్రీకిఁ దగదనిన నామె యిల్లువిడిచి యుత్తరకురు భూములయందు నివసించె. ఛాయాదేవియందు రవి యిచ్చురు కొడుకులను, నొక్క కూతురనుగాంచె. పిమ్మట ఛాయ, సంజ్ఞ సంతానముపై నశ్రద్ధ వహించె. వైవస్వతుఁడోరిమితో నున్నను యముఁడు మాత్ర మామెందన్న బోయెను. ఛాయ కోపించి, నీకాలు తెగివడుఁగాక యని యముని శపించె. అతఁడు భయపడి, తండ్రికడకేగి, “తల్లి యెందైన శపించుట కలదా? ఇదేమి చిత్రము!” అన సూర్యుఁడు శపింతునని భయపెట్టగా, ఛాయాదేవి తన నిజ

మైన వృత్తాంతము తెలిపె. రవి విశ్వశర్మకడకేగి యాతనిచే గౌరవింపఁబడి నీభార్యను నీకడ కంపితినిరాలేవా? అని యడిగిన లేదని తెల్పి, మోటనే పోయి యుత్తర కురుభూములయందు బడబారూపమున (గుట్టము రూపమున) నున్న భార్యంగాంచె.

ఆమె యచట భర్తకు సౌమ్య రూపము రావలయునని తపము చేయుచుండెను. సూర్యుడు తన బింబమును గొంత తరణి, బట్టుట కొప్పికొని విశ్వశర్మచే నట్లానర్పఁబడి సౌమ్య మూర్తియై వచ్చె. విశ్వశర్మ యంత్రము నందెక్కించి సూర్యుని తరిమెన పట్టగా రాలిన పొడి పదునైదు భాగములొనర్చి, శివునికి శూలము, విష్ణునకు జక్రము, వసువులకు శంకువను పేరు గల యాయుధము, అగ్నికి శక్తి, కుబేరునికి శిబిక (పల్లకి) దేవ యక్ష గంధర్వ సిద్ధ విద్యాధరుల కుగ్రములయిన శక్రంబులు నగునట్లు విశ్వశర్మతయారసేసెను. పదునాఱవ భాగముచే సూర్యుడు మగ గుట్టమై కురుభూములందు భార్యం గూడిన నామె నాసికనుండి నాసత్యులుదయించిరి. అశ్వములుగటచే వారిద్వారకు నశ్వీనులను పేరుగలిగె. సూర్యుని శుక్రపాతమున హయారూడుఁడు, కవచధారి, బాణబాణాసన తూణీరాది పరికరములతో రేవంతుడనువాఁడు జనించె. అవల సూర్యుడు సంజ్ఞాదేవితోఁగూడ సంప్రీతుడై యేగెను. ఆమె తొలికాను పయిన వైవస్వతుఁడు మనువయ్యె. యముని పాదము పుడమి మీదఁ బడినంత, నది క్రిములు భ్రమించిన నతని పాదమెప్పటి యట్లుగనునిశాపవిమోచనముం బడిసి యెప్పటి కాలును బొందెను. మిత్రామిత్రులయందు సమభావము గలవాఁడగుటచే నాతఁడు దక్షిణ దిశకధిపతియై సమవర్తియను పేరువడసె. అశ్వ

నులు దేవవైద్యులైరి. రేవంతుడు గుహ్యకులకు, బ్రభువయ్యె, ఛాయాదేవి మొదటికొడుకు సావర్ణి, బలిచక్రవర్తియింద్రుడై నపుడు మన్వంతరాధి పతియగును. ఛాయరెండవ కొడుకుశనిని గ్రహంబులందొకనిగా రవిగావించె, మూడవది యగుతపతి సంవరణుడను రాజునకు భార్యయై చక్రవర్తియగు కుమారుం గాంచె. వైవస్వంతమన్వంతరమున రుద్రులు, వసువులు, ఆదిత్యులు, సాధ్యులు, మరుత్తులు, విశ్వలు, భృగువులు, అంగిరసులు ననువారు గణదేవతలు, అందు మొదటిముగ్గురు కశ్యపవంశీయులు. తరువాతి ముగ్గురు యముని సంతానము. భృగుని సంతానము భృగువులు. అంగిరసుని సంతానమంగిరసులు, ఈవైవస్వత సర్గమునకు మారీచమనియు, బేరుగలదు. ఇందో జస్వీయనువాడు యజ్ఞభాగము లనుభవించుచుదేవేంద్రుడు. ఇది నేటిమన్వంతరము.

దీనియందువలెగడచినట్టియు, రాజోవునట్టియు మన్వంతరము లందుండు నింద్రులందరు సహస్రాక్షులే. వృషులు, శృంగులు, పురందరులు, మఘవంతులు, కులిశహస్తులు, గజారూఢులు, అనంతవీర్యము కలవారునై, భూతముల నతిక్రమించిన తేజముతోశుద్ధవై భవగుణములచే వెలుంగుచు ములోకములను బాలింతురు. అత్రి, వశిష్ఠుడు, కాశ్యపుడు, గౌతముడు, భరద్వాజుడు, కౌర్ముకుడు, ఋషీకునికుమారుడైన జమదగ్నియను వారిందు నస్తరులు. వైవస్వతుని కుమారులయిన ఇత్యౌకువు, నాభాగుడు మొదలుగాఁ జాలమంది రాజ్యము సేయుదురు. ఇక్కడ పాపవారము. వైవస్వతునికిఁ బిమ్మట ఛాయాదేవి కుమారుడు సావర్ణి మనువు కాగలడు.

అది యెనిమిదవ మన్వంతరము. ఇందు, కృత్యుడు, దీప్తి మంత్రుడు, వ్యాసుడు రాముడు, గాలవుడు, ఋశ్యశృంగుడు, ద్రౌణి (అశ్వత్థామ) యనువారు సప్తర్షి లగుదురు. సుతవుడు మొదలగు వారిందు ముగ్గురుగణ దేవతలు. తపస్వి మొదలగువారిరువది గణములవారు సుతవు లనంబరగుదురు. ఋతుండు మొదలుగా మూడవ గణంబునందలి దేవతలీ యుగమ్మున సధికార దేవత లనఁబడుదురు. మారీచుని కుమారులు దేవత లగుదురు. అందు బలియిందుండగు, అతఁడిప్పుడు పాతాళమున బంధింపఁబడి యున్నాఁడు. విరజండు మొదలుగా గల మనువుకుమారు లప్పుడురాజులయ్యెదరు. సావర్ణి మహా మాయయుగు దేవి నర్చించి యామె యనుగ్రహముచేమనువైన వృత్తాంతము వినిపింతునని శ్రోష్టుకి మార్కండేయున కిట్లనియె.

— † సప్తకలి యను దేవీ చరిత్రము † —

స్వారోచిష మన్వంతరమున జైత్రుడను రాజవంశంబున, సురధుడను వాఁడు జనించి రాజయ్యె. అతఁడు కోలా విధ్వంసు లను శత్రుల కోడిపోయి, మంత్రుల దుష్టంత్రముచే సైన్యాదులను గోలుపోయి, గుఱ్ఱముమీఁద నడవి కొంటరిగా నేగి సుమేధుడను ముని దగ్గరకుఁ జేరెను. అచట నొక వైశ్యంజూచి నీ వెవరవని యడిగిన నాతఁడిట్లనియె, “నేను సమాధి యనువాడను. నా భార్యయు, పుత్రులును నా ధనము లాగికొని, వెడలగొట్టిన నీ యడవికి వచ్చితిని. వచ్చినదిమొదలుగ వారెట్లున్నారో ? యనియే విచారించుచున్నాను. ఘాత కులైన వారియెడ నీకింత మోహమేలయని యడిగితేని యదే చిత్రము. ఏలనో నా మనసు వారియెడఁ దగిలియున్నది.

ఎంతకును నా మోహము పోవుటలేదు.” అన వారిరువురు సుమేధుని దగ్గించి, రాజ్యమోహ మొకరికిని, బంధుమోహ మొకరికిని కలుగుట తెలిపి, మాకు జ్ఞానోపదేశము చేయుడని కోరిన నమ్ముని వారలకిట్లని చెలువం దొడంగె.

ఎల్లజంతువులకు విషయజ్ఞానమున్నది. ఆయాజాతి సనుగ రించి విషయములు వేరువేరుగ నుండును. కొన్ని ప్రాణులు పగలు గ్రుడ్డివి. కొన్ని రాత్రి గ్రుడ్డివి. కొన్ని పగలు రాత్రి యుంగూడ సమముగానే చూచును. మనుష్యులు జ్ఞానులే కాని వారే జ్ఞానులనుట మాత్రము చెల్లదు. కాని యాయుభ యుల జ్ఞానము నొకటే తీరనుటకు వీలుగాదు. గింజగింజగా నేరి పులుగులు తమ పిల్లలకందించి తాము తినక యుండును, ఇట్లే మానవులు మోహవశులై తాము గుడువక యాలు బిడ్డలకై పలుపాట్లు గుడుతురు. ఇట్లు చేయుట యెల్ల ప్రత్యుప కారము కోరియా? కాదు. వట్టి మోహమే దీనికి గారణము. మమకారమను సుఖ్యదిరిగి, మోహమను గుంటలోఁబడి మహా మాయావ్రభావముచే సంసార మహా వ్రవాహములోఁ గొట్టు కొని పోవుచు జీవు లిట్లయ్యెదరు. ఇంతకు విస్మయంపడఁబని లేదు. జగత్పతియైన హరియొక్క యోగనిద్రారూపమైన యీ మాయ లోకములను మోహింపఁజేయుచున్నది. అది జ్ఞానులనే కంగారుపెట్టును. ఆమెయే సృష్టి స్థితిలయము లాచరించును. దయచే వరము లిచ్చునది యామెయే. ముక్తి నామె చేకూ ర్చును. అనిన విని రాజు, మాయాదేవి యెవరు? ఆమె పృథ్వా వాదులను విశదీకరింపుడన నమ్ముని వల్లభుడా భూవల్లభున కిట్లనియె.

జగన్మాత యగు నాదేవి నిత్యురాలు. ఆమెచే జగము లల్లుకొనియున్నది. ఆమె జనించినట్లు పెక్కురీతుల వర్ణింపబడినది. ఆకర్ణింపుము. దేవకార్యమునకై యామె ప్రత్యక్షమయినపుడామె జనించినదని లోకమెన్నును. లోకమేకార్ణవమైనపుడు భగవంతుడగు విష్ణువు శేషశాయయై యోగనిద్రలోనుండగా, విష్ణుని చెవులయందలి మలమునుండి మధుకైటభులను రాక్షసులు పుట్టి, బ్రహ్మను జంపఁబూనిరి. బ్రహ్మ నాభికమలమునుండి వారిం జూచి, బెదరి, హరి నిద్రలోనున్నట్లు చూచి, యాతని నేత్రములం దిరవుకొని యున్న యోగ నిద్రనిట్లని వినుతించెను.

— బ్రహ్మ కృత దేవీ స్తవము —

విశ్వేశ్వరియు, జగత్తును ధరించి పోషించి సంహారమొనర్చు ససామాన్య తేజస్వియగు విష్ణుని నిద్రయగు భగవతిని నుతించెదను అనగా బ్రాహ్మి, వైష్ణవి, మాహేశ్వరి యనం బరగు శక్తిని నుతించెదననుట. భూతస్వరూపమై, విశ్వవ్యాపినియై, ధృవయై యుండుటచే 'అక్షర' అని పిలువఁబడు నోదేవీ ! నీవే స్వాహాకారమవు. నీవే స్వధాకారమవు. నీవే వషట్కారమవు, నీవేసుధవు. లేక సుధాభక్షిణివి. నీవే త్రిధవు. అనఁగా ముల్లోకములను, మూడు వేదములను, ముమ్మారులను ధరించుదానవు. నీవు హ్రస్వదీర్ఘపుతములను మాత్రల స్వరూపము. లేక అకార, ఉకార, మకార రూపమగు 'ఓం' కార స్వరూపమవు. పరమాత్మ రూపవగుటచే 'అనుచ్ఛార్యపు' అనఁగా "యతోవాచో నివర్తంతే" అను శ్రుతి చెప్పినట్లు నీవు

వాక్కులకు (వేదములకు) అందవనుట. అర్థమాత్రచే నీవు 'ముక్తిరూపిణి'వని లక్షింపవలయునే కాని వాచ్యమవుకావు. నీవే సంధ్యయు, (పితృదేవతల తల్లియనుట) నీవే సావిత్రిని, (ఋగ్వేదమనుట) లేక వైష్ణవీశక్తివి. నీవే వేదజననివి (గాయత్రియనుట) నీవు పరమపుత్రేశ్వరు. లేక చాలించుదానవు. వేదజననివనగా బ్రాహ్మ్యదిశక్తుల పొందించుదానవనుట బ్రాహ్మ్యవైష్ణవీ, మాహేశ్వరీశక్తులచే సృష్ట్యాది కార్యములొనర్చుదానవు నీవు. సృష్టిచేయునవుడు సృష్టిరూపమవు. పాలనమున స్థితిరూపమవు లయమున సంహార రూపమవు. నీవే మహావిద్యయు. మహామాయవు, మహామేధవు, మహాస్మృతివి. మహామోహవు, భగవతివి, మహాదేవివి, మహేశ్వరివి, మహావిద్యవు. అనగా పరబ్రహ్మగోచరమైన జ్ఞానమే నీ వనుట. మహా + అవిద్యవు. అనిర్వచనీయ విద్యవు. మహామాయవు. ఆత్మకాని దానియం దాత్మబుద్ధి, ఆత్మయంద నాత్మబుద్ధి, మాయ యనంబడు. అదినీవే, నీవేమేధవు. అనగా ధారణాశక్తిగలబుద్ధి నీరూపమే. మహా + అమేధ. ధారణాశక్తి లేనిబుద్ధియునీవే. మహాస్మృతివినీవు. అనగాధ్యానరూపవు, అధ్యానరూపవు నీవేయనుట. మహామోహవు. మమతా స్వరూపవు. అమమతా స్వరూపవునీవే. భగవతివి విశ్వరూపంతురాల వనుట. అనైశ్వర్యయుక్తవునీవే. మహాదేవివి. (మహాదేవుని యిల్లాలివి) మహేశ్వరివి. వ్యాపక స్వభావవు. నీవంతకుఁ బ్రకృతివి. (ప్రకృతియనఁగా సర్వరజస్తమో గుణముల సామ్యావస్థ) అవ్యక్తము, ప్రధానము ననఁబడు దానవు నీవు. నీవే సత్త్వాది గుణములఁ బాలింతువు, అనఁగా భిన్నమైన జగద్రూపమున నుండెదవనుట, సత్త్వముచే జ్ఞాన సుఖపాతువు.

రజస్సుచే రాగాత్మకదుఃఖ హేతువు. తమస్సుచే నావరకమైన
మోహహేతువు నీవు. ప్రకృతిధర్మములయిన గుణముల బాలిం
చుదానవు నీవు. నీవే కాలరాత్రివి. జగత్సంహార కారిణివనుట,
నీవే మహారాత్రివి. చతుర్ముఖుఁడు ముక్తినిొందు సమయము
నీవనుట (కల్పరూపిణివనుట), నీవే ధారణపు. మోహరాత్రివి.
జగత్కర్తరివనుట, నీవు శ్రీవి. (సంపదపు; హరి. ప్రియపు) ఈశ్వరివి,
శివపత్నివి. జగద్వాప్తినివనుట, హ్రీవి నీవు. (ప్రాణము) ప్రణ
వమవనియు చెప్పనగును. నీవు బుద్ధివి (బోధస్వరూపురాలపు
లేక వివిధాగమస్వరూపమవు.) లజ్జ (వీడ) నీవే. నీవే పుష్టివి.
(అవయవముల యభివృద్ధి స్వరూపురాలపు.) తుష్టివి. ప్రీతివి నీవు.
శాంతివి నీవే. (శాంతి=విషయములనుండి మఱలుట) నీవే త్వాం
తివి. తితిక్షువును. ఓ చండికా! నీవే ఖడ్గినివి, గదినివి, శూలినివి.
చక్రేణివి, శంఖనివి, చాపినివి బాణాసనబాణవతివి. పరిఘపు.
కాననే అఘోరపు, ఆత్మ్యగ్రదర్శనపు. భుశుండియన నొప్పుదపు.
ఎనిమిది భుజములచే నెనిమిది యాయుధములం దాల్చి శత్రుల
జయింతువు. నీవే సౌమ్యపు. సోమదేవతవనుట వేదాను=మంచి
మ=లక్ష్మీకలవాఁడు(విష్ణువు) వాని స్వభావము సౌమ్యము. అది
గలది సౌమ్య. అట్టిదానవు నీవు. అనగా శోభనలక్ష్మీ కలదాన
వనుట. సౌమియనఁగా అమృతము. దాని కర్తులు సౌమ్యులు.
దేవతలు. వారే నీవు కానసౌమ్యపు. సౌమ్యతరపు నీవే. నుండ
రములన్నిటికంటె నతినుందరివినీవు. నీవే పరమపు. ఓ అఖ
లాత్మకా! సత్తు, అసత్తు అను పదార్థములందలి శక్తివినీవు
పదము, పదార్థము వానిచేఁజేయఁబడు స్తుతి వ్యాపారము,
స్తోత్రముచేయువాఁడు స్తుతివిషయము వానివాని కుచితమైన

శక్తియునీవే. నీ కంటే వేరొకటిలేదు. కాన భేదమూలమైన
స్తుతియెల్లు ప్రవర్తించును. ఏ నిన్నాధారముచేసికొని, లోక
ములఁబాలించి సంహరించునో, యట్టివాడు నిద్రా వశుండ్డై
యుండగా నిన్నెవడు నుతింపఁగలడు. విష్ణువు, నేను, శివుఁడును
నీచే శరీరముపొందినాము. కాన నిన్నెవ్వఁడుకొనియాడఁగలడు.
అట్టి నీవీ యుదారమగుస్వభావముచే వినుతింపఁబడుచు, నీ
మధుకైటభులను రాక్షులను మోహింపఁజేయుము. జగదీశ్వ
రుండైన యీవిష్ణువు మేల్కొనుంగాక! లేపుము. వీరినితఁడు
సంహరించును.

అని యిట్లు బ్రహ్మచే వినుతింపఁబడి తామసరూపయగు
దేవి (యోగమాయ) నేత్రములు, నాసిక, బాహువులు,
హృదయము, శిరస్సునను నవయవములనుండి వెలువడి బ్రహ్మకు
దర్శన మొసంగెను. ఆమె వీడినంతనే హరిమేలుకొనెను. పెంటనే
మధుకైటభులారని చూపులంబడిరి. కోపముచే విష్ణుని నేత్రము
లెఱ్ఱవారెను. వారిలో నైదు వేలేండ్లు పోరుజరిగెను. బలోన్మ
త్తులై యాదానవులు పోరిరి. హరి యవిద్యాదేవి మోమువంకఁ
జూదిన నామె ప్రభావమునఁ తేజమినుమడింప, ఓ రక్కసు
లారా! మీ బలమునకు మెచ్చితి; నేదేని వరమడుగుండనియె.
వారు మాయాదేవిచే మోహింపఁ బడినవారై, నగుచు, మాకే
టివరము? నీవిచ్చుటేమి? నీకేవరమిచ్చెదము. కోరుకొమ్మని
దర్పము నూపిరి. మావలన నీకేమి గావలయునని హరి నడిగిరి.
హరియు, “నాయెడమీకుఁదుష్టి కలిగినేని, వేరువరములేల?
నాచేతిలో మీరు చచ్చుటయేవరముగా నిండు” అన “వారఁజే
కానిమ్ము. నీరులేనిచోటున మాత్రమేనుమ్మునంహరింపుమనిరి”

శ్రీపతి శంఖచక్ర గదాధారియై వారిని తన తొడల నడిమి నిడి కొని చక్రముచే నరికి వారిమేధస్సుచే నీభూమినిగావించె. అది మొదలుగ నేలకు 'మేదిని' యనుపేరువచ్చె. బ్రహ్మాస్త్రుతి కిట్లు ప్రీతయై యావిర్భవించి, దుష్టసంహారమొనర్చి, జగమ్ములు పాలించె. వెండియునామె ప్రభావము వినుమని, మహిషాసుర, ధూమ్రలోచన, చండముండ, రక్తబీజ, శుంభనిశుంభాది రాక్షసుల సంహరించిన విధంబు వర్ణించి యిట్లనియె. (ఈకథలు దేవీభాగవతమునందు విపులముగా వ్రాసితిని గాన యచట మానితిని).

ఇట్లు దుష్టసంహారమొనర్చి శిష్ట రక్షణమొనర్చిన జగజ్జననిని ఋషులు వినుతించిరి. జగన్మాతా! ప్రసన్నురాలవగుము. విశ్వమునకు నీవు బీజమవు నీవేము క్తి హేతువవు సర్వవిద్యలు నీరూపములు. శ్రీ లెల్లరు నీమూర్తులు. జగమెల్ల నీచేనిండినది. నిన్నునుతింప నేమిమాటలు మాకు స్ఫురించును? అందరహృదయమునందును బుద్ధివై నీవుందువు. స్వర్గావవర్గముల నిచ్చు నారాయణీ! నీకిదే నమమస్కారము. కళ, కాష్ఠ మొదలగు భేదముచే జగత్పరిణామము కూర్చుకాలము నీరూపము. "సర్వమంగళ మాంగళ్యే! శివే! సర్వార్థ సాధికే! శరణ్యేత్ర్యంబకే దేవి! నారాయణీనమోస్తుతే" అని నిన్ను భజించెదము. శరణాగత దీనావనము నీకార్యము. నీవు సర్వార్థి హరిణివి. హంసలతోగూడిన విమానమధిష్ఠించి వచ్చి కుకోదకముల శత్రులపైఁ జల్లివారిని హరించు నీకుమ్రొమ్ముక్కు, త్రిశూల, చంద్ర, నాగములఁ దాల్చి, వృషభమెక్కి మాహేశ్వరీ స్వరూపముతో వర్తించుదేవి! నీకు వందనము. నెమలి, కొడి, యనునానితోఁ

గూడి మహాశక్తిందాల్చి, యనఘపై కామారీరూప సంస్థా
 నము కలిగిన నీకు నమస్సులు, శంఖాదిధారిణీ! చక్రముఁదాల్చి
 శోరలచే భూమినైతిన వరాహావతారమూర్తివి నీవే. నృసింహా
 వతారమైన దేవికి నతులు, వేయినేత్రములు కలదానా! కిరీటిని!
 వజ్రధారిణీ! చైంద్రీ! వృత్రాసుర సంహారిణీ! నారాయణీ నీకు
 నమస్కారములు, ఘోరా! మహారావా! శోరలచే భయంకర
 రూపము కలదానా! చాముండీ! ముండమథని! నారాయణీ!
 ఇదే నమస్కృతులు, లక్ష్మీ! లజ్జ! మహావిద్యా! శ్రద్ధా! పుష్టి!
 స్వధా! ధ్రువా! మహారాత్రి! మహామాయా! మ్రొక్కెదము.
 సరస్వతి! వరే! భూతీ! బ్రాభవీ (భరించువాఁడు విష్ణువు, వాని
 భార్య బ్రాభవి) తామసీ! నియతా! ఈశానీ! నారాయణీ! దయ
 చూడుము. సర్వతః పాణిపాదములు, సర్వదోఽక్షీ శిరోముఖ
 ములు, సర్వలక్ష్మీవణ ఘ్రాణములు కల జగన్మాతకు మ్రొక్కె
 దను. సర్వరూపా! సర్వేశీ! సర్వశక్తీ! భయమ్ములనుండి మమ్ము
 రక్షింపుము. దుర్గాదేవీ! నీకు నమస్కారము. కాత్యాయనీ!
 నీ సౌమ్యమగు ముఖము మూఁడు నేత్రములచే నలంకృతమై
 మఱొల్ల భయములనుండి కాపాడుఁగాక! జ్వాలాభీలమై ఉగ్రమై
 యెల్ల రక్కసుల నుక్కడంచిన నీ శూలము మా కభయమిచ్చు
 గాత! భద్రకాళీ! రక్షింపుము. నీవు బిడ్డలట్ల మమ్ములాలింపుము.
 రక్కసుల మెదడుచే రక్తముచేఁ దడిసిన నీ ఖడ్గము చండికా!
 మాకుశుభము లిచ్చుత! నీవుతుష్టిచెంది రోగములెల్లహరింతువు.
 సకల వాంఛితము లిత్తువు. నిన్నాశ్రయించిన వారికి విపత్తులు
 లేవు. వారందరికి నాశ్రయులగుదురు. అంబా! ధర్మద్వేషులతో
 బెక్కురూపములైన నీ విపుడుచేసిన యుద్ధము నెవ్వరు చేయ

గలరు? విద్యలందు, వివేక దీపములగు శాస్త్రములందును దొలుతొత్తటి వాక్యములలో (వేదములందు) నీకంటె నెవ్వరె యున్నది? మమకారమును గుంటలో గాఢాంధకారమున నీవు లోకమును భ్రమింపఁ జేయుచున్నావు రక్షింపులు, ఉగ్రవిషంబులగు నాగములు, దొంగలు, శత్రులు, దావానలముగల సముద్రముననిల్చి నీవు విశ్వము నేలుచున్నావు. నీవే విశ్వేశ్వరివి, విశ్వపాలన కర్త్రీవి. విశ్వాత్మవు, విశ్వధారిణివి, నీయెడ వినములగువారు విశ్వేశునికి వంద్యులయి విశ్వాశ్రయులగుచున్నారు. దేవీ! అనుగ్రహము చూపుము. మమ్ముల నరివర్గము నుండి, రక్కసులనుండి వలెఁగాపాడుము. పాపములఁబాపుము. విశ్వాత్రిహారిణీ! త్రిలోకవినుతా! వరదపుగమ్ము” అని పెక్కుతెఱింగుల వినుతించు సురలం గనుగొని దేవి యిట్లనియె.

ఓ అమరులారా! వరము కోరుఁడు. మీ కోరినదెల్ల యిత్తునన, “వై వస్వత మన్వంతరమున శుంభనిశుంభులను రాక్షసులు పుట్టెదరు. వారిని సంహరించి మాకు శుభము కూర్చుమని వారర్థించిరి. ఆమె యట్లే చేయుదుననియె, మఱియు, రాద్రూపమున నవతరించివైప్రచిత్తులను రాక్షసుల భక్షించెద. అప్పుడు నా దంతములు రక్తముచే దానిమ్ముగింజలట్ల బడును. అప్పుడు దేవ మానవులు ‘రక్తదంతిక’యను పేరఁబూజింతురు. పిమ్మట నూరేండ్లు వానలు లేకున్న నయోనిజనైపుట్టి నూరుకన్నులచేఁ గటాక్షింతును, ‘శతాక్షి’ యని నన్ను వారర్చింతురు. నా మేనఁబొడమిన శాకములచే లోకములను వర్షము కురియుదాక పోషింతును. అందుచే ‘శాకంభవి’ యని పేరొందెద, అప్పుడే దుర్గమూఁడను నసురను జంపెదను, హిమ

వత్సర్వతమున నున్న యరుణుడను దానవుని భ్రమరరూపము నొంది (తుమ్మెద రూపమున) సంహరింతును. అప్పుడు 'భాగ్మరి' యను పేర లోకులు నన్ను బూజింతురు. ఇట్లు లోకపీడ గలిగినపుడెల్ల పెక్కు నవతారముల దాల్చి శత్రు ఊయమొనర్చి సాధువులకు శుభము గూర్చెదను. ఈ సప్తకతి యను గ్రంథముచే నన్ను వినుతించువారికెల్ల శుభములు నను గ్రహించెదను. అష్టమి, చతుర్దశి, నవమి, యను తిథులయందు దీనిం బఠించువారికి దారిద్ర్యము, బంధువియోగము, శత్రు భయము, చోరభీతి, నీరు, నిప్పు, ఆయుధములు ననువానివలన భయము గలుగదు. ఇది చదివినను విన్నను సర్వపీడలు పోవును. మహామారి శాంతించును శరన్నవరాత్రాదులందు, మహోత్సవములందు నిది పఠింపదగినది, అటనే నేను వసింతును, దీనిచే గ్రహపీడ శాంతించును, భూతప్రేత పిశాచాది బాధలు తొలంగును, ఆరోగ్యాది లాభములు కలుగును. ఈ స్తుతులు సద్గతి నిచ్చును. నా మహిమచే సింహవ్యాఘ్రాదులు దూరమునుండి తొలంగును. "ఇట్లు దేవి పలికి, యంతర్ధాన మొందెను. దేవతలు తమ తమ యధికారము లొందిరి. దైత్యులు మిగిలిన వారు పాతాళమునకుఁ జోయిరి. ఇట్లు నిత్యయయుద్ధదేవి మరల మరల యవతతార వైభవము చూపును. ఆమెయే యర్చితయై విత్తము, సంతానము, ధర్మము, బుద్ధి, మొదలగు నెల్ల కల్యాణములను బ్రసాదించుచుండును.

ఇట్లు దేవీచరిత్రమును దెలిపిన సుమేధమహర్షికి సుర ధుండు మ్రొక్కి వెంటనే తపమునకుఁ జనియె. సమాధి యను నా వైశ్యుడును దేవీ నూక్తమును జపించి, పూజించె. వారి

ద్దరు నామ మూర్తిని గల్పించుకొని ఊడకోపచారము లొనర్చుచు తమ మేనిరక్తమునే బలియిచ్చుచు. మూడేడ్లు దీక్షితో సర్పించిరి. చండిక ప్రత్యక్షమై రాజునకు రాజ్యమును, వైశ్యునకు జ్ఞానమును దయచేసెను. మఱియు రాజునకు సూర్య కుమారుడవై సావర్ణియను మనువువద్దొదవని వరమిచ్చెను. అతని మన్వంతరమునఁ గలుగు దేవతాది గణములం గూర్చి యిదివరకే తెలుపబడినది.

—♦ దక్షసావర్ణిమన్వంతరము ♦—

ఇందు పారులు, మరీచులు, సుధర్మలు ననువారు మూడు విధములగు దేవతలుందురు. వండ్రెండు దేవగణములుండును. అద్భుతుండను పేర వేయికన్నులు గలిగి యగ్ని కుమారుడగు కుమారుడొందుండగును. మేధాతిథి, వసుసత్యుడు జ్యోతిష్ముండు, ద్యుతిమంత్రుండు, సవనుండు, హవ్యవాహనుడు ననువారు సప్తర్షులు. దక్షసావర్ణి కుమారులు తొమ్మిండుగురు రాజు లగుదురు.

—♦ బ్రహ్మ సావర్ణి ♦—

పదియవవాఁడు, అతనిపేరు ధీమంత్రుండు. ఇతని మన్వంతరమున సుఖాసీనుండు, అనిరుద్ధులు ననువారు రెండు విధములగు దేవతలుందురు. ఒక్కొక్కరు నూరేసి సంఖ్యగల గణములయియుందురు. అందొక శతంబు ప్రాణులకు సంబంధించినది. రెండవశతము దేవతలకు సంబంధించినది. శాంతి యనువాఁడొందుండగును. తపోమూర్తి హవిష్మంత్రుండు, సుకృతి, సత్యుండు, నాభాగుండు, అప్రతిముండు, వాసిష్ఠుండు ననువారు

సప్తర్షులగుదురు. అమ్మనువునకు సుక్షేత్రాదులు కుమారులయి యిల యేలుదురు.

—♦ ధర్మ సావర్ణి ♦—

పదునొకొండవవాడు. ఇతని మన్వంతరమున, విహంగము, కామగ, నిర్మాణరతులను వారొక్కొక్కరుముప్పదిమందిగా దేవతాగణము లుండురు. నిర్మాణరతులు, మానవులు, ఋతువులు, దినంబులుగానుండెదరు. విహంగములు రాత్రులయ్యెదరు. కామగులు మాహూర్తంబు నొందెదరు. వృషాక్షుడు వాడిండుడు. హవిష్మంతుడు, పరిష్మంతుడు, ఋష్టి, అరుణి, నిస్వరుడు, వ్యష్టి, అగ్ని తేజాడు ననువారేడ్లరు ఋషులు. సర్వాంతగాదులు వాని పుత్రులందు రాజులగుదురు.

—♦ రుద్ర సావర్ణి ♦—

పందెండవవాడు. ఇతని మన్వంతరమున, సుకర్మ, సుమస్క, హరీత, రోహిత, సుధారులను వారలు పది పది వంతున దేవగణంబు లయిదుగానుండురు. ఋతుధాముడిండుడుగను. ద్యుతి, తవస్వి, సుతపుడు, తపోమూర్తి, తపోనిధి, తపోధనుడు, తపోద్వితీ యనువారు సప్తర్షులు. దేవగాదులు రాజులు.

—♦ రాచ్య మన్వంతరము ♦—

పదమూడవది. రుచియనురాజు గృహమునొక్క, యగ్ని సర్పింపక, విరక్తుడై యుండగాఁ బితృదేవతలు ఋణాశ్రయము

దీర్ఘక యిట్లేలచరింతు వన నాతఁడు, నంసారము బంధహేతువు కాన, ముక్తికామినగు నాకదియేటి కనియె. వారు విద్యకు కర్మ మార్గంబవశ్యంబు. దాని విడువరాదన, నతఁడు నేను చాల మునల్నినైతిని. నాకు బిల్ల నెవరిత్తురని చింతించి బ్రహ్మాం గూర్చి తపమొనర్చె, అతడు పితృదేవతలగొల్పిన నీ కోరిక సిద్ధించుననియె. అతఁడట్లే యొనర్చి వారిని వినుతించె. (ఇట మూలములోని పితృస్తవము పారాయణమునకర్హమయినది.) వారు దయగొని, నీవివుడొనర్చిన స్తోత్రము శ్రాద్ధాదులంద మూల్య ఫలమిచ్చునని తెలిపి యతని కోరిక నొసంగిరి. వెంటనే నదిలో ప్రమోచన, అను నప్పరయుదయించి “వరుణ కుమారుడగు పుష్కరుఁడు నాతండ్రి, నాకుమార్తై మాలినియను దాని నీ కిచ్చెదనని యిచ్చిన, నాతఁడుదానిని వివాహము చేసికొనియె. ఆమెయందు రామ్యుఁడుదయించె. అతఁడు మన్వంతరాధిపతియయ్యె. ఇందు నుధర్మ, సుకర్మ, సుకర్మలనువారు దేవతలు. బృహస్పతివీరికిండుఁడు, ద్యుతిమంతుఁడు, అవ్యయుఁడు, తత్త్వదర్శి, నిరుత్సుకుఁడు, నిర్మోహుఁడు, సుతపుఁడు నిష్ప్రకంపుఁడు, నను వారు సప్తర్షులు. చిత్రసేనాదులు మను పుత్రులు రాజులు.

— శాత్య మన్వంతరము —

పదునాల్గవది. అంగిరశ్శిష్యుఁడు భూతియనుముని కోపి యొకఁడుండె. అతఁడు పుత్రునికై తపమొనర్చె. చంద్ర సూర్యులు వాయువును నాతనికి భయపడి మెలంగిరి; కొన్నాళ్ళ కతఁడా తపమును సగములో మానివేసి తమ్ముడు సువర్చుడు

చేయు యజ్ఞమునకు వెళ్ళెను. అట్లు వెళ్ళుచు సుశాంతియను శిష్యు నగ్నికార్యాదులందు నియోగించె. సుశాంతియగ్ని కార్యము చేయుచుండగా నగ్నియదృశ్యుండయ్యె. గురుడు కోపించునని వెఱచి యతడగ్నిని స్తుతించి పునః ప్రతిష్ఠ నేసె. మఱియు గురువునకుఁ బుత్రభిక్షపెట్టుమని యగ్నిదేవు నడిగె. అతఁడుచేసిన అగ్నిస్తవము పరమపుణ్యము. (మూలము చూడుడు) అగ్ని వానియెడఁబ్రసన్నుడై నర్వవిద్యా సంపన్ను నొనర్చె. వాని గురునికి గుమారునిచ్చె. అతఁడే ఖాత్యుడను పేర మన్వంతరాధిపతియయ్యె. అతని యంతరమున చాక్షుషులు, కనిష్ఠులు, పవిత్రులు, భ్రాజతరులు, ధారావృకులునను దేవగణంబు లయిదుందును. శుచియనువాఁడు వీరి కిందుండగు. అగ్ని ధ్రుండు, అగ్ని బాహుండు, శుచి, ముక్తుండు, మాధవుండు, శుక్రుండు, అజితుండు ననువారు సప్తరులు. గంభీరాదులీ మనువు కొడుకులురాజులగుదురు.

ఇట్లుక్రోష్టికి పదునల్గురు మనువుల చరిత్రలుం దెలిపి యీశధలు పాపముల హరించును. పుణ్యముగూర్చును. సంతతి కలిగించును. మొదటి మన్వంతర చరిత్ర ధర్మవృద్ధి, స్వారోచిష చరిత్ర ధనములు. ఔత్తమచరిత్ర కోరినకొరకులు, తామను కథ జ్ఞానమును, రైవతకథవృద్ధి, సుందరస్త్రీ ప్రాప్తిని, చాక్షుషచరిత్ర మారోగ్యము, వైవస్వత కీర్తనమున బలము, నూర్యసావర్ణి చరితము పుత్రపౌత్రులను, బ్రహ్మసావర్ణి కథ, శత్రుజయమును, రుద్రసావర్ణివర్తనము శుభమును దక్షసావర్ణి వృత్తాంతము గుణసంపదను, రాచ్యవర్తనము శత్రుమర్దనము, ఖాత్యుకథ దేవతాభక్తియనుఫలములనునిచ్చును, అనిమార్కం

డేయునికిఁ దెలిసి, పిమ్మట సృష్ట్యాదికమును, రాజవంశచరిత్రములను వినిపించె. (అవి పురాణాంతరములందు వ్రాయుటచే జర్విత చర్వాణుగునని యిందు మానితిని).

—♦ సూర్యుఁడు ఆయుష్కారకుఁడు ♦—

క్రోష్టికి యిట్లనియె. యముని కుమారుఁడురాజ్యవర్ధనుఁడు. అతనిభార్య మానిని. ఆమె భర్తకభ్యంజనముచేయుచు గన్నీరు పెట్టకొన, నేలదుఃఖంతువని భర్తయడిగిన, మీ తలపై, నెరసిన మెంట్లుకలంగని చింతిలెదననియె అతఁడు తన తండ్రి తాతలవలె వానప్రస్థధర్మమున నడవికేగి తపమ్ముచేయు సమయమువచ్చెనని యెంచి సంతసించెద; దీనికి నీవిత వగచెదవేలయన, నాయింతి హర్షించె. అతని పౌరులు మాత్ర మాతని యాయువు వృద్ధికావలయునని సూర్యునర్పించి పదివేల వత్సరములు సంపాదించిపెట్టిరి. అతఁడందుల కెంతయుఁ జింతించి తానును భార్యయుం జని సూర్యునర్పించి తన రాష్ట్రప్రజలకు దీర్ఘాయువు సంపాదించె.

—♦ నా భాగ చ రి త్ర ♦—

మనుసుతుండగు ధృష్టునకు నాభాగుఁ డుదయించె. అతఁడొక వైశ్యకన్యంగని మోహించిన వలదని తండ్రి వారించిన వినక యామెం బెండ్లియాడె. దానికై తండ్రికొడుకులకుఁ బోరుపాసఁగె. అది తీవ్రమైనతఱి, పరివ్రాజుఁ డను ముని తగవరియై, “నాభాగుఁడు చేసినది తప్పుగాదు. కాని, యీతఁడు తొల్ల క్షత్రియస్త్రీని పెండ్లియై వైశ్యకన్యంజేపట్టుట న్యాయము. అట్లు చేయని కతన నితనికి వైశ్యత్వము కల్గినది. శుద్ధ క్షత్రియు

డగు నీవువీని తో నివుడు యుద్ధము చేయకూడదు" అనియె. నాభాగుఁ డంతటఁ దండ్రియానతిచే, పశుపోషణ వాణిజ్యాది వైశ్యకృత్యములం బ్రవర్తించె. అతనికి భనందుఁ డను కొడుకు గలిగె వానిని దల్లి గోపాలుఁడవు కమ్మనిన, నాకు గోవెక్కడిది. గోరూపయగు భూమిని శత్రువులు కదా యేలుచున్నారు" అన, నమ్ముని వానిమాటల కలరి దివ్యాస్త్రము లుపదేశించె, అతఁడు పితండ్రి కుమారు నురాతు గెల్చి రాజ్యము తండ్రి కిచ్చె. నా భాగుఁడు నేను రాజు కాఁదగను, నీ వార్జించి కొన్నది నీవే యేలుకొమ్మునియె. ఆ మాట నాభాగుని భార్య సుప్రభావినీ, నేను వైశ్యసుతసుగాను సుదేవుఁడను రాజు భార్య లతో స్నేహితుఁడగు నలునితో (ధూమాశ్వని కొడుకు నలుఁడు) నామ్రవనమున ద్రాగి క్రీడించుచుండ ప్రమతియను ముని భార్య కానిపించె. నలుఁడామెను బలాత్కరింప నది గోల వైట్టిన, సుదేవుఁ డూరికుండె. ప్రమతి వచ్చి రాజపుగాదా? ఇట్టి పాపము చూచుచు నూరకుందువా? అన, వాఁడు నేను కోమటిననియె ఋషి వానినిజమెఱింగి, ఓరీ! ఇప్పుడే నీవు భస్మ మయ్యెదవని శపించె. వాఁడు తప్పద్రావి యిట్లునేనీతి; తమింపు మని ముని పాదముల వ్రాలె. ముని "నామాట తప్పదు. నీ కూతు నొక త్రిత్రయిండు బెండ్లియాడు. అప్పుడు నీవు త్రిత్రయిండ వయ్యెదవు పొ"మ్మునియె. కాన నీవు వైశ్యుండవు గావు. రాజ్యమేలుమని నాభాగునికిఁ దెలిపి వెండియు సుప్రభ యిట్లనియె.

సురభుఁడను ముని గంధమాదనమునఁ దపము చేయు చుండగా నొక గోరువంక జేగ నోటినుండి జారిపడి యేడ్చు

చుండగాఁ బాలివడి మూర్ఛనొందునంతలో నాశారిక యందు నేను జనించితిని. కృపగొనిన సమయమునఁ బుట్టుటచే నాకు “కృపావతి” యనుపేరు గల్గె. నేను జెలికత్తెలతోఁగూడి వన మున్న విహరించుచుండగా నగస్త్యభ్రాత యా దారి నేగు చుండ, నా చెలికత్తెలు ఓయీ! నీవు కోమటివా! అని గేలి నేసిరి. అతఁడు కోపించి నామోమువంకఁజూచి నీవు కోమటిపిల్ల వయ్యెదవని శపించె. ఇతఁలుచేసిన తప్పునకు నన్నేల శపింతు రని నేనడిగిన దుష్టసహవాస దోషముచే నీ కిది తటస్థించె. పంచగవ్య మించుక కల్లుచుక్కచేఁ జెడినట్లు నీవు చెడితివి. అని నా ప్రార్థనమున నీవిధముగా శాపమోక్షమును గ్రహించె. నా భాగుడందులకు హర్షించె. వాని నుతఁడు రాజ్యమును జక్కగా నేలె.

—* వత్సంధ్రు చంద్ర *—

భనందుని కొడుకు వత్సంధ్రుఁడు. అతఁడు కుజంభుఁడను రాక్షసుంజంపి, వాఁడు హరించిన సునందను బెండ్లియాడె. ఆమె విదూరభుని కుమార్తె, విదూరభుఁడు సుమతి సునీతులను కొడుకులతో వేటకేగి, యొకచోఁ బెద్ద కన్నము చూచి యడి గిన, సుప్రతుండను ముని “ఇటకుజంభుఁడను రాక్షసుఁడున్నాడు. వాఁడు సునందమును రోకలిగొని భూమికఁ బెక్కు కన్నములు ద్రోవ్వినాడు. నీవు వానిం జంపుము” అనియె. అతఁడు పుర మున్నవకేగి మంత్రులతో నాలోచించు సంతలో నా దానపుడు వాని కుమార్తె నెత్తికొనిపోయె. ఆమెం గొనితెమ్మని రాజు కుమారులం బంపె. వారా రక్కసునిచే బంధింపఁబడిరి. రాజు

రక్కనుని జంపి, తన వారిం దెచ్చినవారికా పిల్లనిత్తుననియె. వత్సంధ్రుండట్లు చేసి నునందును బెండ్లియాడె, ఆ బిలమునందున్న పుడు తన్నర్చించెనని యామెకు నునంద యను పేరుపెట్టె, ఈవత్సంధ్రు వంశమున ఖనిత్రుండు పుట్టి అతడు వశిష్ఠు డయచే జ్ఞానియై పుణ్యలోక ప్రాప్తుండయ్యె. అతడు పెక్కువేల యాగ ములు చేసి భూమిని బ్రాహ్మణులకిచ్చి మఱల దానిని ధనము పెట్టికొని మరల యజ్ఞములు సేసెనని గంధర్వు లతని కీర్తిని గానము చేయుదురు. అతడు పితృయాగము చేయుటకు కడలికేగగా, నొక మృగము నన్నుజంపుమనివచ్చె. కారణమేమని రాజుడుగ నేను సంతానహీనుడను. నాబ్రతుకు వృద్ధముఅనియె. మఱొక మృగమువచ్చి, నేను బడరాని పాట్లు పడుచున్నాను. ఆత్మఘాతుకుల కుత్తమ లోకములుండవు. కాన నాయంత నేను జావరాదు. ఇది సంతానములేనిది. కాన దీనికి దుఃఖమొక్కటే. నాకు సంతానమున్నది. బహు శరీరుడను గాన నా దుఃఖము బహురూపము. కాన నన్నే చంపుమని మఱియొక మృగమనియె. ఇది విని రాజు సంతానము లేకుండుటయు, సంతానముండుటయుం గూడ దుఃఖ కారణమట్లయున్నది. కాన నేను జీవవధ చేయక, తపమున ర్చెడనని గోమతీ తీరమున నిందు నర్పించి బలాశ్వుండను నుతుంగాంచె. అతడే కరంధముండని పేరొందె. కరముల నూది నంత జనించిన బలము కలవాడగుటచే నాతని కా పేరుగల్గె.

—* అ వీ క్షి త్తు చ రి త్ర *—

కరంధముండు వీరయను నింతియందు శుభగ్రహము లచే నవీక్షితుండగుట నవీక్షితుండను పేరొందిన కుమారుం

గాంచె. అతడు కణ్వపుత్రునికడ సర్వవిద్యలు నేర్చె. అతడు విశాల యను రాజకన్యం జేకొనిన రాజులాతని నెదిర్చి యధర్మ యుద్ధమున నోడించిరి. విశాల యతని నేకాని వరింప నని తండ్రికిఁదెల్పె. కరంధముఁడు పోయివాని శత్రులఁ గూల్చె. అవీక్షితుండు నేను శత్రులఁగోడిన వాఁడం గాన యీమెను వివాహ మాడనన, నా యింతి వేటొక జన్మమందేని యీతని నేవరింతునని తపమొనర్చి కృశించి ప్రాణములు విడుతునని యున్నంతలో దేవదూత వచ్చి నీవు చక్రవర్తి తల్లి వాదు వనిరి. ఆమె శాంతింబొంది యుండె. అవీక్షితుని తల్లి కిమిచ్చక వ్రతము నేయఁబూని, దానిని నెర వేర్చుమని కుమారునడిగెను. అతఁడంగీకరించె. ఆమె లక్ష్మీపూజ లొనర్చుచుండె. అవీక్షితుని తండ్రి తనకు మనుమని ముఖముం జూడవలయునని కోరిక గల దనియు, తన భార్యచేయు వ్రతమున కది ఫలముగాఁగావలయు ననికోరె. అవీక్షితుండది విని నేను బ్రహ్మచారిని యున్నాను. ఈ వ్రతమున కట్టి ఫలమెట్లు గలుగును ? అనఁ దల్లి, నీవు నా కోరినట్లు నా వ్రతము నెర వేర్చవలయునని శాసించె.

అంత నవీక్షితుండు వేటకేగి, దృఢ కేశుడను రాక్షసుని జూచె వాఁడునీభార్యంగొంపోవ వచ్చితినియె. “నాకేటిభార్య” యని పోయిపోయి వై శాలింజూచె. ఆమె యాతనింజూచి యంగ లార్చె. రాక్షసుంజంపి భార్యతో నింటికేగె. అతని భార్య తన వృత్తాంతమిట్లు తెలిపె.

నాకుఁ జక్రవర్తి యుదయించునని దేవదూతవలన విని గంగలో స్నానమాడుచుండగా నన్నొకనాగరాజు పాతాళము నకుం గొంపోయె. అట నాగులు నన్నర్పించి నీకొడుకునకీ

రక్కసుని జంపి, తన వారిం దెచ్చినవారికా పిల్లనిత్తుననియె. వత్సంధ్రుడట్లుచేసి సునందును బెండ్లియాడె. ఆ బిలమునందున్న పుడు తన్నర్చించెనని యామెకు సునంద యను పేరుపెట్టె. ఈవత్సంధ్రు వంశమున ఖనిత్రుడు పుట్టి అతడు వశిష్ఠు దయచే జ్ఞానియై పుణ్యలోక ప్రాప్తుండయ్యె. అతడు పెక్కువేల యాగములు చేసి భూమిని బ్రాహ్మణులకిచ్చి మఱల దానిని ధనము పెట్టికొని మరల యజ్ఞములు సేసెనని గంధర్వులతని కీర్తిని గానము చేయుదురు. అతడు పితృయాగము చేయుటకు కడలికేగగా, నొక మృగము నన్నుజంపుమనివచ్చె. కారణమేమని రాజుడుగ నేను సంతాన హీనుడను. నాబ్రతుకు వ్యర్థముఅనియె. మఱొక మృగమువచ్చి, నేను బడరాని పాటు పడుచున్నాను. ఆత్మభూతుకుల కుత్తము లోకములుండవు. కాన నాయంత నేను జావరాదు. ఇది సంతానములేనిది. కాన దీనికి దుఃఖమొక్కటే. నాకు సంతానమున్నది. బహుళరీరుడను గాన నా దుఃఖము బహురూపము. కాన నన్నే చంపుమని మఱియొక మృగమనియె. ఇది విని రాజు సంతానము లేకుండుటయు, సంతానముండుటయుం గూడ దుఃఖ కారణమట్లయున్నది. కాన నేను జీవపథ చేయక, తపమొనర్చెదనని గోమతీ తీరమున నిందు నర్చించి బలాశ్వుండను సుతుంగాంచె. అతడే కరంధముండని పేరొండె. కరముల నూడి నంత జనించిన బలము కలవాడగుటచే నాతని కా పేరుగర్వా.

—* అ వీ యీ త్తు చ రి త్ర *—

కరంధముడు వీరయను నింతియందు శుభగ్రహములచే నవీక్షితుండగుట నవీక్షితుండను పేరొందిన కుమారుం

గాంచె. అతడు కణ్వుపుత్రునికడ సర్వవిద్యలు నేర్చె. అతడు విశాల యను రాజకన్యం జేకొనిన రాజులాతని నెదిర్చి యధర్మ యుద్ధమున నోడించిరి. విశాల యతనినేకాని వరింప నని తండ్రికేదెల్పె. కరంధముఁడు పోయివాని శత్రులఁ గూల్చె. అవీక్షీతుండు నేను శత్రులతోడిన వాడఁ గాన యీమెను వివాహ మాడనన, నా యింతి వేటొక జన్మముందేని యీతని నేవరింతునని తపమొనర్చి కృశించి ప్రాణములు విడుతునని యున్నంతలో దేవదూత వచ్చి నీవు చక్రవర్తి తల్లి వౌడు వనిరి. ఆమె శాంతింబొంది యుండె. అవీక్షీతుని తల్లి కిమిచ్చక వ్రతము నేయఁబూని, దానిని నెరవేర్చుమని కుమారునడిగెను. అతడంగీకరించె. ఆమె లక్ష్మీపూజ లొనర్చుచుండె. అవీక్షీతుని తండ్రి తనకు మనుమని ముఖముం జూడవలయునని కోరిక గల దనియు, తన భార్యచేయు వ్రతమున కది ఫలముగాఁగావలయు ననికోరె. అవీక్షీతుండది విని నేను బ్రహ్మచారినిై యున్నాను. ఈ వ్రతమున కట్టి ఫలమెట్లు గలుగును ? అనఁ దల్లి, నీవు నా కోరినట్లు నా వ్రతము నెరవేర్చవలయునని శాసించె.

అంత నవీక్షీతుండు వేటకేగి, దృఢకేశుఁడను రాక్షసుని జూచె వాఁడునీభార్యఁగొంపొవ వచ్చితి ననియె. “నాకేటిభార్య” యని పోయిపోయి నై శాలింజూచె. ఆమె యీతనింజూచి యంగ లార్చె. రాక్షసుంజంపి భార్యతో నింటికేగె. అతని భార్య తన వృత్తాంతమిట్లు తెలిపె.

నాకుఁ జక్రవర్తి యుదయించునని దేవదూతవలన విని గంగలో స్నానమాడుచుండగా నన్నొకనాగరాజు పాతాళము నకుం గొంపొయె. అట నాగులు నన్నర్పించి నీకొడుకువకీ

పాము లపకారము చేయుదురు, అపుడునీవు మాకులంబుగా పాడవలయును, అని కోరిరి. సరియంటని, నన్నీవు వివాహముగమ్మనియె, అతఁడు నిన్ను విడిచినాఁడను, మఱలయెట్లు గ్రహింతు నన్నంతలో నొక గంధర్వుఁడువచ్చి “ఈమె నాకూతురు, ఇది యగస్త్య నాశ్రమంబున విహరించుండ నాతఁడు మనుష్య స్త్రీవై జనించుమని శపించె” నీవిద్వానిం బరిణయము గమ్ము... అనియె, అతఁడంగీకరించె, వారు గంధర్వలోకమునఁ గొన్నాళ్లు విహరించిరి, వారికిక కుమారుఁడుదయించె, అతడు మరుత్తుఁడనుపేరునఁ జక్రవర్తి లక్షణుఁడై యొప్పె, సర్వదేవత లతనికిఁ దోడ్పరి, అవీక్షితుఁడు భార్యతో, సుతునితో స్వపురంబునకు వచ్చి తలి దండ్రుల నానందపఱచె. పిమ్మట పెక్కు సంవత్సరము లిలయేలి మరుత్తునికి బట్టాభిషేక మొనర్చె.

—: మరుత్తును చక్రవర్తి కథ:—

మరుత్తు చక్రవర్తియై పెక్కు యాగములొనర్చె, ఒక ముని యాతని కడకువచ్చి “మీషితామహి నీతోనిట్లు చెప్పు మన్నది, ఓయీ! నీవు మంచి చెడ్డలెఱుంగ లేకున్నావు, చారుల నెడికన్నలు నీకులేవు, నాగలోకమునుండి పాములు వచ్చి యేడుగురు మునులం గఱచినవి, విషముచే నీటిం జెఱచినవి, హవిస్సులఁ బాడుచేసినవి, రాజకుమారుఁడభిషేకజలములచే శిరమ్ము తడియుదాక భోగలంపలుఁడై యుండిన నుండవచ్చుం గాక! అభిషిక్తుఁడైన పిమ్మట నట్లుండరాదు, రాజు శరీరము భోగార్థముగాదు, ఇటు కష్టమనుభవించి ధర్మమును బాలించిన రాజు పరలోకమున నుభయనుభవింపఁగలడు” అనినవిని మరు

చృక్రవర్తి వింట బాణములు దొడిగి, యశాద్వనియాశ్రమమున
 కేగి పితామహిణిని, మునులకును బ్రణమిల్లి, సర్పదమ్మలై పడిన
 మునులఁజూచి, తన్నుదా నిందించుకొని సంవర్తకమును సత్తు
 ముందొడిగి సర్పములు నశించుగాక యనివిడిచె. అది యోర్వ
 లేక సర్పలోకము మరుత్తుని తల్లిని శరణొందిరి. ఆమె మున్ను
 వానికి వరంచిచ్చిన మాటతలంచి యవీక్షితుని గాంచి, నీకొడు
 కును వారింపుమన నతఁడు విరోధులగు వీరి నెట్లు రక్షింతునని
 మఱియుఁ జెప్పిచూడెద; వినకున్నచో నేనే యాయత్తుంబు
 నాపెననని పోయి ప్రయత్నించె. కొడుకగుదులకు వినకున్న వారి
 ద్వారకు ఘోరసమరమృయ్యె. అంత సమ్యాశ్రమమునులడఁడు
 వచ్చివారిందిరి. విషహారంబులయినమంత్రములజపించిసర్పహతు
 లగు మునుల బ్రతికించిరి. మరుత్తుఁడు తండ్రికి మొక్కు, నతఁడా
 తని దీవించె. మరుత్తునికి నరివ్యంతాదులగు పదునెనమండు
 గురు కుమారులు పుట్టిరి. అతఁడంత రాష్ట్రవ్యాశత్రుఁ గెలిచి పుడ
 మిని సుభిక్షముగాఁ జాలించె.

—: సరివ్యంతుని చరిత్ర :—

మరుత్తుని సుతుఁడు సరివ్యంతుఁడు. అతఁడెనుబది యైదు
 వేలేండ్లు రాజ్యముసేసె. పెక్కుయజ్ఞములొనర్చె. అతఁడొక
 యాగదీక్షగాని ఋత్విక్కుగా నొక్కబ్రాహ్మణుఁడైన లభింపఁ
 డయ్యె. బహిర్వేదియందైన దాన మీయ వలయునని
 యాతఁడంత యత్నించినను, విప్రులు “మాకు ధనధాన్యాదు
 లుండేలోపమును లేదు, దానములు పట్టమనిన, నతఁడు వారి
 నెంతో బ్రతిమాలి, తెచ్చి యజ్ఞముగావించె. అతని పాలనము
 నెటఁజూచినను యజ్ఞములే సాగె.

—♦ ద ము ని చ రి త్ర —

నరివ్యంతుని కుమారుడు దముడు అతడింద్ర సమ బలుడు. మునివలె దయాన్వభావుడు. తొమ్మిదేండ్లు తల్లి గర్భమున నున్నవాడు. తండ్రి శత్రువుల నోడించి యతనికి శాంతి గూర్చెను.

—♦ ఫలశ్రుతి ♦—

మార్కండేయమహర్షి జైమినీయుండగు క్రోమృకిఁ దెల్పిన యిక్కథ పవిత్రతమము. జ్ఞానదీప్తి గలిగించునది. అని విజ్ఞాన చతులగు పతులు పారాశర్య శిష్యుడైన జైమినికిఁ దెలిపి, యిప్పురాణము చదివినను విన్నను సర్వ తీర్థయాగదాన ఫలములు నొనగూడును. పాపములెల్ల తొలంగు. సర్వకుభంబులు నొడవు. దివ్యవిజ్ఞాని ముదముంచునని తెల్పిన నప్పతుల నమ్ముని దీవించి, నిజాశ్రమంబున కరిగి పరమానంద భావితుండయ్యె.